

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта
махсус таълим вазирлиги

Тошкент Давлат шарқшунослик институти

А.Н. НОРМУРОДОВ

ЕнгиЛ атлетика

Тошкент - 2002

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК
ИНСТИТУТИ**

А.Н. Нормуродов.

Енгил атлетика.

Тошкент – 2002

Ушбу ўқув-услубий қўлланма икки қисмдан таркиб топган бўлиб, биринчи қисмда Ўзбекистон Республикаси ҳудудида енгил атлетика спортини ривожланиш тарихи ўзбекистонлик спортчиларни халқаро мусобақаларга катнашиши тўғрисида қисқача маълумот берилган. Иккинчи қисмда эса Ўзбекистонда енгил атлетика спорти бўйича ўтказиладиган 2001 йилги ИААФ конгрессида тасдиқланган мусобақалар қоидаси, ўйингоҳ, унинг секторлари чизмаси ва ўлчовлари берилган.

Ушбу ўқув-услубий қўлланма ўрта мактаб, академ лицей, коллеж ва институт талабалари ва спорт мураббийларига ҳамда енгил атлетика мутахассисларига мўлжалланган.

Муаллиф ушбу китобни тайёрлашда кўмаклашган ЎзДЖТИ енгил атлетика кафедрасининг мудирини профессор Э.Р. Андрис, ҳарбий билим юртининг катта ўқитувчиси И. Бобомуратов ҳамда Республика ҳаками Х. Ортиқовларга ўз миннатдорчилигини изҳор этади.

Тақризчилар: ЎДЖТИ енгил атлетика каф.мудирини, проф. Э.Р.Андрис
Миллий тоифали ҳакам Х.Т. Турғунов

Тех.муҳаррир: С.С. Юсупова

А.Н. Нормуродов. Енгил атлетика. Т.: ТошДШИ нашриёти, 2002, 164 б.

Қўлланма ТошДШИ ўқув-услубий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган (3-сонли баёнаюмаси 17.02.2000).

Босишга рухсат этилди 21.02.02. Бичими 60x84 1/16 Шартли 12,25 б.т. 200 нусхада босилди.
Буюртаа № 1/6
Тошкент Давлат шарқшунослик институтининг кичик босмаҳонаси Тошкент, Шаҳрисабз кўчаси, 25

© Тошкент Давлат шарқшунослик институтининг нашриёти, 2002 йил

СЎЗ БОШИ

“Ўзини саломатлиги ҳақида шахсан ғамхўрлик қилиб бориш маданиятини ёшликдан, оила, мактаб, маҳалла, соғлиқни сақлаш тизими, жисмоний тарбия ва спорт ёрдамида сингдирилиши керак. Шуниси муҳимки, одамлар сўзда эмас, балки амалда ўз саломатлигининг қадрига етиб, уни миллий бойлик сифатида авайлаб-асрасинлар”

И.Каримов

Ўзбекистон Республикаси Президентининг жисмоний тарбия ва спорт, соғлашатириш ишларини ривожлантириш бўйича ғамхўрликлари, яъни ёш авлодни жисмонан соғлом қилиб тарбиялаш борасидаги дил сўзлари ва бу соҳа бўйича Давлат дастурининг ишлаб чиқилиши, айниқса, ёш спортчиларга зўр қанот бўлди.

Республикада спортини жаҳон майдонларига олиб чиқиш учун юзлаб спорт мажмуалари ва иншоотлариинг барпо этилаётганлиги, “Соғлом авлод учун” нишонининг таъсис этилиши, шу ном билан юритилувчи халқаро жамғарманинг ташкил топиши, теннис бўйича “Президент Кубоги” учун, “Toshkent Open”, миллий кураш бўйича жаҳон чемпионатлари ва бошқа халқаро мусобақаларнинг, шунингдек, спорт соҳаси бўйича назарий ва амалий семинар-конференцияларнинг ўтказилаётганлиги бунинг исботидир. Ўз навбатида, Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни, “Кадрлар тайёрлаш Миллий Дастури”нинг, “Ўзбекистон Республикасини жисмоний тарбия ва спорт” Қонуни (янги таҳрири), ва ислоҳот, “Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорини ҳамда “Ўзбекистон Республикасида жисмоний тарбия аа спортини ривожлантириш Давлат дастури Концепциясини қабул қилиши, Республяикани саккизта Вазирлиги ҳамкордигида қабуд қияипган Ўзбекистон аҳолисипи жисмотй тайёр-гарлиги ва саломатлиги даражасшш белгилаб берувчи иАлпомиш* ва *Барчипоц* махсус тест-сииовларшш жорий этиш ҳақидаги қўшма қарори ва уларда белгияаб берилган вазифаяар Республяика Олий ўрта махсус касб-хунар коллежлари, академик яицейлар талаба ва ўқувчи ёшяари жисмомй тарбия ва спортни жаҳон стандартяари талабла-ри даражасида риаожлантириш ҳамда уиипг фаолиятшш тубдап та-комилдаштириш тўғрисидаги масалаларш ҳал қилиш зарурлигини тацозо зтмоҳда ва уии чора-тадбирлариш амалга ошириш йўлларшт тшқ ва равон кўрсатиб берди.

Бу муҳим вазифаларни ҳал этишда Республикада спорт "маяи-ка"еи — еигил атлетикани ривожлантиришга, ўз ҳиссасшш қўшиш мақсадида муаллиф томопидан сазларнинг эътибориигизга ушбу ўқув

лувчи спорт чиқишларн ҳамда турли мусобақаларни ташкил этиш, шунингдек ўқувчилар билан ўтказиладиган жисмоний тарбия машғулотларига раҳбарлик қилган. Жисмоний тарбия маданиятинн ривожлантириш иши Давлат тизими бўлган умумий Ҳарбий таълнм Бош бошқармаси ва унинг жойлардаги тизимлари (умумтаъльвм) вазифасига кирган.

Умумҳарбий таълим тўла жисмоний тарбия ва спорт ишлари устидан раҳбарликни амалга оширган. Ўша пайтда ишлаб турган барча спорт жамияти за тўғараклари рўйхатга олинган.

Спортнинг бошқа турлар» қаторида шу йили енгил атлетика бўйича уюшган машғулотлар ташкил этилган. 1920 йилнинг октябрида Тошкентда I Ўрта Осиё Олимпиадаси ўтказилган. Унинг дастурига футбол, енгил атлетика, шахмат ва спортнинг мўллий турлари бўйича мусобақалар киритилган.

Енгил атлетика бўйича ўтказилган мусобақаларда Фарғона шаҳри жамоаси қувончли зафарларни қўлга киритган. Дастурга киритилган 12 турнинг 8 тасида мазкур жамоа аъзолари нафақат бир маротаба, ҳатто нисбатан маротаба биринчи ўринни эгаллашди (Г. Бернадский, Д. Дадосевич ака-ука Бурмакчи-лар). 8x100 м эстафетасида эса Фарғона жамоаси бошқалардан анча ўзган ҳолда ғалаба қозонади.

Жисмоний маданий ва спортни янада ривожлантиришга бўлган эҳтиёж 1921 йилда «Туркфронт»нинг умумтаълим бошқармаси қошида жисмоний тарбия бўйича Марказий кенгаш тузишга олиб келади.

1920-30 йилларда малакали мутахассисларга бўлган талаб кучли эди. Шунинг учун 1921 йилдан бошлаб Туркфронтнинг умумтаълим тизимида уч ойлик курслар очилиб, жисмоний таълим муаллимларини тайёрлаш ишлари амалга оширилади. 1926 йилдан эса касба уюшмаларни ўз кенгаши бўйича саноат корхоналарида ишлаш учун жисмоний тарбия йўриқчиларини тайёрлашга киришади.

1922 йилда енгил атлетика бўйича Туркистон Республикаси спортчилари қўлга киритган ғалабаларининг 1-жадвали тузилади. Шу даврнинг етук енгил атлетикачилари: Н. Овсянников, П. Таранов, Я. Валишевлар мички ва деҳқон-ёшларнинг енгил атлетика яшқибозлари тўғаракларига жалб қилиш бўйича фаол иш олиб боршадик.

1924 йилининг майида Тошкентда, ўлкада, биринчи ўйингоҳ (кейинчалик Пишевик деб номланган) очилади. Ҳозир унинг

ўрнига В.С. Митрофанов номли сув спорт саройи барпо этилган. Шу йилнинг август ойида Умумтуркистон жисмоний маданият байрами ўтказилди. Спортнинг тўққиз тури бўйича ўтказилган бу мусобақаларда республика вилоятларидан 260 нафар спортчи қатнашган.

Ўрта Осиё республикалари ва Қозғистоннинг давлат миқдорида тузилганига кўра, 1924 йилда Ўзбекистон ССР ташкил топди. Шу йилдан бошлаб Ўзбекистоннинг енгил атлетика, бўйича қўлга киритган ғалабалари расман қайд этила башланди.

Собиқ Ўзбекистон Компартиясининг II съезди Қарорларини бажара бориб, республика комсомол жисмоний тарбия ташкилотлари устидан оталиқни ўз зиммасига олди. Енгил атлетика машғулотларига қишлоқ ёшлари жалб қилина башланди.

1926 йилнинг 15 июлида Тошкентнинг Шайхонтохур туманида эски шаҳар («Спартак») стадионининг тантанали очилиши бўлди. 1927 йилдаги I умумўзбек Спартакиадаси, 1928 йилдаги иккинчи ана шундай спартакиада I Бутуниттифок спартакиада-си олдидан ўтказилди.

1927 йилда тошкентлик ҳарбий хизматчи Николай Овсянников югуриш бўйича тўсиқлар ора 110 метрни 17.0. сек югуриб ўтди ҳамда баландликка сакраш бўйича

177 см га сакраб биринчи ўринни эгаллади ва ўзбек энгил атлетикачилари ораси-да икки хатлаш бўйича собиқ СССР рекордини ўрнатди. У Ва-тан энгил атлетикачилари орасида биринчи бўлиб «17 секунд* маррани эгаллади. Бир йил ўтгач, I Умумиғгифок спартакиада-сида Н. Овсянников масофани 16.2 сек да югуриб ўтди. Сўнгра у масофани 15.2 сек чошиб ўтади. Бироқ спортчи югуриш чоғида икки тўсиқни йиқитиб ўтганлкгн учун бу натижа қайд этилмади ҳамда бу марра рекорд сифатида қабул қилинмадн.

Москвада ўтган I Бутинитшфок спартакиадасида ўзбек энгил атлетикачиларни ииггирок этишдн. Н. Овсяшшков 110 метр югу-рқшда (16.2), Ю. Дунаев баландликка сакрашда (175) ва уч хатлаб сакрашда иккинчи ўрш! (12.75), А. Тикунова лаппак отишда иккинчи ўрин (25,33 м), З.Л. Рикова яёллар ичида лангар чўп билан балаидликка сакрашда бириичи ўринни эгалладилар.

1929 йил баҳоридан бошлаб республика пойтахти Тошкент-да «Правда Востока» газетасинн соврини учун шаҳар кўчалари бўйлаб эстафета мусобақаси ўтказила бошланди. Самарқанд, Урганч, Бухоро каби республиканинг бошқа шаҳарларида ҳам шундай эстафеталар ташкял отилади. Ушбу ҳолат аҳоли

7

ўртасида энгил атлетика спортини оммавнй равншда тарғибот ва ташвиқот ишларини олиб боришнинг дастлабкн ҳаракати бўлган. Ўтгизинчи йиллар жисмоний тарбия ҳаракати ривожда кучли олға силжишлар даври бўлди. Ўзбекистон энгил атлетикачилар сафи ГТО нормативларини топширишга келганлар ҳисобидан кенгайди. 1932 йили Ўзбекистон МК республикада жисмошш тарбия ҳаракатини ривожлайтириш ва унинг моддий базасини мустаҳкамлашга қаратилган қарор қабул цилади-км, бу 30-йялларда собиқ СССР биринчилиги, Касаба уюшмалари спартакидалари ва бошқа мусобақаларда ўзбек спортчилари-нинг, жумладан, энгил атлетикачаларининг муваффақиятлн чиқишларини таъминлади. Ушбу масъулиятли мусобақаларда ўзбек энгил атлетикачиларидан М. Топорова, Ю. Дунаев, Л. Шатерникова, А. Борисовлар совридор бўлишди. 1934 йили Мария Топорова найза отиш бўйича собиқ СССР рекордини ўрнатиб, мамлакат чемпони бўлди.

1934 йнлдан ўзбек энгил атлетикачилари Ўрта Осие респуб-лнкалари ва Қозоғистон энгил атлетикачилари билан учрашув-лар ўтказа бошлайди. Ана шундай мусобақалардан биринчиси (бунда Қозоғистон Республикаси конкурсдан ташқари иштирок этди) 1934 йилнинг 5-12 сентябрида бўлиб ўтди. Эркакларни мусобақа дастурининг 16 туридан ўнтасида ўзбек спортчилари (Е. Пуцилло - 100, 200 ва 400 метрга югуриш, В. Цехместрен-ко - 3000 ва 1500 метрга югуриш, В. Безруков; 500 ва 10000 метрга югуриш, Ю. Дунаев - тўсиқдар ора 100 метрга югуриш, Е. Рябушев баландликка сакраш, Н. Беспокройнов уч хатлаб сакраш) ғалабани қўлга киритишади, Аёллар дастури бўйича егги тур ўтказилиб уларня барчаси-да ўзбек спортчилари (Л. Шатерникова - 100 метрга югуриш ва баландликка сакраш, М. Топорова ядро ирғитнш ва найза отиш, Т. Кузнецова лаппак отиш, Т.Башарина узунликка са-краш, 800 метрга югуриш) ғалабапи қўлга киратади.

Мусобақаларда ўзбек спортчиларининг бирннчи ўринларни эгаллашларида ўша давр спортининг етук мутахассислари бўлган Н. Овсянников, П. Кравченко, П. Клязу, Г. Коцарев, В. Скавинскийларнинг хизматларк катга бўлган.

1936 йилнинг сентябрида IV Умумўзбек спартакиадаси ўтказилди. Спартакиадада энгил атлетикачилар ўртасида бўлиб ўтган мусобақаларда Л. Шатерникова, В. Цехместренко, М. Топорова, Т. Беседиова, Л. Олихова, А. Коцаревлар ўз турларида Ўзбекистон рекордни ўрнатишди. 1936 йили ўзбек энгил атлетикачилари томонидан 32 рекорд ўрнатилган.

Спартакиадалар орасида мусобақаларни ўтказиш тизими такомиллашиб бориб, унда иштирок этувчи жамоалар ҳаида шахсларнинг соки кўпайиб борди. Республиканинг кучли спортчилари М. Топорова, Л. Максимичева, Шатерникова, А. Бори-сов, П. Таранов, В. Цехмистренко, Г. Коцарев, А. Коцарева, Л. Олиховлар, Е. Пуцилло, Н. Севржова (Борисова), Н. Бес-покойнов, Ф. Хасанова ва бошқалар томонидан ўрнатилган рекордлар яна бир янгиланди.

1937 йилда Тошкент, Самарқанд, Фарғона, Бухоро ва республиканинг бошқа шаҳарларида энгил атлетика бўлимлари мавжуд бўлиб, биринчи спорт мактаблари очилди. Бу хайрли иш, тезда ўз меvasини берди. 1938 йили энгил атлетика бўйича мамлакат биринчилигида Ўзбекистон ёш энгил атлетикачилари жамоаси иккинчи уринни эгаллашди. Н. Севрюкова, Е. Дем-чечко, Н. Кявтунова, К. Капустянский, Ю. Шоломницкий, В. Дробчинскийлар юқори натижаларни кўлга киритишади.

Иккинчи жаҳон урушига қадар ёшлар ўртасида энгил атлетика билан шугулланиш кенг тарқалди, Бунга сабаб оммавий кроссларнинг ўтказилиши, шаҳарларда эстафеталарнинг тез-тез ташкил этилиши, мусобақалар сонининг ортиши, кўп сонли моҳир энгил атлетикачиларнинг юзага келиши бўлган. Булардан Л. Скацкая, Ф. Хасанова, Олихов, Ю. Шоломицкий, К. Капустян ва бошқалар, шунингдек Антонина Коцарева 1940 йилда ўзбек энгил атлетчилари орасида биринчи бўлиб иайза отиш бўйича "СССР спорт мастери" унвонига сазовар бўлди.

Урушнинг оғир йилларида ҳам республикада жисмоний тарбия ҳаёти сўнмади. Мусобақалар, асосан, ҳарбий аҳамиятга эга бўлган кросс, граната отиш, тўсиқ инстехкомларидан ошиб югуриш бўйича ўтказилди, Спорт ташкилотларнинг фаолиятики фронт эҳтиёжларига мослаб қайта тузиб чиқилди.

Энг яхши спортчилар ўз Ватанини ҳимоя қилиш учун жаиғ-га кетишди, қолганлари эса умумҳарбий таълим машғулотлари олиб бориш учун ҳарбий комиссариатларда, госпиталларда қолишди. Улар ярадор-жангчиларнинг меҳнат қобилиятини теклаш ва улар билан даволаш жисмоний машқ машғулотлари олиб боришди.

Умумҳарбий таълимда республиканинг кўзга кўринган мураббийлар В. Бессекерних (Самарқанд), В. Скавинский (Бу-хоро), П. Тарановлар (Тошкент) ўз соҳаси бўйича катта иш олиб боришди.

Айнан улар, оғир ҳарбий ҳолатга қарамай, Урта Осиё республикалари ва Қозоғистон спартакиадасида қатаашувчи спортчиларни тайёрлашган.

Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон II Спартакиадаси 1943 йил Олма-Отада бўлиб ўтади. Эркалар дастурининг саккиз туридан тўрт турида ўзбек спортчилари биринчи ўринни эгаллашди. Улар орасида Садуян 800 ва 1500 метрга югуриш, Н.Беспокойнов - 100 метрга югурвиш ҳамда Л. Канаки узунлик-ка сакраш бўйича аёллар орасида 140 см баландликка сакраб голибликни кўлга қиритди. III Спартакиада 1944 йилда Тошкентда ўтади. Унда, асосан, эркалар иштирок этиб, спортнинг 11

тури бўйича беллашувлар ўтказилди. Аёллар мусобақаси фақат уч тур бўйича ўтди. Спартакнадада Пуцилло 100 ва 400 метрга югуриш, А. Бо-рисов баландлик ва узунликка сакраш ҳамда Г. Коцарев иайза отиш бўйича ғолибликни қўлга киритдилар.

1945 йил сентябрида Ўзбекистон спартакиадаси дастурн бўйича «Спартак» стадионида енгил атлетика мусобақаси бўлиб ўтади. 150 нафар спортчи нштирок этган бу мусобақаларда ку-вончли марралар қўлга киритилди. 1946 йилга келиб республика рекордлари янги кўрсаткичларга кўтарилди: Н. Севрюкова (Бо-рисова) беш ҳатлаб сакраш, тўсиқ ора югуриш ҳамда қоро ирғитишда, Л. Скацкая 80 м тусиқ ора югурлишда Ф. Ҳасанова -400 ва 800 метрга югурлишда ғолиб чиқнида. 1947 йили Москва-да бўлиб ўтган жисмоний тарбия билан шуғулланувчиларнинг бутуниттифик намоишига Ўзбекистонда "СССР спорт мастери" даражасига эришган енгил атлетчилар А. Борисов (уч ҳатлаб сакрашда собиқ СССРнинг уч марта совриндори) ва Ф. Ҳасанова, шунингдек жисмоний тарбия ходимлар байрам нишон-лаш мусобақаларида иштирок этиш учун республика чемпионлари Н. Севрюкова, Л. Скацкая, А. Кариеева, Султанов, Т. Ис-манлов, С. Поповлар Москвага боришди.

1948 йилнинг декабрида БКП МК мамлакатда жисмоний тарбия ишларининг аҳоли ҳақидаги масалани куриб чиқиб, уни янада яхшилаш ҳақида қарор қабул қилди.

Мазкур қарор негизда собиқ ЎзССР Министрлар Совети «ЎзССР жисмоний маданияти оа спорт ишларини яхшилаш чо-ра-тадбирлари ҳақида» махсус қарор қабул қилди. Унда жис-

10

моний тарбия ва спорт ишлари ўз ҳолига ташлаб қўйилганлиги, спортнинг қўл турлари, шу жумладан, халқ ўртасида кенг ейил-ган енгил атлетикага етарли эътибор берилмаётганига эътибор қаратилган. Ўзбек енгил атлетикачиларнинг техвик натижаларн умумиттифик кўрсаткичларидан анча паст эканлиги, спорт ус-тозлари ва биринчи даражалн разрядли спортчилар, айниқса, маҳаллин аҳоли ёшларидае ниҳоятда кам эканлиги қайд этилди.

Мазкур қарор республикада енгил атлетиканинг ривожла-нишига кучли туртки бўлди. 1948 йилдан бошлаб Ўрта Осиё республикалари ва Қозо-ғистон спортчиларининг ўзаро учрашувлари анъана тусинн ол-ди. Ана шуидай бириктириш учрашув 1948 йилнинг майида Фрунзе (Бишкек) шаҳрида бўлиб ўтади. Эрақлар баҳсида ўзбек енгил атлетикачилари 13 тур спорт мусобақасидан уч турида ғолибликни қўлга киритишди. Аёллар эса тўққиз турдан бешта-сида ғолиб бўлишди. Мусобақада, айниқса, эр-хотини Алексей ва Надежда Барисовлар муваффақиятли қатнашди. Алексей Борисов узунликка сакраш бўйича, Надежда эса 100 ва тўсиқлар ора 80 м югуришда ва ядро ирғитишда ғолиб бўлди.

1949 йилдаги собиқ СССР биринчилиги мусобақаларида Ўз-бекистон енгил атлетикачилари 9-ўринни эгаллашди. Совриндорлар орасида В. Герасимчук уч ҳатлаб сакрашда иккинчи, Ю. Финке эса баландликка сакраш бўйича учинчи ўринни олдилар.

1949 йилда республиканинг 40 рекорди янгиланади. Собиқ СССР терма жамоасига кирган Ю. Финке, С. Попов, Ю. Шо-ломицкий, В. Герасимчук симғари ёш мохир енгил атлетикачи-лар пайдо бўлади.

1950-1951 йилларда В. Герасимчук (уч ҳатлаб) ва Ю. Фнике (баладлик) мамлакат мусобақалари савриндорларя бўлш-ди, Уруш цатнашчиси Н. Борисов зса 1950 йил собиқ, СССР чем-пионати совриидори бўлди. Биринчи Олимпия ўиинларига қатнашган узбекистонлик енгил атлетнкачи С. Попов 110 и тўсиқлар ора югуриш буиича 1951-1954 йиллар мобайнидд собиқ СССР чемпиокатининг тўрт марта совривдори бўлади. 1952 йили собнқ СССР спорт устаси Сергей Попов 110, 200 ва 400 метрга тўсиқлар билан югуриш бўйича республика рекординн ўрнатади.

1949 йилда мутахассисларнинг сони жуда ҳам оз бўлган. 1950 йилга келиб Ўзбекиетонда олий маълумотга эга бўлган малакали мутахассисларни тайёрлаш масаласи кўтарилди. 1952 йилда Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институти

11

қошида, сўнг 1954 йилда Фарғона давлат педагогика институти қошнда жисмоний тарбия факультетлари очилди. Бироз вақт ўтгач, буцдан факультетлар бир неча вилоят педагогика инсти-туглари қошида ҳам ишга тушди.

Тошкентда жисмоний тарбия ва спорт техникуми негизида 1955 йили Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия институти ташкил топди. Дастлабки йилларда енгил атлетикачи мутахас-сисларни тайёрлашда Тошкентга П.Ф.Лесгафт номвдагн Ленин ва Қнзил байроқ орденли Ленинград жисмоний тарбия институ-ти катта ёрдам кўрсатади. Ёрдам ишнда Москвадаги Ленин орденли Давлат Марказий жисмоний тарбия ннстнтутининг ҳам кўмаги бўлган.

50-йилларда республика терма жамоаси қобилятля спорт-чнлар билан тўла бошладв. Унинг сафвга Л. Склярова, В. Ро-денко, Л. Требухина, А. Минина, А Пугачева, В. Тушков, А. Холманская, Г. Сенькин, А. Чехонин, В. Пузанов, В. Пучков, Ю. Красильников, Н. Хайдаров, Л. Моисеенко, И. Чувилин, В. Ломакин, Т. Бондаренко, С. Гудошникова (Павлова), В. Баллод, О. Туркеева (Неровная), В. Ситников, И. Монастир-ский келиб кўшнлади. Улар бир неча бор Ўзбекистон рекордчи-лари ва чемпионат ғолиблари бўлиб, бутуниттифоқ мусо-бақаларида иштирок этишган.

50-йиллар бошида Геннадий Сенькин 100 дан 400 метргача югуришда энг кучли спринтер саналган. V Ўрта Осиё республи-калари ва Қозоғистон мусобақаларида кўп маротаба ғолиблик-ни кўлга киритган. 1953 ва 1954 йиллари 200 ва 400 метр масофага югуриш бўйича Ўзбекистон рекордини янгилаб мамла-катнинг ўнлик энг кучли спортчилари қаторига кирган.

МАМАТҚУЛ АЛТИБАЕВ 1953 йилнинг 1 январида Ўзбекис-тон спортчилари кўлга киритган ютуқларнинг учтаси унга, яъ!Ш собиқ СССР спортн устасига тегишлидир. Республикада 1500, 5000, 10000 метрга югурншда уига текг келадиган спортчи йўқ эди.

ФАРИДА ҲАСАНОВА. Собиқ СССР спорт мастери. 400, 500, 800, 1000,1500 метрли масофада Ўзбекистон рекордчиси, у беш масофада мусобақаларда иштирок этиб, спортда узок муддатда қатнашиш қобиляти билан барчани лол қолдирган.

АЛЕКСАНДР ЧЕХОНИН. 1953 йилги рекордлар жадвали-да 800 ва 1000 масофага югуриш бўйича иккнта республика рекордини кўйган. 50-йилларда ўртказилган ўрта ва узок масо-

фаларга чопиш бўйича 18 мартаба Ўзбекистон чемпиони бўлган. Ўрта масофага югуриш бўйича мамлакатнинг энг етакчи ун спортчилари орасида унинг номи етгинчи бўлиб турган.

НАДЯ БОРИСОВА. 1948-1949 йиллар мобайнши еягил атлетиканинг беш йўналиши бўйича ғалабаларга эришиб, 1953 йилда республиканинг етти рекордни ўрнатишга муваффақ бўладн. Спринт, тўснқлар ора югуриш, бўйича рекордчи, аёллар мусобақаларининг купкураш, учкураш, бешкураш, беллвшувла-рида биринчи, иккинчи, учинчи ўринларни эгаллайди, У спортга урушдан олдин келган бўлиб, 50-йилларда ҳам мусобақаларда голибликни қўлдан бермай келган.

ЮРИЙ КРАСИЛЬНИКОВ, 1952 йили найза отиш бўйича республика рекордини ўрнатди. 1957 йилда эса баландликка еakraш бўйича шундай юксак эфарга эришди. У 10 кураш бўйича республика маррвларини эгаллаб, энгил атлетиканинг бнр неча турлари бўйича Ўзбекистон рекордчиси бўлиб келган.

Юрий Красильников Ўрта ОсиВ республикалари ва Қозоғистон уртасида ўтказялган спартакнада ва учрашувларда 1952 йилдан то БО-йилларнинг бошига қадар балаидликка са-краш ва найш отишда еовриндор бўлган.

ВАЛЕНТИНА БАЛЛОД. 1954 йили Ленинградда ўтпп мак-таб ўқувчиларикиг I Бутгнтгифоқ спартакиадасида 145 см ба-ландликка сакраш бўйича III Уринни, 1955 йилда уттан спарта-киадада 159 см сакраб, уч^раш бўйича III ўринни эгаллайди.

Мактаб ўқувчиларининг 1955 ва 1957 йилларда утган Буту-китгифоқ спартакиадалари энгил атлетика бўйича мохнр спортчилар опа-сингал Таиара ва Ирина Прессларни танитди. Мурабий В.П. Бессекернинг раҳбарлигида Тамара 1955 йили ядро, лаппвк, уч^вш мусобақаларн бўйича уч олтин медалки қўлга киритди. Ирина эса 1957 йили ядро нрпғишда голиб, башкураш мусобқаларяда ккинчи совриндор бўлди.

1956 йили Москвада бўлиб утган собиқ СССР халқлври-нинг I Спартакивдасида Ўзбекистон энгил атлетикачилврниннг терма жамовси 9-уринни эгаллайди, Ўрта ОсиВ давлат уннвер-ситети талабаси, Валентина Баллод бвландликм сакрашда спартакнада голиби ҳамда собиқ СССР чвмпиони бўлиб, 1956 йили Мельбурндв ўтган XVI Олимпия ўйинларида собиқ Совет нтгифоқи терма жамоасн таркябида иштирок этди. Спортчи-нинг маҳорати йилдан йил ўснб, мамлакат биринчилиғи учун ўтказялган мусобақларда тўрт мартаба совриндор бўлди. У

13

1960 йили Римда ўтган олимпиадада нштирок этди, 1961 йили эса балаидликка сакраш бўйича яна мамлакат чемпиони бўлди.

ОЛЕГ РЯХОВСКИЙ. 1957 йилда Парижда бўлиб ўтпн та-лабалар умумжаҳон Универсиадасида собиқ СССР чемпиони даражасида 16 метрли кўрсаткич бўйича парнжликларга уч ҳатлаб сакрашни намойиш этди. Унинг катшкаси 16.01 м бўлиб, бу биринчи ўрин дегани эди.

ИГОРЬ МОНАСТИРСКИЙ. 1958 йили Сочида бўлиб утган Баҳорги анъанавий умумитгифоқ мусобақасида 100 метр-га югуриш бўйича Владимир Туяков томонидан ўрнатилган ре-кордан 0,2 сек га янгалаб 10,4 сек да югуриб Утди ҳамда сприит гуруҳи бўйича биринчи спорт устаси даражасига эриш-ди. Унинг бундай эфарлари 1975 йилга қадар давом этди.

1958 йили собиқ СССР ва АҚШ ўртасида биринчи халқаро «Гигантлар» учрашуви

бўлди. Жнддня синовдан ўтган собиқ Совет Иттифоқи терма жамоаси таркибнда Ўзбекистон вакили - 1957-58 йиллар мамлакат чемпиони булган тошкентлик О. Ряховский ҳам бор эди. У уч ҳатлаб сакрашда 16 м 59 см мар-рани эгаллаб, жаҳон рекордини 3 смга кўтарди. У ака-ука Феррейра ва Снльваларга тегашли ютутини янгилаган эдн.

Собнқ СССРнинг икки марта чеипионлари ва жаҳон ре-кордчиларн гуруҳида Олег Ряховский ўзбек енгил атлетикачи-лари ичида биринчи бўлнб мамлакат терма жамоаси таркибида 1958 йили ўткаэнлган Европа чемпионатида нштирок этиш ҳуқуқнга эга бўлди. Унинг дебюти муваффақиятли бўлиб, уч ҳатлаб сакрашда кумуш мукофот олишга муяссар бўлдн.

1959 йилда бўляб уЧтан собиқ СССР халқларя II Спарта-киадасн ўзбек енгил атлетнкачиларннинг навбатдаги мусо-бақаларга тайёр эканликларини намойиш қилди. Жумладан, Ольга Левоненко мактаб ўқувчнларннинг Умумиттифоқ спарта-киадасида ва Душанбеда булнб утган Ўрта Осиё республикала-ри ва Қозоғистоннинг учрашувида баландликка сакраш бўйнча бнрннчи ўрнннн эгаллади.

Шу мусобақаларда республикамиз шарафини И. Монастир-ский (100 м), А. Чехомин (800 м), О. Раховский (узунликка, уч ҳатлаб), И. Чувнлин (олтн), В. Ломакин (лаппак), И. Ключев (ядро), Т. Бондаренко (80 м т.о.), Л. Чернявская (узунлик), А.Холманская (ядро, беш ҳатлаб) ҳимоя қилдилар.

Аммо республика терма жамоаси бяринчи Спартакиадага нисбатан ёмон қатнашнб, 12-ўрнннн эгаллади. Унда О. Ряхов-
14

ский (уч ҳатлаб - 2-урин), В. Валлод (баландлик - 3-ўри) соврнндор б^лишди. М. Фатъянова баландликка сакраш бўйнча (5-б-ўринлар), И. Монастирский 100 м - 10.5 (7-урин), Ю. Хмельков - 400 м (9-ўрин), 4x100 м масофага югурган кватрет - Н. Монастирский, В. Тушков, Г. Сенькин, В. Камишанский-лар (7-урнн) муваффақиятли қатнашдилар.

Лангар чўп билан сакрашда Игорь Чувилин т^инчи уринни эгаллади. Бу спартакиада унияг илгари иштирок этгаи тўрт собиқ СССР халқлари спартакиадаларндан энг муваф-фақиятлиси б^лган эди. И.Чувилин Ўрта Осиё ва Қозоғистон саортчнларининг етти учрашувлари ғолиби, лангар чўп билан сакраш бу^нча республиканинг бир неча бор рекордчисн ҳамда ғолиби бўлган эди. Собиқ СССР спорт устаси норматяви 4.40 м бўлган пайтда унинг 4.44 метрда урнатган рекорди саккиз йил мобайнида сақланиб қолди.

60-йилларда республикада спорт иншоотларининг сони кўпайди) спортчиларни шакллантириш методикаси яхшиланади. В.И. Баришев, Н.Н. Биков, А.А. Винк, Ю.Т. Закиров, В.П. Бессекерних, Ю.С. Шоломицкий, В.Г. Федосеев, М.М. Внуч-кова, Ю.Н. Пузанов, А.В. Борисов, А.А. Осипов, В.И. Любар-ский Ю.А. Красильников, В.М. Вардзелов, Г.Н. Сенькик, В.П. Литвинов, Т.П. Салиев, В.П, Артамонов каби мураббийлар ўзбек спортчиларини сафини қобилиятли енгил атлетчилар би-лан тўлдиришда фаол ишлашди.

1960 йилда "Ўзбекнстон ССРда хизмат кўрсатган устоз" шарафли унвони жорий қилинади.

Мана шу юксак унвонга биринчи бўлиб Тошкентда Баришев Виктор Илларионович,

сўнг Зокиров Юнус Турғунович (Наманган), Бессекерких Владимир • Пакгелемонович (Самарқанд), Биков Николай Николаевич (Тошкент), Коцарев Григорий Ав-дреевичлар (Тошкент) бу юксак унвонга сазовор бўлишди.

Мураббийларнинг машаққатли меҳнатлари меваса сяфатида Ўзбекистон терма жамоаси тарқибчи Е. Мачула, О. Левоненко, Ю. Хмельков, Г. Некрашевич, Г. Подпазов, Э. Андрис, Е. Ско-ринн, Г. Кугянин, Г. Скалозубова (Бикова), А. Буланов, В. Чек-марев, Н. Климов, В. Некрасовский, Б. Кочетаов, В. Колмаков, В. Тяпугин, Р. Бабич (Денишева), А. Юсупова, Н. Скориков, Г. Майборода, В. Орманов, Н. Кандело (Тяпугина), А. Нормуродов сингари қобилиятли енгил атлетчилар билан бойиди.

15

1963 йили Москвада бўлиб ўтган собиқ СССР халқларишг III Спартакнадаида Ўзбекистон енгил атлетикачилар терма жа-моаси нтгнфоқ жамоалар орасида иккинчи ўрнини эгаллади. В.Бяллод баландликка сакраш бўйича битта бронза медалини олиш шарафига муяссар бўлди. Дастурнинг шахсий турида кучли унлик таркибига И. Чувиллин - лангар чуп билан сакраш (5-ўрив), В. Отшков - кнуриш 400 м (6-ўрин) Е. Мачула узун-ликка сакраш (6-ўрин), Г. Некрашевич - найза (6-ўрин), Т. Не-ровная 800 м югуриш (7-ўрин), О. Левоненко - баландлик (8-ўрин), Г. Подпазов - найза (8-ўрин), Е. Скориков - югуриш 200 м (8-9 ўрин), Э. Андрис - босқон отиш бўйича 6-ўрин эгаллашган.

Э. Андрис 1963 йили босқонни 67- ва 57 смга ирғитиб, рес-публика рекордини ўрнатди. Унинг бу кўрсаткичи 6 йил мобай-нида сақланиб турди. У 1963 йили эмг яхши босқон ирғитув-чилар унлиги қаторида жаҳон сифатчилари сафида 8-ўринни эгаллайди.

Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон спортчилари уч-рашукларида 1960 йилдан 1966 йилга қадар Ўзбекистон ша-рафли ўринларни эгаллаб келган. Ютуқларни югурувчилар Ю. Хмельков, С. Гудошникова, Т. Неровная, тўсиқдан сакраб югу-рувчилар - Н. Ҳайдаров, И. Немов, В. Чекмарев; сакровчилар -Ю. Мусташкин, В. Баллод (Лебединская) мактаб ўқувчилар орасида 1968 йили ўтган V Бутуниттифок спартакиадасининг баландликка сакраш бўйича голиб О. Левоненко, Е. Мачула, И. Чувиллин, Г. Майборода, Г. Кутянин; ирғитувчилар - Г. Под-пазов, В. Ломакин, Ю. Красильников, Г. Скорников, Э. Андрис, В. Терешенкова, Н. Скориков, С. Карвасепкая, Г. Скалозубова (Бикова) қўлга киритган, Г. Скалозубова 1966 йили "Халқаро тоифали собиқ СССР спорт устаси" унвоига (мураббий А.А. Винк раҳбарлигида) найза отиш бўйича сазовор бўлган.

1963 йили Тошкентда бўлиб ўтган учрашувда республика вакили Герман Кутянин баландликка сакраш секторида ўзининг илгариги республика рекордини яхшилашга муваффақ бўлди. Кейинги йилларда Г. Кутянин Ўзбекистон рекордини олти ма-ротаба янгилаб, уни 2 метр 11 смга кўтарди. 1969 йил у Рига бўлиб ўтган қишки Кубокда 2 м 15 смда сакраб, ХТСУ унвони-га сазовар бўлган.

1967 йилга Ўзбекистон Спартакиадаси енгил атлетикачи-ларга катта ютуқлар олиб келди.

16

Виктор Колмаков тўсиқли югуришда олимпия иштирокчиси ' Сергей Попов рекордларини нишонга одди. У 400 м тўсиқли масофани 52,5 сек ўтиб,

республиканинг ўн беш йил муқаддам ўрнатилган рекордини яхшилашга муваффақ бўлди.

Виктор Терешенко ва Вадим Колобовлар енгил атлетика-нинг ўнкураш мусобақаларида "СССР спорт устаси" унвонига мос очколар тўплашди. Уларга қадар Ўзбекистонда енгил атлетика-ни бу тури бўйича "СССР спорт устаси" унвонига сазовар спортчи бўлмаган.

1967 йили мактаб ўқувчиларининг Х Бутуниттифоқ спарта-кнадасида 15-16 ёшда бўлган кичик ёшдаги ёшлар ва қизлар гуруҳи бўйича бешкураш мусобақаларда марғилонлик Татьяна Пушкарева ва 400 мда югуриш бўйича тошкентлик Ирина Хаванская ғолиб чиқдилар. Термалик Борис Лобков эса баланд-ликка сакраш бўйича кумуш медал совричдори бўлди.

Т.С. Салиев раҳбарлигида 15-16 ёш спортчилар ўртасида Татьяна Пушкарева қизлар гуруҳи бўйича бешкураш мусобақаларда рекорд натижага эришди.

1967 йили мураббийлар Н.М. Ҳайдаров ва Р.Ф. Фалякба-ровлар шогирди Ашур Нормуродов уч километрлик кросс югурниш бўйича ўсмирлар ўртасида 4 марта собиқ СССР чемпиони бўлди. 1968 йили 5000-1000 масофада югуриш бўйича мамлакат чемпиони унвонни эгаллади, Кейинчалик у узок масофага югурниш бўйича Ўзбекистоннинг кўп бор чемпиони ва рекордчиси бўлди. У 2002 йилнинг 1 январига қадар 5000 м.га югурниш бўйича 1975 йилда ўрнатилган (13.41.0 сек.) республика рекордчиси саналади.

Роза Бабиш тўснқлар ора 200 метрлик масофага муваффақиятли ўтди. У 1967 йили Ленинан шаҳрида шу масофани 27.1 сек да ўтиб, жаҳон кўрсаткичининг юқорй натижасини кўрсатади. Кейинчалик у мамлакатнинг энки марта ғолиби ва уч марта совриндори бўлади. 1969 йилда эса у Челябинскда ўз масофасини 26.7 сек да ўтиб, Европанинг янги ютуғини ўрнатди.

Ўзбекистоннинг ёш спринтерлари 1969 йили уч марта бутуниттифоқ рекордини ўрнатди. Мураббий Б.А.Шапочник тайёрлаган Дмитрий Недоступов, Геннадий Яковсон, Владимир Здобнов, Сергей Петровдан иборат кичик ёшдагилар 4x100 м масофага эстафета тайёқчасини 43.6, сўнг 43.3 сек да олиб ўтади. Айнан шу гуруҳ 15-16 ёшдаги ёшлар гуруҳи ўртасидаги 4x200 м га югуриш бўйича масофани 1.33.1 сек да ўтиб, итти-фоқ рекордини янгилайдилар.

17

1962 йили республика енгил атлетикачилари терма жамоаси Ўзбекистон спорт жамаиятлари ва ташкилотлари уюшмаси раиси В.С. Митрофавов бошчилигида Индонезиянинг Жакарта шаҳрига сафар қилади. Собиқ совет мутахассислари томонидан қурилган Жакарта стадиони Ўзбекистон-Индонезия енгил атлетикачиларнинг уртоқлик учрашуви билан очилди. 1965 йили Ўзбекистон енгил атлетикачилари Ҳиндистон жамоаси билан, 1971 йили эса Тунис жамоаси билан ўртоқлик учрашувини ўтказди. 70-йиллар жаҳоннинг кўпгина ўйингоҳларида Ўзбекистон Республикаси вакиллари ўз Ватанини шарафли равишда таништириб келди.

60-йилларнинг охири ва 70-йилларнинг бошида республика спорт ташкилотлари ҳамда жамаолари жисмоний тарбия ва спортни тубдан қайта қуришга қаратилган республика ташкилотларининг бир қатор қарорлари эълон қилиниб, улар енгил

атлетикани ривожлантиришга салмоқли улуш қушди. 1966 йили республика энгил атлетикачиларига манеж тақдим этилди, рес-публика шаҳарларидаги ўйингоҳларнда синтетик ёпалма ишла-тила бошланди. Бу ҳол қшида ҳам мусобақалар ўтказиш учун имкон яратиб, юқори тоифали энгил атлетикачилар тайёрлаш сифатини яхшилашга бир қадар имкон яратди. 1972 йилнинг кузидан ЎСМ ва ўсмирлар ўртасида республика мусобақалари ўтказила бошланди. Бу ҳолат кўпгина мураббий ва энгил атле-тика мутахассислар фаоллятини ёз мавсумига мослаб қайта кўриб чиқишни тақозо этди. Спорт-соғломлаштириш ором-гоҳларн ташкил қилина бошланди.

Спорт захиралари билан ишлашда "Энг яхши, ёш энгил ат-летукачи" ва "Энг яхши мураббий" шиори остида республика танловларининг ўтказилишн — энг яхши ЎСМ учун кураш Ўзбекистон энгил атлетика мураббийлари фаолиятини фаол-лаштиришга, улар фаолияти устидан назорат ўрнатишга имкон яратди. Бу вақтда республика жамоатчилигининг иши жонла-ниб, жамоаларни илмий-услубнй қўлланмалар билан таъминлаш иши яхшиланди. Бу ҳол ўзбек энгил атлетикачиларининг буту-ниттифок ва халқаро ареналардаги мавқеининг ошиб боришига олиб келди. Энди улар 50-60 йнлларда бўлганидек икки ёки уч киши эмас, аксинча купчиликни ташкил қилиб, улар Е. Яки-менко, Л. Долгова, В. Здобнов, Г. Иванов, С. Серебряков, Т. Одинокова, В. Анохин, А. Димов, Л. Сторожкова, П. Воробь-

18

ев, А. Харлов, В. Черников, М. Растиригаи, С. Кот, А. Ибра-гямов, О. Азизиуратов ва бошқалардан таркиб топган.

1970 йил 13-15 ёшлилар ўртасида мамлакат голиби Алек-сацдр Берштейн тусиқлар оря 100 м масофани 14.4 сек да ўтиб, Сергей Попов рекордини такрорлади. 1971 йилн эса уни 14.2 ва 14.1 секундга яхшилади. Бу билан у 19 йил муқаддам ўрнатилгав рекордн янгилади.

1971 йили Валентина Чулкова 1971 йилги ёзга ҳамда 1972 йилги қишги Европа чемпионатида 187 см. баландликка сакраш бўёнча мамлакат рекорднк такрорлади. У 1970 йилдан 1973 йилга қадар қишги ва уч маротаба мамлакат биринчилигида мусобақалар голиби булган.

1972 йил Киевда бўлиб ўтган мактаб ўқувчиларнинг Буту-ниттифок спартакиадасида Ўзбекистон терма жамоаси бешинчи ўринни эгаллади. Голиблар рўйхятини лаппакни 49 м 16 см (мураббий С.Л. Шкляр) отган самарқандлик мактаб укувчнси Сергей Жоголев ва 4x100 м югуришда қиэлар тўртлиги - Татьяна Шишкяна, Людмила Сторожкова, Наира Инилеева, Ната-лья Миненколар эгаллади. Голиблардан Татьяна Шишкина 200 м ни 25.1 да ўтиб 2-уринни, 100 м ни 12.0 да утиб 3-ўринни, Анатолий Димов 5000 м 15.03.4 да утиб 2-уринин, 3000 м ки 8.36.0 да ўтиб 3-уринни, Юрий Шербцй уч хатлаб сакрашда 14.84 ни эгаллаб 3-ўринни, Вячеслав Бондаренко 400 метрли тўсиқли масофанн у^тишда 55.1 курсаткични курсатнб 3-уриннн эгалляшгя муваффақ бўлишди.

1973 йили Москвада бўлиб ўтган I Бутуниттифок ёшлар ўйинида Ўзбекястон энгил атлетикачилари терма жамоасн сак-кизинчн ўринни олншди. Совринли ўриқларни 200 метрга югу-риш буйнча Владимир Здобнов, найза отиш буйича Людмила Долгова иккинчн уринки олиш шарафига муяссар бўлишди. 4x100 м га чопиш эстафетасида Юрий Ускков, Юрий Мавашев, Николай Ноганев ва Владимир Здобнов бронза

медалини олиш-ди. Совриндорлардан ташқари жамоа ютуғига тўснқлар ора югу-риш бўйича 4-ўринни эгаллаган Тятяка Пересипкина салмоқуш улуш қушдн. Шувингдек, Евгений Якименко <уч хатлаб 5-урин), Алексақдр Берцггейн (100 м тўсиқлар оря б-урин), Геннадий Рибкин (найзя 7-ўрни) яхши иятижаларга эркшишди.

1974 йили тошкентлнк мураббнй Р.Ф. Фазлякбаров шо-гирди узоқ масофага югуриш бўйича республиканинг бир неча бор чемлиони ва рекордчиси, Ўзбекнстон давлат Жисмоний

19

тарбня институти талабасн Анатолий Димов 17-18 ёшдагн ёш-лар уртасида 1500 м.ни 3.46.6 сек. ва 5000 м.ни 13.58.4 сек.да утиб, собиқ СССР бўйича иккита рекодни таъсис этди.

"Тигакглар" билан ёндош равншда собнқ СССР ва АҚШ ўртасида ёш енгил атлетикачилар мусобақасн ўтказнлади. 1977 йкля Виржиния штатида бўлнб ўтган собиқ СССР ва АҚШ уртасидагн хжлқаро матчда Ўзбекистондан уч вакнл - Михавл Растрнпга тўснқлар ора (400 м масофанн 53.03 сск да ўтиб 3-Урнн), Александр Харлов (тўсиқлар ора 110 м масофани 14.3 сек да ўтиб 3-ўрнн), Надежда Тупицина (найзани 49 м 90 см га отнб 2-ўрнн) катнашади.

70-йилларда чидамлилнк югуришлари бўйнча спортчилар тайёрляш борасида андижонлик Узбекистон хнзмат кўрсатган мураббнй Р.Х. Сайфулиннинг қобнлиятлари яққол намоён булдн. У ёш спортчнлар халқаро тоифадагн Светлана Ульмасо-

ва ва Замира Зайцева (Ахтямова)дек собнқ СССР спорт уста-■' ларини тарбиялади. Светлана Ульмасова Жаҳон Кубоки сов-ривдори, мамлякат биринчмлиги учун уткаэнлган мусобақалар чемпони ва совриндорн 3000 м га югуриш бўйнча жаҳон рекордчисн хямда собиқ СССРда хизмат курсатган спортчи да-ражасяга етди, Бундай юксяк даражаларга етишишда мураббнй Н.И. Глухаревнннг хиэमतларн катта бўлган. Замнра Звйцева Европа қншки чвмпонатнда кумуш медал совривдори бўлиб, 1979 йилда 800 ва 1500 м га югуриш бўйича булнб ўтган собиқ СССР чемпионатида бир неча бор олий му-кофотларни кулга киритди. У сўнгги йилларда мураббнй А.В. Зайцев раҳбарлигнда спортда юқори натижаларгя эрншдн.

Бу қнэларнинг иккаласн хвм 1987 йилн чоп этилган халқаро енгил атлвтика федерациясн спортчклари жяҳоннинг энг яхши Ун спортчиси рУйхати қаторидаи Урин олган, Ундаги ИААФ маълумотя барча даврларга тааллуқлидир.

Бу даврда республикада олий тоифадаги енгил атлетикачи-ларки тарбиялашда мураббийлар Ю.Н. Пузанов, Г.Г. Арзума-нов, Р.Х. Сайфулин, Р.Ф. Фазлякбаров, Г.Г. Талвлаев, Ю.Н. Парфенов, Ю.А. Скляр, Л.М. Ямкис, Н.Г, Афанасенко, Г.Г. Кутянин, Н.Г. Скориков, А.А, Винк, С.В. Карвасеикая, Ю.Ф. Колескиковлар ҳиссасн катта бўлган,

1980 йилн Москвади бўлиб ўтган Олимпия ўйинларидв Ўэбе-

, ' киегон уэипнкг уч ваюлн - Адександр Харлов 400 м б.б., Анагго-лий Димов 3000 мвтрни тУсикли масофанн югурншдд собиқ СССР

20

рекординн урнатди, Татьяна Бирюлика (найза отиш бўйича 6-ўрнн) ииггирок этда. Олимпиада арафасида ЎзДЖТИ енгил атле-тика кафедраси ўкитувчисн Татьяна

Бирюлина (мураббий А.А. Винк) жаҳонда биринчи бўлиб найзани 70 метрли масофадан оширган ҳолда 70.08 га ирпп-ди ва жаҳон рекордини ўрнатди.

Ўзбек енгил атлетикачиларнинг Олимпиада ўнинларида қат-нашиши ёш енгил атлетикачилар учун юқори спорт натижаларига эришишларида туртки бўлса, мураббийлар учун бу - замонавий талабларга биноан олий товфали спортчиларнинг тайёрлаш ишига янада иштиёқ билан киришишларига аҳамият касб этади.

Дмитрий Литвиненко (тренер Ю.Н. Парфенов) уч хатлаб сакраш бўйича анъаналарни давом эттирди ва 1980 йили ёшлар уртасида мамлакат биринчилигида голиб чиқиб, шу йил мавсу-мида собиқ СССР рекорднинг уч мартаба янгилади ҳамда 16-17 ёшдагилар гуруҳида ўз натижасини 16 м 36 см га етказди., Владимир Черников (мураббий Ю.Ф. Колесников) 1981 йили утган Бутунитгифоқ мусобақаларида (сакровчилар куни, Тал-лвн) 16.98 га сакраб, 23 йил муқаддам жаҳон эскрекордчиси О. Ряховский ўрнатган рекорд натижасини 39 см.га яхшилади. У 1983 йили 19 июнида Москвада 17 метрли чегарани ўтиб, уч бора сакраш бўйича Ўзбекистонда биринчи бўлиб 17 метрли маррадаи ўтди.

Александр Харлов иттифоқ ва халқаро мусобақаларда му-ваффақиятли қатнашиб, собиқ СССР халқлари VIII Спарта-киадасида чемпион ва 1983 йили утган биринчи жаҳон чемпио-натида тўсиқ билан 400 метрга югуриш бўйича совриндор бўлади.

1985 йил августда Москвада бўлиб ўтган Европа Кубогига Ўзбекистон терма жамоа таркибига ўзининг уч вакили - Э. Барбашина, З. Зайцев, С. Усовларни берди. Улар Кубокда со-вуриндорлар қаторида бўлишди.

3000 м масофага югуриш бўйича беллашувнинг бошланиши-даёқ уч спортчи - Золла Бадд (Буюк Британия), бизнинг За-мира Ахтямова ва Ульрике Брунс (ГДР командасидан) олдинга чиқишади, Шу тартибда улар финишга етиб келишда. Замиранинг натижаси - 8. 35.74 бўлиб, у кумуш медал олди.

Тўсиқлар оша 110 метрли масофага югуриш бўйича фаворит француз С. Каристан саиалиб келинган бўлса-да, бу масофани' 13.56.0 да ўтиб, Ўзбекистоннинг янги рекордини мамлакат чем-пиони Сергей Усов (мураббий В.А. Бурматов) ўрнатди.

21

Валерии ва Павел Когашир 1975 йили лангар чўп билан сакровчилар тайёрлаш ишига жиддий равишда киришишди. Улар яратган гуруҳга мамлакат ва республика биринчилигин учун мусо-бақалар голиблари, спорт усталари ва халқаро тоифадаги собиқ СССР спорт усталари бор эди. Гуруҳ боши Радион Гатаулин -ХТСУ, жаҳонгаанг экс-рекордчиси ва мактаб ёшлари ўртасидаги 1983 йил мусобақаларининг Европа чемпиони, собиқ СССР чем-пиони, 1986 йилда бўлвб ўтган собиқ СССР халқлари IX Спар-такиадаси голиби, 1987 йилдаги иккинчи Жаҳон Чемпионатининг совриндори эди. Р. Гатаулин лангар чўпш 5 метр 90 см га кўтариб республика рекордчиси янгилашга муваффақ бўлди. 1988 й Сеулда (Ж. Қурия) Олимпиядада кумуш медал совриндори.

БМТ винг Бош Ассаиблеясвда 1986 йил Халқаро Тинчлик йили деб эълон қилинди. Бу ҳам халқаро хафсизлик курашининг кучайганини ва халқаро ҳамкорлик борасида яқинлашув жараёни янада фаоллашганини билдирар эди. Москвада хайрихоҳлик уюмларининг ўтказилншк тинчлик учун курашда ёрқин акция-лардан бўлди.

Хайрихоҳлик ўйинларида ўзбек спортчиларидан тўққиз на-фарининг иштирок этиши

- мусобақанинг "Спортдаги дўстликдан ер куррасидаги тинчликка" шиорини бажаришда ўз чиқишлари билан улуш қўшган эдилар.

10000 м лн масофани ўтишда нссиқ ва намлик спортчиларга катта қийинчиликлар туддирди. 53 спортчидан 38 нафаригина масофани ўтишга муваффақ бўлди. Улар орасида спортча юриш буиича республика вакиллари (49.40.49 катижани қўлга киритган) З. Мустафаева ва (50.21.37 натижага эришган) Р. Шай-хутдиновалар бор эди.

3000 метрли масофага югурвшда румнннчалк М. Станеску голиб чиқди. Унннг ортидан собиқ Совет Иттифоқининг уч спортчиси финншга етиб келди, иккинчи булиб мамлакатнинг бир веча бор чемпиони, Европаинг икки марта чемпиони, жаҳон чемпиони Светлана Ульмасова зафар кучди. 5000 м.га югуришда эса Ольга Бондаренкога ютқизиб Светлаиа иккинчи бўлвб финишга келди.

Лангар чўп билан сакраш бўйича мусобақалар 6.01 метр маррани эгаллаган Сергей Бубканинг жаҳрн рекордини қўлга киритиш билан якунланди. 5 м 80 см сакраган Радион Гатаулин иккинчи ўринни эгаллайди.

22

Марафон масофасини ўтиш стартига аёлларнинг 47 нафари қатнашадн Финишга саккизинчи бўлиб янгиерлик спортчи Но-дия Усманова келди (унинг курсаткичи - 2: 37.43.0 сек).

Ўзбекистон енгил атлетикачвлари 1987 йилгн мавсумда терма жамоа свфатяда муваффақиятлн қатнашдилар. Улар Пензада бўлиб ўтган қишкм собнқ СССР чемпионатида - бе-шинчн ўринни, Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон ўртасидагн учрашувда — бвринчи ўринни эгалладилар.

1987 йили ўтган мамлакатнинг расмий чемпионатлари ва биринчнлик мусобақаларда 10 та биринчи, 8 та иккинчи, 7 та учинчи, жами 25 совринли ўринларня эгаллаб, республика ен-гил атлетикачилари ўз ишқибозларинн қувонтиришди.

1987 Йили ўтган жаҳон чемпионатида лангар чўп билан са-крашда Р. Гатаулин 3-ўринни эгаллашдан иборат республика топшириғини бажарди.

1987 Йилда Ўзбекистом мураббийларн томонидаи В. Рижен-ков ва М. Шмонинадан иборат халқаро тояфадаги иккита спорт усталари тайёрланди. Беш енгил атлетикачилар - лангар чўп билан сакраш бўйича - Р. Гатаулин, В. Ишутин; уч хатлаб сакраш - В. Черников, Б. Хохлов; 110 м ни тўсиқ билан утиш бўйича С. Усов ХТСУ нормативи тасдиқланди.

1987 йилги мавсумда жаҳокнинг 25 энг яхши енгил атлет-лари қаторида Р. Гатаулин (лангар чўп - 3-ўрин), В. Ишутин (лакгар чўп - 24-ўрин), Усов (110 м ли масофага югуриш - 9-ўрин)дек ўзбек енгил атлетикачилари бўлган.

Катгалар гуруҳи бўйича 1987 йил жаҳоннинг эиғ яхши 25 енгил атлетикачилари рўйхатига 17 нафар спортчи киритилиб, уларнннг 12 нафарини эркаклар, 5 нвфарини аёллар ташкил қилган. Ёшлар гуруҳини 1968 йилда туғилган 6 нафар йигнт ва 8 нафар қизлар, жами 14 та ёшлар ташкил қилган. 1970 йили туғилган ва ундан кичик йнгнт ва 7 қиз, жами 9 нафардан иборат ўсмирлар гуруҳи ташкил топди.

Ўзбекистонда енгил атлетиканинг ривожланишига жамоат спорт ташкнлотлари ва унда ишловчилар баракалн салмоқ қушганлар. Улардан Л.Л. Бархаш; Г.М. Бернадскнй, П.Т. Та-ранов, Ю. Мннеев, Д. Копитцев, П.В. Кравченко, В.И. Скавинский, Г.А. Коцарев, А.В. Борисов, Ю.С. Евдокимов, Л.А. Лебединская, П.В.

Псццсв, И.А. Саакъянц, В.П. Бесекерних, Ю.Т. Закиров, А.М. Березовский, В.И. Баришев, Н.Н. Биков, Б.А. Грипбсрг, Л.М. Азизян, Ю.С. Шоломицкий, В.Г. Федосе-23

, ев, Г.Г. Арзуманов, Г.Ю. Горб, В.И. Афанасьев, Ю.Н. Пуза-нов, Н.М. ҲайДаров, Л.А. Малнхина, Р.Я.Забарская, О. Руз-метов, Х. Турғунов, Р. Бектемиров, Х. Ортиқовларнинг вомн ўзбек енгил атлетикасининг шонли тарихини яратмоқда.

Ўзбекнстон енгил атлетлари 80-йиллар охирига келиб Ва-тан екгал атлетикасининг 100 йиллигяки муносиб кутиш, шу-нингдек, 88-йилги Олимпиадага Йўлланма олиш учун қпзғин тайёргарлик ишларини олиб боришди. Бундай кутлуғ саканя нишонлаш учун ўзбек енгил атлетикачиларининг 1923 йилдан 1987 йилга қадар бўлган вақт оралиғида халқаро, Бутунитги-фок чемпионатларида қўлга киритган ютуқлари асос булдн.

Мусобақа даражаси	Медаллар:			
	Олтин	Кумуш	Бронза	Жами
Жаҳон чемпионати	1	1	2	4
Жаҳон кубогн	1	2	-	3
Европа чемпионати	3	3	-	6
Европа кубогн	1	4	2	7
собик СССР чемпионати	37	48	59	144
Жами: 1990-2000 йй.	43	58	63	164

Собик СССР чемпионатлари ҳисоби 1920 йилдан бери ҳисобланиб келинмоқда.

Ўзбек енгил атлетикачиларидан биринчи бўлиб Николай Овсянников собнқ СССР чемпион бўлди, У 1923 йилда мам-лакат чемоионатида олтин медални қўлга кнритди. Ўзбек енгил атлетикачилари 21 марта мамлакат чеипионлнги унвонини қўлга кнритишдн, 33 марта кумуш ва 48 марта бронза медалла-ри соҳиби бўлишдк, Светлана Ўлмасова 4 марта мамлакат чемпони унвонига сааовор бўлди. Роза Бабич 3 марта олтик медал соҳқби булган. Николай Овсякников, Валентина Баллод, Олег Ряховский, Эльвира Барбашина, Ашур Нормуродовлар мамлакат чемпио-натлигнда иккнтадан олтии медал унвонини қўлга киритишга мушарраф бўлдилар. Мария Топорова, Наталья Морозова, Александр Харлов, Замира Зайцева, Сергей Усов, Радяон Га-таулинлар эса бнттадан олтин медал соҳиби бўлдклар.

24

Алексей Борисов, Валентина Баллад, Замнра Зайцевалар 5 марта, Сергей Попов 4 марта, Юрий Финке, Роза Бабич, Ва-лентяна Чулкова, Петр Воробьев, Эльмира Барбашиналар эса 3 мартадан ёзги мамлакат чемпионатида соврнндор бўлишди.

1949 йил 17 январ. куни Ленинград шаҳрнда, олдинги Ми-хайлов манежи биносида, мамлакатда бнринчк қишки стадион . очилди. Бу ёпик бинода Бутуниттифок қишки мусобақалар ўтказиларди.

1971 йил феврал ойида Москва шаҳридаги "Спартак" қиш.- ки стадионида биринчи марта расмий равишда қишки собиқ СССР чемпионати ўтказилди.

Баландликка сакраш бўйича ўзбек спортчиси Валешпна Чул-кова биричи собиқ СССР қишки чемпионатнда кумуш медал соҳиби бўлди. Кейинги мамлакат чемпионатида эса (1972 йил) мамлакат чемпиони унвонини қулга киритишга мушарраф бўлди.

Ўзбек енгил атлетикачилари қишки собиқ СССР чемпио-натларида 30 та медални қулга киритдилар. Шулардан: 12 таси олтин, 2 таси кумуш ва 6 таси бронза.

Светлана Ўлмасова икки марта собиқ СССР чемпиони ун-вонига эришди. Сергей Ловачев уч марта мамлакат чемпио-на-тида, Замира Занцева, Радион Гатаулин, Сергей Усовлар 2 мартадан совриндор бўлишди.

1927 йилда кросс бўйича биринчи собиқ СССР чемпионати ўтказилди. Биринчи марта аёллар ўртасида кросс бўйича мам-лакат чемпионати шохсупасига 1979 йилда Ўзбекистондан Светлана Ўлмасова кутарилди. Бундан ташқари, у худди шу узунликдаги масофада яна тўрт марта (1979,1980, 1981,1983 йилларда) собиқ СССР чемпиони унвонини қулга киритди.

Шунингдек, ўзбек енгил атлетикачилари ҳисобида яна тўртта кумуш ва битта бронза медаллар бор (учта С. Ўлмасова-да, И. Матросова ва Г. Шергазиналарда биттадан).

Ҳаммаси бўлиб собиқ СССР собиқ иттифоқ чемпионатлари-да ўзбек енгил атлетикачилари 144 та медали (37 та олтин, 48 та кумуш ва 59 та бронза) қулга киритдилар.

Мамлакат чемпионатлигида энг кўп медални қулга кирит-ган, собиқ СССРда хизмат курсатган спорт устаси Светлана Ўлмасова 17 та медал соҳиби бўлди (11 та олтин, 3 та кумуш ва 3 та бронза). Иккинчи ўринни спорт устаси Замира Зайцева, 9 та медални қулга киритди (2 та олтин, 3 та кумуш ва 4 та бронза). Учинчи ўринда эса спорт устаси Валентина Лебедин-

25

ская (Баллод) 7 та медал билан (2 та олтин, 3 та кумуш ва 2 та бронза).

Ўзбек енгил атлетикачилари собиқ СССР чемпионатлари ғолиблари ва совриндорлари

Езги собиқ СССР чемпионатлари		
йил	ғолиб	совриндор
1923	Николай Овсянни-ков	
1928	Николай Овсянни-ков югурниш 1100 м.	Н.Овсянников - уч хатлаб сакраш -13,20 - 2-ўрин Ю.Дунаев - баландлик 175 - 3-ўрин Ю.Дунаев - уч хатлаб сакраш -12,75 - 3-ўрин А.Тнкунова - лаипак 25,23 - 3-ўрин
1934	Мария Топорова найза - 36,63	

1937		А. Борисов - уч ҳатлаб сакраш -13.92 - 2-ўрин
1938		А. Борнсов - уч ҳатлаб сакраш -14.39 - 2-ўрин
1944		А, Борисов - уч ҳатлаб сакраш -14,28 - 2-ўрин
1947		А. Борнсов - уч ҳатлаб сакраш -14.25 - 3-*жн
1948		А. Борисов - уч ҳатлаб сакраш -14.22 - 3-ўрин
1949		В.Герасимчук - уч ҳатлаб сакраш -14,58 - 2-ўрин Ю.Финке - балацшшк - 186 - 3-ўрин
1950		В.Герасимчук - уч ҳатлаб сакраш -14,99 - 3-ўрин Ю.Финке - баландлик - 185 - 3-ўрин
1951		С.Попов - югуриш - 110 м 15.0 - 3-ўрин Ю.Финке - баландлик - 188 - 2-ўрин
1952		С.Попов - югуриш - 110 м 14.9 - 2-ўоин
1953		С.Попов - югуриш - 110 м 14.7 - 2-ўрин
1954		С.Попов - югуриш - 110 м 14.5 - 2-ўрин

26

1955		В.Баллод - баландлик 163 - 2-ўрин
1956	Валентина Баллод- баландлик - 168	
1957	Олег Ряховский уч ҳатлаб сакраш 16,29	В.Баллод - баландлик 168 ~ 2-ўрин
1958	Олег Ряховский уч ҳатлаб сахраш 15,86	
1959		Олег Ряховский уч ҳатлаб сахраш 16,38 - 2- ўрин

1960	•	В.Баллод - баландлик 168 ~ 2-ўри» В.Баллод - балакдлик 173 - 2-урин Олег Ряховский уч ҳатлаб сакраш 16,14 - 3-ўрин
1961	Валентина Баллод-балацплик 174	
1963		В.Баллод - бвландлик 165 - 3-ўрин
1964		В.Сетников - эстафета 4x400 м 3.09,8 -3-ўрин.
1967	А.Нормуродов 3000 кросс	Р.Бабич - югуриш 200 и 32,5 - 3-ўрин
1968	Роза Бабич югуриш 200 м 27,5	А,Нормуродов - югуриш 3000-5000м кросс
1970		А.Нормуродов - югуриш 5000 -14.01.00 Роза Бабич югуриш 200 м 27,2 - 2-ўрин В.Чулкова - баландлик 177 - 3-урин
1971		Роза Бабич югуриш 200 м 26,9 - 2-ўрин
1972		В.Чулкова-балапдлик 179-2-ўрин
1973	Роза Бабич югуриш 200 и 26,7	А.Полюшкин - югурнш 200 м 23,3 - 2-ўрин
1974	Р.Бабич-эстафета 4x100 м - 44,8	
1975		С.Ўлмасова - 3000м-9.03,2 - 2-ўрин Г.Иванов -400м - 46,9 - 3-ўрин
1976	Н.Морозова эста-фета 4x400м 3,35,6	С.Ўлиасова - 3000 м -9,19,4-3-Урин С.Шаталина - югуриш 400 м. С.Шаталина - эстафета 4x400 и 3.36,2 - 2-Урии

С.Ўлмасова - 3000~м -9.12,0 - 3-Урии
1978 | СУлмасова 3000 м-8.48,4

З.Зайаева - 1500 м -

4.05.,0-3-ўрин

А.Димо8 - 3000м -

8.37,0 - 2-ўрин

М.Бобирин - эстафета 4x100 м

40,72 - 3-Урин

А.Рубимштейн

В.Здобиов

П.Воробьев _____

1979

С.Ўлмясова 3000 м - 8.46,0

1980

П.Воробьев - эстафета 4x200 и-

1.25,8 - 3-ўрин

В.Табахов

Е.Антоненко

А-Харлов

1981

З.Зайцева - 1500 м -

4.03,30 -2-ўрин

Л.Кириухина - эстафета 4x800 м -

8.20.92, - 3-ўрин

Т.Александрова

Н.Данилова

З.Зайцева

Ю.Тоне - эстафета 4x100 м -

40,52 - 3-ўрви З.Хузяхметов В.Табвков П.Воробьев

1982

С.Ўлмасова 3000 м - 8.26,78 жаҳоп рекорди

З.Зайцева - 1500 м -

3.56.Н -2-ўрин

Г.Кондрина - найза 57,64- 3-Урин

А,Харлов - югуриш 400 м-

49.52 - 3-Урин

1983

А.Харлов - югуриш 400 м - 48,78 З.Зайцевя 1500 м 4.02.61

СЛовачев - югуриш 400 м -45,71 - 3-Урин

А.Париов - лаигар чуп-5,60 - 2-ўрии Л.Бутузова - баландлик 191-2-ур»111

М.Шмоница - эстафета 4x100 м

43,82 - 3-Ўрин

В.Олснчепко

Э.Бярбашина

		Т.Вилисова 100 м- 11,59 - 3- ўрин
1984		О.Азизмурадов - баландляк 224 - 2-Урич Р.Гатаулин - лангар чўн 5,65 - 2-ўрин В.Черннков - уч хатлаб сакраш -17,19 - 3-ўрин Э.Барбашна - 100 м -11,61 - 3-ўринц ' Н.Усманова - марафои югурши 2: 36.03,0 - 3-ўрин Г.Казакова - эстаф. 4x100 м - 44,95 - 2- урня В.Олеичеико Э. Барбашина Т.Вилисова
1985	СУсов югурнш 110 н - 13,65 Э.Барбашна эст. 4x100 - 43,65	З.Занцева - 3000м 8.43,76 - 2 урин
1986	С.Улмасова 5000 м - 15.26,56 Р.Гатаулнн лапгар чўи - 5,85	В.Ишугнн - лалгар чуп 5,65 - 3-ўрин
1987		А.Харлов - югуриш 400 м 49,65 - 2-ўрин С.Усов - югуриш 110 м 13,55 -2ўрин

29

400 м - 46.8»

С-Ўлмасова

1500 м - 4.10,98

С.Ўлмасова 3000 м - 8.54,19 Г Коидрин» " т*зл - 61,44

Кросс бўйича собнқ СССР чемвионялтзри		
ЎО Ш	ҒОЛНБ	соврнвдор
1975	СЎлшкова 3000 м . 9.21,0	
1977	. - .	С.Улмасова - 2000 м -5.56,8- 2- ўрин С.Ўлмасова 3000 м -

			9.35,6 - 3-ўри		
			С.Ўямасова 3000 м - 9.25,0		
1980			С-Улмасова 3000 м -929,0		
1982			СЎямасова 3000 м -9.19,6		
1983			С.Улнасова 3000 м -9.00,3		
1984			Ш.Матросова - 2.600-7,59,2-2-ўрин С.Ўлмасова 5000 м - 16.44,2- 2-ўрия Р.Шергазина - 3000 м - 9/4676 -2-Урин		
XV	Товшея Т, 1978	7	В.Климов 110мс/б - 14,74 Л.Фролова 1500м- 4.28,3 КИмиов- вайм - 65,70	И.Проку»! - 400 м- 49,40 СРябковец узунляк - 6,03	А.Сафаров, И.Провдяв, В.Гсрпев, Г.Лямичсв эсгаф. 400 м - 3.19,6
XVI	Топше вт, 1981	6	Л.Кирюхи п* 800м- 2.02,59 В.Нурвтди яов» уз)тии-6,45	СУсов 110 и с/б-14,88 Л.Кирюхим - 400 м -54,29 СУсм, М.Гмшаров, И.Фоив К.Мояастнр сшн эспф. 4х100- 41^84	Н.Фомж 200 м- 22,07 1 1 1
XVI I	Тошке пт, 1984	5	В.Рижеяко в юест-5,30	Н.Ш«1р1П СК1Я узуплик 6,48	А-Колтович 200 м- 21,7

ся		Р.Бепинева	Г.Файзулиев	Р.Хмшв
		300 м- 9.37,5	уч хатл.сак. - 15,79 М.Хаябеков а 800 м- 2.06,2	5000м - 14.37,2 ЛЛишяна, Ю.Теплякович , Л.Аксаяовв, С.Вичурява эсгаф- 4xЮ0м 45,5 У.Скрявова 400м - 59.6

31

30

Собиқ СССР халқлари Спартакнадалари

Собиқ СССР халқлари Спартакнадалари — бу катта айъа-иага айланаб қолган итгнфоқ спортчиларнинг мусобақаспар.

Багил атлетяка бўйича мусобақалар ҳар доим жуда қизиқарли ўтган. Масалан, собиқ СССР халқлари биринчи спартакнадасида 15 та республикадан йигалтан 1462 та спортчи 9 кун давомида ўз маҳоратларини намоиш этдилар. - Спартакнаданинг 30 йиллик тарихи мобайнида енгил атле-' тикачиларнинг мусобақа тизими 5 марта ўзгартврилди. Маса-лан, IX Спартакиадада қатнашувчиларнинг ёши 23 дан ошмаслиги керак эди.

Енгил атлетикачиларнинг мусобақалари 8 та Спартакиадаси Москва шаҳрида ўтказилди, лекин 1986 йилгисида бундай бўлмади.

1986 йил 16 сентябр куни Тошкент шаҳридаги марказий ўйингоҳи "Пахтакор" да IX СССР собиқ итгнфоқ халқлари Спартакиадасининг очилиши маросими жуда ёрқин, таитанавор равишда ўтди. 5 кун давомида 1064 та ёш енгил атлетикачилар ҳаяжонли дақиқаларини бошдан кечиряб, ўз чқишларини на-мойиш этдилар.

Тошкентда бўлиб ўтган стартлар кўпчилиги қатнашувчилар учун омадли келди.

8 та спортчи биринчи марта халқаро тоафадаги собиқ СССР спорт устаси нормативларини бажардилар, жумладан, собиқ СССР спорт устаси - 44 та.

Тошкентда бўлиб ўтган Спартакиаданинг эиғ эса қолар-лиси, албатта, бу аёллар ўртасида 400 м га югуряш бўйича ўтказилган ярим финал жаҳон рекордини ўрнатган 36 ёшли Марина Степанованинг ютуғи бўлди. У 53 сонияда (52,94) ҳамма оралиқни ҳаво иссиқ бўлишига қарамай босиб ўтди.

Ўзбек енгил атлетикачиларининг ҳисобинда собиқ СССР халқлари Спартакиадасида энг юқори ўрин - тўққизинчи ўриндир (1956,1983 ва 1986).

Спартакиадаларда ўзбек енгил атлетикачилария жами 15 та медални қўлга киритдилар (4 таси олтин, 3 таси кумуш ва 8 таси бронза).

Ўзбек енгил атлетикачилари орасида энг кўп спартакиада унвонларини қўлга

кнритган спортчи - Валентииа Баллод (Ле-бедянская) 3 та медал соҳиби бўлган (олтин ва 2 та бронза).

32

1987-90 йнлларда Ўзбекистон Енгл атлетика снортига наза-рий билим билан қуролланган ёш мураббнйлар кнрнб келади, буни нжтнжасн 1988 нил собиқ Иттифок ўсмирларияи IV спорт ўйиинда яққол кўринди. Украина Республикасининг Донецк шаҳ-ряда бўлиб ўтган беллашувларда республика енгл атлетнкачила-ря 2 олтин 4 кумуш ва 6 та бронза медалларига сазовор бўлншди.

1988-89 ннлларда ўзбекнстонлик енгл атлетнкачнларн Жаҳш, Европа, собиқ СССР мусобақаларида 10 олтин, кумуш ва бронза медаллариня қўлга кярнтншдн.

1991 йил собиқ СССР халқлари Спартакнадасида 1 олтнн, 1 кумуш, 1 бронза медалларига сазовор бўлишдн.

1990-91 ннллари Ўзбекнстонда 18 халқаро тоифаля спорт устаси 20 спорт устаси тайёрланган. Бннбарин, Р. Гатаулин, М. Шноиина Европа чемпони В. Риженков, М. Шионина жаҳон чепнонатида кумуш медал соврнндори бўлншган.

1952 йилдан 1996 йилгача 29 ўзбекнстонлик енгал атлети-качилар олимпиада уиинларида қатиашган.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эрншгандан сўнг Олимпвада, Осиё ўйинларнга, жаҳои чемпониати ва бошқа халқаро мусобақаларга ўз терма жамоалари билан бевоснта қатнашиш ҳуқукига эга бўлди.

Ўзбекистон енгл атлетика федерацияси 1992 йил Халқаро енгвл атлетяка федерациясн ИААФга аъзо бўлиб кирди. 1993 йидда эса Осиё енгл атлетика Ассоциясига таркибига қабул цвлннди.

Ўзбехистон Терма жамоасн биринчи марта 1994 йил Хиро-снма шаҳрнда (Япония) XII Осиё ўйинларида 11 спортчи билан иштирок этиб, 3 та олтин С. Мункова баландликка сакраш, О. Ярягана найза отнш, Р. Ғаниев ўнкураш. 2 та куиуш В. Парфенов - найза отнш, О. Веретельников ўнкураш ва 3 бронза К. Сарнацкий узунлнкка сакраш, В. Пооов лаппак улоқтириш. В. Занцев - найза отиш бўйича совриндор бўлдилар ва ҳ.к.

1999 йил Банкокда (Тайланд) XIII Осиё ўйинларида 13 ат-лет иштирок этиб 2 олтнн - С. Войнов найза отиш, О. Вере-тельников - ўнкурашда, 2 кумуш. А. Абдувалиев босцон улоқти-ряшда ва 4x100 м эстафетада аёллар ўртасида ғалабага эришган.

Осиё ўйинлари ва чемпионатларнда (1993-2000) ўзбекис-тонлик спортчилар 7 та олтин, 13 та кумуш ва 7 та **бронза ме-далини қўлга киритган.**

33

Ўзбекистоклик енгил атлетикачилар IV жаҳон чемпионати-да - 1993 йил Штутгартда (Германия) - 7 та спортчи, 1993 йил Гетеборгда (Швеция) 8 та свортчн, 1997 йил Афинада (Грецня) 7 та спортчи бялан қаткашган. Она Ватан уз қаҳрамонлари хизматинн қуйидагича баҳолади:

Фахрли "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган спортчи"

1. М. Шмониана
2. Ғ, Ғаниева
3. С, Мунькова
4. О. Яригина

5. О. Веретельников

6. С. Войновга

Давлат ордени, медал ва фахрий ёрликлар

1. Р. Ғаниев "Дўстлик" ордени ва "Шухрат" медали

2. С. Мунькова "Шухрат" медали

3. О. Ярнигина "Шухрат" медали

4. С. Усов Ўзбекистон Республикаси "Фахрий Ёрлик"лари билан мукофотланганлар.

Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон спартакиадалари

1934 йилдан 1957 йилгача Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистонда утказилган энгил атлетика бўйича мусобақалар жуда машҳур ва тантанавор равишда бўлган.

Бу мусобақалар Иттифок республикаларининг пойтахтида ўтказилди. Тошкентда уч марта спартакиада ўтказилган.

1934 йилги мусобақада, яъни Урта Осиё республикалари биринчи спартакиадасида, Қозоғистон спортчилари конкурсдан ташқари иштирок этишди.

1943 йилдан бошлаб бу мусобақалар Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон спартакиадаси деб номлана бошлади.

Бу спартакиадалар кузда ўтказилиб, бу спортчиларнинг мусобақалар даврини узайтирган.

9 та ўтказилган Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон спартакиадаси маълумотлари ўзбек энгил атлетикачиларининг 8 спартакиада натижалари туғрисида сақланиб қолган. Улар 92 марта чемпион бўлишган (56 марта эрақлар ва 36 марта - аёллар). Спартакиадаларда ўзбек энгил атлетикачиларидан энг кўп чемпион номини сазовор бўлганлар:

Л.Скяцкая - тўртта ғалаба, Е. Пуцилло, А. Борнсов, А. Ки-реева, С. Попов, Ю. Шоломицкий ва Ю. Финкелар уч марта-дан ғалаба қозонишди.

Ўзбек энгил атлетикачилари - Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон спартакиадалари ғолиблар

	ўтказилган ва ой н С1М	ғолиб исми инирифи	турк	натижа в
I	Тошкент, 1934, 5- 12 сентябр	Е.Пуцилло	100 м	Н,1
		Е.Пуллло	200 м	23,0
		Е.Пуцилло	400 м	40,6
		В.Цехмистре пко	Шм	2,02,1
		В.Цехмистре лко	1500 м	4,19,8
		В.Бсзруш»	5000 м	16,21, 5
		В.Бмруко!	10000 м	33,39,

-		Ю, Ду1*е1 Рябушев Н.Вссаокойв ов	Шмс/б бишвдлмс уч х>тл>6 сакрип	9 17,5 170 12,95
---	--	---	--	---------------------------

34

35

Ағллар				
		Л. Шатерн вкова	100 м	13,3
		Т.Болталняя	800 н	2,46,0
		Т.Болталнна	узунлик	4,995
		Л. Шатсрнвкова	балавдлик	145
		М.Топорова	ядро	1,10
		Т.Кузвееова	лапоак	31,06
Эркаклар				
11	Олма- ота, 1943, 26-28 сентябр	Н.Бесвоконв ов	100 м	11,6
		Садуявп	800 м	2.05,2
		Садуняв Н.Бесаокони ов	1500 м узувлии	6,56
Аёллар				
		Л.Канакж	бялавдлик	140
Эркалар				
Ш	Тошкент , 1944, 14-17 сеатябр	Курилло	ЮОм	11,4
		Курилло	400м	54,1
		А.Борясав	баландлик	170
		А.Борясав	узунлик	6,56
		Г.Коцарев	оайза	50,92
IV	Фрупзе, 1945, 7-13 октябр	Узбск свп1л атлетякачнларй хақхдя маълумот йўц-		
V	Душавбе , 1948, 10-15	Г.Безруков	5000 м	16.24,6
		С.Попов	110 м с/б	16,3

	октябрь	Ю.Фипке Ю.Шоломмц кмя А.Борнсов А-Чсрнов	балавдлнк узувляк уч хатлаб сакраю Найза	180 6,71 13,99 56,23
Асллар				
		А.Кярсева Е-Шулик А-Кирсева А.Карсева Л.Скацкая ЕДемчсвко	100 м 800 м 80 м с/б уэувлик лаппак ядро	13,0 2,31,6 12,6 5,16 37,04 10,95
Эркаклар				
VI	Олма- ота, 1950, 3- 9 октябрь	Ю.Шолокнцс кнй С.Поиов Ю.Функе В.Гераснмчу к Л-Оснпов СЛяхов СЛяхов	100 и 110 м с/б балавдлнк узуилик уч хатлаб сакраш лапьяк ядро	11,1 14,9 185 6,98 14,25 43,64 13,04
Аёллар				
		Ф.Хасааова Ф.Хасшова Л.Требухивя Л.Скапкая	400 м 800 м балавдлнк лалаак	1.00,7 2.20,1 150 39,30

36

!	1	Н.Борнсова	ядро [	11,77
Эркаклар				
VII	Ашхобо л, 1952, 19-25 остябр	С.Попов Ю.Финке Ю.Шоломиц квй ВТсрасшпук Г.Брюшко	110 м с/б баляндляк узувляк уч хатлаб сакраш лаппак	14,6 180 6,88 14,28 43,50

		А-Ошиов	лдро	13,89
Аёллар				
		Б.Любомудров	80 м с/б	12,1
		Л.Требухипа	балаиллик	154
		Л.Скавхвя	ляппак	40,68
		Н.Борнсова	вавза	36,97
		В.Годспко	ШФО	12,43
Эрклклао				
VIII	Тошкеат , 1954, 3- 7 октябр	В.Тупжов	100 м	10,7
		Г.Сенькви	400 м	49,3
		А,Чехояви	1500 м	3,5«4
		М.Фжвхешг гейв	110 н с/б	15,5
		Ю.Красьявья ков	балавдлк	185
		О.Ряховский	уч хатлаб сякраш	14,504 ,
		И.ЧувЁЛии	шест	10
		Ю.Красьяльвя ков	вайза	64,12
		А-Осипов	ядво	13.72
Аёллдо				
		Л.Склярова	100 м	12,4
		В.Валлод	бал1вдл1»	150
		А-Миннд!	узунлик	5,49
		Л.Скашсая	ляаяак	39,16
		А.Холмавсия	ВЯЙ1В	42,68
		В.Родепко	ядво	12,66
Эркаклар				
IX	Фруозе, 1957, 4- 7 октябр	И.Мовастрс кхй	100 м	10,6
		В.Тушков	200 м	22,6
		Ю.Хвслмшв	400 м	49,0
		Р.Фазлакбаро в	5000 м	15,00, 6
		Р.Фаэлакбар ов	10.0 м	31,50, 8
		Н.Хайдаров		54,5
		О.Сорокяв	10.1 400	15,06

		Л.Мюисеяк о	мс/б уч хатлаб сакраш шест	4,20
Асллао				
		С.Гудогаяпик ов»	100 м	12,3
		С.Гудопшнхо ва	200 м	25,8
		Т.Бовдлренк о	80 м с/б	11,4
		В.Бяллод	балақолхв:	165
		Ф.Т^рахопов	яайза	50,80
		А.Холмавска я	бсшкураш	4,158

37

Олимпиада ўянларн

Олимпиада ўнинларида собиқ Совет Иттифоқи биринчи бўлиб 1952 йилда қатнашди. Бу ўйинлар Финландиянинг пой-тахти Хельсинки шаҳрида ўтказилди. Собиқ Совет спортчилари учун биринчи бўлган бу олимпиадада Ўзбекистондан тошкентлик собиқ СССР спорт устаси С. Попов қатнашди. Кейинги олимпиада ўйинларида (1956 ва 1960 йиллар) баландликка са-краш устаса тошкентлик В. Баллод қатнашди.

Орадан 20 йил ўтгач, 1980 йил Москвада бўлиб ўтган XXII олимпиадада, енгил атлетика бўйича мамлакат терма жа-моасида уч нафар Ўзбекистон спортчилари қатнашди (Т. Бирюлина, А. Харлов, А. Димов).

1992 йил Барселона (Испания) шаҳрида ўтказилган XXV Олимпиада ўйинлари ўзбекистонликлар учун шарафли бўлган. Унда 6 нафар спортчи қатнашиб, бitta олтин медалга сазовор бўлишди.

1996 йил Атланта (АҚШ) шаҳрида бўлиб ўтган юбилей XXVI Олимпиада ўйинларида Ўзбекистон мустақил равишда уз байроғи остида қатнашди. Ўзбекистон терма жамоаси таркиби-да 12 нафар енгил атлетика вакиллари бор эди. Энг юқори на-тижа ўнкурашчимиз Р.Фаниев (8 ўрин) кўрсатди.

2000 йил Сидней (Австралия) шаҳрида бўлиб ўтган XXVII Олимпиада ўйинларида 26 нафар спортчиларимиз иштирок этишди.

Ўзбек енгил атлетикачилари - олимпиада ўйинлари ва "Дружба-84" қатнашилари Прага (•8лл»р)

Людмила Нша Усмавовк Гсвятдя Бслков

И.Шмоиикв

эстафет» 1-Й»ип,

СССР; _____

вмяилнк - 196 - 2-Грии марафов киуршш 2:36 233,0 - 4-Уряв Вммццшк ■ 185-10-^ип 4<400 зстчЪст» _____

Бутуниттифоқ ўцувчилар спартакиадаларн

Бутуниггафоқ ўқувчилар спартакиадалари - бу жуда нуфуз-ли мусобақалардир. 1954 вилдан бошлаб ўтказилиб келнаётган бу мусобақалар энгл атлетикачиларни тарбиялаб етяштиришда сезвларли равншда уз самарасини берган.

Бундан бутушпифоқ спартакнадалари собиқ Совет Итти-фолринг 13 та шаҳарларида. шу жумладан 2 марта Тошкентда (1978 ва 1984 йил) бўлиб ўтган.

Биринчи туққизта спартакиадада ёш энгил атлетикачиларимиз 11-дан 16-гача бўлган ўринларни эгаллаб келишарда. 1967 йилда жамоамиз биринчи марта биринчи ўйгалнкка кирди. Энг катта ютуқ 1972 йилда (Кнев) ва 1984 йил Тошкентда бўлган (5-ўрин).

Ўзбек спортчи ўқувчилари 81 та медални қўлга киритишди: улардан 29 таси олтин, 24 таси кумуш ва 37 таси бронза.

Тамара Пресс (Самарқанд) учта олтин медаль соҳибн бўлган. Ирина Пресс (Самарқанд), Татьяна Шишкина (Тош-кент) ва Любовь Кирюхналар (Фарғона) биттадан олтин, ку-муш, бронза медалларига эга бўлишган. Валентина Баллод (Тошкент) эса • битта кумуш ва иккита бронза медалларини қўлга киритишга мушарраф бўлган.

Саккизта спортчи (Александр Мальшенко, А. Димов, Н. Даннлова, В. Климов, С. Усов, И. Фокин, Л. Фролова, И. Прокудин) 2 тадан медаль соҳибн бўлишди.

Бутушпифоқ ўқувчилар спартакиадаларида соврнқдор хавда ғолнб бўлиб келган олимпиячилар Тамара ва Ирина Пресс-лар - собиқ СССРда хизмат кўрсатган спорт мастери унвони билан тақдирланишган. 7 та спортчи (О. Левоненко, Л. Огорож-кова, А. Димов, В. Исаев, А. Кирюхна, С. Кот, В. Рнженков) халқаро тоифадаги спорт устаси бўлишган. 18 та қатнашчи (Валентина Баллод, Татьяна Козлова, Сергей Аникин, Евгений Якименко, Сергей Жоголев, Ольга Искандарова, Наталья Данилова, Ирина Чемина, Валерий Климов, Игорь Прокудин, Алим Сафаров, Вадим Герцов, Виктор Табаков, Людмила Фролова, Валекгина Нуриддинова, Надежда Шапринская, Юлия Теплякова, Ольга Моругина) собиқ СССР спорт устаси номига эришишди.

39

38

Бутуниггафоқ ўқувчилар спартакиадаларида Ўзбекистон энгил атлетикачилари терма жамоасининг ғолвблари ва

соврввдо лари

	С1М, ЖО*	■н	галвб	вшвяч! ўрти	учапа ўр«п
I	Лсввигра д, 1954	15			Б.Бждлод Б*л11қдлв(- -14\$
II	Км1, 1955	11	Т.Пр«<х ядро- 13,56 лмжак- 42,67 пшиш 2.552	В.Бсллод Б*л1ШНвк- 159	В.Бадлод

III	Москм, 1956	11			В.Шепвло» 400 м- 50,6 П.Пресс 80ж/с БсО1кур> ш-4.14б
IV	Ри», 1957	15	ИЛрссс мро-12,56	И.Пресс <Ъшкур1ш- 3.963	
V	Тбшикв, 1958	17	ОЛемкшс о бал1вдлп- 155		
VI	Мосш, 1959	15			
VII	Ею, ДО1	16			
VIII	ВОДГОГр I 4Д, 1963	11			
K	Мис*, 1965	12			
X	Лепшряд, 1967	10	Т.Пувмрс " у«П>ш- 3.284 И.Хэдвск м 400м - 58,0	ВЛобжо* Билвддлп~1 91	
XI	Ленвгряд, 1969	13	А.М лавк пн> 400 м с/б-55,8	САшп ^эувяак 7,07 Т.Козвом дя»Ш-44,58 В.Мелахм ПОмс/б- 15,4 Е.Яквисвко учх»т. МК.- 15.05	Л.Мклшие 'я и> 200 к с/б -15,1
XII	Каек, 1972	5	С.Жогол м лшши- 49,16 Т.Шмша м	Т.Шжппав» 100 м - М,1 А.Двно* 5000м- 15.03,4	Т.Шнлквп ЮОм-12,0 АДямоа 3000м- 8.36,0

2000 ТМХр вПя 3000 ФПЖЦу ой»	м У	р	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	■	
КрОсс 300 н 500». 1000 м 1500 и 2000 и 3000 и 50» н	д	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	+	+	+	4. т +
6000 н 8000 н	д	+	+	+	—	—	—	—	—	—	—	—	—	■	■^ —'
10000 н 12000 м 14000 м _____	д	+	+	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"^ ~
Шессей б}ала«															
5ем 10 жм 15 км 20 км 30 ки	ш	—	+	+	—	—	—	+	+	—	—	—	—	—	—
42 ш 195 н	ш	к	—	—	—	—	—	к	—	—	—	—	—	■	—
Эспфгдала шу- раш 4х100м 4х200 и 4ж3Мн 4х40* ■	у	р	р	к	+	—	—	р	р	к	+	+	+	+	+
	у	р	р	к	+	—	—	р	р	к	+	+	+	—	■
	у,б	р	р	к	+	—	—	р	р	к	+	+	+	—	—
	у	—	—	4-	+	+	—	—	—	+	+	+	+	—	—
	у,б	р	р	к	—	—	—	р	р	к	—	—	—	—	—

43

—	—	—	—	+	л	—	—	—	—	л	л	А	«■• Ёпи " 011
—	—	—	Х	—	—	—	—	Я	Х	—	А		
—	—	—	—	—	—	+	я	л	а	Я'А	Я*А		
—	—	—	Х	л	л	—	—	—	—	—	—		

+	+	+	я	Х	х	+	+	+	Х	я	Я*А	
+	,+	■	31	Х	Х		+	я	Х	Х	а	
+		+	я	Х	я	+	+	+	Х	Х	я	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	А	ИГМОЭВПВ
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	А	■П1М1Ц
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	А	"ОООК
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	А	"ОМЯ
—	—	—	'	—	—	—	—	—	—	—	А	"00003
—	—	—	—	—	Л	—	—	—	+	+	А	"00001
—	—	—	—	Л	Л	—	—	+	Л	Л	Я'А	я 0005
—	—	+	Х	Л	Л	—	—	+	Х	Л	Я'А	"000£
—	—	+	Х	Л	Л	—	—	+	я	Л	ЯА	"0002
—	+	+	я	Л	А	—	+■	+	я	А	Я'А	«0051
—	+	+	я	Л	Л	—	4-	+	Х	А	Я'А	"0081
—	+	+	Х	Л	Л	—	+	+	я	Л	З'А	"008
—	+		Х	Х	Х	—	+	+	я	Х	Я'А	"009
—	+	+	я	Х	я	—	+	+	я	я	З'А	»005
—		+	я	Л	Л	—	+	+	я	А	а'д	"ООГ
—	+		я	Х	Х	—	+■	+	Х	Х	а'д	"00Е
—		+	Х	Л	Л	—	+	+	Х	А	З'А	н0К
+	+	+	я		Л	+	+	+	Х	А	З'А	■001
+	+	+	я	я	я	+		+	я	я	Я'А	«09
+	+	+	Х	Х	я	+	+		Х	Х	Я'А	■05
+	+	+	+		я	+	+	+	+	"	а'д	"0Е
ШЭ 11	■Э П	£1	51- М	чш-и		П	г\ £1	■Г ет-м	■З ■8 41- Я			
				Лапга *							аоопс жи!	

3x800	н	У,Б	У	р к р к	р к р к к	—	—	—	р р	р р	к	—	—	—
4x1000м		У.Б	У	к	к	—	—	—	к	к		—	—	—
4x800	н	У				—	—	—		к		—	—	—
10x1000	м	у!б				—	—	—				—	—	—
4x1500	н					—	—	—				—	—	—
400 300 200						—	—	—				—	—	—
100 м 800						—	—	—				—	—	—
400 200 100						—	—	—				—	—	—
М						—	—	—				—	—	—

Свортюррис	У,Ш,Е	к	к	—	—	+	+	к	Е Р.К	к к	—	+	+	+
2км	У,Ш,В	Р,К	Р,К	+	+	—	—				+	+	+	
3ш	У,Ш,Б	Р.К		+	+	—	—				+	+	+	
5 ЕМ	У,Ш,Е	Р,К		—	—	—	—				+	+	+	
10 ии 20 км	У,Ш,Е	Р,К		—	—	—	—				+	+	+	
30 км 50 км	У,Ш	р р		—	—	—	—				+	+	+	
бнр соатлн	У,Ш			—	—	—	—				+	+	+	
юсквсоатян	У,Ш У			—	—	—	—				+	+	+	
	У			—	—	—	—				+	+	+	
Ю 7рнб	У,Б	р р р-р	р р р р	к	к	+	+	р р	р р	к	+	+	+	*
келмб	У,Б У,			к	к									
сирми	Б													
балмдляжи	У.Б													
лянгар чўп														
бвля														
узувлжи														
Тург»	У,Б	к к к	к к к	+	+	+	:	к к к	к к к	+		:	+	
жойдм	У, Б													
сириц	У,Б													
бипвдлшаи														
узувлшка														
зч хатлаб														
Улоқтврвш	У У	р р	р р	к к	:	*	:	р	р	к		*		
мши босқов														

44

■ л

л

1

9'&

д

А

А

Шартли велгилар:

У - мусобақа ўйингоҳдя ўпсазндадн. Б - мусобақя бинода ўткази-лади. Ш • мусобақя шосседа, шахяр ва қишлоқ кўчаларнда ўткази-лядн. Д - мусобақа даладя ўпсазиляди (кросс). Р - рекорд қайд қишниди. К - юқорн курсаткич қайд қдлшшдн. "+" иусобаца рекорд вя юқорн курсатюп қайд қнлинмяйдн. "—" мусобақа ўтказилмайди.

1.1.3. Шаҳар кучаларнда, Ўулақларида, шосседа истаганча босқичли эстафета мусобақяларнни утказишга рухсат этнляди. Бу эстафеталардын аралаш жамоялар, яънн эркақ ва аёллар, қцэ »1 ўспиринлар қатнашишн мумкнн. Югуриш босқичларнншг узунлиги қатнашувчнлар ёшига мос келиши шарт (1-жадвалп қаралсин).

1.1.4. 1 км.дан 30 км.гача жамоаляр ўртасида югуриш бўйинча мусобақалар ўтказишга рухсат берилади.

1.1.5. Иккн ёки бир неча шаҳар ва қшллоқлар ўртасида югу-риш буйича иусобақаларга рухсат этнлади. Масофанинг уэунлига мусобақа низомида аниқ курсатилнши керак.

1.2. Мусобақа иизоми

1.2.2. Мусобақалар низомга асосан ўтказилади. Низом мусо-бақа утказувчи ташкилот тоионидан пухта ишлаб чиқнлади ва тасдиқдан утадн.

Мусобақага пухта тайсргарлик кўркш учуи иштирок этувчи ҳамма ташкнлотларни ўз вақгнда мусобак^ ннзому билан таниш-тириш лознм.

Мусобақа низоми қуйндагв бандлардан иборат бўлиши керак:

а) мусобақанн мақсадн ва вазифасн;

б) ўткаэилнш вақга ва жойи;

в) мусобақа раҳбариятн;

г) катнашувчи ташкнлотлар ва иусобақа иштирокчилари;

д) мусобақа дастури (уттшиладиган кунлари, соатларигача тақсвмлааган бўлнши керак);

е) шахсий ва жамоа биринчилигини аннқяаш тартнби ва шаро-итларн;

ж) голибларни аннқлаш ва уларни мукофотлаш;

з) мусобақа нштирокяиларнн ва ташкилотларни қабул қилнш тартиби;

и) талабномаларпи (заявка) бериш вақти ва шартя;

48

1,2.4. Мусобақа низоми ИААФ томонидан ишлаб чиқилган ва тасдяқланган қондаларига асосан тузнлади.

1.3. Мусобақаларшнг турлари

Ҳамма мусобақалар уз хўламвда ва маъносига биноан шартли рввишдя турли хил даражага онд бўладн.

Энг юқори даража (Ўзбекистон учун) - Ўзбекнстон Спарта-■шадаси, чемпиошти м Республика кубогининг фннал босқнчн, кунгилли спорт жамиятлар ва спорт клуб, КСМнинг чемпионати, Республикада уткязвладнган халқаро мусобақалар, бвлоят, шаҳар и туман мнцВсдагя мусобақалари, жисмоий тарбня жамоалари-даги мусобаҳаляр.

1.3.2. Мусобаҳалар шахсей, жамоалик ва шяхсий-жамоалик турларига бўливади. Мусобақаларкннг жусусияти ҳар бир ҳолда шу мусобақа. низомига асосан аниқланадн.

1.3.3. Шахсий мусобақаларда техник натижа, ҳар бир спортчи ҳал қилинади ва шуига биноаи унинг мусобақадаги ўрни

14.4. Жамоалик мусобақаларда жамоа биринчилиги ҳал қили-* ЯЧ*«и сунг жамоанинг шу мусобақадаги урни аниқланади. 133* Шахсий-жамоалик мусобақаларда спортчининг техннк спортчи учун алоҳида ҳамда унинг жамоаси учун ҳам в* уларни мусобақада эгаллаган ўринлари апиманади.

1.4. Махсус мусобақалар

1.4.1. Классификацион мусобақалар қатнашувчиларга спорт разрядиан тасдиқлаш, бажариш ёки спорт маҳоратини ошириш ёткониятнини бериш мақсаднда ўтказилади. Қатнашувчиларни классификациялаш бошқа расмий мусобақаларда кўрсатган натижаларин ҳисобга олган ҳолда ҳам ўтказилиши мумкин.

1.4.2. Разрядлик мусобақалар, асосан, маълум бир разрядлик сворпилар учун ўтказилади. Юқори разрядии спортчиларга паст ДЯражали нусобакдларга қатнашншга рухсат берилади.

1.4.3. Классификацион мусобақаларда сон жихатдан кўп спортчилар йиғилганда кучлик спортчиларки асосий мусобақада саралаш мақсадида ўтказилади. Узунликка, уч хатлаб сакраш ва улоқғириш турларнинг классификацион мусобақаларида спортчига уч марта уриниши учун рухсат берилади. Балақдликка ва лангар

49

чўп билан сакраш квалификацияцион мусобақалар 6.6.3 бандда кўрсатилган талабларга биноан ўтказиладн.

Квалификацияцион натижани бажарган спортчи кейинги уриниш-ларидн озод қилинади. Асосий мусобақаларга, квалификацияцион натижани бажарган спортчилар қатнашиш ҳуқуқига эга. Агарда квалификацияцион натижани бажарган спортчилар сони оз бўлса, бош ҳакам томонидан ёки олдвндан низомда мусобақанинг шу ту-рига асосан беллашувда қатнашувчилар сони қанчалигн аниқлан-гунча катнашади. Агарда квалификацияцион мусобақаларда бир неча қатнашувчи бир хил паст натижа кўрсатсалар, уларнинг ҳаммаси-га асосий мусобақага қатнашиш учун рухсат берцлади.

Балаидликка ва лангар чўп билан сакраш квалификация мусо-бақаларида бош ҳакам мусобақа давомида квалификация ўлчовинн пасайтириш ҳуқуқига эга.

Мусобақани финал қисмида кўрсатилган натижа ҳисобга оли-нади. Асосий мусобақага йўл ололмаган спортчиларнинг мусо-бақадаги ўрни квалификация мусобақаларяда кўрсатган натижа-ларига биноан аниқланадн.

1.5. Натвжаларни баҳолаш

1.5.1. Жамоалик ва шахсий-жамоалик иусобақалар ўтказил-тонда жамоаларни ва алоҳида спортчиларни эгаллаган ўринларинн аниқлаш учун қабул қилинган низомда кўрсатилган мусобақа на-тижаларини баҳолаш жадвалдан фойдаланнлади. Натвжаларни баҳолашда "Енгил атлетикада натижаларни баҳолаш жадвала" ёки спортчиларни мусобақада эгаллаган ўрни ва бошқа кўрсат-кичларидан фондаланилади.

1.5.2. Шахсий-жамоалик иусобақаларда, юқорида қайд қшгаб утилган жадвалга мувофиқ баҳоланганда, жамоа биринчилигини ашқлаш энг яхши натвжалар, мусобақаларнинг қайси бир табақа-сида кўрсатилгаилигига қарамасдан, жамоа ҳисобига ўтказиладн.

1.5.3. Агар натижаларни баҳолаш спортчиларни эгаллаган ўр-нига қараб аниқланса, белгиланган қоидага мувофиқ ҳисобланади. Шунингдек, эгаллаган ўринларни аниқлаб бўлмаса, ўринлар ва йиғилган очколарни тақсимлаб чиқиш керак.

1.5.4. Айрим жамоалик ҳамда шахсий-жамоалик мусобақалар* да спортчиларнинг

юксак натижаларини (Ўзбекистонда халқаро спорт устози нормативи, жаҳон рекорди) ўрнатилса, уларнинг рағбатлантирилиши мусобақа низомияда кўрсатилиши керак.

50

1.6. Мусобақалардан бекор қилиниши

1.6.1. Мусобақаларнинг бир ёки бир неча турларини ёки дас-ҳақиқа турларни бекор қилишга мусобақаларнинг утказувчи т ҳуқуқлидир. У ўз қарори билан бош ҳакамни ёзма усул-

оғоҳлайтишни зарур.

1.6.2. Бош ҳакам мусобақани қолдириш вақтини лантини ке-миши, бошланган мусобақани тўхтатишни ёки танаффус

в қилиш ҳуқуқига эга, мабодо:

а) мусобақа жойи яроқсиз ёки тайёрланмаган бўлса;

б) жнҳоз ёки асбоб-ускунлар бўлмаса, қоидага мос келмаса, ёр бўлмаса ёки яшдан чиққан бўлса;

в) мусобақаларни ўтказишга тўсиқлик қилувчи ноқулай шаро-пайдо бўлса, қоронғи тушиб қолса ёки мусобақаларни олиб бо-

талабинин бузадиган сабаблар пайдо бўлса; Ҷ) тиббий ходям бўлмаса;

Шувга ухшаш ҳолларда жамоалик ва шахсий-жамоалик мусо-,р ўтказилса, натижа жамоа ҳисобига ўтади, лекин шахсний ўйналмайди.

1.7. Арза ва эътирозлар

1.7.1. Жамоа қатнашчиларида ёқв жамоа вакилида мусо-олиб бориш тўғрисида бнрорта савол ва иккиланиш пайдо , шунингдек, айрим вақтларни фикрича, мусобақалар но- олиб борилаётган бўлса, айрим ҳакамларни ҳатти-ҳаракати,

ан норозлик билдириб мурожаат қилишлари мумкин. 1.7.2. Арза расмий вакил томонидан мусобақа олиб борилаёт-айтда огаакн билдирилиши иумкин (тушуямовчиликлар содир ^ндан супг 15 минут мобайнида). Агарда огааки изҳор қилин-пабномадан сўнг бирор бир қарорга келишилмаса ёки вакил,)гл қилган қарордан қаноатланмаса, у ўз норозилигини далил-Инлан асослаб ёзма равишда

шикоят қилиши мумкин. |Эътирозлар мусобақа бош ҳаками ёки шу турнинг бош ҳақа-ушбу турдаги натижаларни расмий равишда эълон қилин-1н сўнг, 30 дақққа давомда мусобақави яқунлаш учун ҳакам-ҳайъати йиғилишидан олдан берилнши лозим.

Агарда бу мум-бўлмаса, спортчи ҳақидаги норозилик ёки эътироз билднрил-шу спортчига мусобақани давом эттириб, шартли равишда [;обақада қатнашншга рухсат бериладн. Эътирозни кўриб чи-

51

қишда ҳакамлар ҳар хил исботловчи далиллардан, шу билан бир-га, фотофнннш пленкадан, вндеомягннтофондан, расмий шахс-лардан тузилган гувоҳл»рна сўрашларидан фойдаланиш мумкин.

Эътирознинг жявоби ёзда ҳолда бош ҳякямнв хотимаси ёки ҳакамлар ҳайъатн мажлисини баёнотномасн билан тасдиқланади, Агар вякял ўз отирозига бош ҳякам томонқади берилган "жавобдан қяноятланмаса, аапеляция жюриенга иуроажяят қнлниш мумкнн.

1.7.3. Спортчвларнн мусобақяда қатшшшн у ёкн бу спорт жамоаларннв тегншлн бўлишига оид булган арная ва жпроэлар, шу мусобақя» Йўлланмв Оерадиган

гуруҳлар *кн мусобақа ўтЦя-з^увчи твшкилотга йўлланадн.

1.8. Мусобақа ўткяэддапн тяшквлот

1.8.1, Енгил ятлетикя мусобақвларннн асосян спорт тяшкнлот-лари - жнсмоний тврбия ва епорт цумнталари, кўмита ва хенгаш муяссясасн (идорясн), кўнғиллн спорт жямоа кенгашлври, спорт мяктаблари, спорт клубляри жиEMONнй тярбня жямоалари ва ҳ.к.ляр утказншади. I

Шу билак бнрп, мусобақаларни давлят ва жямоятчилик тяШ-килотлари, рўзномв ва ойнома тяҳряряятларн билан ҳамкорлякда ўтказишлярн мумкин. /

Юқори спорт ташкнлотларн ўз қўллари остндаги сп^рт фгаталарн ёки кўншлли спорт жямоясининг кенгяиш ва муяеся-снга мусобақялярга твйёргарлик куриш ва уларни ўтказишни топ-ширишларн мумкин. /

1.8.2. Ҳар бир мусобақага барвақт, пухтялвк билан таййвгар-лик кўрилиб, у уюшқоқлик билан ўтнши, юқорн спорт натижяла-рини курсатишга, энг кучлик жамоа ва спортчиларня аняцдвшга ёрдам берншн, свортня ташвнқот кнлиш воситаси, спортни қнзиқарли томошага айлантяриш мумкин. <

, 1.8.3. Мусобақани тайёрляш ва уни ўтказнш жавобгарлигя та-момила уни ўтказадиган ташкнлот, ҳакамляр ҳаяъатн ва мусокЗақа Утадиган спорт иншоотннинг раҳбарн знммасига юклааади. . 1.8.4. Мусобақани ўткязадцган ташкилот мусобақа низомини ишлаб чвқади ва уни тасдиклаади.

Агар керак бўлиб қолса, у низомга аниқлик ва ўзгарнш, мудда-тнни ^згартириши ёки мусобақаии бекор қилганиня ўз вақшда иштирокчнлар ва алоқадор ташкилотларга етказнши лозим.

1,8.5. Мусобақанн уюштирадиган ташкнлот, унннг утказила-жойини аншдайдн ва ташкнлий-хўжалнк тадбирларнни |учун: *) спорт нншоотини белгилайдн (ижорага олади) ўйннгоҳ, ма-

кросс учун йўлакчалар (трасса) тайёрлайди ва ҳ.к. б) агар зарурнят туғилса, қушимча техник воситалар, жиҳоз-(фотофнниш, сакраш ва улоқгириш курсаткичларннн ўлчая-атшратлар, видеомагннтофонлар, алоқа воситалари (теле-ва портатив радио станциялар, ротопритор ёки бошқа кўпан-аппаратураларн ва ҳ.к.) енгил иашина бнлан таъминланади тиббнёт, милиция учун ва ҳ-к.). Ҳакамлар ҳайъати билан

спорт нншоотларини тайёрлигини текширнб чиқади. 11.8.6, Мусобақа утказувчи ташкилот тантаналн маросимлар 1қайн очнлиши ва ёпилнши, совриидорларни ратбатланти-режасннн бош ҳакамлар ҳайъати билан келишиб олиши ке-Мусобақа ўтказувчи ташкнлот вакнллари ҳакамлар ҳайъати бяргаликда мусобақани очилиши ва ёпилвши, соврндорлар-■тлантнрнш маросимларида тадбирлар тузишга қатнашиш-шумкнн.

Мусобақаларни ташкил қиладиган ташкилот (идора) ҳакамлар билан таъминлашга бевосита иштирок эта-квдлишг учун:

ҳшамлар презндиуми билан биргаликда тегишли бош |р ҳайъатн ва ҳаииа ҳакамлар таркибини мусобақалар ни-[бяйоав йишшн керак (см.3.1. и 3.2.);

ҳакамнинг тақдимига бкноан мураббннлар кенгашида 1Н мусобақа жадвалини тасдиклайди; тнббнй идоралар бнлан биргаликда спортчиларга тиббий кпш ташкнл қиладн;

- г) керак бўлса допингга қарши мутахассислар ва ҳакам билан биргаликда допингга қарши назорат уюштиради (бавдга қаралсин);
- д) ҳакамлар ҳаяъати билан биргаликда, мусобақага спортчи-қатнашиш ҳуқуқини берадиган ҳайъат ишини ташкил ва шу қўмита иши мобойинда учрайдиган ҳар хил келиш-мовчиликларни ечишга ёрдам беради;
- е) мукофотлаш соорт иншоотлари учун совринларни тайёрлай-ди (жетонлар, медаллар, шаҳодатнома, шахсий ва жамоа ёрлиғи), мукофотлашни бошқариб туради (фахрли меҳмонлар, спорт фах-

52

53

ринларни, хизмат курсатган спортчилар ва устозлар) ва мукофотни топширишни назорат қилади;

к) ҳакамлар ҳайъати билан биргаликда чоп этиш, купайтариш ва мусобақанинг якуиловчи ҳужжатларни тайёрлайди.

1.8.8. Мусобақа ўтказадиган ташкилот, маҳаллий ташкилот-лар ва спорт иншоотлар раҳбарлари билан ҳамкорликда мусобақани ташвиқот қилиш ва томошабинларни чорлашда:

а) ранг-баранг дастурлар, хотира нишонлар, вимпеллар, ёдгор-ликларни ишлаб чиқаришни ташкил этади (махсус қоралар билан);

б) мусобақани кенг меъсрада радио, телевидение, рўзномалар орқали тарғибот қилишни ташкил қилади;

в) катта мусобақаларда махсус матбуот-марказини ташкил қилади, спорт шарҳловчиларининг иш шароитини таъминлайди. Матбуот маркази билан ҳамкорликда матбуот йиғилишини ташкил қилади.

1.8.9. Юқорида, яъни 1.8.5 - 1.8.8 бандларда кўрсатилган ма-салаларни ечиш учун, мусобақа ўтказадиган ташкилот мусобақа раҳбарини, катта мусобақаларда эса ташкилот қўмитасини ташкил қилади.

1.8.10. Ушбу мусобақа ўтказадиган ташкилот вакили спорт иншоотларини тайёрлиги, содир бўладиган хавфсизликни таъминлаш ҳақидаги қайдномага имзо чекиб тасдиқлайди.

1.9. Спорт иншоотлари

1.9.1. Спорт иншоотининг мусобақа ўтказишга сифатли тайёр-лашда ва мусобақани ўтказишда, спорт иншоотининг маъсул ходими мусобақа ўтказадиган ташкилот билан биргаликда жавобгардир.

1.9.2. Спорт иншоотининг раҳбари мусобақани ўтказишга ва спортчиларни қатнашишларига яхши шароит туғдириши лозим:

а) устивошхона, ечиниб-кийпадиган хона ва душхонанинг со-ни ҳамда санитар ҳолати жорий қилинган ўлчовга мос келиши;

б) стартдан олдин мушаклар чигинини ечиш жойлари керак бўладиган асбоб-ускунларни тайёрлаш;

в) спортчиларнинг старт олдиндан тупланиш жойи аниқланиши ва жнҳозланиши;

г) ҳар бир мусобақа ўтказадиган жой мусобақа қоидасига тўлиқ жавоб бериши ва асбоб-ускунлар билан жнҳозланиши;

д) асбоб-ускуналар, жнҳозларни синовдан ўтказадиган ўлчов воситалари (торози,

қолип ва ҳоказо) спорт иншоотида бўлиши;

54

«7 ўлчов-асбоблар ва аппаратуралар паспорти ҳаида давлат Ор*т ташкилоти томонидан текширилгани ҳақидаги таиға, иш-т рухсат берилганлиги, белгикланган муддати тўғрисидаги яомаси бўлиши;

спорт базаснда фотофиниш аппаратуралари ишлаши учун ^кам ўрнатилган стационар (кучмайдиғак жой булмаса аппа-парнинг ишлаши учун керак бўлган жиҳозларни вақгикчалик жойи олнниб, аппаратураларни қўядиган жой ва бино аккумулятор ва кабеллар тармоғи), уларни иш ҳолатини ммрат остида олиб туриш, чизмаларии маъжудлиғн ва уларни ўткмилншни таъминлаш спорт базасиии маъсул ходим зиммасига

цкмтилиши;

э) спорт базасини мавсум бошида мусобақаларни ўтказиш учун Лр қилнб, мусобақа қондаларига жавоб берувчи асбоб-ускуна I хвҳозлар билаи таъминланиши керак.

■ 1.9.3. Спорт мншооти директори спорт иншоотинн мусобақага * -'«йёрлнги тўғрисида расмий хужжатга қ^л қўйиб, иусобақа даво-шдя спорт иншоотидаги спортчилар, ҳакамлар, томошабинлар ва ш^1 шахсларни хавфсиэлигини шу жойда таъминлаши керак.

1.9.4. Спорт иншооти мусобақанинг аъло тарзда ёритиши учун епортчиларни, ҳакамларни, тамошабинларни, иатбуот (радиотар-ноқ, мусобақа жойларида табло, бир жойда урнатилган ҳарф-ржқдм табло, намойнш баёнотномаси курсаткичлар ва ҳ.к.) восн-плярн билан таъминданнши керак.

1.9.5. Спорт иншооткнинг маъмурияти ҳакамлар ҳайъатини ва лотчиларини ихтиёрига ишлаш учун бино, ҳакамларга три-ан жойлар, ҳакамлар хоналари, коткблнк, мажлис

нЦШган, мукофотлаш гуруҳи, иштирокчиларни мусобақага IT бериш ҳайъати, бош ҳакаи, матбуот маркази, долинг назо-п ва ҳ.к.лар зарур жиҳозлари, ёритиш воситалар (чироқлар), ефонлар бнлан, бинонн кўрсатадиғак белгилар ва бошқа шаро- ' яратиб бериши керак.

?' Сворт иншоотининг раҳбарлари иштирокчиларга ва ҳакамлар ^айъатига қуёш ва ёмғирдан ҳимоя қиладиган жой тайёрлаб бе-

• рнши керак.

1.9.6. Спорт иншоотининг спортчиларга тиббий хизмат кўрса-твш ҳамда, зарур бўлиб қолса, мусобақага келгак бошқа шахслар-гя теэ тиббий ёрдам кўрсатишга шароит яратиб бериши керак.

1.9.7. Спорт иншооти мусобақа иштирокчиларини допимгга Қарши назоратдаи ўтказишга шароит яратиб беришк керак.

55

1.9.8. Спорт вишоотида тайКргарлнк кўриш жойн, спортчилар-ни мусобақага чиқиш жойн, ҳакамлар ўриндидари, котиблар, матбуот маркази ва бошқа мусобаца уткааилаётган бинолар билан алоқа қиладиган телефон тармоқлари бўлишн керак.

1.9.9. Спорт нишоотада спорт ўйинларяяи борнши тўғршнда ой-наи жаҳон, сурат мухбирларинн (аниқ иш жойя, богеч белга ва ҳ.к.) матбуот ходамларнни шилашлари учун шароит туғдирияишя ирак.

1.9.10. Мусобақа бошланишидан олдин спорт иншооти бай-роқпар, шнорлар, табрикномалар билан безатилган бўлиш керак.

1.9.11. Спорт иншооти раҳбарияти мусобақани тантанали иа-росимларн учун зарур бўлган жнҳозлар билан таъинлаш керак.

1.9.12. Спорт иншооти раҳбари теҳиика хавфсизлиги ва жамо-атчилик тартиби учун жавобгар бўлади.

1.9.13. Мусобақалар ўтказадиган кунларда спорт иншооти раҳбари буфетлар ишини, иштирокчилар, ҳакамлар, вакиллар, матбуот ходилари ва тамошабинлар овқатини таъкил қиладн,

2. МУСОБАҚА ИШТИРОКЧИЛАРИ

2.1. Иштирокчиларнинг

қараб гуруҳларга

2.1.1. Мусобақа иштирокчилари ёшларига бўлинади.

2.1.2. Иштирокчиларни қайси ёш гуруҳига алоқадорлиги уларнинг туғилган йили билан аниқланади (туғалган куни 31 декабр [Собга олинади]).

Ўсмирлар гуруҳи: қиз ва ўшл боладар 11-13 ёш

гуруҳча 11 ёш

гуруҳча 12 ёш

гуруҳча 13 ёш

Кичик ўсмирлар гуруҳи қизлар ва ўғил болалар 14-15.

Катта гуруҳ қтлар ва ўшл бодцяар 16-17 ёш.

Катталар - ўсмирлар, аёллар «а эркаКАйр 1& ёшдап катта.

Умумий спортчилар гуруҳидан юниорлар гуруҳчасиви ажратиш ■цмкин (аёллар ва эркаклар 20 ёш) ва штл ёшдаги ёшлар гу-руҳчлсн (35 ёш, ундан катта аёллар ҳамда эркаклар 40 ёш ва ун-дяи катга ёшдаги ветеранлар) учун алоҳйДД мусобақа ўтказилади, юу билан бирга, умумий мусобақага катга ёшдагилар учун ҳисоб-сшгоб амалга оширилади.

2.1.3. У ёқв бу ёш гуруҳндагн спортчилар, мусобақа қоидасига Лиоав, бошқа ёшдаги гуруҳларнинг мусоблк^сятл қатнашишга ЛУХсат бкрилмаслиги керак.

Кичик ёшдаги ўсмирлар гуруҳидаги ўсмир қизлар ва ўғил бола-Лар, катта ёшдаги ўсмирлар катгалар мусобақасига фақат шахсий Ляринчилнка қатнашнши мумкин.

^* 2.1.4. Юниорлар гуруҳчасига кира^шган аёл ва эркаклар, успнринлар ёки катга ёшдагилар мусобақасига умумий асосида

таашадн. Шу гуруҳ учун ўтказиладиган мусобақаларда катта ёшдаги свортшлар қатнашиши ман этиладц.

Агар умумнн мусобақаларда ёки б^шқа гуруҳчаларда ҳисоб

(свнов) алоҳида бўлса, кагга ёшдагаларни мусобақасига жамоа-

Я»р- сафида қатнашиш мумкин. Шу ҳолда юниорлар натижаси

УМумжамоа ҳисобига утади.

Юниор ва ўспириплар катга ёшлар у|иум«й мусобақасида шах- биринчнлик учун курашнш ҳуқуқини сақлаб қоладн.

57

56

2.2. Қатнашувчиларни мусобақага қатнашишларига руҳсат бералиши ва талабномалар

2.2.1. Мусобақа қатнашувчилари ташкилотлар томонидан мусобақа расми низомида кўрсатилган вақтида берилган талабнома асосида иштирок этишлари мумкин.

Мусобақашг расмий низомида белгиланган талабнома асоси-да қатнашувчиларга мусобақада иштирок этишга рухсат берилди.

2.2.2. Номма-ном (исми ёзилган) талабнома (4-илова 1-шакл) эркактар ва аёллар томонидан алоҳида тўлдирилиб, мусобақанинг расмий низомига ва ушбу қоидага мос ёзилиши керак.

Талабномани ҳамма катактари тўлдирилиб, ишо билан тао диқланган бўлиши шарт. Ушбу шартлар бажарилмаса, талабнома ҳакамлар ҳайъати томонидан қабул қилинмайди.

2.2.3. Мусобақа бошлакиши олдида келган янги иштирокчиларга рухсат учун қўшимча талабнома берилиши керак, у қизда тутилган номма-ном талабнома шаклида бўлиши керак.

2.2.4. Мусобақа дастури турларига иштирок этиш учун берилган талабномаларда қатнашувчиларни ўрнини алмаштиришда гуруҳ вакили томонидан тасдиқланган бошқа талабнома берилди. Талабнома берилгн ҳуқуқи гуруҳнинг махсус вакилига берилган.

2.2.5. Қўшимча талабномалар бериш ва талабномалар ўрнини алмаштириш мусобақа бошланишдан бир соат олдин қабул қилинади. Бош ҳакам билан келишилган ҳолда талабномалар бериш ва талабномалар ўрнини алмаштириш муддатини бош ҳакамни узн белгилаши мумкин.

2.2.6. Мусобақаларга, керакли тайёргарликка эга бўлган ва тиббиёт кўригидан ўтган шахслар қабуллади. Шифокор рухсат берганлигини тасдиқловчи ҳужжат, бу спортчининг товфа қятовчаси, ҳар бир спортчининг исми-шарифи қаршисида шифокор муҳри босилган талабнома ёки ҳар бир спортчи учун алоҳида белгиланган нусхали (образец) маълумотнома бўлиши шарт.

2.3. Мусобақага қатнашиш тартиби

2.3.1. Сакраш, улоқтириш (ядро иштироки)да мусобақа қатнашувчиларнинг бирин-кетинлиги ҳакамлар ҳайъати томонидан ад-диндан қуръа ташлаш (жеребьевка) ёрдамида аниқланади. Қуръа ташлаш жойи ва вақти ҳақида мусобақага қатнашувчи ташкилот

Қуръа

маълум қилинади. Улар ўз ҳакамлари билан қуръа таш-қатнашишлари мумкин.

ташлаш натижаларига қараб мусобақа иштирокчилар-всн-шарифларни бирин-кетин баёнотяома (қарорга, протокол-қўшилди).

Сарйлаш (квалификацион) мусобақаларда қатнашувчи спорт-бирин-кетинлик тартиби сақланиб қилинмайди, балки мусобақага қатнашувчилар учун янгитдан қуръа ташлана-Буйда қуръа ташлаш тартиби мусобақанинг финал-якуний қатнашишда ҳам сақланади.

2.3.2. Саралаш ёки асосий мусобақаларда қатнашувчилар сони «ўлса, улар гуруҳларга бўлинадн (ҳар бир гуруҳда 12-20 киши). 'доқшириш, узунликка ва уч хатлаб сакрашнинг саралаш мусо-ҳамья асосий мусобақаларда спортчилар бир жойда еки бир хойда бир вақтнинг ўзида мусобақага қатнашишларни шарт. Балақликка сакраш ва лангар чуп билан сакрашда <агар сара-мусобақаларя ўтказилмаса) майдонда (укнягоҳла) мусобақа

жойларнинг сонига қараб спортчилар гуруҳларга бўлинадн. Мусобақа бир вақтдд тугаши учун жойларда, мусобақа олдин-белгиланган баландликда бошланади. Баландликка сакрашда ^хял курсаткичга эга бўлган спортчиларни бир гуруҳга йнгиш бўлиб, улар бир хил баландликда ва мусобақани бир жойда этгирнади. Спортчилар тайёргарлик даражалари ҳамда мобайнида кўрсатган спорт натижаларига қараб гуруҳларга |Нади ва ҳар бир гуруҳда мусобақа охиригача олиб бори-Буйдай ҳолда мусобақадан олдин юқори натижа кўрсатган р умумий гуруҳга қўшилмайди.

ақа қатнашчиларини гуруҳларга бўлиб бир-неча жойда ўтказишга ҳамма қатнашувчиларга бир хил шароит яра-берилшдан сўнг рухсат берилди (мусобақа ўтказилди) сифати, шамолнинг йўналиши ва ҳ.к.).

Юқсфида кўрсатиб. ўтилган ҳолатларда спортчиларни гуруҳларга м мусобақа ўтказиш жойлари ҳамда гуруҳаги қатнашувчи-тартиби, яъни бирин-кетинлиги қуръа ташлаш ёрдамида . Жамоа ва шахсий-жамоали мусобақаларда гуруҳларга учун қатнашувчи гуруҳлар уртасида қуръа ташланади. Баландликка сакраш лангар чўп ва сакрашнинг бошқа турлари улоқтириш мусобақаларига якуний (финал) қисмида тартибини аниқлаш учун янгитдан қуръа ташланади.

59

2.3.3. Югуриш (юрвиш)да қатнашувчиларни забегларга ҳамда йўлакчиларга тақсимлаш ёкв айланалардаги 5.1.3.-5.1.5.-бандлар талаблари асосида амалга оширилади (фикалар, старт бериш жойлари).

Бунда қуръа ташлаш 2.3.1.-бандда кўрсатилганвдек ўтказилади.

2.3.4. Кўпкурашнинг айривм турларига қатнашувчи (югурниш, са-крашлар ва улоқтвришлардаги кетма-кетлиги) қуръа ташлаш ёр-дамида аниқланади. Буни ҳакамлар ҳайъати ҳар бир тур учун алоҳида аниқлайди (8.2.2.-бандга қаралсин).

Кўпкурашчилар сони кўп бўлса, улар 12-20 кишидан иборат гуруҳларга тақсимланади ва тартиб билан кўпкураш турларини бажаришадв.

Қатнашувчиларни гуруҳларга бўлиш ва гуруҳлардаги спортчи-ларниқ ўзлари танлаган бошланғич баландликда бошланади.

2.4. Қатнашувчиларнинг ҳуқуқларв ва мажбурниятларв

2.4.1. Қатнашувчи ўз турининг қондасв, низоми ва мусобақа ўтказиш шаронтларини билиши шарт.

2.4.2. Мусобақа қатнашчисига мусобақа пайтида ҳакамлардан бошқа \еч кимнинг ёрдам беришга ҳуқуқи йўқ (5.3.2.; 5.8.4.;

5.10.1,-бандлардан қаралсин).

Устознинг кўрсатмаларн (шу билан бирга босиб ўтилган масо-фа вақтини айтнш) ва бошқа усуллар билан ёрдам бериш ман эти-лади (5.8.5,-қаралсин). Агар қондалар бузилса, мусобақа қатна-шувчиси биринчи бор огоҳлантврилади, яна қайтарилгавда эса му-собақадан четлаштирилади. Шу фурсатгача кўрсатилган кўрсат-кич ҳисобга олвнмайдн.

2.4.3. Мусобақа қатнашчиси тартибсизлик қилса ёки ўзини бош-қа спортчилар, ҳакамлар ва томошабинларга нисбатан ёмон тутса унга ого\шнтириш эълон қилинади, Қа*™ такрорланганда эса у мусоба-қадан четлаштирилади. Агар мусобақа қатаашувчиси қондани кўпол даражада бузса, огоҳлақтирилмасдан мусобақадан четлаштирилади.

2.4.4. Қатнашувчига мусобақадан олдин ва мусобақа вақтида допинг қабул қилиш тақвқланади, яъни спортчининг рухий ва жисмоний ҳолатини сохта яхшиловчи, шу билан бирга слорт на-тижаларини оширувчи дори-дармонлар истеъмол қилнш қатъиян ман қилинади.

ҳакамлар ҳайъатининг талабномасига биноан текши-ўтнши шарт. Спортчи текширувдан ўтишдан бош тортса, у четлаштирилади.

ўз турв бўйича мусобақа бошланишига икки кун қолга-1-дармон қабул қилган бўлса, бу ҳақида ўзи ёки гуруҳ (ко-1) раҳбари асосий ҳакамлар ҳайъатини хабардор қилши лозим. Цътиашувчининг мусобақа вақтида, олдидан допинг қабул

аниқланса, у мусобақадан четлаштирилади. Бақа ташкилотчилари допингга қарши қўмита аъзоларини дрининг ечиниш жойигача кириш ҳуқуқига эга бўлган билан таъминлашлари лозим.

яшпоотлари раҳбарларн допинга қарши иш олиб борув-аъзоларига алоҳида хона тайёрлашлари шарт. қарши курашяи назорат қилиш, спортчини танлашда доништа қарши кураш қўмнтася ҳамда ҳакамлар спортчини қуръа ташлаш йўли билан аниқлайди. Бунинг ишига ёрдам бериш учун мусобақадаги ҳакамлар аъзоларидан икки ёки ундан ортиқ кишк улар билан иш-яжратялади.

»рат қилиш учун танланган спортчи мусобақасвни якунла-сўнг, унга иахсус билдириш қоғози берилади. Билдириш спортчини синаб кўриш (биопроб) жойи ва вақти кўр-бўлади. Спортчи билдириш қоғозида имзо чекиб допишта кураш назорати чақириги билан хабардорлиши тасдяқ-Спортчи мусобақа дастуридаги ўз турининг тугаганидан соат ичида допингга қарши кураш хонасига (жойига) ке-|-керак. Агар спортчи допингга қарши назорат жойига сабаб-аса ёки допингга қарши назорат жойидан ўзбошимчалик чиқиб кетса, у допинг қабул қилганликда айбланади. Агар допинг қабул қилганлиги аниқланса, биринчи марта тиб-қр кўрсатмасига асосан 6 ой муддатгача мусобақаларга I ҳуқуқидан махрум этилади.

(.5. Спортчининг техник тайёргарлиги ўта паст бўлса, у ўз катта ҳакам ёки бош ҳакам қарорига асосан мусо-: четлаштирялади.

1.6. Мусобақа ўтказиладиган жойга қатнашувчилар ҳакам бир гуруҳ бўлиб келишади (кирншади) ва кетишади *). Агар иусобақанинг саралаш ва финал (якунлов) >рн бирин-кетин давом этса, саралаш мусобақасидан ута

60

61

олмаган спортчилар финал бошланншидан олдин мусобақа ўтказиш жойини (сектор) тарк этншлари лозим.

Баландликка ва лангар чўп билан сакрашда усиб бораётган баландликни олмаган қатнашувчилар мусобақа тугашини кутиб турмасдан сектордан кетишлари мумкик.

2.4.7. Мусобақа қатнашчилари ҳакам чақирган вақтда тайёр бўлиб туришларини ва вақтни чўзмасдан машқни бажаришлари келмак (5.2.2., 6.1.4., 7.1.7.-бавдга қаралсин).

2.4.8. Агар спортчи бир вақтнинг ўзиде бўладиган югуриниш ва сакраш билан улоқтиринишга қатнашиш учун талабнома берган бўлса, у биринчи навбатда белгиланган вақтга кечикмасдан югу-ришга қатнашиш шарт.

Ҳакамлар ҳайъати олдиидан огоҳлантирилган бўлса, қатна-шувчилар ўрнини ҳакам узгартириш мумкин. Баландликка ва лангар чўп билан сакрашда қатнашувчи қайси баландлик вақтида келиб қолган бўлса, мусобақани шу баландликдан бошлаб мусобақада иштирок этади.

2.4.9. Мусобақанинг финал қисмига чиққан қатнашувчи финалда иштирок этиши лозим. Финалга чиққан бирор-бир спортчи келмаса, уни урни бўш қолади, финалга чиқа олмаганлар унинг ўрнини эгаллай олмайдилар. Агар спортчи саралаш мусобақаларидан сўнг асосий мусобақасига келмаса, у совринли ўрни учун курашини ҳуқуқидан маҳрум этилади ва унинг кўрсатган натижаси жамоа ҳисобига қўшилмайди. Фақат спортчи касал бўлиб қолса ёки жароҳатланса, мусобақанинг тиббий ходими ёки спортчи то-монидан қисқача ёзган арзасини жамоа раҳбари ёки асосий ҳакам тасдиқлагодан сўнг спортчининг кўрсатган натижасини жамоа ҳисобига қўшилади.

2.4.10. Агар қатнашувчинга республика миқёсидаги шахсий ва шяхсий-жамоали мусобақалар дастуридаги бир неча турда ишти-рок этиши учун талабнома берилган бўлса, у ҳаммасида иштирок этиши шарт. Агар у мусобақанинг бирор-бир турага келмаса (ёки саралаш) квалификацияни {мусобақасидан сўнг асосий мусобақага қатнашмаса) кўрсатган натижалари ҳисобга олиниши ва мусобақанинг бошқа турларига қатнашиш ҳуқуқидан маҳрум этилади (шу билан бирга эстафетали югуришларига ҳам). Мабодо, мусобақа бошланишдан бир соат олдин 2.4.9.-бандга кўрсатилган са-баблар туфайли мусобақанинг кейинги даврасига (круг) қатнашмаса, унинг олдинги кўрсатган натижалари ҳисобга олинад.

4, Сакраш, улоқтириш ва кўпкураш мусобақалар жараёни - жойни ҳакам назорати остида ва унинг рухсати биле-утадиган жойина бир. неча вақт мобайнида тарк

Спортчида утказиладиган мусобақа турни бўйича савол , у шу турни утказувчи мусобақа ҳакамга мурожаат — Агар жавобдан қаноатланмаса, у уз вақили бош ҳакамга ёки унинг ўринбосарларига мумкин.

даларянинг спорт кийими ва кўкрак рақамни (номери)

Қатнашувчининг спорт кийими тоза, озода, дазмоллан--* керак. Кийимни умум белгиланган миқдорни (норма) яъни спортчи баданини кўп ҳам ялаиғоч қилмаслиги ~"1 ва улоқтириш мусобақаларида машғулоти машқ иштирок этишлари мумкин.

■ орни мусобақаларида хотин-қизлар уст кийим (юбка) [шпшири мумкин (тизадан уст кийиғача 200 мм). Катнашувчи уз спорт натижасини ошириш учун мослаш--% кийимдан фойдаланишга рухсат берилмайди. Оёқ тағи чарми 13 мм дак ошмаслига керак (шипдан Қатнашувчиларни оёқ кийимшиган тағи чарми 13 мм ~"—1иш учун турли хилдаги ёрдамчи буюмлардан ври лозим.

(каблук) қалинлиғи тағи чармига нисбатан 6 ми гача ш.

юршида қатнашувчилар киядиган оёқ кийимларининг. "■ чармидан 9 мм гача узукликка ва уч хатлаб сакраш^ | гача қалини бўлиши мумкин, товон тағи чарми 19 мм. юришда қатнашувчилар киядиган оёқ кийимларининг V чармида 13 мм гача узунликка ва уч хатлаб сакраш-' Мм гача қалини бўлиши мумкин. Тағи чармидаги турумлар "Ч 11 тадан ошмаслиғи керак. Турум чиқиб турган қисми диаметри эса 4 мм

дан ошмаслиги керак. Қатнашувчи-' еёк бўлиб қатнашишга рухсат берилади. Бир оёгада оёқ *к-та* " ^1тм11тм101*^3 бўлмаса ҳаи қатнашиш хуқукига эга. .^ ^«'■'Жмюа ва шахсий-жамоа мусобақаларида қатнашувчи-~*^у* тишшлотларини нншони (эмблема) босилган бир хил спорт ~~жмц~~Цм қатнашишларн шарт.

63

2.5.4. Қатнашувчиларга мусобақа ўтказувчи ташкилот томонидан шахсни рақам (номери) берилди (совлар яхши ёзилган ва ба-ландлиги 200 мм гача). Рақамлар майкага (кўкракка) ва орқага тақиб қўйилади. Агар рақам учта берилса, спортчи уни бирини машғулот кийимига тақиши керак.

Республика миқёсидаги ва ундан юқори мусобақаларнинг югуриш турларида қатнашувчининг трусисини ўнг ва чап томонида ҳам рақамн бўлиши керак.

Балаидликка ва лангар чўп билан сакраш мусобақаларнда қатнашувчи битта рақамн майкага (кўкракка) ёки орқага тақиб иштирок этишга рухсат берилди.

Агар ҳамма қатнашувчиларга биттадан рақамлар берилса, қисқа масофаларга югуришда (100-200 м; 100-110 м тўсиқлар оша) рақам орқага тақилади. Қолган турларда эса улоқтириш, узунликка ва уч хатлаб сакрашларда рақам кўкракка тақилади.

2.6. Жамоа сардорларн ва вакилларн

2.6.1. Мусобақада қатнашувчи ҳар бир ташкилотнинг ўз вакили бўлиши мумкин.

2.6.2. Вакил қатнашувчиларнинг нафақат мусобақа жойларидаги тартиб-интизомга, балки уларни спорт кийимлари билан таъминлашга, мусобақа жойига ўз вақтида келишга, мусобақанинг очирилиши ва ёпиллиши маросимларига иштирок этишни таъминлайди. Вакил мусобақани ўтказувчи ташкилот ва ҳакамлар ҳайъатининг ёрдамчисидир.

2.6.3. Жамоа номидан ёзма норозилик билдириш, талабномалар бериш ва талабномалар алмаштириш ҳуқуқи фақат жамоа вакилига берилган.

2.6.4. Вакил ўз жамоаси номидан ҳакамлар ҳайъатининг йиғилишларида ва қуръа ташлашда қатнашиши мумкин.

2.6.5. Вакил мусобақа жараёнида мусобақа ўтказувчи ташкилот аъзоларига ва ҳакамларга ҳалақит қилмаслиги керак.

2.6.6. Вакил мусобақа ўтиш жойига чиқиш ҳуқуқидан иаҳрум.

2.6.7. Агар жамоанинг ўз вакили бўлмаса, унинг ўрнини қатнашувчилар орасидан сайланган жамоа сардори босиши мумкин.

3. ҲАКАМЛАР ҲАЙЪАТИ 3Л. Умумий қисм

1,1,1. Спорт мусобақаларида ҳакамлик қилиш шарафли иш-**Ҳакам** софдал, бировнинг гапига оғмайдиган, мусобақа (яғ қатъий роя қиладиган, қатнашувчилар билан ширин -|Я суҳбат бўлиб, мусобақа қондаларн бўйича машқ бажа-таляб қиллиши керак.

Ҳар бир мусобақа ўтказувчи ташкилот томонидан 1р ҳайъатн назорат қилинадн:

юқорн миқёсли мусобақалар, яъни Ўзбекистон спартакиада-***зб«мстои** чеипионатн, кубоги мусобақалари ҳамда халқаро (— ва уларни бошқарувчи ҳакамлар ҳайъатининг таркибидан уборат: мусобақа бош ҳакамн (менеджер), бош спорт иуаммолари бўйича бош ҳакам урнибосари (техник ар), хавфсизликни назорат қилувчи бош ҳакам ёрдамчиси, **турлар бўйича** рефери, ҳакамлар хизмати бошлиқларн му-**жараёқвнн** бошқарувчи борувчи нозимлар гуруҳининг (дис-**ряхбарн**;

бош ҳакамлар ҳайъага бошқарадиган кичик иуо-1,га ҳакамларнинг таркибига қуйндагилар кириди: бош **бош** котиб, хавфсизликни назорат қилувчи бош ҳакам ёр- спорт нншоотлари майдони ёки снгал атлетиканнинг ай-мрн (югуриш, сакраш, улоқтириш) ва ўйингоҳдан ўтказиладиган мусобақалар бўйича бош ҳакам ёрдам-шар хизмати бошлиқлари.

Мусобақани ўтказувчи ташкилот томонидан бош 1р ҳайъатининг таркиби тасдиқланадн. Бош ҳакамни эса № (жисмонвий тарбия ва спорт кумитасн) тасдиқлайдн. ^5, Мусобақага тайёргарлик кўриш учун бош ҳакамлар ЎЯ олдидан сайланади. (»1.6. Ҳакамларнинг кийими бир хил бўлиб, улар кўкрак ни-1*1«, Қўлларидаги боғлагич (повязка)ларга қараб бош ҳакам, Жотиб, бош ҳакам ёрдамчиси, рефери, катта ҳакам, ҳакам, ■* берувчи ҳакамлар (стартер), котиба ва бошқалар бир-... **я** ажратиладн. Тмсня қилинган кийим:

- ссснк ҳавода — жигар ранг шим, оқ кўйлак

- совуқ ҳавода — қўшимча қора камзул, қора галстук.

64

65

"л

2-жадвал

ДШО»М«П

ВМИФАСИ, НОМЛАВИШ

МЕЯЕДЖЕР

СЯЕРТ СИОДМРТ

БОШ

МУСОБАҚА МҚДЎСМГА ҚАРАБ ҲАҚАМЛАР СОВНИИ САЙЛИП

ЮЗОРИ (3.1) З.Д.КАРАЛСИД

1

I

■ ПИШВЎЙ ШИАР ХЖВФСИЗЛИШНИ ШАЗОРАТ ҚЯДНШ БЎЙИЧА БОШ ҲАНАМ

Я _____

АРИМ ТИИР БЎЙЯЧД РСФСРИ *

ФСИЗЛ

ПИИР

УМИ* СЯЕОЛМР И ХАВФСИЗЛИК-I ШИОРАТ РИШШ БЎЙИЧА БОШ АН ЁРММЧВСИ — ТЕХПВК МЕ-

6-8

ВИЛОЯТ, ША-ХАР, НОХИЯ

■ МВТ

ШМБАМР

I (МВА) БОШ ХИКАМ - РЕФЕРН _____

РИШМП БЎЙИЧД: СТАРТ БЕРУВЧНЛАР

ЎВДЯМЧШИРИЯ

ҲАҚАМЛАР - РЕФЕ-

ҲАҚАМЛАР - РЕФЕРИ

6-12

3-4

4-8

16-24

ДОТОФИНИШ ОЮШЛИРН

'«РЕЯОМЕГР БЯЛАВ ЯШЛАЙДИГАИ - РЕФЕРИ

I БЎПА ҲАҚАМДР - РСФСРИ

I ТЕЗЛМПИИ ЎЛЧОВЧИ

10-12

3-5

10-12

8-10

ИГМБЛАР

УММДИМ

РАХБАРА (КАЧАЛИПК)

ҲАҚАМЛАР - РСФСРИ

ҲАҚАМЛАР (БШТЯ)

■ РИШ БЎЙИЧА ҲАҚАМЛАР

I»ДАНДР (КАДР) ХИЗМАТИ

ТАЙЕРЛАШ ХИЗ-

БЎЙИА

«П*

I ТАЙЕРЛАШ ХИЗ-

2-3

2-4

2-3

30-40

6-9

6-8

2-3

2-3

1-3

СПОРТ-КЛУБ

4-6

4-5

4-6

2-3

1-2

8-12

6-10

2-3

8-10

6-8

1-2
15-20
5-7
4-6
2-3
3-5
1
3-4
1-2 1-2
1-2 4-8
5-8
5-6
4-5
10
4-6
3-4
1-2
2-3
67
66

3.2. Ҳакамлар ҳайъативввнг тарквбв

3.2.1. Мусобақа дастуридаш турлар бўйича мусобақа ўтказиш учун ҳакамлар ҳайъатидан гуруҳлар тузилади.

Югуриш мусобақаснда ҳакамлар гуруҳини ҳар бири маълум вазифага масъул ҳакамлар гуруҳидан иборат булиб, уларни бош ҳакам бошқарадн. Юқори миқёсидагн мусобақаларнинг (3.2.3.-бандга қаралснн) югуриш турлари бўйича умумий раҳбарлик рефе-ри ва бош ҳакаи ёрдамчиси жавоб беради. Юқори миқёсдагя му-собақаларнинг бошқа турларини рефери ва бош ҳакамлар бошқарадн, қолган мусобақаларни бош ҳакамлар бошқаришади.

3.2.2. Мусобақага тайёргарлик ва уни утказиш ҳамда мусобақа ўтадиган айрим жойларда ишлаш учун ҳакамлар хизмати тузилиб, уни шу хшмат раҳбарлари бошқаради, Ҳакамлар хизмати бяр ёки уидан ортиқ гуруҳлардан иборат бўлади,

3.2.3. Ҳакамларнинг вазифалари, лавозимлари ва сони 2-жадвалда келтирилган.

3.2.4. Мусобақа миқёсн, дастурнинг ҳажми, ўтказилнш кунла-ри ва соатлари, мусобақа ўтказиш жойларининг сонк ҳар бир тур бўйича қатнашувчилар сонига қараб ҳакамлар тайинланади.

3.2.5. Ўйингоҳдан ташқарнда югуриш ва юриш мусобақалари утказилса, ҳакамлар (рефери) таркибига қўшимча — масофа буйлаб бошлиқлар, назоратчи ҳакамлар, озуқаланиш жойидаги ҳакамлар (рефери) қушилади. Ҳакамлар сони масофанинг узунли-ги ва хусусиятига боғлнқ бўлади.

3.2.6. Мусобақада электр ва механик қўлланмалар (видеомаг-ннтофон, электр кўрсаткичлар ва бошқа ахборот воситалари) К^ллапилса, бу гуруҳлар ҳам керакли мнқцорда ҳакамлар ва тех-ник ишчилар билан т^лдирилиши лозим.

3.2.7. Машқ бажариш пайтида (бошқа йўлакда югуриш, тўсиқлардан ошиш, найза қуниш, сакраш ва улоқгирнш натижа-ларини ўлчаш) спортчики ҳаракатинн камнда икки ҳакам (рефе- . ри) кузатиши керак.

бадан қидораш (размкика) бўйвча	2-3		
қпництларш йкппи ва пвзоркг қшиш бўйича хизманштр:			
радно оришли ахборот берувчи	4-7	2-4	1-2
табло (ахборот берадигав сиглад тахгаси) бўйича - рефсря	4-5	2-3	
нукофотлжш бўйича	8-10	5-7	Г-3
ахборот беруми апяяратлар мажмун бувича хахамлар хизнатя реклама комиссарн	8-10	2-4	
КОМСШИШТЛНК ХКЭМАТН	10-12	2-3	1
тмббнй хизмат кўрсатнш, допинг-га царин курапши ташкил қилувчи хахамлар	2-3		
аознklar	2-3	1	.
мусобақа дастури копун-қовдаларига тўғрх бжаришви вязоргт қклувш кишиллар (ниспектор)	2-3	1	1
шнкоят, норозилик бвдирган арвааляр текшарувчи хакаклар	3-5		m

Сакраш ва улоқтириш бўйича ҳакамлар соқн, шу ўтказиладиган мусобақанинг вақтига ёки жадвалига қараб аниқланади (3.2.4. -бандга қаралсин).

Мусобақада хизмат кўрсатувчи тиббий иуассаса ҳамда мусо-бақа утказувчи ташкилотлар бир-бирлари билан келишиб тиббий ходимлар сонини аниқлашади (3.20.2.-бандга қаралсин).

3.3. Бош ҳакам - менеджер

3.3.1. Бош ҳакам жами ҳакамлар ишини бошқарувчи шахс.

3.3.2. Бош ҳакамнинг мажбурияти, бурчи қуйидагилардан нборат;

а) мусобақа дастуринн кунлари ва соат жадвалларнгача тузиб чиқиш (агар мусобақа низомида бўлмаса);

б) ҳакамлар учун кўрсатмалар тайёрлаш, қатнашувчвлар ва уларнинг вакилларигача мусобақани ўтказиш тартиби яънн:

- мусобақа жадвали;

- дастурни аниқлаш ва тушуитириш;

- қатнашувчиларни мусобақага қатнашишга рухсат берувчи иандат комиссияси ва қўмитанинг ишлаш тартиби;

- югуриш бўйича мусобақа ўтказиш тартиби (хар бир тўдада-забег қатнашувчилар сони, кейинги боск^чга чик^ш шартлари ва ҳ.к.);

68

бўйича мусобяқа ўтказиш тартиби (қисмлари, сара-

, бошланғич баламдлик, уни кутяриш тартиби; қр буйича мусобақа утказиш тартибн (қисчларн, саниъврномаси, урннншлари, бажариш шартлари, шахсий _дош фойдаланиш шартлари ва ҳ.к.);

жўшсурвншя утказиш тартиби (қиснларн, улоқтиришда ури-шриш бшқариш шартлари); - ўйшиягоҳдан ташқарнда мусобақа ўтказиш шартлари;

* Тиббйяй хизмат тартиби;

• тишшли маросимлар утказиш тартибн (мусобақанинг очили- вшишшя, голибларни мукофотлаш) билан таюшггириб чиқади. % зогжжятлар билан мусобақадан олдин, қнсқа муддат ичида мхшлляранв таништриб чиқади, улар ўз урнида қятнашув-1 етишшдялар. Мусобақа бошланишидан олдин, дастур тур-қатнашувчнлар сони аниқлангандан сунг, бош ҳакам мусо-нт нознмлик (диспетчерское) жадвалини тасдиқлайди -бацдга қаралсин).

|> мусобақа утказилиш жойлари, асбоб-ускуна ва жиҳозлар ЯШншшш назорат қилнш;

ў1янгоҳдш ташқарнда югуриш ва юриш иусобақаларинн учун тавланган масофалар ва уларни ўлчаш ҳақидаги да-ни тасднқлаш.

ташқарида мусобақа ўтказиш учун озуқаланишни вдайш, сув ёрдамқца тетиклаш, ахборот, спортчиларни борувчи транспортнкнг ҳаракатини, оралнк вақтини қайд м бошқаларнн ишлаб чнқиш, тасдиқлаш, таъминлаш ва Г

ҳакамларни гуруҳларга бўлиш ҳамда уларни мусобақа : яшлари сифатини баҳолаш;

¹ мусобақа ўтказиладиган ва бадан қиздариш жойларда тар-1 хмфсизликни таъминлаш;

мусобақани олиб бориш ва унинг натижалари билан вчнлар, томошабинлар, матбуот ходимлари ва гуруҳ ва-хборот ердамида таништириб боришни ташкил қилиш; уЙингоҳ раҳбарлари, мусобақа заруриятларн учун ажратган . «ринниг жойлашгани ва. яроқлигини текшириш; ^1ЦҚ»тнашувчилар1и1 иштирок этишга рухсат берувчи мандат ^ивснясн қўмитасида ишлаш учун ҳакамлар ҳайъати тартнбидан лда»«Мр ажратнш, қўмитага ишлаш учун ажратилган ҳакамлар ўз МПринн мусобақа бошланишдан олдин олиб боришадн. Қўмита

69

таркибиг* мусобақа ўтказувчи ташкилот ва бошқа ташкилотлар-нинг вакиллари ҳам қатнашншадн;
к) мусобақа бошланншидая олдин, борншн давомида ва якуни-да ҳакамлар ҳайъати ва гуруҳ вакиллари билан Йиғилншлар ўтказяш;
л) мусобақага тайёргарлик ва уни ўтказиш жадвали ҳақида оммавий ахборот ходимларя билан келишнб олиш;
м) иусобақанинг тўғри ва уэлуксиз боришини назорат қилиш, мусобақа давомида рўй берган тушунмовчиликларнн ечиш, тушган ариза ва ёзма корозилик билдиришларни текшириш (юқорн миқёси-даги мусобақалардан ташқари уларда норозилик билдирилган бўлса, рефери билан текширувчи-апелляцион ҳакамлар шуғулланишади);
н) мусобақа қатнашчилари кўрсатган натижаларни тасдиқлаш (юқори миқёсли мусобақалардан ташқари), уларда шу турни ўтказувчи рефери иатижалари тасдиқланади.
о) ўрнатилган рекорд учун тузилган далолатномани назорат қвлиш ва имзо чекиш;
п) мусобақа ўтказувчи ташкилот ва ҳакамлар ҳайъатига ўз вақтида мусобақа ҳақида ёзма ҳисобот тузиш ва уни етказиш (ёз-ма ҳисоботда ёритиладиган саволлар 2-жадвалда келтирилган). Мусобақа ўтказувчи ташкилот раҳбари, слорт иншоотининг ваки-ли ва бош котиб билан биргаликда ўтган мусобақа якунини баҳолаш қоғозинв тузиш.

3.3.3. Бош ҳакам - менеджерни бирор-бир ёрдамчиси бўлмаса, у 3.4 қисмда кўрсатилган вазифаларни бажаради.

3.3.4. Бош ҳакам қуйндаги ҳуқуқларга эга:

а) 1.б.2.-бандда кўрсатилгақдек, мусобақани бекор қилиш, бошланишиня кечиктириш, бошланган иусобақани тухтатиш ёки танаффус зълон қнлиш;
б) зарурат туғилганда нусобақа жадвалига ўзгартиришлар ки-рнтнш, аммо бош ҳакам ншомда келишилган мусобақа шартини ўзгартиришга ҳақ-ҳуқуқи йўқ;
в) агар қатнашувчиларнинг ёши, разряди-тоифаси, кийими ва ҳоказолар мазкур мусобақанинг дастури ва қойдалари талабигз жавоб бермаса, улар иусобақага қўйилмайди;
г) куполликка йўл қўйгақ ҳамда техник ва жисмоний тайёр бўлмаган спортчяларни мусобақага қатнашиш ҳуқуқидан маҳрум қнлнш;
д) купол хатога йўл қўйган ва ўз вазифаларни удалай олиаган ҳакамларни четлаштириш;

70

бошқа қатнашувчиларнинг мусобақа қоидасинн бузишлари р тўсқинлнк вужудга келиши қатнашувчнларнинг на-ярвта ўз таъсирини кўрсатган тақдирда, агар бош ҳакаи ло-;тоася, шу цатнашувчилар орасида янгитдан мусобақа ўткази-; белгалаши мумкин, 13.3.5. Бош ҳакамни кийими мусобақадаги бошқа ҳакамларнинг

»рндн ажралиб туриши керак. 3.3.6. Юқорн миқесли мусобақаларда (3Л.3.-бандга қаралсин) ни бош ҳакам вазифалари, мусобақалар ўтадиган жой-тегишли рефернларига топширилади (3.4.2.-бацдга 1.7. Бош ҳакам ўтказиладиган мусобақалар учун спорт иншоот-жнхрзларни тайёрлиги ва бошқа хизматлар ҳам хавфсизлнк I таъмвнланганлигн ҳақндаги ҳужжатга имзо чекади.

3.4. Бош ҳакам ёрдамчнлар - рефери хизматн

р3-4.1. Юқори миқёсли мусобақаларни ташкил қилиш ва учун қуйидаги реферилар сайланади: •) спортта оид муаммолар билан шуғулланиб, р.ефери ишини рувчи бош ҳакам ёрдамчиси;

бош ҳакам ёрдамчиси ташкилнй ншлар ва хавфснзликн» ■шнн назорат қилиб, ҳакамлар хизмати раҳбарларининг бошқарадн (ҳакаилик ходимларн хизматидан ташқари улар ■қаннинг бош ҳакамига бўйсунншади); ■) енгил атлетиканинг айрнм турларини бошқарувчи ва мусо-ўтказувчи рефери яъни:

УЙвнговда югуриш ва юриш мусобақаларини ўтказиш бўйича; I* Сакраш мусобақаларни ўтказаш буиича; улоқтириш мусобақаларни ўтказнш бўйича; кўокураш мусобақаларки ўтказиш бўйича.) айрнм хизмат раҳбарларя.

1.2. Рефери ўз жойларида 3.3.2.-банднинг в.г.д.е.ж.м.н.-взоҳланган вазифаларни бажариб 3.3.4.-банднинг а.в.г.д. 4лар таркибида), е (юқори миқёсли мусобақаларда), ж.ларга шикланган ҳуқуққан маҳрум этилган. Рефери югуриш ва юриш турлари бўйича бош ҳакам ёрдамчиси бир қатордадир (3.4.3.-бандга қаралсин). Старт берувчилар, р, масофадаги ҳакамлар, шамол тезлвгнини ўлчовчи ҳакам-Хронометрчилар, фотофиниш ҳакамлари, финишдаги (марра)

71

ҳакамлар, спортча юриш услубини текширувчи ҳакамларнинг ишини бошқаради. Ўйингоҳдан ташқарнда ўтказиладиган мусо-бақаларда рефери бош ҳакам ёрдамчиси сифатда ташкилий иш-лар булан шуғулланувчи хизмат гуруҳларининг ишини бошқаради.

Мусобақа дастури ва жадвалга асосан бир турдаги сакраш ва улоқғирнишда бир неча рефери сайланади ҳамда улар ўйингоҳнинг турли жойларида ўтказиладиган шу тур бўйича алоҳида ҳакамлик қилишадми-

Рефери мусобақани ўтказишга тўлиқ жавоб бериб, қатнашув-чилар кўрсатган натижаларни тасдиқлайди.

3.4.3. Юқори миқёсли бўлмаган мусобақаларда айрим турлар бўйича мусобақага тайёргарлик ва уларни бошқариш учун бош ҳа-камга ёрдамчи сифатида унинг қуйидаги ёрдамчилари сайланади:

- а) умумий саволлар ва хавфсизликни таъминлашни назорат қилиш бўйича;
- б) ўйингоҳда югуриш ва юриш мусобақаларни ўтказиш бўйича;
- в) ўйингоҳдан ташқарида югуриш ва юриш мусобақаларни ўтказиш бўйича;
- г) спорт иншоотлари ҳудудида (яъни бир-бирига яқин жойлаш-ган жойларда) айрим ҳолларда бир неча турлардан (сакраш, улоқтириш, кўпкураш) мусобақа ўтказиш бўйича.

Айрим турлардан мусобақа ўтказиш бўйича бош ҳакам ёрдам-чилари, ҳакамлар ҳайъати ишларига кўмаклашнншади ва назорат қилинади, лекин қатнашувчилар кўрсатган натижаларни мусо-бақанинг бош ҳаками тасдиқлайди.

3.4.4. Мусобақаларда қуйидаги хизматлар ташкил қилинади ва ишлайди:

- а) ҳакамлик ходимларини тақсимлаш ва ҳисоб юрғатиш;
- б) мусобақалар ўтказиш жойи, асбоб-ускуна ва жиҳозларни тайёрлаш;
- в) ахборот ва тантанали маросимларни ташкил қилиш;
- г) тиббий хизмат билан таъминлаш;
- д) қатнашувчиларни мусобақага тайёрлаш;
- е) ҳакамлик-ахборот аппаратлари;
- ж) комендантлик;

Ҳамма хизматлар бўйича алоҳида раҳбар бўлади.

3.4.5. Юқори миқёсли мусобақаларда допингга қарши курашни назоратини ўтказишга ёрдам берувчи нозимлар гуруҳи ва ҳакамлар гуруҳи ташкил этилади. Нозимлар гуруҳи мусобақанинг бош „ ҳакамлар гуруҳи эса ташкилий ишлар бўйича бош бўйсинишади.

3.5. Бош котиб

3.5.1. Бош котиб мусобақанинг бош ҳакамига бўйсикади. Бош

вазифаларига қуйидагилар кирилади: ||) жотибларни вазифаларига қараб тақсимлаш ва ишни ташкил ||) ишн-нон ва техник талабномалар қабул қилишни ташкил қатнашувчиларга кўкрак рақамларини бериш, қуръа таш-у^пшиш;

баёотномаларни тайёрлаш, уларни алоҳида турлари бўйича рга тарқатиш ва қатнашувчилар билан вакиллар ахборот учун барчаларини, ҳакамлар бригадаларини ва ахборот бе-атн ҳамда мусобақа ўтказувчи раҳбарлари ва жамоа шрнини олдиндан старт баёотномалари билан таъмилаш; бош ҳакам ҳайъатини жамоа вакиллари билан мажлис учун тайёрлаш ва утказиш (чет эл жамоа вакиллари билан 1ўтказиб, бу кенгашлар ҳақида баёотномалар ёзиб бориш); ^клоҳида турлар бўйича ишловчи котиблар бригадаси ишини қилиш ва йўл-йўриқ курсатниш;

г-маркази раҳбарлари билан биргаликда иш олиб бориш; турлар бўйича баёотномаларни ишлаб чиқишни ташкил уларни компьютерга киритиш ва кўпкурашларда очколар санаиш; шахсий ва гуруҳли мусобақаларнинг натижаларини чиқа-ташкил қилиш (мусобақа давомида ва охирида) ҳамда қис-нчида ҳакамлар ҳайъати, ахборот хизмати ва мусобақа вчи ташкилот раҳбарларига компьютер орқали етказиш; қатнашувчилар курсатган натижаларни имзо билан тас-уларни тоифа китобчаларига киритиш ва кўрсатилган на-хдқида маълумотнома бериш; рекордлар учун тузиладиган далолатномаларни тўғрилигини ат қилиш ва таъминлаш;

натижалар тўғрисидаги маълумотномаларни кўпайтиришда, 1К ҳисобот тузишда, мусобақа ўтказувчи ташкилотга иусо--Туғрисидаги маълумотларни (техник ҳисобот, шахсий ва гу-кураш натижалари, баёотномаларнинг нухалари, буюрт-

72

73

номалар ва ҳ.к.) егказишни бошқариш. Чоп этилган маълумотлар. ни сонни (тираж) мусобақа ўтказувчи ташкилот тасдиқлайди.

3.5.2. Хужжатларни ахборот воситалари ёрдамида ҳаракатла-ниш чизмасини тайёрлаш мақсадида (баёотномалар, қатнашув-чилар карточкалари, компьютер ва ҳ.к.) мусобақа ўтказиш техно-логясини ишлаб чиқишда қатнашадн.

3.5.3. Бош котиб техмик ишларни олиб бориш учуа мусобақа-нянг ҳажмига қараб ўзига кераклигича мвқдорда ёрдамчи (ҳакам) ҳамда унинг раҳбарлиги ва кўрсатмалари асосида ишловчи техник ишчиларга (котиблар, рассомлар ва ҳ.к.) эга бўлиши керак.

3.5.4. Юқори миқёсли мусобақаларда котиблар ишини яхши ташкил қилиш мақсздида бош котибнинг ёрдамчилари тайинланади.

3.6. Старт берувчи ҳакамлар ва уларнинг ёрдамчилари

3.6.1. Старт берувчи ҳакамлар старт берувчилар кўмитаси тар-кибига кирувчалардан сайланадилар.

3.6.2. Ҳар бир стартда, старт берувчи ҳакамлар бригадаси-гурухи, 200, 400 м, 400 м т/о, 4x100 м, 4x200 м, 4x400 м.

4x400 м масофаларга югуришда, бош старт берувчи, бир ёки бир неча старт берувчининг ёрдамчиларидан ташкил топган булади.

3.6.3. Бош старт берувчининг асосий вазқфаси стартни тўғри бериш бўлиб, бунда старт сигаали берилгича бирорта ҳам қатнашувчи старт чизиғидагилар ҳаракатини назорат қилиб югу-ришни бошламаслига керак. Агар бош ҳакам старт бермаган бўлса қўшимча старт берувчилар эса старт қоидалари бузилганда сигнал бериш ва қатнашувчиларини ўз жойларига қайтаришади.

3.6.4. Бош старт берувчи:

а) ҳар бир старт бериш олдидан финишдаги ҳакамлар, хроно-метрлар ва фотофинишдаги ҳакамларининг тайёрлигидан хабар-дор бўлиши керак;

б) қатнашувчиларнинг спорт кийимлари талабга жавоб бери-ши, кўкрак рақдмлари, старт олиш жойини тайёрлашда белгилаи-ган вақтдан ортиқ вақт сарфламасликларни ва уларни стартга чақриш, тайёр бўлишларини кузатиш;

в) агар фальстартни аниқлашни назорат қилиш аппарати қўлланилса, спортчиларни старт чизяғига қайтарувчи старт берув-чи акустик товушни аниқ эшктиши учун (фальстарт бўлганда) на-ушник тақиб олиши шарт;

амлар стартда қатнашувчиларни тўғри жойлашганлигини

рт буйруқларни ва югуришни бошлаш ҳақидаги сигнал олиш ёки овоз чиқариб бир вақтнинг ўзида бай-пастга тушириш йўли билан берилади. Старт берувчи р вақтида шуидай жойни танлаши лозимки, у стартдаги югурувчиларни яхши кўрқини, ўзи эса хронометрли ҳакам- кўриниши керак. Аралаш стартли, алоҳида-алоҳида р югуришда, буйруқлар овоз кучайтиргич ускуна-1р орқали берилади. Бунда стапт берувчи микрофонга эга ҳар бир старт олдида эса репродуктор ўрнатилиши шарт. 1-жихозлар бўлмаса старт берувчи иложи борица ҳар олувчилар билан старт берувчи орасидаги масофани бир ' жой танлаши керак.

Агар бирор-бир қатнашувчи старт берниш сигналидан ол-бошласа, бош старт берувчи ёки ёрдам берувчилар-»си сипшл бериб, спортчиларини тўхтатади ва уларни қайтаради.

Бош старт берувчи старт билан боғлиқ бўлган ҳамма му-ўза ечади, фақат старт вақтида фальстарт бўлса (бош вчи қатнашувчиларни ўз жойларига қайтишв учун сиг-аса), қўшимча старт берувчи югуришнв тухтатишдан ҳамма муаммодан хабардор бўлади. 1. Бош старт берувчи ўз кийимининг ранги билан бошқа фарқ қилиб, старт берниш пайтнда ҳаммага яхши керак.

Старт берувчининг ёрдамчиси старт ишларини ташкил ёрдам беради, спортчиларни стартдаги ҳолатларини ии текшириш, бирор-бир қатнашувчи югуриши оллин Явинв (фальстарт) бош ҳакам кўрмай қолса сигнал беради

1Н отиб ёки овоз билан). |.9.Старт берувчининг ёрдамчиси:

!|ВДвбатдаги забег қатнашчиларини текшвради (фамилиялар-Е»ак рақам, ташкилот, спорт кийимларини мусобақа >рга мос келншини солнштириб кўради ва келганларни белгилайди,

Югуриш ва юриш мусобақалари бўйича вчилар старт жойига ҳакамлар ва бошқа спортчилар библиограликца чиқмаса, бу иш старт берувчининг ёрдамчисига

74

75 •

б) йўлакча ва старт жойи учун қатнашувчилар орасида куръа ташлайди, финиш ва ахборот воситаси хизматчиларини (радио ва табло) стартга келмаган қатнашувчилар ва бўлакларни қатнашув. чилар орасида тақсимланганлиги ҳақида финишга хабар беради (старт бошлаиасдан олдин);

в) ҳар бир қатнашувчини узига тааллуқли йўлакка ёқни йиғи-лиш чизиғига йўналтиради;

г) стартда югурувчилар ҳолатини назорат қилиш, агар улар томонида қўйилган бирор-бир хатоликни кўриб қолса, бу ҳақида тезда бош старт берувчини огоҳлантиради;

д) протокол-баёнотномага (стартдаги) қатнашувчилар қондани бузгакларида бош ҳакам томонидан қилинган огоҳлантиришлар ва қабул қилинган қарорни киритади;

е.) старт учун керакли жиҳозларни олдиқпан текшириш, агар стартда бўлмаса, қисқа вақт ичида бу жиҳозларни стартда

булишини таъминлаш;

ж) мусобақа давомида ёки дастурдаги бирор-бир тур тугаган-дан сунг старт берувчи бригада-гуруҳ аъзолари имзо чекилган старт баёнотномани котибга беради.

3.6.10. Бош старт берувчининг ёрдамчиси бўлмаса, унинг ҳамма вазифаларини бажариш қушимча старт берувчиларга ўтади.

3.6.11. Юқори миқёсли мусобақаларда старт берувчилар бригада-гасини бошқариш учун бош ҳакам сайланади. Унинг вазифала-рига қуйидагилар қиради:

а) мусобақада старт берувчилар гуруҳи ишини ташкил қилиш;

б) старт жойига қатнашувчиларни чиқаришни ташкил қилиш;

в) старт жонидаги умумий тартибни таъминлаш;

г) старт қабул қилган спортчилар кийимларини кийишиш жой-ига етказувчи ҳакамлар ва хизматчиларни бошқариш.

3.6.12. Эстафетали югуришни ўтказишда старт берувчи гуруҳ вазифаларига қуйидагилар қиради:

а) 4x100 м эстафетали югуришда 1-босқичдаги қатнашувчиларни рўйхатга олиш;

б) 4x400 м эстафетали югуришда ҳамма этап босқичдаги қатнашувчиларни рўйхатга олиш ва ҳамма босқичларда эстафета тасқачасиш тўғри беришни назорат қилиш.

ш

76

3.7. Масофа бўйлаб тўсиқлар ёнидаги ва эстафета босқичлардаги ҳакамлар

3.7.1. Масофадаги ва тўсиқлар орасидаги ҳакамлар якуний чиқармасдан олдин югуриш қондаси бузилганлигини маълум

1р. Масофа ва тўсиқлардаги ҳакамлар: а) кириш қатнашувчиларининг масофани тўғри босиб [ва тўсиқлардан тутри ошиб утишни назорат қилиш, бош!; а йўлакча утиб, қондани бузганини баёнотномага, шу билан бирга йўлакнинг қаерида қоида бузилган бўлганлиги билдирилади. Спортчи қондани бузганлиги тўғрисида тезда ҳакамга маълум қилишадк, у байроқни кутариб сигнал бера-Қонда бузилганлиги камида икки ҳакам томонидан тас-ниш керак;

тўсиқлар^ ҳамда ғовлар оша югуришда уларнинг ўрнатилиши, "тларнинг улардан тутри ошиб ўтгани ҳамда йицилган рни теэди ўз жойларига ўрнатилишини кузатишади; югуриш, сакраш ёқв улоқтириш бўйича мусобақалар бир ўзнда ўтказилса, қатнашувчи спортчиларнинг хавфсизли-таъминлаб, уларнинг ҳаракатларини бошқаришадн.

3.7.2. Масофа бўйлаб ҳакамлар сонни бурилишларда камида ик-, тугрида эса 1»тгтяан бўлиши лозим; тўсиқлар оша югуриш-

бир тўсиқлар тўғрисида камида битга ҳакам булгани шарт. ; 3.7.3. Эстафета босқичларидаги ҳакамлар |) ўз босқичларидаги гуруҳ қатнашчиларини белгилайди; \$ босқич тайёрланиши билдириш учун оқ байроқ кутариб, фор скшали ёқв; алоқа воситалари билан бош ҳакамга хабарлар;

*§) эстафетани тўғрисида кузатилади. Агар қоида бу-1 тезда шу ҳақида бш ҳакамга хабар беришадн (масалан, байроқни кутариб, телефон орқали, нурли сигнал орқали ва)» мусобақа қондаси бузилганлиги камида иккн ҳакам тас-

керак(3.2.7.; 1.6.12.-бандга қаралсин) Восқичдаги ҳакамлар сонни забегда қатнашувчи гуруҳлар сонни-1(араб аниқлиги, лскии ҳар бир босқичда уларнинг сонни иккн-Н кам бўлмаслиги шарт.

3.7.4. Ўйингоҳда ўтказиладиган мусобақаларга масофа, ва эстафета босқичларидаги ҳакамлар реферига ёки югу-бўйича бош ҳакам ўрибосларига, агар у бўлмаса, финишдаги ҳакамга бўйсунди. Юқори миқёсли мусобақаларда масофа-

77

даги ҳакамлар бош ҳакам бошлиғи билан бирлашиб, югуршч бўйича реферига бўйсунди.

3.7.5. Ўйингоҳдан ташқарида ўтказиладиган мусобақаларда кросслар, спортча юриш (масофа бошлиғи ва назоратчи ҳакамлар сайланади).

Масофа бошлиғи:

а) масофани танлаб, улчаб, у ҳақида далолатнома тузади ва масофа йуналишини тайёрлаб, бу икки ҳужжатни бош ҳакамга тасдиқлатиб олади;

б) назорат, озуқаланиш ва ювиниш пунктларини урнатиш жой-ларини белгилаб, уларни тайёрлигини текширади;

в) масофани чизмасини чиқиш ва жяхозларни жой-жойига қўйиб чиққлишини бошқаради;

г) масофадаги қатнашувчилар хавфсизлигини таъминлаш учун керакли чораларни кўради;

д) мусобақадан олдин ҳакамларни масофа бўйлаб тақсимлаб чиққди ва бош ҳакамга (бош ҳакам ёрдамчисига) шу ҳақида ахбо-рот беради, юқори миқёсли мусобақаларда эса масофани тайёрли-ги ҳақида рефернга хабар қилади;

е) мусобақа якунлангандан сўнг масофадаги ҳакамлар билан биргаликда қатнашувчилар югуриб ёки юриб утганлигидан тас-днқловчи ёки йўл қўйилган хатолар киритилган назорат баёотио маларни текшириб кўриб бош ҳакам ёки унинг ёрдамчисига ёзма ҳолда хабар беради,

Назоратчи ҳакамлар:

а) масофани ўлчаш ва жихозларни урнатилишида иштирок этишади;

б) мусобақа жараёнида қатнашувчиларки масофа бўйлаб йўналтиришади, уларнинг масофани туғри босиб утқшларини тек-шириб, йўл қўйган ҳар бир хатоларини ўз баёнотномаларига кири-тишади ва мусобақа якунида масофа бошлягига беришадн;

в) олдиларидан ўтадиган қатнашувчиларнинг кўкрак рақамла-рини ёзишда ёки қатнашувчи карточкалардаги наорат талонла-рини йиғишади, масофадан чиқиб кетган қатнашувчиларни кўкрак рақамларини ёзишади ҳамда 4.5.б.-бандда курса,тилган вазифа-ларни бажаришади;

г) масофа бўйлаб тартибни сақлашга

3.8. Спортча юриш бўйича ҳакамлар

„ Спортча юриш техникаси бўйича ҳакамлар асосий Қориш ҳайъати аъзоларидан тайинлақади. [. Ҳакамлар спортча юришчиларининг туғри ҳаракатларий I, юришда йўл қўйилган хатоларни белгилаб боришади. X"> _1М шахсий хулоса чиқариб, бошқа ҳакамлар билан I) глоҳазаларикн муҳокама қилияйди.

. Ҳакамлар п'руҳини спортча юриш бўйича бош ҳақи Iб, қатнашувчи спортчилар сони, мусобақанинг утиш жой чиларни назорат қилиш услубларга қараб ҳакамлари чиқади, тухташ жойлари ва транспорт воситалари я»

■яр тақсимлайдн

1.4. Ўйингоҳ бўйлаб юришда ҳакамларга югуриш йўлагийи н оралиғида тайинлаш тавсия қилнади. Шу масофа ич^а

я қатнашувчиларни назорат қилишн керак. Ҳакамлар масоф-цатшшувчиларни назорат қилиш учун қулай жой танлашлаIИ Юрнш бўйича бош ҳакам айланма ичида бўлиши шарт.

1.5. Ўйингоҳдан ташқарида ўтказиладиган мусобақалаЯ !арнииг бир қисми йўя буилаб сафланишади, қолганларн »а

пниувчиларни автомашиналарда кузатишади. 3,8.6. Агар бирор-бир ҳакам спортчи ўзиникг юриши билн ян бузганлигини аннқласа, у спортчкни огоҳлантиради ва»У

мм! теэда бош ҳакамга ёзма равишда маълум қилади. |Ш.8,7. Бош ҳакам, ҳакамлардан тушган маълумотлар асосда '<Шфор қабул қилиб, спортчини огоҳлантиради ёки мусобақа^н

Шртл&штиради.

^5'.: 3.8.8. Бош ҳакам (ёки ушшг котнби) спортча юриш технмй-едш назорат қилиши аа баёнотномага ёзиб бориши келк й.11.3.-банд ва 3-жадвалга қаралсин). Баёнотномага ўз қўлилс-'^ВМн ҳакамлардан олган маълумотларни ва спортчила[ии ^иувтирганлиги ҳақидаги қарорини киритади. ■* % Спортча юриш техникасини назорат қилиш, ҳакаилаIйн игап маълумотларга асосланаб бош ҳакам қарор қабул баёнотномага киритиши жадвалда кўрсатилган.

78

19

Спортча юришки порп қилиш бавшпшаш

(тулдирилиши билан)

_____даги мусобакадарнинг
(утказиш жойи) .. .. ._____старт вақти
хаво хароряти _____
км масофасида вақти

Шартлқ белгилар: О-огоҳлантириш, Ч-четлаштириш мусобақа бузилганлигининг вақти сонияда кўрсатялади, охирги қаторда бош ҳакам ўз қарорини қатнашувчига айтган вақти.

3.9. Фнишдагн (марра) ҳакамлар

3.9.1. Фнишдаги ҳакамлар кўз бклан кўриб ёки махсус ас-юблар ёрдамида қатнашувчиларнинг фнишга келкш тартибни бирин-кетининг) аниқлашади, ўрта ва узоқ масофаларга югу-»ишда ҳар бир югурувчи босиб утган масофа ва фнишгача қолган масофани уларга антиб туришади. Махсус яжратилган ҳакам қатнашувчининг охирги айланиша (круг) қолганлигиня билдириш чун кўнғироқ жаранги билан сап-шл беради. Қисқа масофаларга югуришда ҳакамлар фниш олдидаги 5 метрли ченқларга қараб абеғ қатнашувчилари орасидаги масофани аниқлашади ва ҳакам-ик ёзма ахборотини тўлдириб, бош ҳакамга беради.

3.9.2. Фнишдаги ҳакамлар фниш чизиғидан давомида гнришади.

3.9.3. Бош ҳакам фниш муаммоларняк бошқариб, ҳакамлар расида рўй бергак келншмоёкликларш ечадн, рефсрн еки югу-иш бунича бош ҳакам ёрдамчиси мусобақа қоидасини бузган атнашувчнларки мусобақадан четлатишн мумкин. Фнишдага эш ҳакам тўсиқлардагн ҳакамлар ёрдамида говлар ва тўсиқларнк рлакларда жойлаштирилганл^шки те^шнради. Юқори миқёслм ^собақаларда бу ишии массфадаш ҳакамлар г>руҳи бажаради 1.7.4. бандга қаралскн),

3.9.4. Фнишдаги *аиттв* ҳақаи ҳақзчлардан ош^ан ёзма ахбо-)тлар ва фотофиииш гсосида қатнашувчи.чарнинг фнишга ке-

тартиби, ула;р ораяаридиги масофни ба^отнвмагя киригцб, I; «СДИҚЛвб у1ш юздриш буйичк когнбгн б^,1ради. |. 3.9.5. 3000 м ааа умдан оргик масо^ала^ла адгуришда фнишди-^* I* бош ҳақш Йоснб ўтялгй^ яйлан^алзгр «.-окики санаш учу!1 кукамлар орасида қатнаш>ичн.Ш!1н« гақси^шй чиқади (ҳар бир ^щцлда туртгача)). Спортчиларни кўрся п^,*! кацти в« уии олдидагн вцортчи орасид>:ги масофанк *юшқатШ^*», Бронме.фчи катта ^цсам билам бўлв-ан келншмо&чиликда *фтишц&гв* катта ҳакамга хронометрчи катпа ҳакам б^-ис^ади»

Ҳакамлар ҳар бир қатнншупч^ боснб утган айланмаларни бел-қолган айл2Н!«аларШ11» со^ин» уларг^ хябар қнлишади. иикесл» !мусобақаларда ҳакамлар босиб ўтилган масофани ШЖШ бнлан бир*алиқда ўзларигн бир«ктирилх-ан қашашувчилар-Нр боснб ўтгак вақтиня *нкши* турнтад^.

,>^ 3.9.6. Бир со«атля югуркшда (юришда) фняшдаги ҳакамлар назорат қилкш учун йижгирилгзв Қатнашуачиларга бо-утнлган айлашларни айтяшади. Югуриш ва я*ришнинг туга-1 минут қолтгавда сигнал иерилади, хйКймлар эса ўзлари на-аорат қилувчи қа.тяашуъчилариинг мусобиқани қкс^да тугатишла-|Н1Ш аниқлашади (5.5.4.-бандга

.1'3, Хрсномстрчч

3.10.1. Хронси-иегр^!» ҳакамлар КС.^НССИРХИ аадоларидан ташш-лавадилар.

3.10.2. Хронометрчи ҳакамлар югура^ ва .-о^иш чусобақаларида ЦЛТВйшувчиларни босиб ўғгаи масофаск. зақтици дниклашади. Ҳар влр хронометрчи ҳақаи С«ир екк якки қатқашувчи вақтини анвқ-ЯШШ мумкин (бунинг учун йир ёка И1.:я1-:та секу^шомер бўлиши ло-ЗИМ). Ўрта ва узоқ масофаларга ^гташ ЕВ сасртча юришда хроно-метрчн ҳақзм зшимасига қатншь^анялб!? бпеиб ўтган масофа Вақтиви белгилаил вазифасн ҳам ю^гзниши и>мкин- Масалаи, 800 И Дан 2000 м гачл ҳар 400 к Й00 м даг! 10000- ^ гача ҳар 1000 м да юқори (узоқ) масадфалардя хир *УОп м »л ВЗУ,тч белгиланади.

3.10.3. Ўйинсовда ўтка^нла,;у;аи ^си^аадларда хронометрчи Ҳакамлар ўзларн у-^н ажратилгз^ ҳа*;<;;ўлар жойига ўрнашиб, мар-Р*га келган юг^ртзтвчларки қабул қилц^яд!! Югуришни олдин ту-лттаа қатнашув чилзр вақтягш элуъчи ҳақадляр юқори зинада ^гиришади.

3.10.4. Тўппончадан ўт, тутун чиқиши ёки байроқча ҳаракати бошланишдан сўнг секундомер босилади ва қатнашуачи танаси-нинг бирор қисми фшшш чизиғини кесиб ўтиши билаи секундомер тўхтатилади (5.4Л. ва 5.4.2.-баидларга қаралсин).

3.10.5. Хронометрчи ҳнкамлар ҳакамлик қоғозларкни тўлди-риб, катга хрокометрчи ҳзкамга топширишадк ва уига ўз секун-домерларигш кўрсатқшади. Агар ҳакамларнинг олган вақтлари ҳар хил бўлса, бу жумбоқни катта хронометрчи ҳакам ечади.

3.10.6. Хрсномятрчк ҳакам вақтни олиб бўлганидан сўнг катта хронометрчи ҳакамни рухсати бнлан секундомернн олдннгн ҳолатига қайтариши мумкин.

3.10.7. Масофанн бирянчн тугатган қатнашувчи вақтини уч та хронометрчи ҳакам қавд қилиши керак,

3.10.8. Хронометрчи ҳакаилар иишни катта хроометрчи ҳа-кам бошқаради. V ҳамма хронометрчи ҳакамларни вазифа билан таъминлайди. Югуриш тугаши билан секундомер хўрсаткичларини баёвотномага киритади ва ўз имзоси билан гасдиклаб, югуриш бу^ича котибга беради. Старт берилгандан сўнг катта хронометр-чи ҳакам кўшиича секундомер билан вақтни назорат қилади. Агар бирор-бир ҳакамнинг хронометри ишдан чиқса, ўз секундомерини беради. Мусобақадан олди» ҳамма ҳакаиларнинг секундомерлари-ни солиштириш кагта ҳакамнинг мажбуриятига қаради.

Қисқа масофаларга ю^риш мусобақаларида катта хронометр-чи ҳакам олинган вақт билан финишдаги метрлар ёзувини солиш-тириб, лозим бўлганда секундомер кўрсаткичлари ёзилган баёвот-номага ўзгарткиришлар к^ритади. Агар финишдаги катта ҳакам билан катта хронометрчи ҳакам бир фикрга келишса, рефери ёки югуриш бўйича бон; ҳакам ёрдамчиси бу келгизмозьяларни ҳал қилиши кесак.

3.11. Фотофинишдаги ҳакамлар

3.11.1. Фотофинишдаги ҳакамлар фотофиниш тизимига би-риктирилган махсус апаратура ёрдамида югуриш ва спортчи юриш натижаларини, қўлланувчиларнинг финишга келиш тартиби ва назофани ўқиш зўрими аниқлашади.

3.11.2. Фотофинишдаги ҳакамлар:

а) мусобақа бошлангандан олдин фотофиниш аппаратураларни тўғри ўрнатилганлигини й.-: ишончилигини, оғир; >ствни финиш чи-зиғига йўналтирилганлигини текшириш, ч^рт нуқтали рақамларнинг ўқиш,

82

кўриш қўрилмаларнинг ишлаши, алоқа воситаларнинг сони ва иш-дяши, ахборотни тез етказилишини текширади;

б) натижаларни ёзувчи тизимга аниқлаш ва уларни ахборот воситаларига (табло, радио) ҳамда югуриш бўйича котибга стка-заш, фотоархив тармоғини тузиб, бош котибга бериш, келишмоа-чвлик, тортишув бўлиб қолганда архивдаги фотоплёнкани олиб кўриш тизимини ташкил қилиш;

в) югуринишда фотофиниш тармоғини аниқлаш ишга тушиб кетилгани, тўпонадан к^к отилишини назорат қилиш;

г) югуриш ва спортчи юриш натижаларини фотофиниш плён-шарига тушириш ва натижаларини баёвотномага қайд қилиш;

д) фотофинишдаги ҳакамлар урта ва узоқ масофаларда югуринишда қатнашувчиларни финишга келиш тартибини аниқлаш учун финишдаги ҳакамлар гуруҳи тайёрлаш ахборотни финишга келтириш, баёвотномадан фойдаланиш.

3.11.3. Фотоархивдаги дастурлар жамоа вакилига бош ҳакам ёки унинг югуриш бўйича ёрдамчиси рухсати билан кўрсатилади.

3.11.4. Тўлиқ автоматик хронометраж қўлланилганда (фото-финиш) финишда албатта фотофиниш катта ҳаками таъинланиши

шарт ва уни икки ёрдамчиси бўлиши кесак.

3.12. Югуриш (спортчи юриш) бўйича котиблар

3.12.1. Югуриниш (спортчи юриш) мусобақалари бўйича баёвот-номани тўлдириб бериш учун котиб тайинлақдн. V финишдаги

катта ҳакамга бўйсунди,

3.12.2. Югуриш (спортчи юриш) бўйича котиб;

а) югуриш (спортчи юриш) баёвотномасига фотофиниш бригадаси баёвотномасига таянган ҳолда, қатнашувчиларнинг масофани тугатиш тартиби ва кўрсатган натижалари, агар мусобақада фотофиниш аппаратуралари бўлмаса, финишдаги катта ҳакам ва катта хронометрчи ҳакам (ҳамма секундомерларияни кўрсаткичлари киритилган) баёвотномалардаги ҳамда шамол тезлигини ўлчаш бўйича

ҳакам баёвотномасига асосланиб, шамол тезлиги ҳақидаги маълумотларни киритади;

б) финишдаги катта ҳакам кўрсатмалари асосида югуриш ва спортчи юриш мусобақаларига тааллуқли бўлган

ҳамма муаммолар ва уларни ечиш ҳақидаги маълумотларни баёвотномага киритиш;

в) маълум тур мусобақаси якунига имзо чекиб, тасдиқлаш учун баёвотномани реферига топширади;

83

1-илова

г) ҳаима ҳужжатларни қушиб, финиш баёвотномасини (старт баёвотномаси, фотофиниш, фияиш ва хронометрчи кагта ҳакам-ларнинг баёвотномаларини, спортчи юриш, масофа, тўсиқлар ва эстафета босқичларидаги ҳакамлар ёзувларини, шамол тезлигини ўлчовчи ҳакам баёвотномаси ва ҳ.к.)ларини бош котибга топширади.

3.13. Шамол тазлигвпи улчовчн **хакамляр**

3.13.1. Шамол тепншни ўлчовчи хакамлар махсус аппарату-ралар ёрдамида югурниш 200 м мча., узунликка ва уч хатлаб еа~ краш йўналнши буйкча швмолниг ўртача тезлкгкни аниқлашади.

3.13.2. Шамолин *улчтчи* аппврат югуриш Йўлакчасдан 1.22 м ва 2 м баландликла, тахмншии финиш тўғри чизигининг ўртасида скн у^унликка сакрашда дегтснниш жойидан олдиндя екн оркада 20 м ўркатилади.

3.13.3. Узунликка сакраш муеобақиларида кдтнашувчиларнипг ҳар бир уринишларида, *шуртишя*, ҳар бир забегда шамол тезлиги ўлчанади.

200 м гача бўлган муеобақала^да тўск^лар оша 100 м югурниш дан (стартдан кейии 10 сек. 1-уснқлар ошв 100 за 110 м югуришда 13 сек, 200 м югуршэда 100 >>* *лц фтт* чикқалда 10 сек мобай-нида шамол гезлигини ўлшлади). Сакраш мусобақаларида депси-ниш жойига 40 м қолгақдз, >ч хатлаб сакрашда 35 м қолганда 5 сек. мобайнада шамол те&шгн ўлчаиадя,

3.13.5. Ўлчов натижалари баенотноиаге алохнда киритмлиб, бир вақтнинг ўзида *т&моя* те^лиги намойиш ускунасида курса тнлади ва тез орадл фикишдяга кстибга ёкн сакраш бўйича коти^-та хабар берилать, Улар ҳам ўлчо» нат'шаларини **мусобақа** баё-нотноиаеига кирнгашади. Баёнотномага шямолнинг Уртача тезли-ги, агар йуналиш бўлса "+" бслгиси, қарвма-қирши бўлса "-" белгнси билан йелгиланади.

3.13.6. Ағар шамолннг ўртача тезлигии ^лчовчи ускуналар бўлмаса жадвалдам

даамол-	шамолни ўртяча Бурчаги	нгни ■> шамол	писбятя
в (яво- йупалаш* (тсдданш боппап) м/	ўртасидяги	С	д-----
— 22° 30 бурчж "[	осгнда	1 1.06	остида .. _
остида	~_1		_____ Б§ —
-----135			
- г!62 "	1.13 Т	0.61	_
	1:» Т	0.68	
"-----1	1.27 Т		
I	1Л6 ----и5—Т	0.73	_
"-----1	Б85 1	1.41	
-----1	Т		
-----1	Б94 1.48 "П		_____ Ш----
""-----1	3.00 1.52	1.59	_____ №-----
"			_____ Ш--
"-----1			---
08" "			
_____ 1—^—	1	1.63 0.88	
"-----1	2Д2 1	1.70	1__m—
"	~		
_____ -----^-----	1.77	0.96	
"-----1 ' 2.40 "	1.84		_____ °4
-----"1	2,54 1	1.94	_____ Ц ---
'	.1		
~~~~"-----	2,59 1.98 "		1__Ц
"			
-----2.62	2,00	1,08	_

~-----1   2.05   1.11   ""

2M

-----1   Г!?? 1   X12

∴
-----~Г"   2,86 2.19   ~   1.19
"

-----1   3,00   '   Г.30
-----3ЛП*   2,33 | 1,26

-----Г~ЙС   ' | 2,40_   1   Г30
                                  ^-----^

| 3,23   '   2.47   I   1.34

T¹¹ —   Д————

П   Г«

T~ —   **H-----**   1   1.53
                                  I

-----   ~   1   1,63
                                  -

-

-----   **Ч-----**   1   1,72
                                  I

-

^ **X** ^-----   **H-----**   1.82   I

---

1 91

————

————

- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
14. 15. 16. 17. 18. 19.

Ҳакамлар ҳужжатлар

Илова 2

20 21

22, 23, 24.

25. 26.

Техник талабнома

Иштирокчи шахсий варақаси

Оммовий мусобақаларга қатнашувчилар шахсий варақаси

Купкурашчилар шахсий варақаси

Эстафета югурнишда жамоа варақаси

Қурра қайдномаси

Мусобақалар қайдномаси (олти урнишга) Баландликка сакраш буйича қайднома (лангар чўп) Финал қайдномаси

Кага ҳакамлар қайдномаси - хронометрист ва финишда Финиш қайдномаси

Иштирокчиларни оралиқда кўрсатган вақтлар қайдномаси 5000 м югурнишда айланмалар буйича қайднома 10000 м югурнишда айланмалар буйича қайднома Масофалардаги ҳакамлар ёзув хати Шамол тезлигини улчаш қайдномаси Спортча юрнишда якуини қайднома . Спортча юришдаги услуб ҳакамлари қайдномаси

. Спортча юришдаги ҳакамларни ёзув хати (лаппаквалификация)

, Лангар чўп билан сакрашда стойкаларми ҳолат қайдномаси Бошланғич балаидлик турнишида маълумот Ариза ва шикоятлар

Трассада озукаланиш пунктини аяқлаш учун талабнома Ҳакамлар бригадаси ишини текшириш ва уларни тайинлаш варақаси

Мукофотлаш варақаси мусобақалар совриндорларни тўғрида маълумот

Рекорд натижасини расмийлаштириш қайдномаси

3.14. Сакраш ва улоқтириш буйича ҳакамлар

3 14 1 Сакраш ва улоқтиришнинг ҳар бир тури буйича мусо-ўтказиш учун ҳакамлар гуруҳи тайинланади. Гуруҳ таркибига ҳакам, ўлчовчи ҳакамлар ва котиб (юқори миқёсли мусо-илардан камида иккита котиб бўлиши лозим) киради. 314 2. Мусобақанинг сакраш (улоқтириш) турлари буйича ' ҳакам юқори миқёсли мусобақаларда реферига, қолган иуларда эса шу турнинг бош ҳакам ёрдамчисига буйсунади. 3 14 3 Сакраш ва улоқтириш буйича катта ҳакам:

а) мусобақадан олдин мусобақа жойлари, асбоб-ускуна ва коэларни кўздан кечирада;

б) ҳакамлар гуруҳи аъзоларидан бирини қатнашувчиларни иш жойидан мусобақа ўтказилиш жойига олиб чиқиш учун

ўш нити й ши *

в) узи масбул бўлган мусобақани яхши уташми ташкил қилади, пиб-икпиом ҳамда хавфсизликни кузатаад ва таъминлайди;

г) сакраш ва улоқтириш буйича мусобақа қарваларини форм ба-ишини кузатада. Туғри бажарилганда оқ байроқча, хато бажа-анда қизил байроқчани кутаради. Натажаларини улчаш ва бае-омаш -фри 1?дирилишини назорат қилади. Сакраш ва улоқ-иғри бажарилганлигини ани^пашда катта ҳакамнинг қарори

тий ҳисоблаида (1.7.1., 3.3.4., 7.9.1.-бакадардан «шқари»);

д) узунликка ва уч хатлаб сакраш мусобақаларида шамол тез-І ҳақидаги маълумотни ҳакамлардан олинган маълумотга асос-

габ баёнотномага киритади (3.13.5.-бандга қаралсин);

е) катта ҳакам имзо чеккан баёнотномани рефери таедикшб, уни котяб, ахборот [уруҳи, табло хизматчилари ва ахборот-марка-

« топширади, баёнотнома нухасини махсус «девор»га осишади;

ж) бош котиб ёки унинг ёрдамчиси кўрсатмасига асосланувчи атиашувчиларнинг спорт натижаларини карточкаларга киритади.

ю' 314 б Сакраш ва улоқтириш ҳакамларига қатнашувчини рисоьба'олинмаган уринишини улчаш ва қушимча уринишга рухсат риш тақиқланади.

III.15. Ҳакамлар гурУХ" ншларини ҳисобга олиб борувчи (возим)

I 3.15.1. Ҳакамлар гуруҳи ишларини ҳисобга олиб борувчи ва Ртақсвмлаш хизматидага ҳакаилар ишини юқори миқёслв мусобақаларда хвзмат раҳбари, қолгав мусобақаларда ҳакамлик кадрларн бўйича бош ҳакам ўрвнбосари бошқаради.

87

3.15.2. Ҳакамлик кадрлари хизматидаги ҳакамлар қуйидаги тадбирларни амалга оширадилар:

а) мусобақа ўтказувчи ташкилот ва унга тааллуқли ҳакамлар ҳайъати президиуми билан биргаликда иш юритиб, ҳакамлар ҳайъатини йиғиш (ҳакамларни чақириб олиб), бошқа шаҳарлар-даги ҳакамларни кутиб олиш ва кузйтиш;

б) ҳакамларни бригадаларга ва йш жойларига тақсимлаб, ҳа-камлар бригадалари бклан семинар утказишни тайёрлаш жадвали-ни тузиш;

в) бош ҳакамлар ҳайъати билан биргаликда мусобақа бошлан-гунга қадар ҳакаилар билан семинар ўтказишни тайёрлашади ва ташкил қилишади;

г) ҳакамларни келганлиги ва иш бўйича табель юритиш;

д) ҳакамлар гуруҳи ишларини кузатиб бориб, лозим булганда жойларини ўзгартриш;

е) ҳар бир ҳакамлик гуруҳларини ншинн баҳолаш бўйича қоғозлар тарқатиб, уларни тулдиришни назорат қилиш;

ж) рефери (бош котиб уриипосари) ва кагга ҳакамлар кўрсатма-лари асосида ҳакамлар ва ҳакам бригадалари ишларини баҳолашни олиб бориб, мусобақани ўтказилиши бўйича ҳисоботга киритиш;

з) бригада ва ҳакамларни тақдирлаш бўйича материаллар тай-ёрлаш;

и) мусобақа давомида ва якунида ҳакамлар йнғилишларни ташкил қилиб, баённомаларни тўлдириб бориш;

к) бош ҳакамлар ҳайъатини жамоалар раҳбарлари билан мусобақадан олдин, давомида ва якунида ўтказиладиган йиғилишлари ташкил қилиш (котибият билан биргаликда).

3.16. Мусобақа ўтказилиш жойн, асбоб-ускуна ва жиҳозларни тайёрлаш хизмати ҳакамлари

3.16.1. Мусобақа ўтказилиш жойи, асбоб-ускуна ва жиҳозларни тайёр булишини мусобақадаги хизмат раҳбари бошқаради.

3.16.2. Асбоб-ускуна ва жиҳозлар бўйича хизматчи ҳакамлар:

а) югуриш йўлакчаларидаги чизикларнинг туғри чизилганлиги, сакраш ва улоқтириш бўйича мусобақа ўтказилиш жойлари ва ба-дан қиздириш жойларининг тайсрлигини текшириш;

б) мусобақа ўтказилиш учун керак булган спорт жиҳозлари ва асбоб-ускуналарининг сони ва яроқлигини текшириш;

в) ўлчаш асбоблари, секундомерлар ва ҳакамларнинг бошқа асбоб-ускуналари учун берилган паспортларнинг сонини текшириш. 88

спортда асбоб-ускуна ва жиҳозларни текширилганлиги, ишла- рухсат берилганлиги ва ишлатиш муддатлари кўрсатилган мляши шарт (1.9.2.е бандига қаралсин);

г) мусобан^ бошланишидан икки кун олдин уиикгоҳ раҳбарларп мусобақа ўтказувчи ташкилот билан биргаликда мусобақа

^, шзилиш жойлари, асбоб-ускуна, жиҳоз ва техник қурнлмалари-яг тайёр даражаси текширилгашшго ҳақда қанднома тузилади;

д) нозимлик жадвалидан фойдаланиб, ҳар бир мусобақа ўтказилиш жойи ва бадан қиздириш жойларини, асбоб-ускуна ва жиҳозлар билан жойларни таъминланиши ва туплаб олиниши ҳзқидаги режани ту^ншади. Режада мусобақа жойларини тайер бўлиш муддати кўрсатилади (мусобақадан 1 соат 30 иин. — 1 соат олдин режани мусобақанинг бош ҳаками тасдиқлайди);

е) ҳар бир мусобақа ўтказилиш жойи ва бадам қиздириш жой-ларидаги тааллуқли комплектларни олдиндан тайёрлашади;

ж) асбоб-ускуна ва жиҳозлар билан таъминланиши ва йиғиштириш, алмаштириш жадвалга мувофиқ ташкил қилинади;

з) мусобақадан олдин асбоб-ускуна ва жиҳозлар тўпламини катта ҳакамлар гуруҳига топшириб, мусобақа тугагандан сўнг қабул қилиб олишади.

3.16.3. Юқорн миқёсли мусобақаларда алоҳида ҳакамлар гуруҳи тузилиши мумкин. Масалан, мусобақа жойларидаги чен-зиқларки чизиш, асбоб-ускуна ва жиҳозларни тайёрлаш ва ҳ.к.

3.16.4. Ўйингоҳ раҳбарияти ёки мусобақа ўтказувчи ташкилот хизмат раҳбарларига бир неча ишчиларни ажратиши мумкин. Улар ҳакамлар ҳайъатини сафига кирмайди.

3.17. Ахборот ва тантанали маросимлар хишатидаги ҳакамлар

3.17.1. Мусобақаларни очиш, ёпиш, голибларни мукофотлаш! ахборот ва тантанали маросимлар хизмат раҳбарияти бошқаради.

3.17.2. Ахборот ва тантанали маросим хизматидагилар қуйидагиларни таъминлашади:

а) қатнашувчилар, ҳакамлар, тамошабинлар, матбуот ходим-ларини ахборот билан таъминлашни ташкил қилиш учун ҳамма воситалардан фойдаланиш (радио, стационар ва ҳаракатли табло, ахборот деворлари);

б) ахборот бригадаси иши, тақдирлаш, ўйингоҳ радиотўлқинланиши (ўзаро ва мусобақаэпийи асосий дастури билан) мослаштириш;

в) мусобақа ташкилотчилари билан бирга голибларни тақдирлаш;

89

г) мусобақани тантанали очилиш ва ёпилиш маросимларини ўтказишга ёрдамлашиш.

3.17.3. Хизмат аъзолари сафига радиоахборот бўйича, гоҳ, ахборот таблоси бўйича ҳакамлар гуруҳи қушилади.

3.17.4. Хизмат иши олдиндан тузилган иккита жадвал олиб борилади:

а) радиоахборотчилар ва стационар таблочилар иши;

б) мусобақа голиблари ва совриндорларини тақдирлаш.

3.17.5. Раҳбар ахборот гуруҳи маълумот берадиганлардан (торлар) иборат бўлиб, улардан бири гуруҳнинг катта ҳаками, қолганлари ёрдамчилари ҳисобланиб, уларни сони мусобақанинг ҳажми ва миқёсига боғлиқ бўлади. Юқорн миқёсли мусобақалардан катта ҳакам тайинланади ва у бригада ишига раҳбарлик қилади.

Ахборотчилар:

а) спортчилар фамилияси, исми, қайси жамоа аъзоси ва унинг спорт натижаларини эълон қилишда ҳамда мусобақа ўтказилиши билан боғлиқ бўлган ахборотни тамошабинлар, қатнашувчилар, матбуот ходимлари ва ҳакамларга етказишади;

б) ўз ишларида котибларнинг материаллардан, статистик кур-саткичлардан фойдаланишади.

3.17.6. Радиоахборот гуруҳи инструктаж ташкил қилиб, айрим турлар бўйича мусобақа ўтказиш жойларида таблолардаги бригада-далар ишини назорат қилишади.

3.17.7. Ахборотчилар мусобақанинг маълум тури бўйича ахборот олиб бориш учун олдиндан тайёрланишлари керак. Ахборотчиларнинг иши мусобақа натижаларини эълон қилиш билан бирга тамошабинлар орасида энгил атлетикани тарғибот қилиш лозим. Ўйингоҳларда стационар таблолар сонига қараб таблолар бригада-си тузилади. Улар олдиндан тайёрланган шакллар ва жадвалга асосланиб ўз ишнинг ташкил қилишади:

а) забеглардаги ва гуруҳлардаш қатнашувчилар таркиби;

б) қатнашувчиларнинг натижалари;

в) жамоаларнинг оралиқлаги ва якуний натижалари;

г) тантанали маросимларни ўтказишдаги махсус текстлар.

3.17.9. Қатнашувчиларнинг кўрсатган натижалари қисқа вақт ичида табло гуруҳига етказилиши керак.

3.17.10. Намойиш таблосида курсатилган натижалар расмий ҳисобланади.

3.17.11. Тақдирлаш бўйича ҳакамлар гуруҳи ташкил қилиниб, улар тақдирлаш бўйича катта ҳакам раҳбарлигида ишлайди, 90

ш бўйича катта ҳакам мусобақа ўтказувчи ташкилот ва-яни биргаликда олдиндан тасдиқланган жадвал бўйича му-қийякя голибдаршя тақдирлайди.

-7.12. Тақдирлаш бўйича ҳакамлар мусобақа ўтказувчи ташкилот билан биргаликда фахрий ёрликлар, медаллар ва ҳ.к.ларни олаб, тақдирлаш вақтида топширишади, мукофотларни олиш ичикувчи қатнашувчи-совриндорларни тайёрлашади, мусобақа ўтказувчи ташкилот белгилаган кишиларки мукофотлашга ва қатнашувчиларни мукофотлаш жойига олиб чиқишга жалб қилишади, ахборот ва тантанали

маросимлар бўйича бош қакам ёрдамчиси билан, агар у бўлмаса ахборот ҳакамлари ва ра- б лари керак
Такдирлаш бўйича ҳакам-

қакам ёрдамчиси билан, агар у бўлмаса ахборот хриотулқин билан боғланишлари керак. Такдирлаш бўйича
ҳакам-яр иукофотлаш билан боғлиқ булган ҳужжатларни олиб бориш-
ларнкерак.

3.17.13. Такдирлаш бўйича ҳакамлар мусобақанинг очилиши
ва ёпилиши маросимларида ҳам кўмаклашишда.

3.18. Қатнашувчиларий мусобақага тайёрлаш хизматдаги
ҳакамлар

3.18.1. Юқори микссли мусобақаларда қатнашувчиларни мусо-бақага тайёрлаш хизмат раҳбарияти
бошқаради.

3.18.2. Қатнашувчиларни мусобақага тайёрлаш хизматидаги
ҳакамлар:

а) бадан қиздириш жойларида қатнашувчиларни тартиб-
иитнэом сак^ашларини таъмиклаш;

б) йиғилиш жойларида баёотномага асосан қатнашувчиларни
кедганлнкларини;

в) Баёотномага қатнашувчилар келганлигани белгилаш;

г) қатнашувчларни шу тур бўйича мусобақа ўтказувчи ҳакам-лар гуруҳи раҳбари бошчилигида мусобақа
ўтказиладиган жойга

олиб чиқиш;

д) юқори МИҚЁСЛИ мусобақаларда спортчи йиғилиш жойига келмаса ёки кўкрак рақами баёотномагагига
тўғри келмаса, бу Ҳақида мусобақа нозимига (диспетчерига) хабар бериш.

3.13.3. Юқори микёсли мусобақаларда қатнашувчиларнинг ба-^Ан Қиздиришлариини ташкнл қилиш ва уларни
йиғилиш жойларида Изорат қилиш учун алоҳида ҳакамлар гуруҳи тузилади.

91

3.19. Ахборот техникяси ва алоқа хизматндаги ҳакамлар

3.19.1. Фақат юқори микёсли мусобақаларда ахборот техника-си ва злоқа хизматидаги ҳакамлар
тузилади, қолган мусо-бақаларда эса уларни вазифаси асбоб-ускуна ва жиҳозларни тай-ёрлаш
хизматчилари зиммасига юкланади.

3.19.2. Мазкур мусобақада бўлган ахборот техникаси ишкни назорат қилишни таъмиқлайли, айниқса:

а) фотофинкш ва автохроиометраж тармоқлари;

б) сакраш ва улоқтириш иусобақаларда натижаларни ўлчовчи автоматлаштирилган аппаратуралар;

н) шамол тезлигини ўлчовчи қурнлмалар;

г) ҳаракатланувчи таблолар;

д) ҳакамлар орасидаги алоқа воситалари (телефон, радио). Хизмат ҳакамлари қуйндагиларни таъминлаш
керак:

а) инструкторж ўққиш, ахборот техникаси ва ҳакамлар гуруҳи орасида алоқа воситалари қулланилгамда
ёрдам бериш ва назорат қилиш;

, б) аппаратуралар ишини таъминловчи техник ҳакамлар билан доимий оператив алоқада булиш;

в) 3.19.2.а-3.19.2.в бандларда курсатилганларни 1.9.2.е банд-нинг талабларига асосланиб аппаратуралардаги
паспортлар сонини назорат қилиш.

3.19.4. Ҳакамлар орасидаги алоқа воситалари ишини таъминлаш хизмати.

3.20. Тиббий таъминот хизмати

3.20.1, Бош ҳакам аъзолари сафига кирувчи мусобақанинг катта шифокори ёкм тиббии к.исм бўйича бош
ҳакам ёрдамчиси;

а) талабнома берилиши вақтида қатнашувчилар учун берилди-ган тиббий ҳужжатларни тўғри-нотўғри
эканлигани текширади ва мусобақага фақат соғлом спортчилар қатнашишини назорат қилади;

б) мусобақа жараёнида қатнашувчилар устилан тиббий назорат олиб боради;

в) махсус кўрсаткичлар бунича (қасал бўлиши, жароҳатла-ниши ва х.к.) қатнашувчиларни тиббий-
назорат текширишни амалга ошириб, мусобақани давом эттириши ҳақида якуний маълумот беради,
агар қатнашувчи мусобақадан четлатилса, бу ҳақида рефери ёки бош ҳакамни хабардор қилади;

г) мусобақа утказилиш жараёнида тозалик-гигиеник талаблар-га ямал қиливишини текширади;

ч мусобақа ва бадан қиздириш жойларида тиббий ёрдам қй)сатишни таъминлайди;

е) 20 ки дан ортиқ югуриш ва спортча юриш мусобақаларида қатнашувчиларни тиббий текширишдан
утказиб, мазбуур мусо-бақага қатнашиши мумкин ёки мумкин эмаслигини аниқлайди;

ж) югуриш ва юриш мусобақаларида сув ичиш пунктларини таш-кил (ршиига ва кшлашига бевосита қатнашади, махсус ичимликлар-дан инддандуал фонаалиниши нозорат қилиб, унга рухсат беради;

з) иусобақа якунида бош ҳакаи ва мусобақа ўтказувчи ташки-лотга тиббий-хизмат санитар таъминот ҳақида ҳисобот беради. Ҳисоботга ўз таклифларини ҳам киритади.

3.20.2. Қатнашувчилар сони кўп бўлиб, мусобақа дастурининг ҳажми катта ёки масштабн йирик бўлганда, тиббий хизмат раҳба-рига қўшимча тиббнй ишчилар ва тиббий машинналар ажратилади.

3.21. Комендантлвк хизматв

3.21.1. Юқори миқёсли мусобақаларда комендантлик хизмати ташкил этилади ва уни хизмат раҳбари бошқарадн. Қолган мусо-бақаларда комендантлик хизмати ншини мусобақа коменданти, бош ҳакам ёрдаичилари, гуруҳларнинг катта ҳакамлари бажаришади.

3.21.2. Комендантлик хизмати:

а) енгил атлетиканинг алоҳида турлари буйича рефери билан, бош ҳакам ёрдамчилари ва катта ҳакамлар билан биргаликда му-собақа ўтказнлиш жойларида тартиб сақланишни таъминлайди;

б) спорт иншоотлари маъмурияти билан биргаликда бадан қиздириш жойларида, қатнашувчилар, ҳакамлар ва матбуот учун ажратилган хоналарда ўрнатилган тартиб сақланишини таъминлаш;

в) ҳакамлар ҳайъати хизмат хоналари мебель ва жиҳозлар би-лан таъминланишига масъул шахс ҳисобланади.

3.21.3. Комендантлик хизмати ўз казифаларини жамоа тарти-бини сақловчи органлар ва спорт иишоотлари маъмурияти билан биргаликда олиб боради.

3.22, Мусобақа дисоетчерлари (нозимлари)

3.22.1. Юқори миқёсли мусобақаларда диспетчерлик (нозим-пик) гуруҳдари тузилади, бошқа мусобақаларда эса ксрак бўлиб ч тақднрдагина мусобақа диспетчери тайинланади.

92

93

3.22.2. Нозим (дислетчер) мусобақа жадвалининг бажарили-шини нозорат қилувчи бош ҳакам ёрдамчисидир.

3.22.3. Нозим (диспетчер) қуйидаги фаолиятларни бажаради:

а) иозимлик (диспетчерлик) жадвалининг лойиҳаснни тайер-ланди, унда гуруҳларнинг ишлаш даври курсатилади (қатнашувчи-ларни руйхат билан текшириш вақти, спортчиларни мусобақа жойига чиқиш вақти, ҳар бир уринишини бажарилиши, забеглар ғолибларини мукофотлаш ва х.к.), днспетчерлик жадвалини мусо-бақа бош ҳаками тасдиқлаши керак;

б) иозимлик (диспетчерлик) жадвалини бажарилиши, асбоб-ускуна ва жиҳозларни олиб келиш ва йиғиштирмш режа-жадвал ишини нозорат қилади (3.16.2. бандга қаралсин);

в) агар жадвалдагн кўрсатмалар бузилса рефери, хизмат раҳбар-лари ёки бош ҳакам ёрдамчиси томонидан тезкор чоралар курилади;

г) спортчиларни йиғилиш жойларида мусобақага келмаган қатнашувчилар, курак рақами ўзгартирилганлиги ва ҳ.клар ҳақида ахборот олиб тааллуқли гуруҳларга етказадн.

3.23. Допиагга қарши нозорат бўйича ҳакамлар

3.23.1. Допишта қзрши нозорат ўтказиладиган мусобақаларда уни ўтказишга ёрдам бериш учун ҳакамлар ажратилади (2.4.4. бандга қаралсин).

3.23.2. Допшпта қарши нозорат буйича ҳакамлар нозорат ўтказувчи мутахассис раҳбарлигида ишлашади ва текшириш жой-ига келган қатнашувчиларни белгилашади.

3.24. Инспектор-ҳакамлар

3.24.1. Шаҳар миқёсидаги ҳамда юқори тоифали мусо-бақаларда мусобақа уюштирувчи ташкилот ва ҳакамлар ҳайъати президиуми томонидан, олдикдан юқори тоифали ҳакамлардан бири инспектор (инспекторлик гуруҳи) қилиб сайлэнади.

3.24.2. Инспектор-ҳакамлар:

а) мусобақага гайёргарлик кўриш ва ўтказиш сифатини ҳар томонлама баҳрлайдн. Бош ҳакамлар ҳайъати билан биргалнкда мусобақа ўтказиш жонини қабул қилишга, асбоб-ускуна, жиҳозлар паспортларининг 1.9.2.е-банддаги талабларга жавоб бе-риши, ўлчов қулланмалари, секуидомерлар ва ҳакамларнинг бошқа аппаратураларини текшириш;

І мусобақадаги ҳакамлар ишини ўрганиб, қоидаларга килиш регламентини бажарилиши, жадвал, маросимлар ва Гкларга асосий диққатни жалб қилади;

в> лозим бўлганда бош ҳакамлар ҳайъатига ердам беради ва рни ишини баҳолайди;

г) мусобақадагн ҳакамлар ҳайъатининг йиғилишларида катнашади;

д) реферн ёки ҳакамлар ёрдамчиси билан биргаликда ҳакамлар гуруҳи ва алоҳида ҳакаилар ишини баҳолайди;

е) баҳолаш қоғозида (3.3.2. бандга қаралсин) кўрсатилганга асосланиб, мазкур мусобақани қисмларига бўлиб баҳолаш лойиҳа-сини тайерлайди;

ж) ҳакамлар томошабинлар ва қатнашувчиларнинг мусобақа жойларида тартиб сақлашларига алоҳида эътибор бериб (айниқса, улоқтириш мусобақаларида ва шоссе бўйлаб югуришда) лаплак ва босқон улоқтиришда, снарядлар ва мусобақа жойидаги хавфсиз-лик тўсиқларнинг текширилишини ташкил қилишади.

3.24.3. Инспектор-ҳакамлар бош ҳакаилар ҳайъати сафига кириб, мусобақани утказувчи ташкилот ва тааллуқли ҳакамлар ҳайъати президиумига бўйсунди.

3.24.4. Инспектор мусобақа якунлангандан сўнг беш кун мо-байнида ҳакамлар ҳайъатн президиумига ҳисобот беради. Ҳисоботга ўтган мусобақани қисқача еритади, яхши ва ёмон томонларини кўрсатади.

3.25. Апелляцион жюра

3.25.1. Юқори миқёсли мусобақаларда, мусобақа ўтказувчи ташкилот апелляциян жюри тузиб, унинг таркибига шу ташкилотнн энгил атлетика федерацияси бўйича аъзоси ва мазкур мусо-бақанинг инспектори (инспекторлар гуруҳининг раҳбари) киради. Жюри аъзолари 3-5 кишидан иборат бўлади.

3.25.2. Жюри аъзоларининг асосий вазифаси олдин кўрнб чиқниб, қабул қилгам норозиликлар якунини қайта кўрнб чиқишдан иборат (1.7.2. бандга қаралсин). Норозиликлар бўйича апелляциян жюрини фикри охирги ҳисобланади.

3.25.3. Жюри аъзолари мусобақа жараённда ҳакамлар, рефери ва бошқа шахслар ишига қўшилмай, ўзгартиришлар кнритишга таклифнома бериш ҳуқуқига эгадир. Рефери ва бошқа ҳакамлар оилан суҳбатлашгандан сўнг таклифномалар қабул қилиш мумкин.

94

95

4. ЮГУРИШ ВА СПОРТЧА ЮРИШ МУСОБАҚА ЎТКАЗИЛИШ ЖОЙИ ВА ЖИҲОЗЛАРИ

4.1. Умумий қиси

4.1.1. Югуриш ва спортча юриш мусобақалари утаазилгадд (кросс, шоссе ва шаҳар кучаларида югуриш ва спортча юришозд ташқари) югуриш йулаклари гутри ёки айланма шаклда бўлиши керак.

4.1.2. Туғри югуриш йулагини мусобақа ўтказиладиган масофа туридан тахминан 18-20 м дан ортиқ бўлишн керак (3-5 м старт чизигигача ва 15 м гача финиш чизигидан сўнг).

Очиқ ҳавода ўтказиладиган мусобақаларда айланма югуриш йулагининг узунлиги 200 м дан 400 м гача булиши мумкин.

Айланма югуриш йўлагининг қурилиши қуйидагилардан иборат: узунлиги бир-бирига мос 2-та паралел тўғри чизиқ. Улар ўзаро иккнта бир хил бурилиш билан боғланган.

400 м ли айланма югуриш йўлагининг қурилиши:

1-расм. Спорт ареаларв ўйвгохвдага 400 м ли ми-уриш вўлагининг қурилиши. а) тўғра йўлакнинг эни: шаҳар ва вилоят миҳёсидаги мусобақалар учун - 7,5; р&~ публика миҳёсидаги ва ундан юқори мусобақаларда ■ 10, 11.25 ёки 12,5; б) бурк-лишда пўлакнинг эни: шаҳар ва тлоят миҳёсидаги мусобақаяарда 7,5; республика миҳёсидй ва ундан юқори мусобақаларда - 10; в/, в^ тўсақлар оша югуриш учу¹ суваи чуқурнинг жопяаишини; г) тўғри пўлак бўйлаб югуришда старт бериш }¹*У^H ажратилган жой; д) тўлиқ ап.-ана масофадан цисқа бўлган масофаларга старв* бериш учун ажратилган жой; е) айлаша масофттинг ярмадан ортиқ масофалар^{2а} старт бериш учун ажратилган жой.

96

л 1 3. Алоҳида йулакчалар бўйлаб утказиладиган югуришнинг мма тўрлари <5.1.1.-бандга қаралсин) ҳар бир йўлакчанинг эни ^25 м ня ташкнл қилиб, югуриш йўлагини устяга чиэйлгян чегара 13И1У1аР^н билан белгиланади. Югурувчилар ҳаракати бўйлаб чизикнинг энн унвнг йўлакчаси энига кирадн.

Айрим ҳолларда (говлар оша югуришдан ташқари) жойнинг мяооитига қараб алоҳида йўлакчаларнинг эни 0.05-0.1 м га қисқартирилиши мумкин.

8 та алоҳида йўлакчаларн бўлмаган ўйигохлардд старт алоҳида йулакчалардан (600.800.1000 м га югуришда ҳар бир йўлакчашшг энн 0.625 м) йўлакчанинг ярмига қисқартирилиши мумкин (5.1.1.-банд). Бу ҳолда ҳамма қатнашувчнлар учу» йўлакчаларнинг энн бкр хил бўлиб, 5.1.2.-банд - умумий йўлакдан югуриш кўрсатмаларндан ошмаслиги керак. Шаҳар ва вилоят миҳёсида утказиладигак мусо-бақаларда югуриш йулаги камида 6 та алоҳида йўлакчадан иборат

бўлиши керак. Республика ва ундан юқори миқёсли мусобақаларда айланиа бўйича 8 та алоҳида йўлакчалар ва фиинишдаги туғриликда 8-10 та алоҳида йўлакчалар бўлиши лозим.

4.1.4. Айланма югуриш йўлагининг ички параметри бўйлаб бровка ўтказилади. У йулакдан 50 мм кўтарилган, эни 50 мм гача бўлади. Бровканинг устки қисми айланма бўлиши керак. Бровка оқ рангга бўялиши лозим.

4.1.5. Югуриш йўлагн устини эгилганлигини, югуриш йуна-лиши бўйлаб 1:1000 дан ошмаслиги ва куццаланг йўиалиш бўйича (ички бровка томонга) 1:100 дан ошмаслиги керак. Айланиш йулагининг ички бровкаси бир горизоктал яссиликда ётиши керак.

4.1.6. Айланма югуриш йўласининг узунлиги ҳамда ундаги влоҳнда йўлакчалар бутун яйлана йўлак (ундаги 1-алоҳнда йулакча) учун бровканинг ташқи чеккасидаи 0,3 м масофада жой-лашиб, ички бровкаси куУарилган шартли ҳисоблаш чнэимаридан амалга оширилади. Қолган кўлакчалар учун эса йўлакчанинг нкки чегара чизигини ташқи четидан 0,2 м қолдирилиб улчанади (1-Рвсмга қўшимча қарялсин).

Агар югуриш йўлагиниш бурилишларида ички бровка кутарил-магян бўлса (масалак, тўсиқлар ошя югуришда, сувли чуқур томо-нидаги бурилишда), уида бровкани диаметрига мос келадиган *РҚон, шланга ёки эни 50 мили чизнқ билан белгиланиб, чн-знқнинг устнга ҳар 4 м масофага байроқчалар ўрнатилиши керак. вайроқчаларнинг шякли 0,25x0,2 м, дастаси югуриш йўлагияи 0.45-0,5 м бўлянд бўлиши керак. Агар Йўлакчанинг *т*т чвгараси

97

фақат чизик билан белгиланган бўлса, Йўлакчанинг узунлиги шу қисмида ички чегара чизигидан 0.2 м қолдириб ўлчанади.

4.1.7. Тўгри югуриш йўлагининг устига алоҳида йўлакчалар. нинг чегара чнзиқларидан ташқари (4.1.3.-банд) куйидаги белги-лар ҳам чизилади:

а) ҳамма иасофаларнинг финиши. Бирор-бир тўгри йўлакнинг охирида, бурилиш билан кесишган жойда, ички бровкага тўгри бурчак остида югурияш Йўлагининг кўндаламг кеснми бўйлаб бел-гиланади;

б) алоҳида йўлакчалардаги старт чизига ҳар бир йўлакчанинг кўндаланг кесими бўйлаб белгиланади;

в) умумий йўлак бўйлаб старт чизигк шундай белгаланиши ке-рак-ки, старт чизини хоҳлаган нуқтасидан югурувчиларшиг умумий йулакка утишлари тахмин қнлинаднган жойгача босиб утадиган масофалари бир хил бўлиши керак;

г) алоҳида йўлакчалардан умумий нўлакка ўтнш чизиги, алоҳида йўлакчалар бўйлаб югуришдагидан йўлак бурилншшиг охирида тўгри йўлак билан тўқнашган жойидян (5.1.1.15.10,5. бандлар) бошлаиади. Бу чизикнинг ҳамма нуқталари тўгри йўлак (иккинчи бурилиш бклан тўқнашг&н жойидан) охирида бровка нуқтасидан бир хил масофага силжиши керак;

д) эстафетали югуришдн таекча узатнш зоналарнинг чегарала-ри, 200 м ли зонаи белгиловчи 2 та кўноаланг чнзигидан, бошла-надиган босқичлан 10 м мясофага олд ва орқа томоиларидаи бел-гиланади. Уиумий Йўлак бўйлаб югурилганда бу чизицлар умумий югуриш Йўлагиникг кўидаланги йўлаб чизилади. Бу чизушрда югуриш йўналиши бўйлаб 45° бурчак остида ҳар бирининг узунлиги 0,15 мм зонани ичиға Йўналтирилган тўгри чизи^ар ўтказилади;

е) эстафета босқичлари 200 м гача (200 м ҳам киради) бўлган масофаларга алоҳнда йўлакчалар бўйлаб югурилганда, ҳар бир йўлакчаининг узатиш зокасига 10 метр қолганда, Йўлакчаларнинг чегара чизиклари бўйлаб ҳисобланган бир-бирига Йўиалтириб узунлиги 0,25 м ли югуриш бошланадиган чизиклар чизнлади (5,10.6.-бннд);

ж) қатиашувчиларни йиғиш чнзиғи умумий Йўлак бўйлаб старт чизикларига параллел белгаланиб, улардан тахминан 3 м орқадя жойлашади (3.6.9. банднинг в; 5.2.2. банд);

з) **финиш чизнигача 5 м қолганини белгиловчи чизиклар** фи-ниш чизигидан ҳисобланиб, унга параллел қилиб умумий йўлакнинг кўндаланг кесими бўйлаб ҳар бир 1 м дан кейин

98

«ткаэилади (2-расм). Бунда **финишгача чнклаи яхлит чизик билан чизилиб, 1, 2**

3 ва 5 м қолганда чи-

деклр

оа 4 м қолганинк белги-

ловчи чизицляр эса алоҳида **Йўлакчаларнинг чегара чизикларидан бир хил масофада жойлашган булиб, ҳар бирининг узунлиги 0,5 м ли чизиклар билан узилиб-узилиб чизилиши мумкнн.** Финиш чи-зиғига 1 м қолгамда томошабинлар ва ҳакамлар учун рақамлар ёзилади (шакли 0,4 м гача; улар ички бровкадан бошланиб, Йўлакчаларни тартибини кўрсатади). Қатнашувчиларнинг йиғилиш чизнигидан ташқари ҳамма белгиларини эни 50 ммли яхлит чизиклар билан белгиланади. Қатнашувчиларнинг йиғилиш чизигни эни 300 мм бўлиб, узилиб-узилиб чизилади.

2-расм

Стартни белгиловчи чизикнинг эни масофанинг размерига ки-ради, фвниш чизигини эни эса кярмайди. Алоҳида йўлакчалардан умумий йўлакчага ўтиш қисми умумий йўлакдан югуриб ўтилганининг кесимига киради.

Узатвш зоналаридаги иккала чегара чизикларишиг эни зона **Ҳажмига кириб, эстафетали қисқа масофаларга югуриш босқич-лардаги югуриш бошланадиган чизикларнинг эни 10 мм ли югуриш зоиасининг шаклига киради.**

Югуриш йўлагидаги ҳамма белгилар оқ рангга бўяладн. Фақат ҚУЙидагилардан ташқари:

99

- 800 м га югурнишда старт чкзнклари яшил рангда;

- 4x200 ва 4x400 м эсгафетали югуриш старт чизикларц, йўлакча оқ рангли бўлса қора, қорамтир рангли бўлса қизил бўбада чизилади;

• 4x200 м эстафетали югуришда алоҳида йўлакчалардан умумий нўлакка ўтиш, эстафета таёқчасини узатнш зоналарининг че-гираларн ва 2-, 3-босқичдаги югуриш бошланнш чнзнклари ҳамда 4x400 м эстафетали югуришда 2-босқичдаги узатнш зо-наларининг чегкралари сарвк рангга бўяладн;

- вақгинчалнк броика ва тўсиқлар оша югуришнинг старт чн-зиқлари кўк рангга бўялади.

Тўсиқлар оша югуришда тўсиқлар ўрнатиладиган жойлар алоҳида йўлакчаларнинг чегара чнзнкларининг иккала томонидан йўлакчанн ички томонн бир-бирига қаратилган узунлиги 30 м чн-зиқяр блан чизиладн. Чнзикларнинг эни (10 мм) тўсиқлар ора-сидаги масофа кирмайди (югурнш йўиалиши бўйлаб ҳисоблан-ганда). Чизиклар қуйидаги рангларда чизилиши керак:

- аёллар 100 м тўсиқлар оша югурганда қтил;

- эркаклар 110 м тўсиқлар оша югурганда қора;

- аёллар ва эркаклар 400 м тўсиқлар оша югурганда оқ. Тўсиқлар оша югуришда тўсиқ, йўлак устига бровка олдидан

ёки ташқарисидан эни 30 мм ва узунлиги 100 мм кўк рангли чизвц билан белгнланадн.

4.1.9. Алоҳида кўлакчалар буилаб югурнлгакда старт чи-зиғидан 3-5 м орқада ҳакамлар ва томошабинларга яхши кўри-надиган, йўлакчаларнинг тартиб рақамлари ёзилган кўрсаткичлар ўрнатилиши керак (ҳисоб ички бровкадан бошланади).

4.1.10. Алоҳида йўлакчалар бўйлаб 400 м гача бўлган масофа-лар (400 м) ҳам киради. Масофалар старткда колодкалардан фойдаланиш мумкин. Улар эркин, мустаҳкам конструкцияли бўлиб, депснниш майдонини эгаллаши ҳамда улар орасидаги ма-софани бошқарадиган, лекин спортчининг старт олишини енгил-лаштирувчи пружина ёки бошқа қўлланмалар бўлмаслиги керак. Колодкалар ташиб келтириладиган ва енгил ўрнатиладиган бўлишлари керак. Жуфт колодкалар сони алоҳида йўлакчалар со-нидан кам бўлмаслиги керак. Ҳар бир спортчида шахсий старт колодкаси бўлиши ва бошқа қатнашувчиларга фойдаланиш учуи бермаслиги мумкнн.

100

Халқаро ва республика миқёсидаги мусобақаларда қатнашув-чилар мусобақа ўтказувчи ташкилот рухсат берган старт колодка-ларидан фойдаланишлари шарт.

4.1.11. Финиш чизигининг югурувчкларга яқин чеккаси (фи-ниш яссилиги) бўйлаб ўтувчи вертикал яссилик давомида югуриш йўлагини иккала томонида, унинг ташқарисидан камида 0,3 м ма-софада,

баладлиги 1,4 м (Йўлакнинг устидан ҳисоблаганда) 2 та финиш стойкалари ўрнатилади ва мустаҳкамланади. Стойкаларнинг кўндаланг кесими 80x20 мм. Стойкалар йўлакка ўзининг силлиқ томони билан қаратилиши керак. Стойкаларнинг югурув-чиларга яқин чеги финиш яссилни билан бир баладлиқда бўлиши керак (2-расм). Стойкаларнинг шу четига лента ўрнатилади.

Лента (ип) эркалар ва ёшлар учун 1,22 м баладлиқка тортилади, қолган қатнашувчилар гуруҳлари учун 1,1 м баладлиқка тортилади. Бунинг учун стойкаларга белги чизилади.

Йўлакдан кўндаланг тортиладиган лентами икки томондан фи-няшдаги ҳакамлар ушлаб туришади. Лентага қатнашувчи тегаши билан уни тезда қўйиб юборишади. Лентани стойкага маҳкамлаш тақиқланади. Жули ип стойкага боғланиб, маррага етиб келган спортчи томонидан узилади. Қаттиқ шамол финиш лентасини фи-няш яссилдан сурганда ҳамда хронометрловчи автоматлашган қурилмалар ишлатилганда финиш лентаси қўлланилмайди.

4.1.13. Финишгача 5 м қолганда белгиловчи чизикларнинг шартли давомига югуриш йўлагининг иккала томонидан, уни ташқарисидан 0,3 м дан кам бўлмаган 0,15 м лн икки томонли кўрсаткичлар қўйилади.

4.1.14. Югуриш йўлакчани ташқи томонига (ёки иккала томонидан), унинг яқин чегарасидан кам бўлмаган масофага, финиш чизигининг қаршисига (тасаввур қиладиган давомига) финишдаги ҳакамлар ва хронометрчи ҳакамлар учун ҳакамлар вишқаси ўрнатилиши керак. Финиш олдида югуриш бўйича котибларга жой ажратилгани ҳам кўзда тутилиши керак. Бу ҳакамлар гуруҳига финиш давоми бўлиб трибуналарга жойлашган махсус жойларни ажратиш тасвия қилинади.

4.1.15. Хронометрчи ҳакамлар ва финишдаги ҳакамларнинг эстафета босқичлардаги тайёргарлигини билдирувчи сигнали старт берувчи ҳакамга етказиш учун рангли байроқчалар ёки светофорга ўхшаган қурилмалардан фойдаланиш мумкин.

4.1.16. Югуришда йўл бошловчини охирига айланмага кетган-лигини билдириш учун финишда кўнғироқ бўлиши керак.

101

4.1.17. Югуркиш ва спортча юриш мусобақаларида натижалар. ни тўғри аниқлаш мақсадида тўла автоматлаштирилган электрон хронометрловчи асбоблар қўлланилиши керак. Бу асбоблар старт берувчи ҳакамлар тўппончадан ўқ отиши билан автомат тарзда ишга тушиб, тўхтовсиз ҳаракатлаувчи вақт шкала плёккасида спортчиларни финиш чизигини кесиб ўтишларни аниқлайди.

Қўлланувчилар натижалари ва эгаллаган ўринлари махсус кўрув қурилмаларда плёнкани кўриб аниқланади. Иложи борича финишда 2 та камера бўлиши тасвия қилинади (йўлакчани иккала томонидан биттадан камера бўлиши керак).

4.1.18. Эстафетали югуриш учун эстафета гаёқчалари бўлиши керак, Уларнинг сони қатнашувчи жамоалар сонидан кам бўлмас-лиги керак.

Эстафета таёқчаси доира кесими раиғли трубка бўлиб, устн силлиқ, бир хил қаттиқ материаллардан тайёрланган бўлиши керак, Эстафета таёқчасининг узунлиги 200-300 мм, вази камида 50 ва кўпи билан 150 г бўлиши лозим. Болалар ва ўспирнлар туруҳ-ларида эстафета таёқчасининг диаметри 30 мм гача бўлиши лозим.

4.1.19. Спортча юриш ва югуриш мусобақалари ўйингоҳ югуриш йўлагида ўтказилганда 4.5.6. ва 5.8.4. бандларнинг кўрсатмаларига асосланиб, озқаланиш пунктлари финиш чизиги олдида ўрнатилиши керак. Унинг қўлланиши 4.5.6. бандга асосланиб амалга оширилади.

4.2. Тўсқ оша югуриш

4.2.1. Тўсқ переградадан иборат бўлиб, вертикал пастида оёқчалар билан бириктирилган бўлиши мумкин (3-расм). Тўсқлар ҳар бир оёқчанинг охирига бириктирилиши керак.

Тўсқлар, пасти переграда ва оёқчалар металлдан ёки бошқа материаллардан, шу билан бирга ёғочдан ясатилиши мумкин. Юқори планкалари ўз ўки атрофида бураладиган тўсқлардан фойдаланишга рухсат этилмайди (иккала тўсқ баладлигида ҳам). Устки переграда ёғочдан ёки бошқа туғри металлдан бўлиши керак. Тўсқнинг шакли (ҳамма тўсқларга тааллуқли) " узунлиги 1200 мм (камайиш томонга 10 мм силжиши мумкин), эни 70 мм, қалинлиги 10-25 мм.

102

1. ?P0т

10.
200 14(11)
3-ртсм

Переграданинг юқори қирралари айлама бўлиши керак. Переградна оқ рангга бўялади, учларидан 225 мм масофада биггадан қора рангли (эни 100 мм) вертикал чизиклар чизилади. Тўсқнинг қолган ҳамма қисмлари очиқ бўлмаган рангга бўялади. Тўсқ оёқчаларининг энг кўп узунлиги 700 мм, тўсқнинг энг кам

ошрлиги 10 кг. Юқори перекладиининг ўртасида энг ками би-лан 3.66 ва кўпи билан 4 кг горизонтал куч таъсирида тўсиқ ағдарилиб тушиши керак.

4.2.2. Тўсвқларнинг баландлиги ва уларни ўрнатилиши 4-жадвалда келтирилган. Тўсиқлар баландлигидаги силжиш 3 мм дан ошмаслиги керак.

4-жадвал

50	қизлар Ц ён I	550	5	13,00	7,50	7,00
50	қналар 12 ёш	650	5	13,00	7,75	6,00
50	қизлар 13 сш	762	5	13,00	8,00	5,00
50	--- 14-15 сш	762	5	13,00	8,25	4,00
50	--- 16-17 сш	840	4	13,00	8,50	11,50
50	вёллар	840	4	13,00	8,50	11,50
	қызлар 11 ёш	550	5	13,00	7,50	17,00
	Киалар 12 ёш	650	5	13,00	7,75	16,00
	қизлар 13 ёш	762	5	13,00	8,00	15,00
60	60 --- 14-15 ёш	762	5	13,00	8,25	14,00
60	йп --- 16-17 ёш	840	5	13,00	8,50	13,00
	асдлар _____	840	с	13,00	8,50	3 00

103

80

80

80

80

100

100

100

200

200

200

300

300

400

400

50

50

50

50

50

50

50

60

60

60

60

60

60

60

80

80

110

110

110

300

300

400

400

қр 11 сш қиздар 12 Ёш қизлар 13 ёш

- - - 14-15 Еш • - - 14-15 сш

- - - 16-17 III асллар қизлар 14-15 қизлар 14-15 аёллар қизлар 14-15 қизлар 16-17 ҳизлар 16-17 асллар

V И.1 6.11 СШ

Угил б. 12 сш ўгал б. 13 сш ?б. 14-15 сш ўсмнрлар 16-17 эркаляр ўшл б. 11 ёш ўгил С. 12 сш ўгил б. 13 сш ў.б. 14-15 сш ўсмнрлар

16-17 эркаляр ў.б. 14-15 сш ўғил б. 13 сш у.б. 14-15 ёш ўсмнрлар 16-17 эркаляр ў.б. 14-15 сш ўсмнрлар 16-17 ўсмнрлар 16-17

эркаляр

550	8	13,00	7,50	14,50
650	8	13,00	7,75	12,75
762	8	13,00	8,00	11,00

762	8	13,00	8,25	9,25
762	10	13,00	8,25	12,75
840	10	13,00	8,50	10,50
840	10	13,00	8,50	10,50
762	10	16,00	19,00	13,00
762	10	16,00	19,00	13,00
762	10	16,00	19,00	13,00
762	8	45,00	35,00	10,00
762	8	45,00	35,00	10,00
762	10	45,00	35,00	40,00
762	10	45,00	35,00	40,00
762	4	13,72	8,00	12,28
840	4	13,72	8,25	11,53
914	4	13,72	8,50	10,78
1000	4	13,72	8,80	9,88
1067	4	13,72	9,14	8,86
1067	4	13,72	9,14	8,86
762	5	13,72	8,00	14,28
840	5	13,72	8,25	13,28
914	5	13,72	8,50	12,28
1000	5	13,72	8,80	11,08
1067	5	13,72	9,14	9,72
1067	5	13,72	9,14	9,72
1000	7	13,72	8,50	15,28
914	7	13,72	8,80	13,48
1000	10	13,72	8,80	17,08
1067	10	13,72	9,14	14,02
1067	10	13,72	9,14	14,02
762	7	45,00	35,00	45,00
762	7	45,00	35,00	45,00
914	10	45,00	35,00	40,00
914	10	45,00	35,00	40,00

4.2.3. Алоҳида йўлакчаларда турган тўеиқлар Оир-бирига тег-маслиги, оеқчаларн эса стартга қаратилган бўлиши керак.

4.3. Тўсицлар оша югурнш

4.3.1. Тусицлар оша югуриш 2000 ва 3000 и масофаларга, ўингоҳ югуриш йўлагиди, айланма югуриш йўлагидан ташқарида, айрим жойларда сувли чуқурнинг югуриш йўлагини ички ва ташқи томондан жойлашишга қараб ўтказилади (4.3.2.-банд).

4.3.2. Югуриш йўлагини ҳар бир айланганда 5 та тўсиқдан ошиб ўтиш керак. Тўсиқлардан бири сувли чуқур олдида ўрнатилади. Сувли чуқур финишнинг қарама-қарши томонида (1-

расм) айланма югуриш йулашдан ташқарида жойлашиши лозим. Тўсиқлар орасидаги масофа ўингоҳ айланма йўлагининг 5 қисмига тенг бўлиши керак. Охириги тўсиқдан финиш чизигича кайнда 68 и бўлиши керак. Умумий тўсиқлар сони 2000 м — 23 та 3000 м — 35 та, шулардан сувли чуқурдан сакраб ўтнш 5 ва 7 марта бажарилари. Қоида бўйича 3000 м масофа 7 та тулик дои-радан иборат. Тўлик доирадан ортик масофа финиш чизигида» соат стрелкаси ҳаракати томонга қараб ўлчаилади. Агар шу ерга тўсиқ тўғри келиб қолса, вақтинчалик четга сурилади.

2000 м масофа 4 та тулик, ва 1 та тулик бўлмаган айланма жойлашган бўлса (ёки 5 та тўлик ва ундан ортик масофада), сувли чуқурча югуркш йўлагининг ички томонида бўлиши мумкин. Айрим ҳолда тўсиқлардаи ошиб ўтиш сони бир хил бўлиши учун стартдан кейин биричи бўлиб сувли чуқур олдиндги тўсиқдан ошиб ўтиш керак. Старт чизигича бўлган тўсиқ вақтинчалик олиб қўйилади.

4.3.3. Югуриш йўлагини ҳар бир айланганда сувли чуқурча олдидаги тўсиқ тўртинчи ҳисоблаб ошиб ўтилиши керак (фақат 2000 м га югуришдан ташқари). Бунда стартдан кейин иккинчи ҳисоблаб ошиб ўтилади.

4.3.4. Тўсиқ баландлиги (4-расм) 9143 мм. Тўсиқ устки қисмининг эни 5 м.

3360 м

1300:1

4-рми

Тўсиқнинг қурилиши турлича бўлиши мумкин, лекин оёқчасининг >унлиги 1,2 - 1,4 м га тенг бўлиши керак. Чап оёқчаси (киуриш йўналиши бўйича) ички бровкага жипслаштириб ўрнатилади.

105

Тўсиқлар шу даражада оғир ва муспҳкам бўлиши лозимки, югурув-чилар бемалол депсина олишлари кецк. Сувли чуқур олдидаги тўсиқ. устки қисмигача яшил матолар ёки шунга ўхшаш матолар билан ёилиши керак (5-расм).

Тўсиқнинг устки қисми ётдан қишнган бўлиб, 22 мм квад-ратдан иборат. V оқ ва бир неча қора чязик тортилган ранга буялиши керак.

Сувли чуқурнинг (5-расм) эни 3,66, узунлиги 3,66 м бўлиши керак (югуриш йўналишига қиаб). Чуқурнинг ичи бурчак ҳолатда

106

бўлиб, бурчак югуриш т омондан чуқур чеккасидаи бошланади. Чуқурнинг ички бурчаги тўсиқнинг устидан ҳисобланганда 0,76 м бўлиши лозим. Чуқурни (Р,7 м гача камайитиришга рухсат этилади (5-расм). Чуқурнинг ич* сув утказмайдиган, сирпанмайдиган,, миҳлар осон суқиладиган бўлиши керак. Бунинг учун чуқурни ички қисмининг ҳамма ериг» галам, мат ёки шунга ўхшаш матолар мустаҳкам уланади. Гилдамнинг қалинлиги 25 мм гача, узунлиги камида 2,5 (сувли чуЖУР томондан бошланиш қисми ҳам ҳисобланади) бўлиши кер^ак-

4.4. Кросс

4.4.1. Кросс дала, ад|»Р, ўрмонларда утказилади. Кросс масо-фасида бир неча тўсиқлар, чуқурликлар, 1 м гача баландликлар бўлиши керак.

4.4.2. Кросс ёпиқ (с'тарт ва финиш бир жойида) ёки очик (старт ва финиш алоҳи,да жойида) маршрут бўйича ўтказилади. Икки км ва ундан юқорИ масофаларда старт ва финиш ўингоҳ-ларда бўлиши мумкин.

4.4.3. Кросс масофа*сида рангли байроқчалар, рангли қоғоз бўлақлари, дарактларга о-силган чап томондан қизил, ўнг томондан оқ рангли байроқчалар ҳ^мда финиш йўналишини кўрсатувчи чи-зиқлар бўлиши керак.

4.4.4. Кросс белгиланмаган маршрут бўйича ҳам ўтказиллиши мумкин. Бу ҳолда иусобак^га қатоашувчиларга старт олдиқдан финиш хаида назорат жойларнинг жойлашиши тўғрисида хабар қилинади.

4.5. Йўлларда югуриш. спортча юриш ва марафонча югуриш

4.5.1. Спортча юриш «» марафонча югуришлар кўча, шоссе ва да-лаларда ўтказилади. МасОфани айрим ^силарвдв пиёдалар ва вело-сипедчилар йўлакчалари бўлақларидан ҳам фойдаланиш мумкин, шу билан бирга мусобақанинг юмшоқ ерда ўтишига рухсат этилади.

Масофанинг кўп қисми саортчи ва ҳакамлар транспортининг эркин ҳаракат қилиш учуи кенг бўлиши керак. Масофанинг 150 м гача қисми яхши кўринилн керак.

4.5.2. Масофанинг старт ва финиш жойи бир ерда ёки алоҳида бўлиши мумкин • Марафонча югуриш 20, 30 ва 50 м га спортча юришда масофа халқа шаклида бўлиш керак. 20 км спортча юришда доиранинг узунлиги камда 1500 м, кўпи билан

107

2500 м бўлади, 20 кмдан ортиқ югуришда доиранинг узунлиги камида 5000 м, спортча юришда эса 2500 м бўлиши лозим. Старт ва финиш унинг охирида ташкил қилинса, стартдан кейин ўйинтоқ югуриш йўлакларидан 2 марта айланишга, масофаки охирида 1 марта айланишга рухсат этилади. Марафонча югуришда балакдлик ва пастликлар бўлиши керак.

4.5.3. Ўйингоҳдан ташқарида югуриш, спортча юришда масо-фани ўлчаганда тахмин қилинган чизиқ бузилаётган бурчларидан йўл чеккаси билан 1 м олиб ўлчанади (1-даволатга қаралсин). Ма-софа мусобақа низомидан кўрсатилгандан кам бўлмаслиги керак. Масофани ошириш 50 мдан ошмаслиги керак.

4.5.4. Бутуи масофа бўйлаб ҳакамлар сонини кўрсатувчи бел-гилар билан белгиланиши (камида ҳар 2 кмдан) ҳамда босиб ўтилган масофа (ҳар 2 кмдан сўнг) ва масофани кўрсатувчи бай-роқчалар ёки бошқа ўлчов воситалари билан белгиланиши лозим.

4.5.5. Ўйингоҳда спортча юриш ва югуриш бўйича мусобақа ўтказилганда мусобақа ўтказувчи ташкилот қатнашувчилар хавф-сизлигини таъминлашлари керак. Халқаро ва республика мусо-бақалари ўтказилганда ҳамма транспортлар ҳаракати (ҳакам-ларнинг тиббий ва хизматидаш машиналаридан ташқари) иккала йўналишда ҳақиқатан таъминлашлари керак. Масофа бўйлаб қатнашувчи-ларни кузатувчи тиббий хизмат пунктлари ва тиббиёт машиналари билан таъминлаши керак. Кузатиб боровчи машиналар (ҳакам-лар машиналаридан ташқари), санитар машиналар мусобақага қатнашувчи охириги спортчининг орақидан юришади, Ҳакамлар ҳайъатининг машиналари махсус белги билан бошқа машиналар-дан ажралиб туриши керак.

4.5.6. 20 кмдан ортиқ масофаларда спортча юриш ва югуриш ўтказилганда, мусобақа ўтказувчи ташкилот озқаланиши, сув ичиш ва баданни сув билан арттиш пунктларини ташкил қилиши керак. Озуқа ва сув шундай жойда жойлаштирилган бўлиши ке-ракки, қатнашувчи ўзи учун кераклигини қийналмасдан ола билсин (5.8.4, банд). 10 кмга спортча юриш ва югуриш «(отирокчила-рига об-ҳаво шароитларига қараб мусобақа ўтказувчи ташкилот фақат ичиш ва арттиш учун сув пунктларини ташкил қилиши мумкин. Пунктлар трассанинг қулай ерларида жойлаштирилиши керак. Озуқа пунктларида, теҳник ва ҳисобот тиббий хизматдаги-лардан ташқари яна ҳакамлар бўлиб, (3,7.5.-бандда кўрсатил-гандан ташқари) 4.1.19.-бандда кўрсатилган қатнашувчиларга қўйилган талабларни иазорат қилади.

108

5. МУСОБАҚАЛАРНИ ЎТКАЗИШ ҚОИДДАРИ

5.1. Спортча юриш ва югуриш мусобақалари

тартиби

йўлакча

бош

5.1.1. 110 мгача бўлган масофаларга югуриш

спортча юриш ва бошқа югуриш турларида эса (Ўйингоҳда спортча юриш ва югуриш, кросслардан ташқари) доира бўйлаб соат стоел қасига қарама-қарши йўналишда ўтказилади. 400 мгача бўлган масофаларда бутуи масофа бўйлаб ҳар бир спортчи ал йўлакчалардан югуришади. 800, 600, 1000 м масофаларга юришда қатнашувчилар 1-бурилиш тугагунча алоҳи^{TM} «* ____ да» югуришади (4.1.8. г; 5.10.5 бандлар). Айри ҳакам рухсат билан 400, 600, 800 ва 1000 мга стартдан бошланади. Қолган ҳолларда ҳамма йўлакдан ўтказилади.

5.1.2. Алоҳида йўлаклар бўйлаб югурилганда йўлакчалар

га қараб қатнашувчилар сони аниқланади, лекин 200 м «п^{TM}лГи юқори масофаларда қатнашувчилар сони 8 кишидан ошм/ керак. Ўйингоҳ бўйлаб умумий йўлакдак старт олувчилар масофага қараб қуйидагидан ошмаслиги керак:

- аёллар, қизлар, қиз болалар учун 500 м югуришга — 8 киши-

- аёллар, қизлар, қиз болалар учун 600 м югуришда — ю киши,

болалар учун 1000 м спортча юришда — 15 киши

мга югуриш ва

сониндан ошмаслиги сони

эркаклар, ўсмирлар, ўғил болалар учун 3000

спортча юришда — 20 киши.

Ўйингоҳ йўлагида 5000 м ва ундан ортиқ Масофаларга стаот олувчилар сони 25 кишидан ошмаслиги керак.

Агар қатнашувчилар 600, 800, 1000 мга алоҳида йўлакчалардан старт олишса, йўлакчалар сонига қараб қатнашувчиларнинг аниқланади (4.1.3. банд).

5.1.3. Югуриш ва спортча юриш мусобақаларида шувдай ташкил қилиниши керакки, мусобақанинг 1^{тм}, шувчилари уртасидаги кураш натижасида ғолиб аниқлансин. Агар мазкур турда қатнашувчилар сони битта забегдан кўп бўлса, ун мусобақа бир неча бўлимларга бўлиб ўтказилади; забеглао *отк* финаллар, ярим финаллар ва финал. Ҳар бир 1^{абегла} кейинги бўлимга яхши ўринларни эгаллаган бир хил сонли қатнашувчиларни танлаб, олдинги бўлимга кўрсатилган яхши натижаларга эришган амалга оширилади.

асо-

109

400 м ва ундан юқори масофаларда ҳамма қатнашувчиларнинг битта забегда қатнашишларини иложи бўлмаса ҳамда мусобақа бўлимларга бўлиб ўтказиш иақсадга мувофиқ бўлмаса, қатнашувчиларни бир неча финал забегларга бўлиб мусобақа ўтказилади.

Мусобақанинг кейинги бўлими ва финал босқичида қатнашувчиларни ажратиш тартиби мусобақа шодмида кўрсатилган бўлиши ёки мусобақа бошланишдан олдин ҳакамлар ҳайъати томонидан жамоа вакиллари хабардор қилиниши керак (3.3.2.6 бандга қаралсин).

5.1.4. Югуриш (спортча юриш)да финал натижаларига қараб ғолиб аниқланади, олдинги босқич натижалари ҳисобга олинмайди. Финалга чиқа олмаган қатнашувчиларнинг эгаллаган ўринлари саралаш мусобақаларида кўрсатилган натижаларига қараб аниқланади. Агар натижалар бир хил бўлса, шу саралаш босқичида яхши натижалар (ўрин) кўрсатган спортчилар юқори ўринларни эгаллашади.

5.1.5. Ҳамма масофаларда қатнашувчиларни талабномаларда кўрсатилган юқори савияли қатнашувчилар турли забегларга тақсимлаб чиқилиши керак. Агар учта забег ўтказилса, энг яхши натижалар спортчи 3-забегда, иккинчи натижалар спортчи 2-забегда, учинчи натижалар спортчи 1-да, тўртинчи 1-да, бешинчи 2-да, олтинчи 3-да, еттинчи 3-да, саккизинчи натижалар спортчи 2-забегда югурини керак ва ҳ.к.

Мусобақада қатнашувчилар сони кут бўлса, кейинги босқичга утиш юқори натижаларга қараб, забегларга тақсимлаш эса қуръа ташлаш йўли билан амалга оширилади.

5.1.6. Чорак, ярим финал ва финал босқичларида қатнашувчилар забегларга бўлиб чиқилганда, уларнинг олдинги босқичда кўрсатилган натижаларига асосланади (5.1.5.-бандга кўрсатилганидек).

5.1.7. 200 м гача чорак финал, ярим финал ва финал мусобақаларини шу турнинг охирига забег тугаб, 45 минут ўтгандан сўнг ўтказиш тасвир қилинади. Аёллар, қизлар, уғил ва киз болалар 200 м дан юқори 500 м гача масофаларда саралаш мусобақа орасидаги вақт 1,5 соатгача бўлиши шарт. Уақт масофаларга югуришда мусобақани кейинги босқичига саралаш кейинги кунга қолдирилади.

5.1.8. Спортчи мусобақанинг бир кунда иккита қисқа масофага, битта қисқа ва битта ўрта масофага ёки узоқ масофага (эркаклар учун 400 м ва аёллар учун 300 м бу ҳолда ўрта масофа ҳисобланади. Ҳамма масофага спортча юриш узоқ масофага кири-тилади) қатнашиш ҳуқуқига эга. Биринчи ва ундан юқори разрядли спортчилар учун юқорида таъкидлаб ўтилганлар тааллуқли эмас.

110

5.1.9. Об-ҳавонинг бузилиши ёки бошқа сабабларга кўра, мусобақа 60 минутдан кам вақтга кечиктирилса ёки бошқа кунга қолдирилса бош ҳакам кўрсатмасига асосан, мусобақа қолдирилган жойдан ёки (лшдаи бошланиши мумкин).

5.2. Старт

5.2.1. Спорт мусобақасига қатнашувчилар старт олиши керак бўлган ц/лақлар (ички бровкадан бошлаб умумий йўлакдаги старт жойи) оғидан (2.3.3.-банд) қуръа ташлаш йўли билан аниқланади. Бу ҳолда баёнотномадаги қатнашувчиларнинг бирин-кетин-лиги қуръа ташлаш натижаларига мос келиши лозим. Агар қуръа ташлаш ўтказилмаган бўлса, старт бошланиши олдиндан ўтказилади. Қатнашувчиларнинг бир-бирлари билан йўлакчаларини алмаштиришга руҳсат этилмайди.

Агар қатнашувчилар сонини йўлакчалар сонидан кам бўлса, қатнашувчилар сонига тенг тақсимлаш учун йўлакчаларга қуръа ташланади (биринчи ва охирига йўлакча буш қолади). Қуръа ташлаш олд ўтказилиб, қатнашувчи ёки бир неча қатнашувчилар мусобақа келмаган тақдирда қолган қатнашувчилар баёнотномадаги тартибга асосан старт олишади (силжмшмайди).

Умумий йўлакдан югуринида қатнашувчилар старт чизиғи бўйлаб қатнашганда ортиб қолишса, уларни икки ва ундан ортиқ қаторга сафлаш мумкин. Бу ҳолда биринчи қаторда баёнотномадаги биноан қатнашувчилар бровкадан бошлаб бирин-кетин ортиқча спортчилар худди шу тартибда 2- қаторда биринчи босқичида қуръа ташлаш шахсий-жамоали мусобақаларда қатнашувчиларо, жамоали мусобақаларда қатнашувчи ташкилотларо ўтказилади. Бу ҳолда қуръа ташлаш натижаларига биноан биринчи

қаторга ҳар бир ташкилот-ларнииг битгадан қатнашувчилари жойлаштирилади. Мусо-бақанинг Қ*>лган босқич ва финал қисмида қуръа ташлаш вақтида қатнашувчиларнинг қайси ташкилотга тааллуқли эканлиги ҳисобга олинмай қатнашувчилар старт чизиғига қизиқилганларида бир-бирларга қалақит қилмасликлари керак.

5.2.2- Стартга чақирилган қатнашувчиларни стартга тайёрларлик қуръалари учун ^ минут ажратилади. Қатнашувчилар стартга тайёр бўлишганларидан кейин старт берувчи ҳакам ёки унинг ёр-дамчиси У-^арни йиғилиш чизиғига ёки ҳар бир спортчи

111

йўлакчасидага старт колодкаларига олиб тизади (4,1,8.ж-банд). Белгиланган вақт ичида спортчи тайёрларлик қўришга улгурмаса огоҳлантирилади. Агар иккинчи марта ҳам спортчи тайёр бўлмаса мусобақадан четлаштирилади.

5.2.3. Старт берувчи "Стартга", "Диққат!" буйруқ бергандан сўнг югуришни бошлаш учун тўтшончадан отади ёки баланд овозда "Олға!" буйруғи билан сигнал бериб, бир вақтнинг ўзида юқорига кутариб ушлаб турган байроқчани туширади.

Хронометрчи ҳакамлар старт бериш жойида бўлсалар бай-роқчадан фойдаланилмай "Олға!" буйруғи берилади. Сўз ўрнига хуштак билан ҳам буйруқ беришга рухсат этилади. Биринчи 2 та хуштак "Стартга!" иккинчи чўзилган хуштак "Диққат! Стартга!" буйруғи берилгандан сўнг қатнашувчилар старт чизиғи олдида шундай ҳолатни эгаллашлари керакки, қўллари ёки оёқлари билан старт чизиғи ёки уни ортидаги йўлакка тегмасликлари керак. Эс-тафетали югуришда старт чизиғидан ўтса хато ҳисобланмайди, Старт ҳолати қабул қилиниб, қатнашувчилар ҳаракати тўхта-гандан сўнг старт берувчи ҳакам югуриш бошланганлиги ҳақида тўппончаси билан сигнал беради.

Старт бурилишларида жойлашган бўлса (200, 400 м) колодка-ларни ўрнатиш ва қўлларга таяниш фақат ўз йўлакчаси ичида рухсат этилади. Агар йўлакчаларнинг эни кичик бўлса (иасалан манежда югурганда) колодкаларни ўз йўлагага ўрнатиб, қўлни бир оз ўнгга ўз йўлагидан ташқарига қўйиши мумкин.

400 м гача бўлган ҳамма масофаларда "паст" старт қабул қилинади. Старт колодкалари қўлланилганда (4.1.10. банд) иккала оёқ учи ва иккала қул йўлак устига тегиб турниш лозим. Агар "Стартга" ёки "Диққат" буйруғи бажарилгандан сўнг старт берувчи ҳакам югуришни бошлашга рухсат бергунча қатнашувчилардан биронтаси йўлакчадан қўли ёки оёғини узса унга фальстарт эълон қилинади. Агар колодкаларга фальстартни авиқлайдиган аппара-тура уланиган бўлса, у ҳолда спортчи паст старт ёки колодкасиз старт қабул қилиб ёки юқорн стартдан югуришни бошлаш мумкин.

400 м дан юқори масофаларга югуришда ва спортча юришда (эстафетали югуришларнинг биринчи босқичи 400 м дан ортик бўлганда) "Диққат!" буйруғи берилмайди. Бу ҳолда старт берувчи "Стартга!" буйруғини бериб, қатнашувчиларнинг тайёр бўлганига ишонч ҳосил қилгандан сўнг югуришни (спортча юриш) бошлаш ҳақида буйруқ беради.

112

5 2 4. Қатнашувчи (ёки бир гуруҳ қатнашувчилар) ҳаракатсиз ҳолатини қабул қилишни чўзса ёки қолган қатнашувчиларга қалақит қилса, у огоҳлантирилади. Агар хато яна бир бор йтарилса, фальстарт эълон қилинади. Старт берувчи ҳакам би-рон-бир сабабга қўра старт беришни чўзса, "Туринг!" буйруғини беради. Бундан кейин ҳамма қатнашувчилар стартга туриш ҳолатини чиқиб, ҳакамни буйруқ беришини кутишлари лозим. Огоҳ-лантиришдан сўнг спортчи юқорида иўрсатиб ўтилган хатони яна зйтарса, у мусобақадан четлаштирилади.

5.2.5. Забег қатнашувчиси старт сигналдан олдин (тўппон-чадан отишдан олдин ёки "Олға" буиругадан олдин) ҳаракатни бошласа (турғунликни йўқотса ёки ердан оёғини узса), стартини нотўғри қабул қилди деб ҳисобланиб, унга фальстарт —огоҳлан-тириш эълон қилинади. Агар сигнал берилгунга қадар ёки ундан сўнг югуриш бошланишида асосий ёки ёрдамчи старт берувчи би-рон-бир қатнашувчи стартини нотўғри қабул қилган деб билса, ҳамма қатнашувчилар тўхтатилиб (тўппончадан отиб, хуштак ча-ляб ёки овоз чиқариб), старт чизқига қайтарилади. Бу ҳолда қонидани бузган спортчи огоҳлантирилади. Спортчи нотўғри старт қабул қилиши натижасида забегнинг бошқа қатнашувчилари стар-гдан чиқиб кетишса, фальстарт сабабчиси огоҳлантирилади. Агар старт берувчи ҳакам фальстарт сабабчисини аниқлай олмаса, ҳеч кимга огоҳлантириш бермаслиги мумкин.

Стартдан олдин старт берувчи ҳакам стартда хатолик рўи бер-са, югурувчиларга қайси сигналдан сўнг (тўппончадан отиб, овоз чиқариб) қайтаришларини тушуитириши керак. Икки марта огоҳлантириш олган қатнашувчи мазкур масофадан четлаштири-лади (8.2.4.-банддан ташқари).

5.2.6. Огоҳлантириш олган спортчи қўлини кўтариб огоҳланти-рилганлигини тасдиқлайди.

5.2.7. Ҳамма огоҳлантиришлар старт берувчи ҳакамни қарор-ларн старт баенотномасига киритиладн.

5.3. Масофа бўйяаб югурниш ва спортча юриш

5.3.1. Умумий йўлакдан югуриш ва спортча юриш ўтказил-да ҳар бир қатнашувчи қолган спортчиларга ҳалақит қилмай Ҳаракат қилиши керак. Рақибни ошиб ўтиш ўнг томондан амалга оширилади. Агар рақиб бровкадан узоқлашган бўлса, уни чап то-м хеч қаерига тегмай ошиб ўтишга шароит туғилганда чап 113

томондан ўтишга рухсат этилади. Ошиб ўтувчи қатнашувчи оддц-даги рақибни туртмаслиги, гавдаси билан босмаслиги ҳамда йулини тўсмаслиги (олдинга чқиб олиб секин ёкн бирор-бир йўл билан ҳалақит қилмаслиги) лозим, Бу ҳолда бош ҳакам томоидан спортчини мусобақадан четлаштирилади, четлаштирилгак спорт-чининг мштирокисиз мусобақа ўтказиш мумкин ёки мусобақадан четлаштирилган спортчининг ҳаракатлари сабабли яъни унинг ёнидаги спортчи айбдорлиги аниқланса (агар саралаш иусо-бзқалари бўлса) ёмон натижа кўрсатган спортчига мусобақаниш кейинги босқичларига қатнашиш ҳуқуқи берилади.

5.3.2. Масофа бўйлаб югурганда ва спортча юргачца спортчнга ёрдам бериш учун уии олдыда югуриб (юриб) тортишга рухсат этилмайди (2.4.2., 5.8.4., 5.8.5.-баналар), фақат 3.10.2., 4.1.19., 4.5.6., 5.8.4., 5.8.5.-бандларга мувофиқ қатнашувчиларни озуқа-ланиш ва босиб ўтган масофаларни вақтини хабар қилгандангина, яъни мусобақа тугагандан сўнг рухсат этилади.

5.3.3. Алоҳида йўлақлар бўйлаб югуриш ўтказилганда спортчи ўз йўлақдан югуриши керак. Агар қуйидаги қондаларни бузса, у мусобақадан, югуришдан четлаштирилади:

а) бошқа йўлақчага ўтиб, шу йулак бўйлаб югурувчига ҳалақит қилган ҳолда;

б) масофани бирор-бир қисмида бошқа йўлакка ўтиб, масофа-ни қисқартирса (масалан, югуриш йўналиши бўйлаб чап томондаги чизикни босиб ўтса ёки биринчи йўлак бровкасини бурнлнш вақтида кесиб юурса (турғунлик ҳолатини йўқотиб ёки йиқилиб бошқа йўлакка ўтиб кетса хато ҳисобланмайди) фақат шу шарт билан бошқа йўлакдаги югурувчига ҳалақит қилмаслиги шарт.

Умумий йўлакдан югурилганда бровкани босиб, ошиб ўтиб югуришга рухсат этилмайди. Бошқа югурувчиларнинг хатоларн натижасида еки бирор-бир қатнашувчининг йиқилиб тушиши са-бабли бровкадаи чиквб кетса хато ҳисобланманди.

Юприш ва слортча юриш мусобақаларида қатнашу&чи йўлак-ни ёки трассани тарк этса (югуриш йўлагини ички ва ташқи чега-расидан чикса ёки шоссе йўлнинг чеккасига ўтса), мусобақадан четланган ҳисобланади. Агар спортчи озуқаланиш ёки кийимида содир бўлган камчиликни бартараф қилиш учун четга чикса мусо-бақадан четлаштирилиади. Спортчи бош ҳакамдан рухсат олиб уии назорати остида югуриш йўлагидан (шоссе), йўлдан чиқиши мумкин. Бу ҳодда спортчи мусобақани тугатган жойидан ҳара-катни бошлаши керак. 114

5.4. Фвннш (марра)

5.4.1. Спортчи бош, қўл ва оёгадан ташқари танасининг бирор-бир қисми билан тасаввур қилинадиган финиш ясилигини кесиб ўтганидак сўнг масофани яқунлаган ҳисобланади. Агар спортчи фи-ниш чнзиғини устига йиқилиб тушса, уни вақтн аа масофани яқун-лаш тартиби сақланиб қолиниши сабабли бировнинг ёрдамисиз тезда бутун танаси билан финиш чизигини кесиб ўтиши лозим.

5.4.2. Масофани яқунлаш тартиби ва қаташувчиларнинг патн-жалари финишдага ҳакамлар ва хронометрчи ҳакамлар (кўп секун-домерларида) еки фотофиниш тизимн ва тўлиқ автоматлаштирилган махсус электрон вақг ўлчагич аппаратлар ёрдамида аниқпакади. Бош ҳакам бирор-бнр сабабларга асосланиб, натижа нотўғри кайд қилинди, деган фикрни киритмаса, аппаратура кўрсатиб турган па-тижа асосий ҳисобланади.

5.4.3. Ҳар хил забеглардаги спортчилар мусобақани кейинги босқичига чиқиш талабига жавоб берувчи бир хил натижалар кўрсатилса, бу ҳолда уларнинг ҳаммасига мусобақанинг кейинги боск^чига қатиашиш ҳуқуқи берилади. Фотофиниш аппаратураси қўлланилгакза ёки уни ўрнини боса оладиган, матижаси чиккян спортчиларнинг ҳар бирини натижаси тўғри аниқланади. Агар буидай шароит бўлмаса, мусобақанинг олдинга босқичида ўз забегила яхши ўрин эгаллаган спортчининг имконияти устун бўлади ёки даъвогар-лар ўртасида қайта югуриш ўтказилади ёки қуръа ташланади.

Финалда югуриш тугаганаян сўнг (400 м гача бўлган масофалар-га), иккм ёки ундам ортиқ қатнашувчилар бнринчи ўринга даъвогар булишса, бош ҳакам улар ўртасида қайта югуриш ўтказилиши ёки натнжаларни тасдиқлаб, х.аммаларини ғолиб деб ҳисоблаши мумкин. Қол^н уринларни анвқяашаа (натижалар бир хил бўлса) 1^йта югу-риш ўтказилмайди ва ўринлар тақсимланиб чиқиладн. Шахсий Ўринъи аниқлаш учун ўтсазиладиган қайта югуриш мусобақашшг давоми ҳисобланиб, уни ўтказилиши баёотномага к.айд қилиниши» кўрсаталган натижалар рекорд деб тасдиқпанганлиги ҳамда разряд талабларини бажарилганлиги ҳисобга олиниши керак.

5.4.4. Мусобақада қўл секундомерлари ишлатпганда вақт 0,1 с гача т^три ҳисобга олиниш керак. Натижа қўл хронометражи билан аниқланганда масофани яқунланган ҳар бир спортчининг вақги ало-ҳида

секундомерда ақиқатлиги. Натажалар ҳар хил чиқса, иккита бир хил кўрсатилган натижа, агар 3 та натижа ҳам \ар хил бўлса ўр-

115

тача натижа қайд қилинади (масалан 400 м га югуришда кўрсатилган 49.5, 49.6, 49.7 натажалардан 49.6 олинади). Агар натижа 2 та секундомерда қайд қилинса (учинчиси тухтаб қолган тақдирда) ёмон натижа ҳисобга олинади. Агар секундомер стрелкаси 2 та бўлма ора-сида тўхтаси катга сон ҳисобга олинади. Электрон кул секундомер-лари ишлатилганда, масалан 10,11 с натижа 10,2 с га яхлитланади.

Ўрта ва узоқ масофаларга югурш ва спортча юриш мусо-бақалари ўтказилганда ғолибнинг вақтини аниқлашда секундомер тухтатилади. Қолган қаташувчиларни вақтини аниқлаш учун секундомер тухтатилмаслиги мумкин.

5.4.5. 10000 м гача бўлган масофаларга тўла автоматлаштирилган махсус электрон вақт ўлчагич аппаратлар қўлланилганда, натижа 0,01 с гача тўғри аниқланади. 10000 м дан юқори масофаларида 0,01 с гача аниқланган натижа 0,1 с қилиб ёзилади. Масалан, 20000 м дага 59.26.32 натижа 59.26.4 с деб ёзилади. Ўингоҳдан ташқарида қисман ва тулиқ ўтувчи 5000 м ва уилан ортиқ масофаларда кейинги тула секунд ёзлади. Масалан, марафонча югуришда курсатилган 2:09.44.32 натижа 2:09.45 деб ёзилади.

5.5. Бир соатли югурш

5.5.1. Соатли югуриш (юриш) ўингоҳ йўлагнда бир ёки икки соат мобайнида ўтказилади.

5.5.2. Умумий фикриш чизиғидан старт берилади, старт пайти-да 3 та асосий секундомер ишга туширилади (қўшимча секундомерлардан ташқари).

5.5.3. Спортчиларни радио орқали бир соатли югуршда 30, 45 ва 55 минутдан сунг ҳамда икки соатли югуршда 1 соат 30 минут, 1 соат 50 минут ва 1 соат 55 минутдан кейин старт берилгандан бош-лаб финишгача қолган вақт билан хабардор қилиб туриш керак. Вақт тугашга бир минут қолганда тўппончадан ўқ отиб, спортчилар ва ҳакамлар огоҳлантириладилар. Аниқ белгиланган вақтда тўппончадан 2 марта отилиб, мусобақа якуиланади. Ушга секундомер кўрсатган ўртача вақтга қараб мусобақани якуиланганлиги ҳақида сигнал берилади. Мусобақанинги якуиланганлиги ҳақида сигнал берилиши билан ҳамма секундомерлар бир вақтда тухтатилди.

5.5.4. Мусобақа якуиланганлиги ҳақида сигнал берилгандан сўнг ҳакамлар ҳар бир югурувчининг йўлакдаги охириги қадами бо-силган жойини адашмасдан белгилашлари керак. Босиб ўтилган масофа метрларда ўлчаланиб, сантметрлар олиб ташланади.

116

5.6. Тўсиқлар (барьерлар) оша югуриш

5.6.1. Тўсиқлар оша югуришнинг ҳамма турларида қатнашувчилар алоҳида йўлакчалардан югуриб, ўрнатилган ҳамма тўсиқлардан ошиб ўтишлари шарт.

5.6.2. Спортчи мусобақадан четлаштирилади:

а) тўсиқларни ён томондан югуриб ўтса;

б) товони ёки оёғини тўсиқ ташқарисидан олиб ўтса;

в) тўсиқларни ошиб ўтмай, атайин кули ёки оёғи билан ағдарса (ўзини ва қўшни йўлагдаги тўсиқларни).

5.6.3. Қўшни йўлакчадаги югурувчига ҳалақат қилмай, унинг йўлакдаги тўсиқдан товони ёки оёғини ўтказса, ёки бўлмаса тўсиқни билмай туртиб ағдарса мусобақадан четлантирилмади.

5.7. Тўсиқлар оша югуриш

5.7.1. Тўсиқлар оша югуришда спортчи хоҳлаган усулда тўсиқлардан ошиб ўтиш ҳуқуқига эга.

5.7.2. Спортчи бирор марта тўсиқни ён томондан югуриб ўтса ёки оёғини ташқарисидан ошириб ўтса мусобақадан четлаштирилади.

5.8. Йўлаклардаги кросслар, марафоновча югуриш ва спортча юриш

5.8.1. Масофа узунлиги ва хусусиятига қараб оммавий кросс мусобақаларидан олдин ҳакамлар ҳайъатни томондан спортчилар сони белгиланади.

5.8.2. 20 км дан ортиқ масофаларга яшаш жойлардаги тиббий-жисмоний тарбия диспансеридан махсус рухсатномани ва мусо-бақа бошланишига 30 кун қолгунга қадар тиббий кўриқдан ўтганликлари ҳақида (227а формали) маълумотнома олиб келиш-лари лозим. Ундан ташқари, мусобақа бошланишдан олдин маз-кур мусобақага қатнашувчи ҳуқуқига эга бўлиш учун тиббий кўриқдан ўтишади.

5.8.3. Мусобақа жараёнида тиббий ходим қатнашувчининг мусобақани давом эттиришига ҳожат йўқ деб билса унинг кўрсат-масига асосан, қатнашувчи мусобақадан чиқиб кетиши шарт.

5.8.4. 20 км дан ортиқ масофаларга югуриш ва спортча юриш-да қатнашувчилар махсус ташкил қилинган озуқа пунктларида озуқаланишлари мумкин. Пунктлардаги хизмат ходими қатнашув-

117

чиларни ичимликлар билан озукаланиш пунктларида ўзларикнинг спортчилари учун махсус ичимликлар қуишлари мумкин.

5.8.5. 20 км дан ортиқ масофаларга югуриш (спортча юриш)да ҳакамлар ҳайъати старт бошлагандан сунг ҳар 5 км мобайнида спортчиларини босиб ўтган масофа ва кўрсатган вақтини айтиб хабардор қилиб туришлари керак. Махсус тайинланган ҳакамлар-дан ташқари ҳеч кимнинг бутун масофа бўйлаб вақтни эълон қилишга ҳуқуқи йўқ.

5.9. Патруллар югуриши

5.9.1. Патруллар югуриши жамоали мусобақаларга тааллуқли булиб, 1 км ва ундан юқори масофаларда ўтказилади.

5.9.2. Мазкур мусобақа низомида кўрсатилганидек, патруллар жамоалари турли спортчилар таркибидан иборат бўлиши лозим.

5.9.3. Патруллар жамоанинг натижаси маррага охириги келган жамоа аъзосининг вақтига қараб аниқланади.

5.9.4. Жамоа қатнашувчилари бир-бирига ёрдам бериш ҳуқуқи-кига эга.

5.10. Эстафеталн югурнш

5.10.1. Эстафеталн югуришнинг ҳамма ҳолларида спортчилар эстафета таёқчасини қўлларида олиб югуриб, босқичларда (этап-лар) алмашилиши белгиланган жойда қўлдан-қўлга узатишлари лозим (таёқчани думалатишга ва отишга рухсат этилмайди). Эс-тафетани узатишда жамоа қатнашувчиларининг бир-бирларига ёрдам беришларн тақиқланади (масалан, итариб қуйиш). Охириги босқичда югурувчилар қўлларида эстафета таёқчаси билан финиш ннзиғини кесиб ўтишлари шарт.

5.10.2. Жамоанинг ҳар бир қатнашувчиси бир босқич югуриш ҳуқуқи-кига эга.

5.10.3. Бирор-бир босқичда жамоанинг қатнашувчиси бўлмас-лиги сабабли масофа охиригача югуриб утилмаса, жамоа стартга чиқмади деб ҳисобланади.

5.10.4. Спортчн, эстафета таёқчаси узатгандан сўнг рақиб жа-моалар ииггарокчиларга халақит қилмай йўлакни тарк этиши шарт.

5.10.5. Эстафетали югуришда ҳамма босқичлар 200 м дан гаи бўлса, жамоалар бутун масофани алоҳида йўлакчалардан югурнш-лари керак. 4x200, 4x300 ва 4x400 ва 400x300x200x100 м эстафе-

118

тали югурншда ҳар бир жамоа учта бурилишни алоҳида йўлакча-лардан, қолган масофанн умумий йўлакдан давом этгиришади (4.1.8.г-банд). Айрим мусобақаларда бош ҳакам кўрсатмасига би-ноан 4x400 м ва 400x300x200x100 м эстафетали югуришлардаги забегда иштирок этувчи жамоалар сони 3 дан ортиқ бўлмаса, уларга алоҳида йўлакчалардан биринчи бурилишини охиригача, қолган масофанн умумий йўлакдан югуришга рухсат берилиши мумкин. Айрим ҳолларда масофанн бошдан охиригача алоҳида йўлакчалардан югуришга рухсат этилади. Узок босқичли эстафе-тяли югуриш, қоидага асосан, ҳамма масофа бўйлаб уиумин иўлак бўйлаб ўтказилади. Фақат старт бурилиш олдида бўлса, биринчи бурилиш охиригача алоҳида йўлакчалардан югуриш керак.

5.10.6. Эстафета таёқчаси 20 метрли узатиш ҳудуди ичида узатилиши керак (4.1.8.д-банд).

5.10.7. Алоҳида йўлакчалар бўйлаб эстафета югуришда қатнашувчи ўз йўлакчасини бўр ски бирор нарса билан белгилаб қуиши мумкин. Эстафетали югуришнинг қолган турларида спорт-яи бирор-бир белги қўйиш ҳуқуқдан маҳрум этилади.

5.10.8. Эстафета таёқчасини тушириб юборган спортчи (алоҳида йўлакчалардан югуркшда таёқча бош йўлакчага тушиб кетса) бошқа жамоалар қатнашувчиларига халақит қилмай ўз таёқчасини қутариб олиши керак. Агар таёқча узатиш жараёнида тушиб кетса, уни туширган спортчи қутариб олиши керак.

5.10.9. Эстафетали югурнш мусобақаларида жамоа таркибида-ги (4 киши) аъзоларидан ташқари яна иккита қўшимча спортчи ҳам бўлади.

5.10.1.; 5.Ю.2.; 5.10.4.; 5.Ю.6.; 5.10.8.; 5.10.9.-бандларда кўр-сатилган қоидаларни бузгак жамоалар мусобақадан четлаштирилади.

5.11. Спортча юриш

5.11.1. Спортча юришда оёқ билан ер уртасидаги боғлиқлик узилмаслиги керак. Олдиндаги оёқ ердан узилган бўлса, у оёқ ерга қўйилгандан сўнг орқа оёқ қўтарилади.

5.11.2. Спортча юриш тўғри деб ҳисоблангани учун қатнашув-чи ҳар бир қадам қўйганда (таянч вақтида) оёқ вертикал ўқдан ўтишда бир оз бўлса ҳам тиззада тўғри бўлиши керак,

5.11.3. Юриш техникасининг бузилишига олиб келувчи тўғри техникада айрим силжишлар содир бўлса, ҳакамлардан бири спортчини огоҳлантиради. Шу хатолик қайта такрорланса,

119

^

огоҳлантириш эълон қилинмайдн. 5.11.1. бандда кўрсатилган қоидалар бузилганда қағнашувчи мусобақадан четлаштирилади. Четлаштиришдан олдин қатиашувчи.огоҳлантирилади.

5.11.4. Юриш техникасн бузлганлигини камда учта ҳакам тасдиқлаб ёзма равишда катта ҳакамга маълум қилади. (4-даволат, б-шаклга қаралсин). Кейини кагга ҳакам қарор чиқариб, спортчининг четлаштирилганини эълон қилади. Ҳакамлар ёзма маълумоти конда бузилганлиги қуйидагича белгиланади: ер билан оёқ уртасида узилиш содир булганда "-»,«»" (югурилганда), оёқ вертикал ўқдан ўтиш пайтида тнэа букиса.

5.11.5. Огоҳлантирилганла, мусобақадан четлаштирилганда цизил рангли байроқ ёки шу ранглардан йборат доирача шаклида-ги белгилар қатнашувчига кўрсатилади, бир вақтнинг узида спорт-чининг кукрак рақами (фамилнясн) баланд овозда эълон қилинади. Мусобақа ўйингоҳда ўтказилганда огоҳлантириш ва четлаштиришлар радио орқали эълон қилинади.

5.11.6. Огоҳлантириш олган спортчн кулини юқорига кўғариб огоҳлантирилганлигиндак хабардор эканлигини тасдиқлаши лозим.

5.11.7. Мусобақадаи четлаштирилган спортчи тезда Уйингоҳ йулагни тарк эткши лозим. Ўйингоҳцаи ташқарида спортча юриш мусобақалари ўтказилганда спортчи кукрак рақамини ечиб масо-фадан чнкиб кетиши керак.

5.11.8. Ўйингоҳцаи спортча юриш мусобақаси пайтида қокдаии бузган спортчи, агар мусобақада спортчини огоҳлантиришга шаро-ит бўлмаса, мусобақа тугагандан сўяг ҳам четлатилиши мумкии.

120

6. САКРАШ МУСОБАҚАЛАРИНИ ЎТКАЗИШ ҚОИДАЛАРИ

6.1. Умумий қисм

6.1.1. Қатнашувчиларнинг квалификация ва асосий мусобақа-ларида (саралаш ва финал) ҳар бнр }-риниш бирин-кетин тартиб билан бажариладн.

6.1.2. Ҳар бир қатнашувчи юсуриб келадигани масофасини (раз-бег) белгилаб олиш ҳуқуқига эга. Мусобақа бошланишидан олдин ҳакам назоратн осшда ҳисобга олинмақдиган бир неча марта са-крашларни бажариши мумкин. Мусобақа ташкилотчилари тяддим этган рамгли байроқчалардан фойдаланиб, қатнашувчилар югуришни бошлашлари ва депсиниш жонларики белгилашлари мумкин. Узун-ликка, уч хатлаб сакрашда спортчнюр уз белгиларини югуриш йўла-гшга чеккасига қўйишлари керак. Қўниш жойига ҳеч қандай белги қуиилмаслига керак. Баландликка сакрашда спортчи югуришни бош-лаб, депсиниш жойларини белгилаиш мумкин ҳамда сакраши олди-дан пламкага (яхши куриниши учун) лента ёки бирор-бир қулай бел-гани осиш ҳуқуқига эга. Фақат бошқа қатшшувчиларга халақ^т қилмас.1)!к учун сакраб булганилан кейин планкадаги белгиларини олиши лозим. Мусобақа бошлангандан сўнг қатнашувчилар йулакдан ўз мушакларини киздириш (разминка) мақсадида фойдаланишга рух-сат этилмайдн.

6.1.3. Югуриш узунляги чегараланмаган, лекин қатнашув-чиларнинг 6.2.16.; 6.4.6.; 6.5.7. бандларда белгиланган масофадак ортигини талаб қилишга ҳуқуқларн йук.

6.1.4. Ҳакам чақиргандан сўнг қатнашувчи уз уринишини ба-жариши керак. Баландликка сакрашда қатнашувчи урянишни ба-жаришга 2 минут, узунликка ва уч хатлаб сакрашга 2 минут ажра-тилади. Белгиланган вақт мобайнида қатнашувчи ўз уринишини бажарншга улгурмасё ёки атайин вақтини чўзса, унинг уриғиши бекор қилинади. Агар яиа қайтарилса шу туриинг катта ҳаками томондан мусобақадан четлаштирилади.

6.1.5. Агар сакраш талаблари бузилмай (6.3.8.; 6.3.11.; 6.6.7.; 6.6.8. бандлар) уриниш бажарилса, катта ҳакамнинг "Бор!" буй-руғидан кейин сакраш ҳисобга олинади. Сакраш ҳисобга олинмаса, "Йўқ!" буйруғи бериледи. Ҳакам буйруқ бериш билан бир вақг-нинг ўзида байроқча билан сигаал беради: сакраш туғрм бажарилганда оқ байроқ, нотўтри бажарилганда қюил байроқ кутарилади. Сигаал бе-риииш битга байроқ билан ҳам бажариш мумкин: сакраш туғри ба-жарилганда бйроқ пастга туширилиб ҳаракатлантирилади.

121

Уч хатлаб сакраш мусобақаларида депсиниш вақтнда қоида бузилса, ҳакам шу заҳоти, сакраш охиригача бажаралмасдан "Йўқ!" буйрутини бериши лозим.

6.1.6. Сакраш машқики бажариш вақтида қатнашувчига бирор иар-са халақнт қилса, ҳакам унга қайта сакрашга рухсат беркши лозим.

6.1.7. Сакраш машқини бажариш вақтида натижанн яхшилаш-га олиб келадиган турли хил қурилмалардан фойдалинишга рухсат этилмайди.

6.2. Узунликка ва уч хатлаб сакраш бўйича мусобақа жойлари ва жнҳозлар

6.2.1. Узунликка ва уч хатлаб сакраш брусокдан қумли чуқурга бажарилади. Брусок ёғочдан ёки бошқа материалдан тайёрланиб, эни 198-202 мм, узунлиги 1,21-1,22 мм, максимал қалинлиги 100 мм, югуриб келиш йўлаги билан бнр баландликка ерга мустаҳкам ўрнатилади ва оқ рангга бўялади (6-расм).

б-расм

6.2.2. Брусонинг (ўлчаш чизиғи) узоқ (югуриб келиш томони- чеккасидан унинг узунлиги бўйлаб ечиб олинадиган ёғочда за-

^уу "ўрнатилади". Унинг эни 98-102 мм бўлиб, югуриб келиш йўлашга етказилиб, депсиннладиган брусондан 7 мм баланд булади, Чикиб турган ёғочча "индикатор"ни олд ва орқа четлари 30 градус бурчак остида кесилган бўлиши керак. "Индикатор"нинг олдннга кесими ва устки қисми тахминан 1 мм қалинликдаги пластилин қятлами билан қопланади (б-расм).

Юқори микёсли мусобақаларда "индикатор" бўлиб, юқорида курсатиб ўтилган шакл ва ўлчовда, кум ёки тупроқ хизмат қилиши мумким.

Қўниш чуқур томонқдан брусон чети бўйлаб югуриб келиш йўлагига чуқурча ёки полкача қилиниб, унга "индикатор" ётказилади (б-расм). Спортчининг оёқ кучига бардош бериши учун ҳамма қурималар мустаҳкам бўлиши керак,

Пластилин билан қопланган ёғочнинг усти спортчи босганида оёқ кийимининг сирданишига қаршилик кўрсатувчи материалдан қилиниши керак. Спортчининг оёқ кийимн изини йўқотиш учун пластилин валик ёки шпатель ёрдамида текнсланади.

Оёқ кийими изларини йўқотиш вақтида спортчиларни вақтини олмаслик учун қўшимча "индикатор" бўлиши тасвия қилинади.

6.2.3. Брусонинг икхала томонидан (ўлчаш чизиғи) бўйлаб ҳар бирининг эни 10 мм ва узунлиги 0,5 мм чизиклар чизиланди. Бу чизикларга тўғри бурчакли ёки айлана, ўлчови 200-250 ммли кўрсаткичлар қўйилади. Кўрсаткичнинг юза яссилиги югуриб келиш томонига қаратилган бўлиб, у оқ рангга бўйлади ва диагонали бўйлаб қора чизик тортилади. Брусон ва унга яқин кўрсаткичнинг қирраси орасидаги масофа 100 мм (б-расм).

6.2.4. Брусон билан чуқурнинг яқин чети орасидаги масофа ҳа-камлар ҳайъати томонидан қатнашувчиларнинг квалификацияси-га асосланиб аниқ^анади. Лекин югуриб келиб узунликка сакраш-Да шу масофа 1 м дан кам бўлмаслиги керак, шу билан бирга бру-сондан чуқурнинг узоқ четигача бўлган масофа камида 10 м, югу-риб келиб уч хатлаб сакрашда эса камида 21 м бўлиши керак. Са~ краш билан шуғулланишни энди бошлаган спортчилар учун узун-ликка сакрашда брусон билан чуқурнинг узоқ четигача бўлган ма-^оФа 7,5 м га, уч хатлаб сакрашда 15 м гача камайтирилган булиши мумкии.

Турли квалификацияли сакровчилар мусобақага бир вақтда Қатнашувчиларда ва чуқур кенг бўлганда (6.2.-банд) параллел

123

йўлакчаларга чуқурдан ҳар хил масофаларга 2 та брусон ўрнатиш тасвия қилинади. Бу ҳолда брусонинг ўртасилан ўтувчи югуриб келиш йўлакчаларнинг ўқлари орасидаги масофа камида 1,5 м булиши керак.

6.2.5. Уч хатлаб сакраш мусобақалари вақтида брусондан чу-қургача бўлган қисмида узумликка сакрашнинг брусонини қолди-риш тақиқланади: у олиб ташлаиши керак. Брусонда қолдирил-ган из эса астойдил текисланиб, сифати бўйича югуриб келиш йў-лагидан фарқ қилмаслиги лозим.

6.2.6. Чуқурнинг олдинги чегидан ҳисоблаганда югуриб келиш йўлагининг узунлиги кэида 40 м бўлиши керак. Агар шароит бўл-^а, югуриб келиш йўлаги 45 м дан кам бўлмаслиги керак. Югуриб келиш йўлагининг максимал қўндаланг уклонк 1:100, югуриб келиш йўналашига нисбатан 1:100 дан ошмаслиги керак. Умумий чуқур олдида иккита бўлинган йўлакчаларнинг эни камида 2,75 м бўлиши керак. Чуқурга 12-15 м қолганда югуриб келинадиган бўлса, эни 3,5 м гача бўлиши керак.

6.2.7. Югуриб келиш йўлаги ўлчаш чизиғидан бошлаб чекка-сидан метр кўрсаткичлари билан белгилаб чиқилади (ҳар бир метрдан кейин).

6.2.8. Битта йўлакдан югуриб келиб қўниш узунликка нисба-тан симметрик жойланиши керак. Иккита йўлакчадан югуриб келишда эса чуқурнинг эни камида 4,25 м бўлиши лозим. Агар йўлакнинг ўқи қўниш чуқурининг ўқига тўғри келмаса, эни камида 2,75 м бўлган қўниш жойи чегараловчи ленталар билан белгила-ниб, югуриб келиш йўлагига симметрик бўлган қўниш зонасини ҳосил қилади. Сакраш йўналиши бўйича чуқурнинг узунлиги ка-мида 6 м, чуқурлиги 0,5 м бўлиши керак. Чуқурнинг атрофлари бортлар билан ўраб олинган бўлиб, улар чуқурининг атрофидаги ердан балакд бўлмаслиги керак. Бортнинг брусонка яқин томони эса югуриб келиш йўлагига нисбатан камида 30 мм паст бўлиши керак. Чуқурдаги кум нам, югуриб келиш йўлаги билан бир хил баландликда бўлиши керак.

6.2.9. Югуриб келиш йўлагининг иккала томони, қўниш томони ва қўниш чуқурининг ён бортлари бўйлаб югуриб келиш йўлаги бя-лан бир хил баландликда, жароҳатга олиб келувчи нарсалардан . озод бўлган, эни камида 1 м (хавфсизлик зоиаси), очик, жой бў-лиши керак. Худди шунга ўхшаш эни камида 3 мм бўлган очик жой қўниш чуқурининг брусонка узоқ борти бўйлаб ҳам бўлиши керак.

6.3, Узуяликка ва уч хатлаб сакраш бўйича мусобақа қовдалара

6.3.1. Шахсий ва шахсий-жамоа мусобақаларда қатнашувчилар сонн 8 тадан ортиқ бўлса, саралаш мусобақалари ўтказқлиб ҳар бир қатиашувчига 3 тадан уриниш берилады. 8 та кучли қатиашувчилар эса фнналга чиқишадн ва уларга 3 та урнниш берилади (8.2.5.-банддан ташқари). Агар 8-натижали (финалга чшрни учун охирга ўрин) нкки ёки ундан ортиқ қатнашувчнлар кўрсатишса, уларни фи-налга қуишади. Қа-гаашувчилар сони 8 ва ундан кам бўлса, ҳаммаларига 6 та уриниш бажарнш ҳуқуқи берилади.

6.3.2. Жамоали мусобақаларда ҳар бир спортчига 3 тадан ури-ниш бернлади. Ҳисоб учун спортчкшшг кўрсатган энг яхши натижаси олинади.

6.3.3. Айрим мусобақаларда қатнашувчиларга бериладиган уринишлар соии (3 ёки 6) мусобақа низоми билан аннқланади.

6.3.4. Фннал қатнашувчиларннинг ўринлари ҳамма урнниш-лардаги (саралаш ва финал) энг яхши натижаларига қараб аниқ-ланади. Финалга йўл ололиаган спортчиларининг ўринлари сара-лаш иусобақасида кўрсатилган натижаларига қараб анчқланади (1.4.3.; 2.4.9.-банд). Агар нкки ёки ундан ортиқ спортчмлар бир хил яхши натижа кўрсатншса, уларнинг ўринлари қолган уриниш-лардагн яхши натижаларига қараб акиқланади (саралаш ва фннал натижаларинн ҳисобга оlnб). Иккинчи натижаларя ҳам бир хил бўлса, кейннгк натижаларига қаралади.

Масалан:

қатаашувчқлар	сар&ляш мусо-бақаларн	фмвал	яхши ватпжа	ўрни
Алиев Л.	6.89 7.21 7.33	6.90 7.30 7,01	7,33	1
Хуссинов Т.	7,30 7,11 7,16	7,33 7,20 7,10	7,33	2

Бу ерда А спортчининг натижаси (7.33 ва 7.30 дан кейин) ях-ши ҳисобланади. Агар биринчи уринишини аниқлаб бўлмаса, даъвогарларга ғолибликни аниқлагунга қадар кўшимча иштирок этган спортчининг ўринлари аииқланади. Натижалари бир хил бўлиб, биринчи ўринга даъвогар бўлмаган спортчиларнинг ўрин-лари ҳам тақсимланади.

125

6.3.5. Агар бошланган мусобақа ҳакамлар ва спортчиларни айби-сиз, яъни ёмон ҳаво ёки бошқа сабабларга кўра бир неча соатга ке-чиктирилса ёки кейикги кунга қоллирилса, бош ҳакам курсатмасига асосан, мусобақа узилиб қолган жойндал (ўша қатнашувчилар би-лан) ёки бошноан бошланиши мумкин. Мусобақа қайта бошланган-лан кейин ҳар бир қатнашувчи югуриб келадиган масофасшш (раз-бег) белгилаш ҳуқ>қша эга.

6.3.6. Қатнашувчининг чуқур (яма) ичида танасини бирор-бир қчсми билан брусокка яқин томонга қолдирилган изидан бошлаб улчаниб сакраш натижаси аниқланади. Спортчи қўнган нуқтадан брусокка перпевдикуляр тўғри чизиқ тортилиб натижа аниқланади. Натижалар бутун сантиметрларда аниқланиб, тоқ сантиметрлар бутун сантииетр томон камайтиради. 1.9.2. е-банднинг талабига жавоб берувчи турли хил ўлчов-асбобларинн қўллашга рухсат эти-лади. Рулеткани нол белгиси спортчи қўнган нуқтага қўйилиб на-тнжа ўлчанади

6.3.7. Баёотнома қўлланилганда уринишларини ёзиш қуйи-даги тарзда олиб борилади:

уриниш ҳисобланганда натижа ёзилади - 712 см; уриниш ҳисобланмаса - "X" уриниш қолдирилса - "O"

6.3.8. Югуриб келиб узунликка сакрашда депсиниш брусокдан ёкн олд томоидаги йўлақдан бажармлиши лозим.

Сакраш ҳисобга олинмайди, агар спортчи:

- брусокдан ёки уни ён томонидан югуриб утса; брусокни ён томонидан ёки ўлчов чизигидан ўтиб депсинса;

- улчов чизигини босиб, пластилин ёки қум (ўлчов чизигини ус-тига сепиб чикқан) устига оёқ изини қолдирса;

- сакрашдан олдин ва сакраш вақтида танасининг бирор-бир қисми билан ўлчов чизишгача бўлган ер қатламига теғса;

- сакрагандан сўнг чуқур ичидан брусок томонига юриб келиб брусокдан ўтса;

- сакраганда сальтонинг бирор-бир турини қўлласа;

сакраб бўлгандан сўнг чуқурдан чикиб, брусок йўналиши то-мон юриб борса.

6.3.9. Жоцдан туриб узунликка сакрашнинг дастлабки ҳолатида оёқ учлари ўлчой чизишдан утмаслиги, қуниш эса икки оёқда бара-варига бажарилиши керак. Депсиниш олдидан сакровчи бирин-кетин оёқ учларини ёки товоиларини кутариши мумким, лекин бирор-бир иуналииш томон силжиши мумкин эмас.

126

Агар сакрашдан олдин товонлар брусокдан узилиб яна брусок-ка қў^ка (баландга сакраб тушса) ёки бирор-бир оёқнинг товони брусокдан тУла узилиб, бир-икки товон брусок бўйлаб силжиса ёки товоклар билан депсиниш бирданига бажарилмаса, сакраш ҳисобга олинмайди.

6.3.10. Уч хатлаб узунликка сакрашда спортчи югуриб келса, биринчи депсинишдан сўнг шу оёғига қуниб, кейин шу оёғи билан депсиниб, иккинчи оёққа қуниши ва яна депсиниб чуқурга қуниши керак. Агар юқорида кўрсатиб утилган депсиниш қоидаси бузилса ҳамда депсинишдан сўнг (учиш вақтида) йўлак устига орқада цолган оёқ теккая ҳолларда сакраш ҳисобга олинмайди. Қолган ҳолларда б.3.8.-қоидаларга амал қилинади.

6.4. Бялаидликка сакраш буйича мусобақа утказилнш жойлари ва жнҳозлар

6.4.1. Сакраш стойкалари стационар ёки қучириладиган бўлиши мумкин. Стойкаларнинг тузилишн, уларнинг тургуилигини таъминлаши учуи каттиқ булиши ва планкаки 2.5 м баландликка урнатиш имконини бериши лозим.

7-расм

127

Стойкаларнинг устки қирраси планкадан камнда 100 мм бя-ланд булиши лозим. Стойкалар орасидаги масофа 4,00 - 4,02 м.

Мусобақа жараенида катта ҳакамнинг рухсатисиз стойкалар жойидан снлжмтилмайди (депсиниш жойи ишдан чиққан тақдирда силжитиш иумкин).

6.4.2. Планка доираси 25-30 мм дкаметрли бўлиб, ёғоч, ме-талл ёки пластмасса бўлади. Планкани ўлчовини ўлчаш учун шаб-лон қўлланилади (8-расм).

а

Планканинг учлари шундай ясалиши керакки, унн ўрнатиш учун нккала учи эни 25-30 мм ва узунлиги 150-200 мм ли силлиқ ясси сиртдан иборат бўлқши лозим. Мусобақа жаравнида планка-ни йиқилиши свбабли, ҳакам белгилаб, шу белгига қараб уни пла-стина устига ўрнатиш тасвия қилинади. Планка горизоктал ҳолда бўлиши ва ҳеч қаери букилмаслиги керак. Планканинг узунлқги унинг учлари билак стойкалар орасидаги белгилангвк масофадан 20 мм қисқв бўлиши керак. Плэнка очик рангли, эни 200-300 м ли 3-4 тя (фшланг қоря чизиқлар буялган бўлиши керак.

128

6.4.3. Планка урнатиладиган пластикканинг шакли бурчакли, узунлиги 55-60 мм ва эни 37-40 мм булнши лозим. Пластинкалар-ни планка ва стойкалар билан ишқаланишини оширувчи резинка ва бошқа материаллар билан урашга рухсат этилмайди. Пластин-канинг пружинали бўлиши ҳам тақиқланади, Стойкаларнинг тузи-лишига қараб пластинкалар стойка бўйлаб пастга ва юқорига ҳаракатланиши ёки стойкакинг ҳаракатланувчи қисмига маҳкам Урнатилиб, у билан бирга силжиши иумкин. Пластинка ва стойка орасида 10 ми очиклик бўлиши керак.

6.4.4. Қуниш жойи сифатида 0,5-0,75 м баландликдаги резина, паралон ёки бошқа юмшоқ сннтетик материаллар хнзмат қилади. Баландликка сакрашда қўниш жойининг ҳажми 5x3 м бўлиши ке-рак. У стационар, жойида йиғиладиган ёки ташиб келтириладнган бўлиши лозим.

Стойкалар ва қуниш жойи шундай жойлашиши керакки, улар ораснда 100 мм очиклик бўлиши лозии. Чуики спортчи сакраган-дан сунг, цўниш жойининг қимирлаши стойкълар ва планкани турғунлигига таъсирини кўрсатмаслиги керак.

Сакраш билан шуғулланншни энди бошлаган ва паст разрядли спортчилар мусобақаларда қўниш жойи учун кумли чуқурча хиз-мат қилиши лозим. Чуқур 4 томонидан ёғочли девор билан ўралган булиб, югуриб келнш йу^алиши томондаги

деворнинг ба-лақдлиги югуриш йўлакчаси билан бир хил баландликда бўлиши керак. Жироҳатларни олдики олқш иаксадида чуқурга қуи 0,5 ■ 0,75 и гача бўлиш шарт.

6.4.5. Агар югурнб келиш йўлакк бир хил текисликда бўлмаса, қўниш жойиннигк чекка қисмларидан югуриб келиш йуналиши томо-нидан ер билан бир текисликда планка ўрнатилқб, уиикг устнғв ўлчагичнинг оёқчаси қ^йилади. Планканинг эни 50 мм, узунлиги эса стойқвлар орасидаги масофадаи 0,4-0,5 ки ортиқ бўлиши ке-рак. **6.6.7.6-** баиддаги стойкалар ясслигида хвтоликка й^л к^йилгаи ёки қўйилмаганлигини аниқпаш учун қуниш жойининг ихкала томо* нидач эни 50 мм ва узунлиги 5 м дан булган чизикпар тортилади.

6.4.6. Юк^риб келиш майдонининг усткн қатлами горизонтал бўлиши лозим. Агар синтетик қопламадан иборат бўлса, планка маркаэига йўнвлтирилган оғиш 1:250 м дан ошмислигн керак, Югурнб келиш майдончаси камида 15 м, халқаро мусобақаларда камида 20 м, шаронт бўлса 25 к гача 50 градус сектор ичида бур-чвк остида бўлиши лозим.

129

6.4.7. Югуриш майдоннинг ён томонлари ва қўниш жойининг ташки томони (югуриб келнш томондан ташқари)дан югуриш йўналиши билан бир хил баландликда ётувчи, ташқари нарсалар-лан озод бўлган, эни бир метрли очик жой бўлиши керак (хав-фснзлик зонаси).

6.4.8. 2,5 м гача баландликни ўлчаш учун қўлланиладиган ўлчагичнинг (10-расм) ўлчаш вақтида вертқал ҳолатда туриши учун 0,5 м узунликда оёқчаси бўлиши керак.

Осқча эни 40 мм. Ўлчаш стойкасига металл ўлчов лентаси қат-гик маҳкамланади ёкн ўлчаш стойкасига сантиметр бўлмалари чи-зиб туширилади. Иккала ҳолда ҳам нол белгини пастки қисми оёқ-чанинг пастки қисмига тўғри келиши керак. Ўлчаш стойкасида ҳа-ракатланувчи кўрсаткич булиб, у тупли баландликка маҳкамлакиши лозим. Курсаткич улчов лентасида планкаиинг энг кўп букилган жойи баландликни аниқлайди. Курсаткичнинг узунлигв 120-150 мм.

Ўлчагичнинг ҳаракатлаиувчи қисмида ҳамма вақт маҳкамлана-диган ҳаракатланувчи кўрсаткичли ўлчагичдан фойдаланиш тасвия этнлади.

6.4.9. Югуриш майдони қопламаси югуриш йўлагининг 4.1.1. банди талабларини қондириши керак.

6.5. Лавгар чўи билан сакраш мусобақа жойлари ва жнҳозлар

6.5.1. Эркин узунлик, шакл, диаметр ва оғирликдаги турля хил материаллар ёки материаллар йиғимидан ясалган лангар чўплар-дан фойдаланишга рухсат этилади. Чўпнинг таянч жойида айлана "пўпак" бўлиши лозим. Лангар чўпнинг таянч вақтида қутига ури-лиши натижасида синиб кетишини олдини олиш мақсадида унинг пастки қисмига (таянчга ёрдам берувчи) 300 мм гача бўлган ўрамадан фойдаланишга рухсат этилади. Лангар чўпни устки қис-ми силлиқ бўлиши лозим (қўлнинг таянишига ёрдам берувчи турли кил қўлланмалар бўлмаслиги керак). Лангар чўпни ушлаш жойида

¹ бир хил ўрамадан фойдаланишга рухсат этилади (урама лентанинг қалинлиги 2 қатламдан ошмаслиги керак).

6.5.2. Стойкаларнинг ҳажми ва кўрилмаси эрюш бўлиб, улар-пииг ҳар бири иккала томонга (югурнш йўлаги бўйлаб) 0,6 м гача ҳаракатланиши керак. Бунда қути (яшик) таянч деворининг ички чегараси устки қисмининг давоми ва планкани 2,5 и дан 7 м ба-лақдликка ўрнатилиши ҳам ҳисобга олиниши керак.

130

Ҳар бир стойкада қуниш томонига йўналтирилгаи эии 13 мм гача, узунлиги 75 мм гача бўлган горизонтал қозикчалар ўрнатилган бўлиши керак. Бу қозикчаларда планка ўрнатилади (9-расн). Планка шундай ўрнатилиши лозимки, қатнашувчи унга те-гиши билан у қуниш зонаси томонга осон тушиши керак. Қозикчаларга ишқалашини оширувчи резина ва шунга ухшаш бошқа материаллардан фойдаланишга рухсат этилмайди.

9-раш

Спортчининг тушиш пайтида стойкалар асосига урилиб жа-роҳатланишни олдини олиш мақсадида планкаи ишлаб турувчи қозикчалар узун кронштейнларга бириктирилиб, стойкаларга маҳкамланади. Натижада планканинг узунлиги оширилмай, стой-калар бир-биридан узоқ масофага ўрнатилалд.

6.5.3. Планка 4,48-4,54 м узунликда бўлиб, иккала устунлар-нинг қозикчаларига горизонтал ётиши керак.

Айлана планканинг

131

иккала учлари стойкалардан бир хил узунликда 50-100 мм чиқиб туриш керак. Планка оғирлиги 2,25 кг дан ошмаслиги лозим Қолган ҳолларда планка 6.4.2. бақд талабларига жавоб бершн керак, Планкани қозиқчаларга етказиш учун турли тузилмалардан фойдаланиш мумкин.

6.5.4. Югурнб келиш йўлаги тур^ун бўлмаган материал билан қопланган бўлса, қуниш жойининг олдинги қирраси бўйлаб ниуриш йулага баландлига билан бир текисда эни 0,1 м бўлган планка ўрнатилади ва унга ўлчагич оёқчалари қуйилади. 6.6.9.-бақд қоидалари бузқлган ёки бузилмаганлигинн аниқлаш учун лангар чўп таянадиган қутининг иккала томондан, унинг таянч девори бўйлаб эни 50 мм ва узунлига 5 и дан бўлган чизиклар тортилади.

1300
5009 пчг.
132

10-расм

6.5.5. Лангар чўп билан қуга ёғоч ёки бирор-бир қаттиқ матери-алдан ясашиб, унинг ичи кня I м узукликда бўлишн керак. Юсуриб келиш томонига қараган қути чеккасининг энн 0,06 м чуқурдан ўлчапуюа таянч деворининг эни 0,15 м. Ён деворлари осгига нисба-тан 140 [ракус бурчак осгада татқарига етиши учун қутининг устхи қисми кенг бўлади. Қупшинг таянч деворя оладдага чуқурлиги ва эви 10 им дан ошмаслиги керак. Қуганинг осгн ва таянч девори ора-сидага бурчак 105°. Қугани ости ёғочдан бўлиб, кенгайган қисмдан бошлаб 0,8 узунликда 2,5 м лн метल्ली туника билан қопланиб қугини остига қаттиқ маҳкамланади. Қуги югуриб келиш йулага би-лан бир хил балавдликда ўрнатиш керак.

6.5.6. Қуниш жойи етационар, Йиғма ёки ташиб келинадиган резина, паралон еки бошқа юмшоқ материаллардан иборат, узунли-га камвада 5 м, эни каида 5 м бўлган, югуриб келиш йўлашга нис-батан камида 1 м кутарилган бўлиши керак. Лангар чуп таянадиган қугининг ен томонларидан қўниш жойига жипслаигириб, югуриб келиш Йўлага томон 1,3 м чиқиб турадиган юмшоқ материалдан (резина, паралон) қилинган иккита "куб" ўрнатилиши керак.

6.5.7. Югуриб келиш йўлагининг эни камида 1,22 м ва узунли-ги камида 40 м бўлиши лозим. Агар мумкин бўлса, югуриб келиш иулага 45 м дан кам бўлмаслига керак. Йўлак қўниш жойи олди-дан охиргв 5 м қолганда қўниш жойининг энигача кенгайиб гори-зонвал бўлиши керак. Йўлакни бурчаги югуриб келиш йўналишдан 1:100 _ва кувдаланг йўналиш бўйича 1:1000 дан ошмаслиги керак.

6.5.8. Югуриб келиш йўлагининг иккала томони ва қуниш жоининг периметри бўйлаб (кнтриш Йўлагига қараган томонидан ташқари) бўш майдон (хавфсизлик зонаси) бўлиши керак. Бўш мандоннинг баландлиги югуриш йўлаги билан бир текисда жа-роҳатга олиб келадиган хавфли жиҳозлардан озод бўляши керак. югуриш йўлагининг ёни бўйлаб утган майдонининг эни камида 1 м, қуниш жойи атрофида камида 1,5 м бўлиши лозим.

6.5.9. Улчаш учун фойдаланиладиган ўлчагач 6 м, балақдлик-пи Улчашга имкон берувчи, паст-баландга ҳаракатлавувчи оёқнинг эни 80-90 мм бўлиши керак.

6.6. Балақдликка ва лангар чўо билан сакраш мусобақаларини ўтказиш қондаларн

6.6.1. Бошланғич ва кейкнги баландликларга охирги сакровчи қолгунга қадар планканинг кўтарилишн мусобаца низомида

133

кўрсатилган бўлади ёки мусобақа бошланншидан олдин ҳакамлар ҳайъати томонидан эълон қилинади. Планканинг бошланғич ба-ландлиги ва кейинги кўтарилишлари мусобақа низомида кўрсатилмаган бўлса, ҳакамлар ҳайъати жамоа вакиллари билан маслаҳатлашиб, уни неча сантиметрдан кўтарншнн аниқлаб оли-шади. Баландлчкка сакрашда мусобақада охирги қатнашувчи қолгунга қадар планка камида 2 см, кўпқурашда 3 см ва лангар чўл билан сакрашда 5 ва 10 си га кўтарилиши керак, Сакраш бўйича мусобақанинг охирида, бирор-бир баландликда сакрашни давом этгириш учун бигга қатнашувчи қолса, у б.б.3.-банд қоидаларига асосланиб кейинги уринишлар ҳуқуқидан озод этил-гунча сакрашни давом этттриши мумкин. Юқори микёсли мусо-бақаларда (3.1.3,-банд) планка ўрнатиладиган баландлик (кўпқу-раш мусобақаларидан ташқари) рефери қолган мусобақаларда қатнашувчи билан келишилган ҳолда катта какам белгилайди.

6.6.2. Баландликни ўлчаш учун планка бутун сантиметрларда камайтириш томон туширилиб ўрнатилади.

6.6.3. Спортчи сакрашни эълон қилннган баландликларнинг хоҳлаганидан бошлаши мумкин. Қатнашувчи мусобақа жойида рўйхатдан ўтиш вақтида ёки қатнашувчи сакраш учун чақирилпш вақтда қайси баландликдан сакрашни бошлаши ҳақида хабар бе-риши керак. Қатнашувчи иусобақа жараёнида ўз талабномасини ўзгартириши мумкин (олдин берган талабномасидаги биринчи ба-ландлигинн ошириб ёки камайтириб, фақат эълон қилинган ба-ламдликдан кам бўлмаслиги керак). Бу ҳолда янга берган талаб-

номасидаги баландликда мусобақа бошланиб, биринчи ёки иккинчи уринишлар унинг иштирокисиз ўтган бўлса, қолган уринишини

бажариш ҳуқуқига эга (1 та ёки 2 та уриниш). Ҳар бир баландликдан ошиб ўтиш учун спортчига 3 та уриниш берилиб, қатнашувчи ҳар бир уринишни бирин-кетин бажаради. Агар белги-ланган баландликни биринчи ёки иккинчи уринишда ошиб ўтса, қолган уринишлар бажарилмайди.

Спортчи мусобақани бошлаб, айрим баландликларни қолдириб ўтиши мумкин (қайта сакрашлардан қолган ҳолларда). Бунда у мусобақага қатнашиш ҳуқуқини йўқотмайди, балки баландликни биринчи ёки иккинчи уринишдан ошиб ўтолмаса, кейинги баландлик-ка сакраши мумкин. Агар қатнашувчи маълум бир баландликни қолдириб (уринишларини бажаролиаса) кейинги баландликларга ўтказса, бу баландликлардаги уринишларни ҳам бажариш (яъни баландликдаги 3 та уринишни бажариш) ҳуқуқидан маҳрум этилади.

134

Қайси баландликдан бўлшидан қатъи назар, қатнашувчи 3 та уринишда ҳам б-³¹¹*^{TM}1¹¹ <*шиб ўтолмаса, мусобақани давом эт- м^{ХРУ}" бўлади. Агар қатнашувчи бирор-бир балавд- тириш ҳуқуқидан м¹ ликдан биринчи^{ёки} ий^{TM}TM уришидан кейинга учинчи уришда ошиб ўтса кейини^{**TM} балавдликда ҳам 3 та уришда ошиб ўтиш ҳуқуқи берилади. [^]Р ошиб ўтолмаса мусобақадан четлаштиради.

Масалан, қатнашувчи ^{!>}5 м баландликдан ошиб, 1,80 м баландликда бири¹¹" уринишдаёқ планкани йиқитиб қўйиб, қолган 2 та уринишдан вв?³ кечиб, кейинги баландликка 1,85 м га ўтса (ёки уш қолдириб Я^{**} м га) биринчи уринишда янги баландликдан ошиб ўтса ва шу баландликни биринчи уринишдаёқ ошиб ўтолмаса 3 та ҳисобга *ош**^{илатэн} уринишларидан сунг мусобақадан четлаш-тирилади <1,80, ^⁸⁵> ^{^90}^ [^]Р биринчи уринишдаёқ 1,90 м баландликдан ош^И ^{^TM}> кейинги балавдликларга 3 та ҳисобга олин-ишага уринишни бажаргунга қадар мусобақани давом эттиради.

6.6.4. Баёнсномада сакрашлар қуйидагича белгиланади: уриниш ҳисобга олинса "0", ҳисобга олинмаса - "X", уриниш қолдирилса "—".

6.6.5. Биринчи^{**и} ва қолган уринлар энг баланд забт этилган баландликка қараб аниқланади. Агар бир неча қатнашувчи бир хил яхши натижа *кўрсатишса*, УНВД:

а) охириги баландликдан кам уринишлар билан ошиб ўтган спортчи ғолиб ҳисобланади;
б) охирига ол^{*1*}TM¹¹ баландликда уринишлар сони бир хил бўлса, олдинги баландлик^кРД³ (охирига олинган баландлик ҳам қаради) кам ҳисобга олинмагвЯ уринишлар қилган спортчи ғолиб чиққан бўлади;
в) бу ҳолда Х^{ам} ҳолат ўзгармаса, охириги уринишдан ташқари (охириги ҳисобга олинган уринишлардан кейингиларида) ҳамма баландликларда кз^м уриниш сарфлаган (ҳисобга олинган ва олинмаган) спортчи ғол^к ^бўлиб чиқади.

Юқорида к[>]Р^{сатиб} утилган кўрсаткичлар 2 ва ундан ортиқ қатнашувчилар^д бир^{TM} бўлган тақдирда, фақат 1-ўринни аниқлаш учун қайта сакраш ўтказилади. У қуйидагича аниқланади: ҳам¹³ қатнашувчиларга бирор-бир қатнашувчи ошиб ўта олмаган энг["] ^{паст} баландликдан бошлаб бир мартабадан сакраш ҳуқуқи берилади, агар *Хамма* ^{^ки} Қисман спортчилар шу баландликдан ош^И ўтишса, планка кўтарилади (асосий мусобақалар учун мусобақач^лдиндан белгиланган ўзгариш тартибига асосан), ҳеч ким баланд^{икдан} ошиб^л ўтолмаса планка туширилади.

135

Баландликдан ошиб ўтолмаган спортчилар қайта шарафдан четлаштирилади. Қолган спортчилар ошиб ўтолмаган баландликни олган спортчи 1-ўринни эгалайди. Баландлик аниқлангандан сунг қайта сакраш тухтатилади ва қайта сакрашда иштирок этган ҳамма спортчилар ўринлари аниқланади. 1-урин аниқланади. 1-ўринга даъвогар бўлмаган спортчиларнинг кўрсаткичлари бир хил булганда ҳам ўринлар бўлинади.

Қайта сакраш мусобақанинг давоми бўлиб, унинг ўтширилиши баёнсномада қайд қилинади. Кўрсатилган натижаларга асосланиб, шахсин ўринлар аниқланади, разряд нормалари ҳисобга олин-нади ва рекордлар тасдиқланади.

6.6.6. Об-ҳавонинг бузилгани, депсиниш жойини ишдан чиқиши ёки ҳакамлар ва қатнашувчиларнинг айбисиз, мусобақани ўтказилишига бошқа сабаблар туфайли имконият бўлмаса, бошланган мусобақа бош ҳакам томонидан бир неча соатга кечиктирилгани, бошқа жойда ўтказилиши ёки бошқа қуришга қоллирилиши мумкин. Бу ҳолда мусобақа узлиб қолган баландликдан давом эттирилади. Қатнашувчиларнинг танаффусгача бирор-бир баландликдан ошиб ўтиш учун қолган уринишлари ўтказилмаган бўлса, у якулланади ва унда белгиланган баландликда танаффусгача сакраб улгурмаган спортчилар иштирок эттилади. Мусобақа тикланганда ҳар бир спортчи югуриб келиш жойини белгилаш ва охириги еки ундан

олдинги баландликка (узи сакраб ўтган) ҳисобга олин-майдиган 3 та урнниш бажариш ҳуқуқига эга. 6.6.7. Югуриб келиб баландликка сакраш ҳисобга олинмаши, агар:

а) ердан иккала оёғи билан депсинса;

б) планкани тушириб юборса, планкадан ошиб ўтчай сектор сиртига тегса.

Стойкалардан ўтувчи ясси чоғининг ташқарисидан еки стой-калардан ташқарида сакраса, ўтувчи ясси чизикнинг лавоми ҳам шуига киради (6.4.5.-банд).

Агар спортчи сакраш жараёнида қўниш жойига оёғи билан тег-са, ва ҳакамнинг фикрига кура, бу спортчи сакраш учун кўмак бермаса, сакраш ҳисобга олинмиши мумкин.

6.6.8. Турган жойдан баландликка сакрашда депсиниш икки оёқ-да бараварига бажарилади: депсинмиш олдидан сакровчи оёқ лайжа-ларини ёки товонларини бирин-кетин кўтариши иумкин, лекин оёқлар билан бирин-кетос йуналиши буйлаб си.чжиш таққланади.

Сакрашгача оёқ товонлари ердан узилиб яна кунса, оёқлардан бири сакрашгача тўла ердан узилса, бир (икки) товон ер бўйлаб

136

силжиса ёки товонлар билан ердан депсиниш бирин-кетин бажа-рилса, сакраш ҳисобга олинмайди- Қолган ҳолларда 6.6.7. б банд-да келтирилган қоидалар қўлляциялади.

6.6.9. Лангар чуп билан сакраш ҳисобга олинмайди, агар:

а) спортчи планкани танасининг бирор-бир ёғи ёки лангар чўп билан уриб туширса. Катнашувчи лангар чўпни қуииб юборган-дан сўнг лангар чўп югуриб келиш томоғига тушиши вақтидагина ҳакам лангар чўпни илиб олиш ҳуқуқига эга. Лангар чўп планка томон туиндиган булса, уни илиб олишга ҳеч кимнинг ҳуқуқи йук; агар бундай ҳол рўй бериб, бош ҳакам лангар чўп планкани тушу-рарди деган аниқ фикрга келса, сакраш ҳисобланмайди;

б) планкадан ошиб ўтолмай такасининг бирор-бир қисми ёки лангар чўп билан сектор устига тегса, буни ичига вертикал ясси-лик орқасндаги лавгар чуп таянадиган кути таянч девори орқали ўтувчи қўниш зонаси ҳам киради (6.5.4.-банд);

в) лангар чўпни таянч четига тикқандан сўнг иккала оёғини ердан узиб сакрамаса;

г) ердан узилгандан сўнг устки қўлини юқорироқ силжитса (лангар чўп ҳолати бўйича) ёки пастки қўлини уст қисмидан юқорига ўтказиб қуйса.

6.6.10. Сакровчи плапкага тегмай ошиб ўтганидан сўнг, планка ташқи сабаблар таъсирда (масалан, кучли шамол) тушганига ҳакам аниқ ишонч ҳосил қилса, у сакрашни ҳисобга олиши иум-кин, лекин бу сакраш рекорд деб ҳисобга олинмайди. Чунки бу ҳолда бош ҳакам томонидан натижани ўлчаш имконияти бўлмайди (планка шамол таъсирида тушиб кетган).

6.6.11. Катнашувчининг илтимосига кўра, лангар чўп билан сакрашдан олдии ҳар бир стойкани 0,6 м олдиига ёки орқага сил-житиш мумкин (6.5.2.-банд).

Стойкаларнинг ҳар бир силжитилнишидан сўнг ҳакамлар ба-ландликни тўғри ўрнатилганлигини текширишлари керак.

Ҳар бир катнашувчи ўз лангар чупидан фойдаланиб, бошқа катнашувчиларга бермаслиги мумкин.

Катнашувчилар фойдаланидиган лангар чўпларнинг яроқли эканлигини ўзлари текширишлари керак. Мусобақа бошланиши-дан олдин ҳакамлар лангар чўпларнинг 6.5.1. байд талабларига жавоб беришларини текширишлари керак. Ҳакамлар лангар чўпларни бошқача текширишмайди.

Сакраш вақтида лангар чуп синиб кетиб, сакраш қоидалари бузмай бажарилса ёки қоидалар лангар чўп синиши оқибатида ке-

137

либ чикса, катнашувчига қайта сакраш учун рухсат берилади, Катнашувчиларга мустаҳкам ушлашни таъминлаш учун турли хил суюқликлар билан қўллари ёки лангар чўпна суркашга ҳамда тир-сакларини боғлашга рухсат этилади, Очик жароҳатлардан ташқари қолган ҳамма ҳолларда қўл ва панжаларга бинт ураш таққланади.

138

7. УЛОҚТИРИШ БЎЙИЧА МУСОБАҚА ҚОИДАЛАРИ 7.1. Умумий қисм

7.1.1- Мусобақа утказилиш жойларида ҳар бир катнашувчи мусобақада старт олиш тартибига қараб бир ёки икки, лекин кўп бўлмаган уринишларни бажаришлари мумкин. Улоқтириш ҳакам назорати остида амалга оширилади.

Мусобақа бошлангидан сўнг катнашувчилар хавфсизликни таъминлаш мақсадида улоқтириш доираси ёки югуриш йулагига ҳамда снарядларнинг қўниш секторларида бадан қиздириш машқ-ларини бажаришга (снаряд билан ҳам, снарядсиз) рухсат берилмайди.

7.1.2. Қатнашувчиларни финалга чиқиш тартибларини ҳамда турли хил мусобақаларда рухсат бериладиган уринишлар сони 6.3.1.; 6.3.3-бандларда кўрсатилган.

7.1.3. Мусобақа қатнашувчилар ўринлари 6.3.4-бандга асосла-ниб аниқланади.

7.1.4. Мусобақа айрим сабабларга қуря узилиб қолса, 6.3.5-бандга ама.1 қилиш керак.

7.1.5. Мусобақанинг квалификация, саралаш ва финал қисмларнда қатнашувчилар ҳар бир уринишни тартиб билан бажа-ришади. Айрим ҳолларда бош ҳакам қарорига асосла-ниб, қатнашувчилар квалификация ва саралаш мусобақаларида учала уринишларини бирин-кетин бажаришлари мумкин.

Об-ҳаво емон келганини эътиборга олиб, бош ҳакам курсат-масн асосида, мусобақанинг фмнал қисмида ҳам учала уринишнн бирин-кетин бажариш мумкин. Донрадан улоқтирнш ўтказилганда қатнашувчи ҳар бир уринишдан кейин доирадан чиқиши керак.

7.1.6. Қатнашувчи мусобақа утказувчи ташкилот таъминлаган сварядлардан, айрим ҳолларда қатнашувчилар ўз снарядларидан фойдаланишлари мумкин. Бундаи ҳолларда спортчилар олдиндан бош ҳакам тайинлаган вақтда ва жойда шахсий смарядни текши-риш учуц ҳакамлар хайъатига топширишлари керак. Агар снаряд қоида талабларига жавоб берса, мусобақа қатнашувчиларининг Умумий фойдаланишнга рухсат беришлари мумкин.

7.1.7. Қатнашувчилар чақирилганидан сўнг ўз уринишларини бажарншга 2,0 минутдан ортиқ вақт сарфламасликлари керак. Қолган ҳолларда 6.1.4-банд кўрсатмалари бзжарилади.

7.1.8. Доира ичидан бажариладиган улоқтиришннг барча тур-ларида ва ядро ирғитишда қатнашувчилар машқни статик

139

ҳолатдан бошлашлари керак. 7.1.13. а-бажарилишнни узишк мум-кин (ҳар бнр уринишла узилиш бир мартадан кўп бўлмаслиги ке-рак). Бунда қатнашувчи снарядни қўйиб, доирадан чиқади ва яна қайтадан кириб, статик ҳолат эгаллаганида сўнг ушбу уринишни яна бажаришн мумкин.

11-расм

7.1.9. Ҳакам рухсатсиз қатнашувчи снаряд қўниш секторига киришга ҳуқуқи йўқ.

7.1.10. Қатнашувчилар 2 &a ундан ортиқ бармоқларини боғла-ши ёки бинт билан ўрашлари тақиқланади. Спортчн очиқ жароҳат олгани ёки қўлн лат егани ҳақида шифокорга мурожаат қилиши шарт. Спортчи жароҳат олишига қарамай мусобақанн давом этти-риши мумкинлиги ҳақнда шифокор имзоси билан тасдиқланган ёзма хатни бош ҳакамга берганидан сўнг спортчига бинт ва пла-стирлардан фойдалапишга рухсат этилади.

7.1.11. Қўлларига хоҳлаган нарсаларини суркашга рухсат эти-лади. Босқон улоқтирувчилар қўлқопдан фойдаланишлари мумкин. Қулқопнинг бармоқлар томони очнқ, кафти силлик, юмшоқ бўлиши керак. Қатнашувчи белига чармдан ва шунга ўхшаш матс-риаллардан камар тақиши мумкин.

7.1.12. Спортчиларнинг доирэ ичига ёки оёқ кийимларига би-рор нарса сспишлари ёки суркашлари тақиқланади,

7.1.13. Уриниш ҳисобга олинмайди, агар:

а) қатнашувчи уринишнни бажаришга кирншган дақиқадаи (размахивание, буришлар, югуриб келиш ва х.к.) ва снарядни

140

қУ юбо (ргннидан сунг турғун ҳолатни қвбул қилгунич* танаси-нинг бирор ч-бир қисми, кийии-кечаги ва оёқ кийими билан доира, брусок, пл**нкаии босса;

б) снар^яД Цўнишидан олдин яқин нуқтаси сектор ёки коридор ташқарнсиАДа булса;

в) қат^н&шув¹»¹ улоқтиришни бажаргендан сўт планка, доира-нинг олдин^{||ги} қисми ёкн белгиланган чизиқлардан олдикга чикса;

г) қят^{гннш}увчи турғун ҳолаткн эгалламасдан ёки снаряд қунмасдан доирадан чикса;

д) 7.5.!*!*■' 7*6Л.; 7.7,1.; 7.9.2.-бандларда келтирилгяи қондалар бузилса.

7.1.14. Снаряд қУнгандаи сунг спортчи тур^ун ҳолатнн эгаллаб улоқтирнш ' жойинн 7.1.и.-бандда келтирилгак қоидаларини буз-май тарк э***гга1(ИДйн СЎНГ катта ҳакамнинг "БОР!" буйруғидан кей-ик улоқтирЯ'^{шн1} ҳисобга олинадн. Улоқтириш ҳисобге олинмаганда "ЙУҚ!" бу^Р^* берклади. Бир вақтнинг ўзида буйруқлар билан

биргаликда **••** бД.5.-бандда курсвткилганкзек, бвийроқча билан хам сигнал бер»^{••111111*}

7.1.15. Свктор ичига тушган снаряд нуқтвси ("БОР!" буй-руғндан кеИ^{••И()}) қозикча билан белгаланадн. Қозичча доира ва ллан-кага яқин қолдирилган изга суқилади. Натижа ўлчакгавдан сўиг қозикча *м0Ч»Ляовтн* олинади, Қатнашувчилар ўртасида ксчкётпш курашнн тс^{^о^}шабииларга курсатиш учуи асосий мусобақаларда ва фикал қис^{^С"1тм} ҳар бир қатнашувчининг эиг яхшм катижаси қ«тнашувч1^{••мляР"И|Г} курак ряқ&млари тақилган қозикчялар билан болгиланад^{*1»»'} Бу қозикчалар секгор ташқаркисида икки чеғаря чи-знкштг бир^{^Р"} ^яидв Урнатилади.

7.1.16. ■ Начижа, улсқтириш бажарилгандян сунг снаряд аоираин чекка қирр^{••яси} ёки планкага яқип тушган изкдан ўлчаб акиқлаивди.

Улоқти^{^аР"мш} лоирада бажарилганда улчвш қозикчадан доира-нннг марка^{^взигв} йўкалтирилиб амалгя оширклади.

Ядро ирярттннида ўлчаш брусокккниг кчки едррасидан амалга оши-рилади. Бу¹⁾•• РУлетаа брусокнинг устндан ^йилади (13-расм). Қийшиқ *m* ВДзииуш пляякадвн улоқтириш амалге оширилгенда ўлчаш қозикчадан ⁴ қийшиқ чизнкнинг марказига қараб й[^]иалтирилиб аинқлднади "> Туғри чизикли планкадак улоқгириш амалга оширилган-да улчашн!^{*40*} қозикчадан плянкага перпендикуляр чианқ буйляб йкн уни дамми ^ч бМлаб тортиб натижа внн[^]пккади.

141

12-р1см

Улоқтиришда натижаларни чниклацжи енгиллаштрнриш учун тўғри планкадан унга параллел килиб аниқ иасофаларга снмлар тортиладн. Бу симларда рулетка билан қозикчагача қушимча ўлчаш амалга оширилади. Ўлчанган катнжа бутун бўлишн учуи 0,02 м гача камайтириш томонга тушириладн, яъни 0,02 м гача булган масофа ҳисобга олиимайди. Фақат ядро ирғнтишда натижа ўлчаниб, бутун бўлиши .учун 0,01 м гача камайтирилади.

1.9.2.е-банд талабларига жавоб берувчи ўлчашга қулай булгап турлч асбоб-ускуналардан фойдаланишга рухсат этилади. Гулетка ёрдамида ўлчаганда нол белги куннш сектор (коридор) устида қўйилади,

7.1.17. 6.3.7.-банд кўрсатмаларига асосланиб олинган ҳамма уриниш натижалари улчанади ва баёотномага киритилади. Ҳар бир уринишдан кейин ўлчаш амалга оширилиши лозим. Анрим ҳолларда (об-хавонинг бузилиши ёки оммавий мусобақаларда) учта уринишдан кейни мусобақа якунида ўлчашга рухсат этилади.

142

400"

13-расм

7.1.18. Улоқтиришнииг ҳамма турларида снарядни планка ёки доира томон отиб қайтариш тақиқланади; улар қўдда ёки махсус қурилмалар ёрдамида ташиб келтирилиши керак.

7.1.19. У.юқтриш жараёнид» снаряя «нниб қолса, фақат улоқга-риш ту*ри бажарилиб ёки снаряя сишшш натажасшм қокпд бузилма-ган тгақдирдапша қа-пшшувчига қа¹³ уринишга рухсат этилади.

7.1.20. Улоқтириш, югуриш (спортча юриш) ёки сакраш мусо-бақалари бир вақтнинг ўзида бошлаиса, хавфсизликни таъминлов-чи ҳамма чора-гадбирларни кўр¹¹¹ лозим.

7.2. Мусобақа жойларига цўйиладиган умумий талаблар 7.2.1. Снаряд кунадиган сектор майдони тўғри, текис (улоқти-риш томонга йукалтирилган бурча^к I:100 Д^{3"} ошмаслиги керак) ва ташки нарсалардан озод бўлиши керак. Унинг улоқтириш йўна-лиши томон мицимал шакли қуяидагича бўлиши керак (метрда):

Қатнашувчилар	ланпак	босқон	ядро	наша	[грапага конток
Эркаклар	80	— 90	25	100	95
Лслллар	80	—	25	80	75

143

лонлари (16-18-расмлар) ва қурилмалар (19-20-расмлар) 1.9.2.е-банд талабларига жавоб бериши лозим.

16-р1СМ

Босқон

18-р>см

		■ 1		ИОО-ГТОО-	
		ЯОО-ИОО			
		М.150-160		I.E.П	
Ч	5	0	II-1	M.KM50	
	«	·			
	»	0			
	>	1-1/2	,	1-1/г	* 1,»
	-				
	1-				

0 М 25-30 о 1 « ГО-Гь

19-расм

147

20-ркм

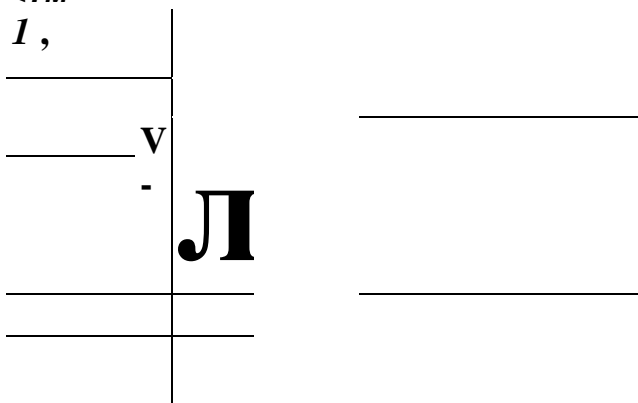
7.4. Лаппак м босқон улоқтириш ҳамда ядро иргвтиш бўйичя мусобақа жойляри ва жиҳозляр

7.4.1. Ляппак. босқон улоқтириш ва ядро иргитиш доира ичи-дял, ўйингоҳда белгиляннб, бурчагн 40 градусли сняряд кунвдигяи сскторда ямалга ошнрнлади (21-23-расмлар).

УЪ

<?М

1 ,

21-Мсм

148

22-расм

23-расм

ц?

7.4.2. Доиранинг ичн бетон, асфальт, ер, малсус куйилмалар (масалан, югуриш йўлакчалари, енгил атлетика секторларндаги қопламалар) ва бошқа қаттиқ, силлик бўлмаган материаллардан бўлиши мумкин.

7.4.3. Доиранинг ҳалқаси қағгақ материал билан чегараланган, қалимлқш клчида 6 мм, оқ рашта бўялган бўлиши лозим. Дсира усги-га келтириб куйилган халҳа қатиашувчи оёга билан таяигавда жойи-дан силжимаслиги керак ёки бир жоцда курилган, доира тупроқка чуқгарилган бўлиши лозим. Ҳалқанинг ички кнсми 20:6 мм (доира ичцдага майдонга нисбатан) баландликда, вершкал бўлиши керак.

7.4.4. Снарқа қўиадиган секторнинг ён чегаралари члиқлар билан белп1лаш1б (эни 50 мм ли), улар ҳалқанинг ташқи чегарасклан бош-ланадн. Бу ҳолда сектор бурчапшиг чўккисн доира марказида бўлиши керак. Чегара чизикларининг охириш учларига сектор бай-роқлари ўрнатмлади. Сектор байрога туғри бурчакли металлдан бўлиб, ҳажми 200x400 мм, ерга урнатилгандан сўнг камнда 0,6 м чикиб тура-диган 8 мм диаметрли металл таёқчадан иборат бўлиши керак.

Лаппак ва босқон қўнадиган сектор (ўт ёки ер) юмшоқ бўлада. Ядро иргатишда аниқ из қолиши учун сектор майда тошдан, утдзн ёки бошқа қопламадан иборат бўлиши керак.

Сектор майдони доира марказдан ўтказилади ёкя чизик^ар билан белгиланади. Ёй чилпушр ҳалқашиг ички киррасидан бўлган масофа-ни кўрсатади. Эни 50 мм ли белга ҳам ёй чизик ўлчайдиган масофа-1шнг ўлчовига киради. Ёйларнинг

сектор чегарлари билан кесншган нукп^ларига доирадан бўлгаи масофанн кўрсатувчи, сонлари яхши кўринадиган кўрсаткичлар кўйилади.

7.4.5. Ядро ирштишда халқанинг оддинги қисми ўртаснга ёғоч ёки бирор-бир бошқа материалдан тайёрланган брусок маҳкам урнатлади. Брусок халқани юқоридан ёпиб т^риши ва униинг ички қатламлари халқага мос келнши керак (24-расм).

Брусок оқ ранпа бўялади. Брусокнгап- балаиилига 98-102 мм, эии 112-116 мм, ички қирраси буиича узуклиги 1,21-1,23 мм бўлади.

7.4.6. Халқя ташқарисдан, ерда, диаметрининг давоми буилаб сек-тор чизиппшнг ўқиға лерпендикуляр, эии 50 мм ва узуклиға 0,75 м ли оқ чизнқлар доираниинг иккала томонидан чизилиди. Улар оқ бўёқ би-лан чизилиши, ёғочли рейка ётқизилкши ёки тўғри келадиган бнр хил материалдан фойдаланнш мумкю!.

7.4.7. Улоқтириш жойларининг шакли ва белгиланган чи-зиқлари 5-жадвалда кўрсатилга» кўрсаткичларга мос келиши ке-

150

рак (21-23-расм). Халқанинг ички дкаметриининг шакли 5 мм гача ўзгариши мумкил.

7.4.8. Босқон ва лаппак улоқтиришда лоира атрофига хавфсиз-лик чораларни куриш учун металл ёки ярқондан гўр панжаряли тўсиқ ўрнатилиши керак. Тўсиқ яхлит ёки тақсимланадиган (бўлинадиган) бўлиши мумкин. 14-расмда тусиқни жойлашиш чиз-маси келтирилган. Тўсиқ эии 2,74 м ва баландлиги 5 м бўлган 7 та секциядан иборат бўлиб, улар ҳаракатланмайдиган секцияларнинг чекка устунлари олдидан ўтувчи, эии 2 м ва балацалиги 5,5 м ли 2 та секциялардан иборат бўлади.

5-жадвал

Улчоплар	Лаппак улоқтириш	Босқоп улоқтириш	Ядро нрғитиш
ҳдлқанинг ички диаметри	2500 мм	2135	2135
йнлар орасядяш касофа, н	5м	5 м	1 м
ёйлар йслгнлапншипилг охнри квцняснга цараб, тяхмнияп), м	30-75 шча	35-85 гача	8-23 гача

Чекка ҳаракатсиз секцияларнинг охирлари орасидаги масофа (узилиш) 6 м.

Лаппак улоқтиришда халқа (2,5 м) шундай жойлаштирилиши керакки, унниг маркази чекка ҳаракатсиз секцияларининг охирла-рини бириктирувчи тахмин қилинадиган чизикдан 5 м узоқроқ жойлашиши керак.

Босқон улоқтириш учун халқа эса (2135 м диаметри) 4,2 м гача.

Босқон улоқтиришда, агар спортчи ўнг қўл бўлса (соат ҳара-кати йўналишига тесқари анланади), ҳаракатли секциялардан би-ри 14-расмда кўрсатилгандек ўрнатилади (1-ҳолат ясси ч)мик), 2-ҳаракатли секция эса (у ҳам яссқ чизик) ёнга бурилади. Агар спортчи чап қўл бўлса (соат ҳаракати бўйлаб айланади), ҳаракат-ли секциялар (14-расм, 2-ҳолат) пунктир чизиклар билан кўрса-тилганидек ўрнатилади. Лаппак улоқтиришда ҳаракатли секциялар қўлланилмай, балки чекка ҳаракатсиз секция учларидан ёнга бурилади (14-расм 3-ҳолат). Металли сетка 2,5 мм ли пўлат сим-лардан, ораси 50x50 мм очикликда ўралиши ва секциянинг рама-сига мустаҳкам боғланиши керак. Арқонли сетка ораси 44x44 м очиклик қолдирилиб, диаметри 4 мм ли ипдан тўқиб тайерланади. Ипли сетка узунлиги 25 м гача ва эии тўсиқдан 0,3-0,4 м кўп қялиб, тўсиқнинг устки қисмиии хэмма жоинга осиб, бириктири-либ чнқилади (худди шундай ип билан). Сетканинг иастки қисии

151

маҳкамланмай, балки ердя бўш йтади. Шу бурчакка тўсиқнинг узнлган учларидан бир хил масофада ҳар бирининг вазни 13-15 кг дан бўлган 8-10 та тупроқли қоп бириктириладн. Сетканинг ми-нимал мустаҳкамлиги 130 кг га бардош бериши керак.

24-расм

7.4.9. Ядро ирғитишда халқа атрофи ташқи нарсалардан озод бўлган, эии камцада 1 м ли очиклик, босқон ва лаппак улоқтиришда хавфсизлик тусиққача доиранинг ички юзаси билан бир микқорда ташқи предчетлардан озод бўлган жой булиши лознм. Ядро қўнадиғни секторда бўш жойнинг эии камида 1 м, босқон ва лаппак кунадиган секторда эса камида 2 м бўлади.

7.5. Лаппак улоқтирвш бўйкча мусобақа ўтказнш қокдалари. Лаппакка кўйиладиган асосий талаблар

7.5.1. Лаппак улоқтиришда қатнашувчи доира ичида дастлабки ҳолатни қабул қилганидан кейин турган жойидан ёки доира ичида айлаишилар билан амалга оширилади.

7.5.2. Лаппак ёғочли қатламдан иборат бўлиб, у тўғри шаклли снлжимайдиган силлиқ металл билан ўралган бўлиши керак. Ме-талл ўрама чеккасининг кўндалаиғ кесиии б мм радиусли ярим доирадан иборат. Ўрама қатлам ўртаснда, иккала томонқдан, сна-ряд вазнининг аниқлигини таъмннловчи бир-бирига параллел ай-лана металл пластинкалар билан маҳкамланади. Лаппак металл пластинкасиз ҳам тайёрланиши мумкин, фақат пластинка жойи ясси, снаряд вазни талабга жавоб бериши керак. Ўрама қатламни металл, пластмасс ёки бошқа қаттиқ материаллардан тайёрлашга 152

рухсат этилади (белгиланган вазни, шакли ва ў.цч^{об}лар шаклани-ши шарти билан).

7.6.5. Босқон вазни ва ўлчови 7-жадвал кўрсаткичларига мос келиши керак.

7-жадвал

ўлчовлар	16-17 ёш- лар ва эр- каклар учуи	14-15 ёшлн билалар ва 16-17 яшвр сшлар учу1г	болалар учу I		
умумий вазп, кг	7265-7285	6005-6025	13 сш 5005- 5025	ч. сш 4005- 4025	11 еш 30Й5- 3025

154

умумий у!учлиги (лаетаин ички томешидан бошлаб ўлчанадн!, мм	1175-1215	1145-1215	1215	лаи куп эмас	
шаринг днямстрп (Д). мм	11100-1300	105-125	100-120	95-110	85-100

7.7. Ядро иргитиш буинча мусобақа ўтказиш қоидаларн, Ядрога қўйиладиган талаблар

7.7.1. Ядро ирғиш бир қўллаб, елкадан, спортчи доира ичида дастлабки ҳолатни эғаллаганидан сўнг турган жойдан ёки доира ичида қилинган ҳара^сатлардан кейин амалга оширилади. Дастлаб-ки ҳолат ва қатмашувчининг доира ичида ҳаракат қилиб ирғитишга тайёргардик кўрган вақтида ядрони юзи олдида ушлаб туриши, ирғитиш жатраёнида қўли шу ҳолатдан пастга тушмаслиги керак. Ирғитиш пайтида ядрони елка чуқурчасидан узиб ёнга ёки орқага чўзиш тақиқланади.

7.7.2. Ядро ҳеч бир кесимсиз, чуқурсиз, бўртмасиз силлик шардан иборат бўлнции лозим.

Ядро латуидан цомшоқ бўлмаган материаллардан ёки устки қатлами шу материалдан, ичи оғир металл билан тўлдирилган бўлиши керак. Ядронинг вазни ва диаметри 8-жадвал кўрсатмаларига мос кслиши керак.

8-жадвал

1лчпш11Р	16-П яш»(м Сицир зраклар уч»к	14-15 мшф болалар, 16-17 иш^о ?и1лар учун	13 шир боаялар учш	16-Р *1шр қшлар, «^пп!^ ■> М болалар учун	11-15 яшар кю болдпир ни 11 ишар ?ғи.1 йолалар учун
В.и, кг	7165-7285 "	6005-602^	5005-5025	4И5-4Ш	3и05-3025
	110-130 "	115-125	100-110	»5-110	85-100

7.8. Найза, гравята ва копток улоқтириш бўйича мусобақа жойлари ва жяҳозлар

7.8.1. Найаа ва копток ёй шаклидаги қмйшнқ чизиқли планка-дан снаряд кунитшц уцун белгилацган секторга караб улоқтирилади (26-расм).

155

26-расн

Вилоят микёсндаги мусобақаларда копток улоқтириш мусобақа-сини граната улоқтириш корвдорқда ўтказиш мумкин (7.9.4.- бақд).

7.8.2. Эни 20 мм бўлган планка ёғоч, фанера, металлдан ёки ерга бўёқ билал чизиб тайёрланиши мумкин. Планка радиусн 8 м бўлган ёй шаклида букилган бўлиб (унинг ички чизиғи буйлаб). учлари орасидаги масофа 4 м, югуриш йўлагн устига маҳкам-ланадн ва оқ рангга бўялади. Планканинг иккала учларидян ерда югуриш йўлагига перпендикуляр ўқ асосида йўналтирилган, ҳар бирининг узунлиги 1,5 м ва эни 70 мм бўлган чизиклар тортилади.

7.8.3. Найза улоқтиришда снаряд кўнадиган секторниинг ён че-гаралари эни 50 мм бўлган чизиклар билан белгиланади. Бу чи-зиклар букилгав пламканинг марказидан йўналтирилган бўлиб, планканинг нккала учларидан майдонга караб тортилади. Чегара чизикларининг эни сектор ўлчовига кирманди. Планкадан ўтувчи чизикларнинг карама-қарши учларига сектор байроқлари ўрнати-лади. Сектор букилган лланка марказидан ўтказилган ёйлар билак ҳар 5 м оралиғида чизилиб, улар югуриш йўлагига қаратилган планка чеккасигача бўлгак масофани кўрсатишади. Ёй чизмқлар-ининг эни (50 мм) ҳам ёй белгиланган масофа ўлчовига киритила-ди. Ёй белгилари (қатнашувчиларнинг квалификациянскага караб)

156

30 мдан 95 м гача бўлади. Ёйларнинг сектори чегара чизиклар би-лан кесишган нукталаридаги рақамлари яхши кўринадиган кўрсат-кичлар ўрнатилиб, улар планкадан бўлган масофаии кўрсатишади.

7.8.4. Граната улоқтириш тўғри планкада белгиланган жой — қўниш коридорига караб амалга оширилади.

7.8.5. Эни 70 мм ва узунлиги 4 м бўлган планка ёғоч, фанера, металл ёки буск билан чизилиб тайерланиши мумкин. У югуриш йўлаги устига ўрнатилиб, оқ рангга бўялади. Иккала учларига рангли байроқчалар ўрнатилади.

7.8.6. Граната ва копток улоқтиришда қўниш жойининг эни 10 и бўлган коридор билан белгиланиб, шу коридор ичига тушган (қўнган) снарядлар ҳисобга олинади.

7.8.7. Коридорнинг ён чегаралари югуриш йўлаги ўқнга сим-метрик ва унга параллел жойлашган эни 50 мм ли оқ чизиклар билан белгиланади, Чизикларнинг эни коридор энининг ўлчовига қаратад.

7.8.8. Коридор ичидаги қўниш жойлари югуриш йўлагига қаратилган планка чеккасига бўлган масофани кўрсатувчи оқ, чизиклар билан белгиланади. Чизиклар планкага параллел қилиб 20 м (30 мдан бошлаб), қатнашувчиларнинг жинси ва квалификациясига қараб (ҳар 5 мга) ўтказилади. Белги чизикларнинг кори-дорни ён чегаралари билан кесишгдн нўқталаридаги рақамлари яхши кўринадиган кўрсаткичлар ўрнатилиб, улар планкада бўлган масофани кўрсатишади.

7.8.9. Ўт билан қопланган югуриш йўлаги 4.1.1.-банд талабла-ринк қондириб, қўниш майдони билан бир хилда бўлиши керак. Ўтли қопламада югуришга ҳаи руҳсат этилади.

Югуриш йўлаги 30 мдан кам бўлмаслиги, лекин 36,5 мдан ош-масдан, бутун йўналиши бўйлаб эни 4 м бўлиши керак. 33,5 мдан кам бўлмаган югуриш йўлагдан фойдаланиш тавсия қилинади.

Йўлак иккала томонидан эни 50 мм бўлган оқ чизиклар билан белгиланиб, бу чизиклар йўлак энига кирмайди.

Граната ва копток улоқтиришда югуриш йўлагининг эни 12,5 м гача камайрилиши мумкин, лекин планкага 6-8 м қолганда, у 4 м гача кенгайрилиши керак.

7.8.10. Югуриш йўлагининг иккала томони ва снаряд қўиш сектори (коридор)нинг ён чегараларши ташқармидан югуриш йўлаги билан бир бўлган баландликда ташқи предметлардан ҳоли, эни камида 1 метрли очик жой бўлиши керак.

157

^

7.8.11. Найза (граната) қунадиган сектор қаттиқ бўлмаслиги, тупроқли ёки ўтли бўлиши керак.

7.9. Найза, граната ва копток улоқтириш бўйича мусобақа ўтказиш қоядалари

7.9.1. Найза улоқтириш спортчини турган жойидан, югуриб келиб (бурилишсиз) елка устидан ёки улоқтирадиган қўлнинг елка-қаси олдндан амалга оширилади. Найзани инли ўрамасидан уш-лаш керак. Шу белгиланган услубни турлича ўзгартириб улоқти-ришга руҳсат берилмайди. Қатнашувчи улоқтиришга тайёргарлик кўришни бошлагандан кейин ва найзанинг ҳавода уча бошлагандан сўнг сектор томон орқаси билан ўгирилмаслиги керак. Найза ерга тегмагунча спортчига югуриш, йўлаганинг чеккасини тарк этишга руҳсат этилмайди. Найза қўнгандан кейин спортчи турғун ҳолатдан сй чизиғи ёки унга қўшилган 1,5 мли чизикни босмай туриб йўлакни тарк этиши керак. Найзанинг учли томони бошқа қисмларидан олдин ерга тегса, улоқтириш тўғри деб ҳисоблаилади. Найзани тўғри қўнганлигини аниқлаш майдондаш ҳакам зиммаси-га юклатилади. Шунинг учун у улоқтириш тўғри бажарилганлиги-ни хатосиз аниқлаши учун қулай жой танлаши керак (учишни ён томонидан кузатиш учун қўниш жойига яқин туриши керак). Қўнишни туғри-иотўғрилиги ҳақидаги маълумот б.1.5.-баид кўрсатмаси асосида байроқчалар ёрдамида амалга оширилади.

7.9.2. Граната ва копток улоқтириш спортчининг турган жойи-даи ёки югуриб келиб (бурилишсиз) амалга оширилади.

7.9.3. Найза, граната ва копток улоқтирувчи спортчи югуриб келиш масофасини белгилаш ҳуқуқига эга. Бу белгилар мусобақа ташкилотчилари томонидан тақдим этилган кичкина байроқчалар ёки турли хил буюмлардан бўлиб, улар югуриб келиш йўлагн бўйлаб нўлак ташқарисида ўрнатиладн (йўлак ичига ўрнатиш мум-кин, лекин ҳар бир спортчи ўз уриниши бажарилгандан сўнг ўз белгисини олнши шарт).

7.10. Найза улоқтириш бўйича мусобақа ўтказишга қўйиладиган талаблар

7.10.1. Найза асосан металл учли ва ипли ўрамадан ташкил топган (27-расм).

158

ГЕОО-ГГ»-	
.Ю.С60	*«»"
.100-950	М.150-16С
-330	Ж.140-150
1	

		О	*	Й		
1-1						

О М ГВ-Н О К 20-Я

27-ряси

7.10.2. Найзанинг вазни ва ўлчовлари 9-жадвал курсатма-ларига мос келиши керак.

9-жадвал

ўлчовлар	16-17 яшар сшлар, эркаклар ^уи	қолгав гу-рухлар учуа
иплн ўрама билан биргалнкда пазнн, г	805-825	605-625
умумий узунлиги, мм	2600-2700	2200-2300
мсгвллн учивниг узувлиш, мм	250-330	250-300
металлн училиап огирлнк марказнгача бўлгдп масофа, мм	900-1100	800-950
асосивипг звг қялнн қисмндаги лнамет-ри, мм	25-30	20-25
найзавипг нплн ўрама бнлал коплангап қнсминипг узувлиги, мм	150-160	140-150

7.10.3. Найзанинг оғирлик маркази ўрамани тагнда қолшш учун найза асосининг бир қисми диаметри 2,5-4 мм ип билан ўралади (тугунсиз, устма-устсиз бир текисда). Найзани ушлаш учун бошқа қўлланмалардан фойдаланишга рухсат этилмайди.

7.10.4. Найза асоси кўндаланг кесими бўилаб ҳамма қисмида доира шаклида бўлиб, айрим ҳолларда овалнинг катта ва кичнк диаметрлари бир-биридан фарқ қилса, доира шаклидан четланиш-га рухсат этилади. Ҳар бир кесимдаги энг катта диаметр ўрама тагида бўлиши керак. Асос урамадан бошлаб учи ва думи томон секин-аста торайиб боради. Урамадан найзанинг иккала учларига ўтказилган чизиклар тўғрн ёки озгина эгилган бўлишм керак (диа-метри тез ўзгармайдиган бўлиб). Асоснинг торайиши шундай ўраманинг олдинги учларидан думнгача диаметри максимал диа-

159

метрнинг 90 градусдан ошмаслиги, ҳар бир учларидан 150 мм да эса максимал диаметрин 80 градусини ташкил қилиши керак.

7.10.5. Найзанинг учиш жярасиия оғирлик иарказини ва тра-екторияснни ўэгартирувчн ҳар хил қксмлари ва қурилмалари бўлмаслиги керак.

7.11. Граната мусобақасига қўйилгав талаблар

7.11.1. Граната ёғочдан ёки устки қопламасм металлдан бўлган бошқа яроқли материаллардан бўдиши мумкин.

7.11.2. 11, 12 ва 13 ёшли угкл ва қизлар мусобақаларида гра-натанинг вазни 255-275 г, 14-15 ёшли қиз болалар, 16-17 сшли қизлар ва 14-15 ёшли угил болаларнинг мусобақаларнда 505-550 г, кагга гуруҳлар мусобақаларқда 705-750 г бўлишк керак.

7.11.3. Вазндан қагъи назар гранатанинг энг кам улчови (мм да) қуйидагнча булиши керак: Снарядинг умумий узунлиги — 236 мм Дастасининг диаметри — 30 мм Дастасининг узунлиги — 105 мм Граната тјнасикинг диаметри — 50 мм Граната танасининг узунлиги — 105 мм Граката таиаси ва дастаси орасидаги бўйинчанинг узунлиги (гранатв уқи бўйлаб) — 26 мм Ҳар бир улчов 2 мм га силжиши мумкнн.

7.11.4. Гранятвнниг дастаси силлнк, ҳеч қандай буртмасиз, чуқурсиз ва урамаст бўлиши керак,

7.12. Коптокка қуйилган тяляблар

7.12.1. Улоқтириш учун қўллаиилвднган копток бутук иатери-алдан ёки шар шаклидаги ичи тулдирилган иатериалдан бўлиши керак.

7.12.2. Коптокни вазни 154-160 г, дяаметри 58-62 мм булиши керак.

8. КЎПКУРАШ

8.1. Кўпкур&ш турлари, улярнинг тяркиби вя мусобақя ўткяэилиш тяртвби

8.1.1. Ўнкураш. Икки кук кетия-кет ўтядя, турлари қуйидаги тартибда

утквэилади:

1 кун. 1) 100 м га югурнш, 2) югуриб келиб узунликкв сакряш, 3) ядро ирғнтиш, 4) югуриб келиб бяландлкккв сяхраш, 5) 400 м га югуриш.

2 хун. б) 110 м 1?еирар оша юпфиш, 7) лятшк улочпфвди, 8) лннгар чУп бклан сакрми, 9) нвйэя улоктириш, 10) 1500 м гя югуриш.

8.1.2. ТУққн1ку1)нш. Мусобякя икки куи кетмв-кет утвди, тур-лярн куйидаги тартибдя ўчачилтч

1 кун, 1) 100 мга югуриш, 2) югуриб квлиб уаунликкя свхрвш, 3) ядро иргитиш, 4) Ю1?риб квлиб балвндликка смкрвш,

2 кун, 8) 110 м ^и^вр ошв нгурни, б) лмгак улоктириш, 7) лйншр чуи билан евкрвш, \$) тШ улоктриш, 9) 1000 м ге югурниш,

8.1.3. Еподпюш. Мусобақй ихки иун кетна-кет утади, турлв-рн куйидаги тартибдв утшнлвди]

в) в^ллярники:

1 ку». 1) 100 м т^сиклвр ечш ю^риш, %) югурниб келиб бв-ляндликк» енкрвш, 3) ядро иргятиш, 4) 200 м Гй югуриш.

2 кун. 9) югуриб нолнв Оилякдлинм евкраш, б) лангар ч^п ви-лвн свкриш, 7) 800 м гя киуриш, 160

1 кун. 1) 60 м го югуриш, 2) югуриб квлиб узунликкв еякваш, 3) чдро ирритиш, 4) кедМО келиб балкидликка еахряш.

2 куи. 5) 60 мгв туеиқлар ошв югуриш, б) лвпгвр чуп билвн еякряш, 7) 1000 м дд югуриш.

8,1,4. Олтикураш. Мусобақа икки хун хвтмв-хвт утади, турлв-рн куйидаги тиртибд« утказилвди; я) яёллврникк;

1 кун, 1) 60 мга тусиқлвр вшв югурчш, 2) югуркб келиб ба^ лнидликка еакраш, 3) ядро иргитиш, 4) 200 мга югуриш.

2 кун, 5) югурниб кедиб узувликкв еакряш, б) 600 мга ЮГУРНИШ. б) зркйкларнихи;

1 хун, I) 100 мга югуриш, 2) игуриб квлиб узушшккн евкряш, 3) ядро ирпикш.

% нун, 4) 100 и тўеицлир ошя киуриш, 3) лвлпвк улоктириш,

б) лангар цўа БИЛЯН е»крац|.

161

8.1.5. Бешкураш. Мусобақа бир кунда утади, турлар куйидаги тартибда ўтказилади:

а) аёлларники:

1) 100 м тусиқлар оша югурниш, 2) ядро иргитиш, 3) югуриб келиб узунликка сакраш, 4) найза улоктириш, 5) 800 мга югуриш.

б) эркакларники:

1) югуриб келиб узунликка сакраш, 2) найза улоктириш, 3) 200 мга югуриш, 4) лаппак улоктириш, 5) 1500 мга югуриш.

в) ўсмирларники:

1) 60 мга югуриш, 2) югуриб келиб узунликка сакраш, 3) ядро ирпипиш, 4) югуриб кслиб балавдликка сакраш, 5) 1000 мга югуриш.

8.1.6. Тўрткураш. Бир кун булиб, турлари куйидаги тартибда ўтказилади:

а) аёлларники:

1) 60 мга тўсиқлар оша югуриш, 2) югуриб келиб баландликка сакраш, 3) ядро иргитиш, 4) 600 мга югурниш.

б) ўсмирлар учун мусобақа 2 кун кетма-кет ўтади, турларн куйидагн тартибда ўтказилади:

1 кун. 1) 60 мга югуриш, 2) югуриб келиб баландликка сакраш.

2 кун. 3) копток улоктириш, 4) қиз болалар 500 мга, уғил бо-лалар 800 мга югуриш.

8.1.7. Учкураш. Бир кунда утказилади. Турлари 8.1.1.; 8.1.6.-бандларда кўрсатилганлар ичидан танлаб олинади (югуриш, сак-раш, улоктириш).

8.1.8. Кўпкураш бўйича мусобақа ўтказишда мусобақа кунла-ри, турлар сонини ёки жойини ўзгартиришга рухсат этилмайди. Айрим ҳолларда икки кунда ўтказиладиган кўпкураш мусо-бақасини бошлаб, об-ҳавонинг бузилиши ёки бошқа сабабларга кўра давом эттириб бўлмаса, мусобақа давом эттирилмайди ёки кечиктирилмайди. Агар танаффус биринчи кунда бўлса, мусобақа кейинга кун яна бошидан бошланади: агар мусобақа иккинчи кун ўтказилса, у кейинги (учинчи) кунга қолдирилиб, яқуиланмай қолган турдан давом эттирилади. Масалан, ўнкураш бўйича мусо-бақа лангар чўп билан сакраш вақтида узилиб, бир неча спортчи-ларгина сакрамай қолган бўлса, бир неча кўпкурашчилар найзани улоқтириб бўлган бўлсалар, унда кейинги кун лангар чўп билан сакрашни тугатмаган спортчилар учун бу тур давом эттирилади. Кейинги тур найза улоқтиришда ҳамма кўпкурашчилар иштирок этишади ва уларнинг олдинш натижалари ҳисобга олинмайди. Агар мажбуран кўпкураш уч кун мобайннда ўтказиладиган бўлса,

162

кўрсатилган натижалар рекорд ёки разряд натижалари бажарил-ганлигига қарамай тасдиқланмайди. Мусобақанинг ҳар кунги дас-турини эрталабки ва кечки соатларга тақсимлаш тавсия қилинади.

8.1.9. Бош ҳакам кўрсатмасига биноан кўпкурашнинг айрим турлари орасида танаффус эълон қилиниб (2-тур бошланишидан олдин), бундай дам олиш ҳар бир спортчи учун камида 30 дақиқани ташкил қилиши керак.

8.1.10. Қўлланиладиган снарядларнинг вазни, тўсицларнинг баландлиги ва ўрнатилиш масофаси алоҳида турдаги ёшлар гу-руҳига мос келиши керак.

8.2. Кўпкурашнинг алоҳида турлари бўйича мусобақа ўтказиш қоидалари

8.2.1. Кўпкураш таркибига кирувчи алоҳида турлар бўйича му-собақа ўтказиш 8.2.2.; 8.2.6.-бандларда келтирилган талаблардан ташқари, ҳақиқий қоидаларнинг 4-7-бўлимларида кўрсатилган талаблар асосида ўтказилади.

8.2.2. Кўпкурашнинг ҳар бир алоҳида тури бошланиши олди-дан, айрим ҳолларда, олдинги тур умумий тугагунга қадар қуръа ташланади.

Югуриш бўйича мусобақа бир мартада ўтказилади, забеглар таркиби ҳакамлар ҳайъати томонидан аниқланиб, ҳар бир забегда уч ёки ундан ортик (лекин иккитадан кам бўлмаслиги керак) қатнашувчилар иштирок этиши керак. Бош ҳакам забегда ишти-рок этувчи қатнашувчилар сонини ҳакамлар, секундомерлар ёки вақт ўлчагич қурилмаларнинг сонига қараб аниқлайди.

Биринчи кун якунида еки ҳамма кўпкурашдаги югуриш турларида забегларни тушш ва қуръа ташлаш, қатнашувчиларнинг олдинги турдан озод бўлиш даражаларига қараб ўтказишди. Лекин кўпкурашнинг охирига турида, масалаи еттикурашда олти турдан сўнг аёлларда бирга забег ийггирокчнлари 6 турдан сўнг яхши ўринда ке-таётган қагаашувчилардан, эркакларнинг ўнкурашида эса 9 турдан сўнг голибликка ва совривдорликка даъвоарлардам тузи.шши керак. Бош ҳакам керак бўлган тақдирда қатнашувчилардан иборат бўлган ҳар бир гуруҳ таркибшш ўзгартириши мумкн.

8.2.3. Ҳар бир қатнашувчининг вақти 3 хронометрчи ҳакамлар ёки тўла автоматлаш^ирилгаи вақт ўлчашч қурилмалар ёрдамида аниқланади. Бир секундомер тўхтаб қолгаи тақдирда иккита се-кундомернинг кўрсатган вақтлари бир-биридан фарқ қилса, ёмон-вақт ҳисобга олинади. Мазкур мусобақанинг ҳамма югуриш масо-

163

фаларида хронометражнинг фақат бир турн қўлланиши лозим (ҳаммаси қулда олииадиган ёки тулалигича автоматлаштирилган),

8.2.4. Кўпкурашнинг югуриш турларида қатнашувчи стартда 3 марта (2 марта эмас) огоҳланткрнш олганидан сўнг мусобақадан четлаштирилади.

8.2.5. Узунликка сакраш ва улоқтиришда қатнашувчига 3 мар-тадан урипиш бериладн.

8.2.6. Кўпкурашнинг ҳар бир туридаги натижалар мусобақа низомида кўрсатилган ва келишиб олинган махсус жадвал бўйича очколарда баҳоланади. Агар тўла автоматлаштирилган вақт ўлчатич қур,..малар ёрдамида қатнашувчилар кўрсатган иатнжа-лар 0,01 ешш аниқ ўлчанадиган бўлса, натижалар бутун сои қилинмай баҳолаш жадвалига мувофиқ баҳоланади.

8.2.7. Ҳар бир тур натижалари ва ўтган турлардаги рчколар ййгиндисининг намоиши баёотномага киритилиб, уня иусобақа *ул* жойларига қатнашувчининг ўзи махсус котиб олиб боради.

6.2.8. Кўпкурашнинг ҳамма турларидан энг куп очко ййққап қатнашувчи мусобақа голиби ҳисобланади. Жами очколар сони бир хил бўлиб қолса, кўпкурашнинг бир неча турларида юқори баҳога эга бўлган спортчига голиблик берилади. Бу ҳолда ҳам бир хил бўлиб қолса, кўпкура^нинг таркиСига кирувчи бирор-бир тур-да энг куп очко ййққан қатнашувчига голиблик насиб этади.

8.2.9. Кўпкурашнинг бирор-бир тури бўйича мусобақада қатнашмаган (масалан, стартга келмаса) қатнашувчи кўпкурашнинг шу тур мусобақасидан четлаштирилади.

Қатнашувчи кўпкурашнинг бирор-бир ёки бир неча турини ба-жара олмаса (стартда 3 марта огоҳлантирилса, югуриш вақтида масофани тарқ этса, сакраш ва улоқтирилганда учала уриниши ҳам ҳисобга олинмаса ёки баландликки и лангар чўп билан сакрашда бошланғич баландликни ололмас) 0 очко олади, лекин мусобақадан четлаштирилмайди. У мусобақакў охиригача давом этти-риши мумкин. Қатнашувчи мусобақани якунламоқчи бўлса, бу ҳақда тезда бош ҳакамни хабардор қилиши керак.

8.2.10. Кўпкураш мусобақасининг қатнашувчиси енгил атлетика-нинг алоҳида турларда қатнашадиган бўлса, алоҳида турларда кўр-сатган натижалари кўпкураш ҳисобига кнритилмайди ҳамда бунинг тескариси кўпкураш дастури бўйича кўрсатилган натижалар енгил атлетиканинг алоҳида турлари бўйича ўтказиладиган мусобақалар-даги шахсий, шахсий-жамоали мусобақаларда ҳисобга олинмайд»>

164

9. БИНОЛАРДА ЎТКАЗИЛАДИГАН МУСОБАҚАЛАР 9.1. Мусобақа ўтказиладиган жойларга қўйиладиган талаблар

9.1.1. Мусобақалар иситиладиган, айланма бўйича югуриш учун йўлакчалари мавжуд булган, тўғри йўлак бўйлаб югуриш им-кониятларига эга, узунлик, уч хатлаб, баландлик ва лангар чўп билан сакраш жойлари ҳамда ядро ирғитиш сектори бор бинолар-да ва ИААФ талабларига жавоб бериб, сертификати бор, синте-тик қопламаси бўлган спорт ишиоотида ўтказилади.

9.1.2. Югуриш йўлакчалари ва сакраш учун фойдаланиладиган югуриш жойлари федерация (спорт қўмитаси) руҳсат берган мате-риаллар билан қопланган бўлиб, улар мнхли оск киимларидан фойдаланиладиган бўлиши керак (2.5.2.-банд).

9.1.3. Югуриш йўлакчаларининг доираси 200 мдан кам ва 260 мдан кўп бўлмаслиги керак. Асосан, 200 мли бўлиши тасвия қилинади. Бурилишлар бкр марказли (бир радиус) ёки тўғри қисмлари билан бирикувчи мураккаб бурилиш асосида қурилиши мумкин (оптимал вариант). Бурилиш йўлакчаларнинг иккала то-мони ҳам бир-бирнга ўхшаш, ҳар бирининг узунлиғи 35 мдан кам бўлмаслиги керак, ўтиш қисмларидаги бурилишларнинг радиуси 41 мдан ошса, тўғри қисмларга киради. Бурилишларда виражлар бўлиши керак. Виражнинг энг қўл эгилган жойидаги уклон камида 10 градус ва энг қўпи билан 18 градус бўлиши керак. Тўғри югу-риш йўлакларнинг ҳар бирн 35 мдан кам бўлмаслиги мумкин. Бун-да ўлчов бровкани алмаштирувчи чизиқнинг ташқи чеккасидан 0,2 м масофа қолдирлиб ўлчаш бошланади. Айлана бўйлаб йўлакнинг эни 4 мдан кам ва 6 мдан кўп бўлмаслиги керак. Иложи бўйса, 4 та йўлакчаси белгиланган бўлиши керак.

Республика ичидаги мусобақаларнинг спорт иншоотларида ви-ражлар узунлиги кам ҳамда (айрим ҳолларда бош ҳакамнинг қарорига биноан) югуриш йўлаги тор бўлиши мумкин (эни 2-3 мгача). Айлана бўйлаб югуришда алоҳида йўлакчаларнинг эни 0,8 мдан кам бўлмаслиги керак.

Айлана бўйича ўтказиладиган ҳамма масофаларнинг якуни тўғри йўлакда тугаб, бурилиш бошланадиган жойда бўлиши керак.

9.1.4. Тўғри йўлак бўйлаб югуриш ўтказилнши учун камида 6 та алоҳида йўлакчалар бўлиши, ҳар бирининг эни 1,25 мни таш-кил қилиши ва 60 мга югуриш ўтказишни ташинлаши керак. Фи-

165

ниш чизиғидан кейин камида 15 м ва старт чизиғигача камида 1,5 м бўш жой бўлнши лозим. Агар финишдак кейинги бўш жойни таъминлаб бўлмаса, спортчиларни хавфсизлигини таъминловчи ючшоқ таянчларни олдиндан тайёрлаб қўйиш керак.

9.1.5. Лаигар чўп билан узунликка ва уч хатлаб сакрашда югу-риб келиш йўлагининг энини унннг энг кам энигача, яъни 0,8 мга-ча камайтиришга руҳсат этилади.

9.1.6. Узунликка ва уч хатлаб сакрашда қўниш чуқурнинг эни 2,5 мгача камайтирилиши мумкин.

9.1.7. Бр ёғоч билан қопланган бўлиб, депсиниш учун брусокни ўрпига бўёқ ёки бўрдан фойдаланиш мумкин.

9.1.8. Айрим ҳолларда бош ҳакамиинг қарорига биноан ва шу жойнинг шароитдан келиб чиқиб ядро ирғитиш бўйича сиаряд қўиадиган секторни 30 градусгача камайтиришга руҳсат этилади.

9.2. Мусобақа ўтказиш қодалари

9.2.1. Тўғри йўлак бўнлаб силлик ва тўснқлар оша югуришда асосий масофа — 60 м. Югуриш йўлаклари узун бўлган иншоот-ларда 100 м масофага силлик югуриш, тўсиқлар оша 80, 100, 110 мга (хавфсизлик ҳудудлари сақланганда) мусобақа ўтказиш яун руҳсат этилади.

9.2.2. Айлана буиича югуриш 200, 300, 400, 500, 600, 700, 800, 900, 1000, 2000, 3000 ва 5000 мга ўтказилади. 200, 300 ва 400 мга югуриш айлана Йўлагининг узунлига 200 и бўлгандагина ўтказилиши тасвия қилинади.

Эстафетали югуришда кўп ҳолларда аёллар ва қизлар учун 4x2 айланма, эркаклар ва ўғил болалар учун 4x2 ва 4x4 айланмада ўтказилади. Босқичларнинг узунлиги бир хил ёки ҳар хил, лекин айланма узунлигининг ярмигача (бошланиши ва тугаши) югуриш шартин билан бошқача эстафета ўтказишга ҳам рухсат этилади. 400 м (300 м)га мусобақа ўтказилганда қатнашувчилар алоҳида йўлакчалар бўйлаб бир айланма югуришлари керак (алоҳида йўлакчалар бўйлаб фақат 1-бурилиш бўйлаб югуришга ҳам рухсат этилади). 500, 600 ва 800 мга алоҳида йўлакчалардан фақат 1-бурилишдагина ёки умумий йўлакдан югурилади.

9.2.3. 800 м масофага югуриш умумий йўлак бўйлаб ўтказилади. Босқичлари 200 ва 400 мли эстафетали югуришда алоҳида йўлакчалардан биричи "уч" бурилишларда югурилади.

500, 600, 800 мга айланма бўйлаб умумий йўлакдан югуриш ўтказилганда ҳар бир забегда қатнашувчилар соии эркаклар ва аёллар учун 6 кишидан ошмаслиги, 1000-3000 ида 8-10 та эркак ва 10-12 та аёл, 5000 мда 12-15 кишидан ошмаслиги керак.

9.2.4. Тўсиқлар оша 2000 м масофаларга югуриш ўтказилганда йулакка 2 та тўсиқ ўрнатилиб, улар 4.3.4.-банд талабларига иос келиши керак. Тўсиқлар орасидаги масофа йўлак узунлигининг ярмини ташкил қилиши керак. Старт ва финиш йўлаганинг бури-лиш бошланадиган ерида жойлашган бўлса, тўсиқлар бурнлиш охиридан 5-6 м узокликдаги масофага ўрнатилади. Бу ҳолда би-ринчк бўлиб мазкур масофаинг старт чизиғидан кейинги иккинчи бурилишдаги тўсиқдан ошиб ўтлади. Масофа бўйлаб ошиб ўтиладиган тўсиқларнинг умумий сонн 2000 м тўсшугар оша югу-ришда 20 тани ташкил этади.

167

10. РЕКОРД ВА ЮҚОРИ КЎРСАТКИЧЛАРНИ ҚАЙД ҚИЛИШ

10.1. Умумий ҳолат

10.1.1. Рекорд ва юқори кўрсаткич маълум рекордни (юқори кўрсаткич) такрорловчи ёки ундан ошувчи натижа ҳисобланиб, Ўзбекистон фуқароси томонидан расмий мусобақаларда еки чет элда шу даврдзги мусобақа қоидаларига риоя қилиши ва мазкур спорт ташкилотлари томонидан тасдиқланган бўлиши керак.

10.1.2. Рекордлар (юқори кўрсаткичлар) ҳудудий ва ташки-лотлар бўйича ҳамда ёш гуруҳлар бўйича қайд қилиниши мумкин, Ҳудуд бўйича қуйидагилар қайд қилинади:

а) туман, шаҳар, вилоят, ўлка, автоном республика рекорди (юқори кўрсаткичи). У мазкур ҳудудда жойлашган спорт жамоаси томонидан ўрнатилиши мумкин, рекордни республика енгил атле-тика федерациясининг президиуми тасдиқлайди;

б) жисмоний тарбия жамоаси ёки ташкилотнинг (ўқув юрти, ҳарбий қисм) рекорди. У мазкур жамоанинг аъзоси томонидан расмин мусобақаларда ўрнатилиши мумкин ва шу жамоа томони-дан тасдиқланади.

10.1.3. Рекорд сифатида енгил атлетиканинг мазкур турида спортчиларни ёши, гуруҳидан қатъи назар (ўғил ва қиз болалар томонидан ҳам ўрнатилиши мумкин), жинсига қараб (аёллар ва эркаклар учун), абсолют яхши натижа қайд қилинадн.

Абсолют яхши натижадан ташқари, мустақил, ўспиринлар ва катта ёшлилар, ешлар гуруҳи бўйича рекордлар ва юқори кўрсат-кичлар ҳамда кичик ёшли болалар гуруҳидан юқори курсаткични ҳам қайд қилиш мумкин. Юқори кўрсаткичлар очик ҳавода ва ёпиқ жойларда алоҳида қайд қилинади.

Ўспиринлар ва ёш болалар гуруҳида рекордлар қайд қилинганда, спортчингнгу туғилган йнлига қараланади. Аралаш му-собақаларда (жинслари ва ёшлари бўйича) кўрсатилган бирор-бир натижа рекорд сифатида тасдиқланмайди.

10.1.4. Югуриш ва спортча юришда фақат очик ҳавода, бошқа ҳолларда ўйингоҳнинг югуриш йўлагда кўрсатилган натижа ре-корд ҳисобланиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаскнинг рекорд ва юқори кўрсаткичи қақц қилинадиган турлар 1-жадвалда келтирилган. Шу кўрсатмалар гдр-кибига асосланиб республика, вилоят, туман ва ҳоказолар, шунинг-гдек кўнгилли спорт жаиоаси ҳамда жисмоний тарбия ва спорт жа-168

мойлариянинг рекордлари ва юқори кўрсаткичлари қайд қилинадиган турлар (1-жадвал) таркиби тузиб чиқилади.

10.2. Рекорд натижани ҳисобга олвш тартвби

10.2.1. Саралаш мусобақалари ва финалда, кўпкурашнинг алоҳида турида ҳамда квалификациям мусобақаларда, шахсий ўринни аниқлаш учун ўтказиладиган қайта сакрашда (агар нати-жалар тўғри ўтказилса) кўрсатилган натижа рекорд, яъни юқори кўрсаткич деб ҳисобга олиниши мумкин. Бу ҳолда маълум бир турда кўрсатилган натижа мусобақа баёнотиомасидаги дастурда бўлиши лозим. Жадвал режада қайд қилинмаслиги мумкин, аммо мусобақа қоидаларига қағъий риоя қилиб, ташкил қилинган бай-рам кунларида, ўртоқлик учрашувларида кўрсатилган натижа ре-корд сифатида қайд қилинишига рухсат этилади. Бу ҳолда мазкур мусобақа ва унинг дастури мусобақа бошланишидан уч кун олдмн босиб чиқарилиши ва хабар берилишн лозим. Рекорд қайд қилинган мусобақа туринн камида уч киши яқуилашн керак.

Узоқ масофаларга югуриш ва спортча юришда ўткинчи масофа-да рекорд қайд қилиниши мумкин. Унинг талаблари қуйидагилар:

а) стартга бир соат қолишидан олдин масъул ташкилот томонидан мусобақа бош ҳақамига ўткинчи масофадаги натижани қайд қилиш ҳақида ёзма топшириқ берилиши лозим;

б) ўткинчи масофада рекорд натижани кўрсатган қатнашувчи иштирок этиб, турган асосий масофасини яқуллаши шарт;

в) мусобақани ўтказилиши 10.2.2.; 10.2.3.; 10.2.7.; 10.2.9.; 10.2.11. талабларини қошириши керак. 10.2.2. Тўппончада старт берилиши лозим. Тўппонча бўлмаганда, старт буйруғи байроқчадан фойдаланмай оғиз билан берилади, Ўзбекистон рекордидан паст бўлган ҳамма рекордлар қайд қилиши мумкин (ёшлар, ўспиринлар ва ҳ.к.лар ўртасидаги рекордлар). Бу ҳолда хронометрчи ҳакамлар старт бериладиган жойда бўлишлари керак.

10.2.3. Югуриш ва спортча юришда рекорд натижаси 4.1.17.-банд талабига жавоб берадиган 3 та хронометрчи томонидан ёки тўла автоматлаштирилган электр вақт ўлчагич қурилмалар (автоматлаштирилган хронометр) ёрдамида қайд қилиниши лозим.

Қўл хронометрида рекорд қайд қилиниши учун ўртача натижа-ни кўрсатган хронометрдан, қолган икки секундомер кўрсатган фарқ қуйидаги кўрсаткичлардан ошмаслиги керак:

400 м ва унга бўлган масофаларда — 0,2 дақиқа

169

500-1500 м — 0,5 дақиқа

5000-15000 м - 1,5 дақиқа

20000 м ва ундан юқори масофаларда — 2 дақиқа

10.2.4. 10000 м ва ундан юқори масофаларда Ўзбекистон рекорди автоматлаштирилган хронометрда қайд қилиниши лозим.

10.2.5. 200 м гача бўлган ҳамма масофаларда, узуинлик ва уч хатлаб сакрашда шамол тезлиги, югуриш (сакраш) йўналиши томон секундига 2 мдан ортиқ булса, рекорд ҳисобга олинмайди. Кўпкураш таркибига кирувчи турларида шамолнинг эсиш тезлиги 4 м/секдан ошнқ бўлса, рекорд ҳисобга олинмайди.

10.2.6. Сакраш ва улоқтиришда рекорд натижа уч томондан пўлат рулетка ёки бошқа ўлчов асбоблари ёрдамида қайд қилиниши лозим.

10.2.7. Рекорд натижа кўрсатилганда бош ҳакам ёки унинг ўринбосари кўрсаткични зудлик билан текширишлари керак. Ма-салан, улоқтиришда натижа билан биргаликда снаряд ҳам текши-рилади. 7-10-жадвал ва 7.11.2.-банд кўрсатмаларига асосланиб, қатнашувчи фойдаланган снаряднинг вазни 50 гр га кам бўлса рекорд ҳисобга олинмайди.

10.2.8. Ўзбекистон рекордининг тасдиқланиши учун қатнашув-чи допинг изоратидан ўтиши керак.

10.2.9. Рекорд қайд қилинган ва ўлчанган ўлчов асбоблари (секундомер, рулеткалар ва вақтни, масофани ёки вазини анмқ-ловчи қурилмалар) 1.9.2.е-банд талабинм қондириш керак, тўснқ-лар эса (рекорд, тўсиқлар оша югуришда қанд қилинган бўлса) яхлит металл устки қисмидан ташқари бўлиши керак.

10.2.1. Кўпкураш таркибига кирувчи, кўпкурашнинг алоҳида турлари бўйича мусобақа ўтказилса, 10.2.2.; 10.2.3.; 10.2.5.; 10.2.8.; 10.2.9.; 10.2.11.-бандларнинг талаблари қондирилгандан сўнг рекорд натижаен ҳисобга олинади:

а) Ўзбекистон Республикаси рекордини ҳисобга олиш учун му-собақанинг бош ҳақами миллий тоифага эга бўлиши, турдаги кат-та ҳакам эса камида 1-категориядан паст булмаслиги керак;

б) вилоят, шаҳар, туман мусобақаларнда рекорд қайд қилиниши учун бош ҳакам ва турдаги катта ҳакамлар биринчи тоифадан паст бўлмасликлари шарт;

в) кўнгилли спорт жамоалар рекордини қайд қилиш учун бош ҳакам ва т) "рдаги катта ҳакамлар енгил атлетика бўйича биринчи ҳакам.шк тонфасигз эга бўлишлари шарт.

170

Қисқа масофаларга югуришда рекорд натижалари ўрнатилган-да катта ҳакамга қурилган талаб ва масъулият старт берувчи, маррадаги катта ҳакам, катта хронометрчи ҳакам ва юриш бўйича катта ҳакам зммаларига юклатилади. Ундан ташқари, югуриш ва спортча юриш бўйича рекорд натижасини қайд қилувчи хронометрчи ҳакамлар комиссияси низомининг талабларига жавоб бернши керак. Спортча юриш бўйича рекорд тасдиқлаиш» учун ҳакамлар ҳайъати аъзолари сафида умумреспублика ҳакамлар ҳайъати таркибига кирувчи (бошқа шаҳарда яшовчи) камида учта ҳакам бўлиши шарт.

10.3. Рекорд натижаларни қайд қилиш тартиби

10.3.1. Барча қайд қилинган рекорд натижаларни ҳакамлар ҳайъати тақоим қилган хужжаглар текширилиб, тааллуқли спорт ташкилотлар кўрсатмаларк асосида тасдиқланади.

10.3.2. Ўзбекистон Республикасининг рекорди тасдиқлаиши учуи ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси давлат жисоний тар-бия ва спорт қўмитаси томонидан тасдиқланган типографик ус-лубда босмадан чиқарилган ҳолда, 2 нусхада бўлиши керак.

171

8-шакл

Ўзбекистон Республикасим енгил атлетика федерациясининг

кенгашида № _____ қайдномаси

ТАСДИҚИАНГАН Федерация бош котиби

Енгил атлетика бўнича яаги ресиублнка рекорди

(юқорв натяжа)ни рўйхатга олиш

ҚАЙДНОМАСИ

1. Ўрнатилган вақт _____

2. Мусобаца ўтказилган жой _____

3. Қайси мусобақаларда _____

(ннл, ой, куи, вақт)

(шаҳар, ўнигоҳ, маисж)

4. Енгил атлетикани қайси тури бўиича _____

5. Ким томонидан ўрнатилди _____

Туғилган йили _____

(нсми, шарифи, отасмшнг нсми)

спорт унвони (разряд) _____

Спорт ташкилоти Манзилгоҳ _____

Изоҳ: Рекорд, юқори натижа жамоа томонидан ўрнатилса қайдномага читирок-чилар рўйхати берилади.

6. Техник натижа _____

(рақамда ва сзувда)

7. Олдинги Ўзбекистон рекорди (натижа) қайси йилда ким то-мондан

ўрнатилган _____ натижалар.

8. Ўлчов асбоблари (шамол тезлиги, ҳаво ҳарорати, секунд ўлчагич, тарози ва бошқа):

Ўлчов асбоби номи	ўлчов асбоб-шиг №	Тскширнл-гав жон, шаҳар	сиповдав ўтказилгас ташкилот	тскширнл гаи вақг, цвоҳ.№	ўлчов асЙобии мусобақа куии-дзги ҳолати

172

9. Югуриш бўйича мусобақада: фақат хронометраж (фотофиниш, видеофиниш) автоматик тизим билан ўлчанган нвтижа.

Рекорднинг қайтарилиши ёки ундан юқори ҳар бир натижа учун мусобақа қайдиомаси тузилади.

Мазкур рекорд бир кун ичн-да икки йки учдан ортиқ иштирокчилар томонидан қайтарилса ёки оширилса, ҳар бир натижа учун мусобақа қайдномаси тузилади. Қайднома билан бирга қуйидагилар бўлиши керак:

а) мазкур турдаги мусобақа баённомасининг асл нусхаси;

б) вақт ўлчагич қулланилган бўлса, маррадага фототасвир;

в) мусобақа ўтказилиш ва ундаги утхазиладиган турлар ҳақида камида 3 кун олдин хабар берилганлигини тасдиқ^ловчи афишалар, типографик усулда чиқарилган дастурлар ва бошқа ҳужжатлар асл нусхаси.

Кўрсатиб утилган ҳужжатлар жойлардагк жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси томонидан 10 кун мобайнида юқори спорт ташки-лотига юборилишн керак (юборилнш вақти алоқа бўлиипинг штемпели буйича белгиланади).

Рекорд натижаси ҳақидаги ҳужжатлар спорт қўмитасига етиб келиб, танишиб чиқилгаидан сўнг

Ўзбекистон Республика спорт қўмитаси бўйруғи асосида тасдиқланади,

Бошқа тоифали рекордларни тасднцлаш жяраёни хам, худди юқорида кўрсатиб ўтилшнндек, амалга оширилиши керак. Фақат рекорддан ошувчи (ёки такрорловчи) натижа Ўзбекистон спортчи-си томонидан чет эл мусобақаларида кўрсатилганда ёкн кўрсаткл-ган натижа пастки ташкилотларга тааллуқли бўлганда (масалан, вилоят рекорди Ўэбскистон биринчилигида кўрсатнлган бўлса) тавсня

қилинади. Иккала ҳолда ҳам рекорд натижа билан танн-шиб чиқилиб, тасдиқлангандан кейин қайднома ўрнига мусобақа байнотноиси асос бўлади, Ўзбекистон рекордини тасдиқлаш учун баяотнома кўрсатмалари кўчирилди. Бу ҳолда, иасалан, югуриш ёки спортча юриш мусобақаларида масофани нккинчи, учинчи ва ҳокяэолар бу"либ, тугатганлиги сабббли, у к^рсатган матижа фақат битга секундомер билвн олиниши, спортчк кўрсатган натнжани рекорд деб тасдиқланишига халақит бермаслиги керак.

10.3.3. Агар бирор-бир мусобақада бир кун ичида бўлиб утгавалоҳида сяралашларда ёки финалда 2 (ёки ундан ортиқ) қатнашувчи бир хил рекорд натнжя к^рсатса, уларнинг ҳаммаси эгалляган ўридан қатъи назар рскордсмен ҳисобланишади. Ре-

173

кордлар жадвалида рекорд ўрнатганлар фаиилпялари алфавит тартибида ёзилади.

10.3.4. Югурнш мусобақаснда бир ёки икки (ёки увдан ортиқ) қатнашувчи бнр хил натижа кўрсатса, улар рекордчи ҳисобланиб, фамилиялари рекордлар жадвалкда бирин-кетин ёзилади. Бир не-ча қатнашувчилар бир хил рекорд натижа кўрсатишса, уларнинг ҳаммаларн рекордсмен ҳисоблакади.

^ 10.3.5. Успирин ёшидаги гуруҳ қатиашувчиси катга ёшдаги гу-руҳлар билан бирга мусобақаларда қатнашиб, рекорд натижа кўрсатишса унинг натижаси успиринлар ёшидаги гуруҳ рекорд на-тижаси снфатида ҳисобга олиниб, рекорд ҳисобланади. Бу ҳолда югуриш ва спортча юриш мусобақалари 10.2.3.- банд талабига жа-воб бериши керак.

174

ИЛОВАЛАР

1-ИЛОВА

Югуриш ва спортча юриш масофасиан >лчаш ва белгнлаш ҳақида маълумот

1. Ўлчовларга қўйиладяган умумин талаблар

1) Ўйингоҳ йўлакчаларидан ташқарида утка^иладигин югуриш (спортча юриш) масофалари (бунга марафонча югуриш ҳам кира-ди) ҳар бир мусобақа олдидан ўлчамиши керак (мусобақа бошла-нишидан 2 кун олдин).

Ўйингоҳдаги югуриш йўлакчаларининг узунлигани (туриш ма-софалардаги старт жойларини аниқдаш учун) ўлчаш, куриш яку-нида йўлакчаларни қабул қилиб олиш вақтида амалга оширилнб, кейинчалик асосий мусобақа олдидан ёки уни бошланишидан ол-дия ўлчанкши херак. Югуриш йўлакчалари ўлчагаида, бир-бирига-алоқадор бўлмаган нккита ўлчаш ўтказилиб, улар орасидаги фарқ 40 мм дан ошмаслиги керак.

2) Ўйингоҳ югуриш йўлакчаларини ўлчағанда, геодезист-мутахассисни жалб қилиш лозкм. Шу билан бирга, республика ва уқцан юқори микёсли марафонча югурвш ҳамда ўивнгоҳдан ташқарида 20, 30 ва 50 км спортча юрнш мусобақаларида ҳам геодезист-мутахассиснинг қатиашиши мақсадга мувофиқ бўлади-Ўлчов натижалари 4.1.6.; 4.5.3.-банд талабларига асосланиб ту-илишн лозим.

Изоҳ. Ўйингоҳнинг айлишиа югуриш йудага ўлчанганда, иа-фақат йўлакишг умумий узумиғи, балки алоҳида ҳар бир тўғри йўлакчиширнинг ва бурияш йўлакчалариниғ узумиғи ҳам кўрсатилиши керак.

3) Ҳамма ўлчовлар 1.9.2.е-бандшшнг талабларини цондириб, металли ленталар ёки сантиметр бўлимли рулеткалар ёрдамида амалга оширилиши лозим.

Йўлларда ўтказиладвган югуриш (спортча юриш) масофалари ва ҳажмншшг узунлиги маъл>-м бўлгаи махсус ўлчагич донралар-нинг айлантириш сонига қараб ўлчаниши керак. Олдин металли лента (рулетка)да ўлчаб, аниқланга» узумлик камида 1 км гача бўлган йўл булагида доира синаб кўрилади. Бунда доиранинг

175

ҳаракат тезлиги соаткга 5 км дан ошмаслиги керак. Масофанн автомобил, мотоцикл спидометрида ўлчашга рухсат этнлмайди.

2. Ўйингоҳ қиланиа югуриш йўлапшинг узунлигинн ўлчаш

4.1.б.-бандга асослаиб ўйингоҳ айланма югуриш Йўлагинннг узумлиги 2 бровкадан 0,3 м масофада жойлашган "ўлчаш чи-зиқлари"дан бошлаб, югуриш йўлаги тоиом йўлактириб ўлчанади. Лекин йўлак узунлигини ўлчаш чизикларидан ҳисобланса, айниқса бурилишларда, техннк қийиичилик юзага келиб, хатоликка йўд қуиилиши мумхин. Шунинг учун хаи ўлчшшш рулетеани ички бров-кананг устига қўйиб амалга ошириш керак (бурнлишларда рулетка яхши туриши учун қирра билан кукдаланг қуйилади). Бунда бровкага жипслашгириб ўлчанган йўлакнннг узумшги ўзини ҳисоблаган узун-лигидан кам бўлиши керак. Йўлак бир айланиб чиқнлгаица ҳосил бўладиган фарқ, йулакнинг умумий узунлиги ва бурилишларнинг ра-диусидан қатъи назар, 1,88 мни ташкил қнади (ҳар бир бурилиш учун 0,94 м). Шугоюг учун, масалан, ўйингоҳ айланма югуриш йулагининг узунлига 400 м бўлса, бровкадан ўлчагаада 398,12 и чиқиши керак. Йўлакнннг узунлиги 300 м бўлса 298,12 м ва ҳ.к.

3. Алоҳида йўлакчаларда югуришда старт жойларивв аниқлаш

1) Тўғри йўлак бўйлаб югурилганда старт жойи, финиш чи-зигидан югуриш йўналишига карама-қарши йўналишига мазкур масофа ўлчаб аниқланади.

2) Алоҳида йўлакчалардан югурилганда ҳар биривинг бурилиши булганлиш сабабли ўлчов иккинчи йўлакчадан бошлаб, ички йўлакчанинг ташқи чегарасидан югуришда чап томоида 0,2 м ор-қада жойлашган ўлчов чизигидан бошлаб ўлчакади (4.1.6.-банд).

Ҳар бир бурилишда ташқи йўлакча узунлиги ички йўлакча узунлигидан кўп бўлади. Шунинг учун ҳам алоҳида йўлакчалардан югурилганда старт жойи бир чизикча бўлмай, балки бир-бирига нисбатан силжиган бўлади. Старт жойларни аниқлаш учун 10-жадвалдан фойдаланиш керак. Унда 1-йўлакчадаги асосий стартга нисбатан колган йўлакчалардаги силжиш кўрсатилган. Бу катга-лик югуриш йўлагивинг умумий узунлигига боғлиқ бўлмай, ҳар бир йўлакчанинг эни 1,25 м бўлиб маълум масофадаги тўла айланма чиқиш (180° гача) сонига қараб аниқ чаяадм.

176

Старт жойларини силжяш катталниги, м

Ю-жадвал

Йўлакчалар учул	Силжилар сони				
	1	2	3	4	5
иқкличчи	3,61	7,32	10,84	14,45	18,06
учинчи	7,54	15,08	21,62	30,16	37,70
тўртинчи	11,47	22,93	34,40	45,87	57,33
бешинчи	15,39	30,79	46,18	61,57	76,97
олтинчи	19,32	38,64	57,96	77,28	96,60
сегинчи	23,25	46,49	69,74	92,99	116,2
сяккизинчи	27,18	54,34	81,52	108,72	135,87

Июҳ:

1. Силжаслар сантиметрда келтирилган.

2. Кўрсатилган сияжши каттадаги эли 1,25 м бўлгандагидин тўғри келади (4.1.3. банд). Қолган ҳолларда силжиш катталлиги қайта хт-облаб чиқиш керак. Агар алоҳида йўлакчаларнинг эни 0,05 м>а кўмайса, силжиш катталлиги ҳам шун-ча/а қисқаради: битта вурилган йўлакча вўлигиди восив ўтишда 0,15 мга, иккита бурилишда 0,31 м, учта 0,47 мга, тўртта 0,63 м, биттага 6,78 мчи ишиқил қилоди. Маеалан, йўлакчаларнат эни 1,15 м бўлеа (яъни 0,01 мга оптимал вўлган), 400 мга туришидй 2-йўлакчаОага силжиш (масофа бўйлаб 2 марта бури-лиш) 7,33-2x0,31-6,61 мчи твиқил этади.

Масофа бўйлаб босиб ўтиладиган бурилишлар сонига қараб ҳар бир йўлакча учун силжиш катталлиги танланади.

1-Йўлакчадаги асосий старт чизиги йўлакча бурилишида булса, масофа тўлиқ бўлмаган бурилишдан иборат юкорнда курсатиб утилган услуб билан силжитиб старт жойини аниқаб бўлмайди. Бу ҳолда бурилишда етган старт чизигидан силжкш амалга оширил-май, ёр.адмчи чизикдан, яъни тўғри йўлакчаларнинг ҳаммасидан ўтказилган кундяланг чизикдан бошланади. Ушбу қушимча умумин чизикдан алоҳида йўлакчвлар ўлчов чизшуирини топиш лозим. Бу ҳолда шумга эътибор бериш керакки, ёрдамчк чизик 1- йўлакчадаги сгарт чизигидаи бйроз орқаге сурилган бўлиб, орқага сурилганда масофа кўпайиб, Ёйдинга сурилганда масофа камаяди. Масофа бўйлаб югуриб ўтилвдиган бурилишлар сони финишдан югуришга карама-қарши томонга қараб саналади, шу сон ёрдамида тааллуқли йулакча учун керакли силжиш жадвалдан тамлаб олинадн. Тавсия қилинадиган 400 м йўлакчада (1-расм) биринчи йўлак-ча бўйлаб 200 мга югуркшнинг старт жойи, югуришга карама-қарши йўналишга қариб, бровка бўйлаб, тўғри йўлак ҳамда бури-лиш йўлагининг якунидан бошланади: 400 мга югуришнииг старт жойи, биринчи йўлакча учун финиш чизигидан бошланади.

177

4. Ўнивгоҳни умумий йўлакчлари бўйлаб югурвлганда (спортча юриш) старт жонларвви аниқлаб, чвзвкл&р билан белгилаш

1) Умумий йўлак бўйлаб югуриш (спорча юриш)нинг старт жойини аниқлаш учун масофа узунлигнини (м) мазкур ўингоҳдаги айланма югуриш йўлаги узунлигига тақсинлаш керак. Ҳосил бўлган тўлиқ сон айланма югуриш йўлагинв тўла югуриб ўтиш бўлса, қолдиқ сони эса тўла югуриб ўтшдан ташқари, босиб ўтилиши керак бўлган масофани узунлиги келиб чиқади. Қолдиқ сонни финиш чизигидаи югуриш йўналишига карама-қарши то-монга самаб старт жойи аиикланади.

2) Айланма югуриш йўлапшинг узунлиги 400 м (4.1.1. банд 1-расм) бўлганда, умумий йўлак бўйлаб югуриш (спортча юриш)тшг старт жойи (тўсиқлар оша югуришдан ташқари) тўғри йўлакнинг охирида, бурилиш билан тўкнашган ерида (бурилишдаги старт) ёки тўғри йўлакни бошлаиш ерида жойлашади.

3) 4.1.8-бацд талабларига асосланиб старт чизигининг хоҳлаган нуқтасидан, ҳамма қатнашувчилар фараз қилшшшган жойдан ички бровкага бир хил масофа босиб ўтишлари учун бурилишдаги старт белгисини 27-

расмда кўрсатилгашадек ўтказиш керак. Бунинг учун ўлчов чизиғидаи камида 20 м олдинга югурит йўналиши бўйлаб ўл-чанади. Ҳосил бўлган А нуқтага (бровкага 0,3 м етмасдан) катгак тортилган арқон ёки рулетка муҳкамланади ва бровкадан финиш *m*-зига буилаб 0,6 мга Б нуқта чеюноб, катгиқ тортилган арқон билан қийшиқ чизик (Б-В) чизилади. Бу чизик старт жойи ҳисобланади.

178

Бурилнш билан туташган тўғри йўлакнинг бошланнш жойидаги старт жойини белгилаш учун (28-расм) тўрри йўлак охирида, бровкадан 0,3 м масофада ҳамма югурувчиларни ички бровкага ўтади деб тахмин қилинадиган жой топилиб (В нуқта), у старт чизиғини қийшиқ маркази ҳисобланади, Шу нуқтадан 100 м ради-усли старт чизиғини белгилаш лозим. Аммо бу ҳолда белгилаш қийинчилик туғдиргани учун, бровканинг тўғри қисмидаги В нуқтаяан тўғри йўлак йўналиши бўйлаб 100 м ўлчанади ва тортил-ган Г нуқтадан бровканинг тўғри қисмига, ҳамма йўлакчалар ус-тидан перпендикуляр (Г-Г) ўтказилади. Перпендикулярга асосла-ниб алоҳида йўлакчалардан югуриш йўналиши бўйича олдинга қараб қуйидагилар ўлчанади:

4-йўлакчада 0,01 м

5-йўлакчада 0,04 м

6-йўлакчада 0,09 м

7-йўлакчада 0,165 м

8-йўлакчада 0,25 м

Кейин, 3-йўлакчанинг ички чизиғи билан Г-Г перпендикулярни кесишган нуқтасидан бошлаб, топилган нуқталар орқали қийшиқ чизик (Г-Г) чизилади. Бу старт чизиғи ҳисобланади.

5. Алоҳида йўлакчалар бўйлаб югурншда 1-бурилншдаги йўлакчаларни белгилаш

1-бурилишда алоҳида йўлакчалар бўйлаб югурилгакда (5.1.1. банд) катнашувчилар бурилиши тугаб, тўғри йўлакка чиққанда-гина бровка олдидан (умумий йўлакка ўтиш) жой олишлари мум-кин. 800 мга югуришда старт финиш жойндан бошланиб, умумий йўлакка ўтиш бурилиш тугаб, тўтрн йўлак билан кесишган, яъни фннишни қарама-қаршн томонидан (34-расм) бошлакади. 600-1000 м масофаларга югуришда ҳам юқорида кўрсатиб ўтилгакдек қарама-қарши бурчакдан бошланиб, умумий йўлакка ўтилади.

Алоҳида йўлакчалар бўйлаб югуриб ўтиладиган масофанинг узунлиги бир хил бўлмаганн учун, қатнашувчилар умумий старт чизиғидан юг>ришни бошламай, балки бир-бирига нисбатан сил-жиган ҳар бир йўлакчани алоҳида старт чизиғидан бошлайдн. Ле-кин алоҳида йўлакчалар бўйлаб бурилиш тўла югуриб ўтилишига қарамай, яъни бнр бурилишни босиб ўтиш учун келтирилган 10-жадвалда™ соилардан фойдаланиб бўлмайди. Чунки алоҳида

179

йўлакчалар бўйлаб югурувчининг умумий йўлакка ўтиш шароитла-ри турлича, негаки қатнашувчилар босиб ўтаднган масофани 3-, 4- ва ҳ.к. йўлакчалардан югурувчи қатнашувчиларниқига нисбатан кам. Бир хил шароит яратиш учун алоҳида йўлакчалардан умумий йўлакка ўтиш чизиғи (4.1.8.-банд) тўғри бўлмай, унда ётувчи Б1, Б2, Б3 ва ҳ.к. нуқталар тўғри йўлакни бурилиш билан учрашган нуқтасидаги ички бровкадан 0,3 м масофада жойлашган В нуқтага нисбатан бир хил узунликда бўлишлари керак. Б1, Б2, Б3 ва ҳ.к. нуқталардан Б-Б тўғри чизнғигача бўлган масофа тавсия қилинади (4.1.2.-баил). 400 м айланма югуриш йўлакларида (тўғри йўлак ички бровкасининг узунлиги 85, 95 м ҳар бир йўлакчанинг эни 1,25 м бўлганда) учумий йўлакка ўтиш учун, югурувчилар алоҳида йўлакчалардан бир хил масофа босиб ўтмасликлари сабабли қуйидаги келтирилган рақамлардн фойдаланиш лозим: 2-йўлакчалар учун (Б2-Б-Б) 0,01 м

3-йўлакча учун (Б3-Б-Б) 0,03 м

4-йўлакча учун (Б4-Б-Б) 0,08 м

5-йўлакча учун (Б5-Б-Б) 0,14 м

6-йўлакча учун (Б6-Б-Б) 0,22 м

7-йўлакча учун (Б7-Б-Б) 0,32 м

8-йўлакча учун (Б8-Б-Б) 0,44 м

10-жадвалда ҳар бир йўлакча учун алоҳида силжиш рақамла-рига қўшимча қилиб юқорида кўрсатилган соиларини қўшамиз. Шундай қилиб, финишдаги (А-А) ўлчов чизнғини ҳисобга олиб, старт жойи югуриш йўналиши бўйлаб қуйидаги сонлар б^йича ол-динга сурилади.

2-йўлакча учун» (А2-Л-А) 3,62 м (3,61 0,01)

3-йўлакча учун (А3-А-А) 7,52 м (7,57 0,03)

4-йўлакча учун (А4-А-А) 11,55 м (11,47 0,08)

5-йўлакча учун (А5-А-А) 15,35 м (15,39 0,14)

6-йўлакча учун (А6-А-А) 19,54 м (19,32 0,22)

7-Йўлакча учун (А7-А-А) 23,57 м (23,25 0,32)

8-йўлакча учун (А8-А-А) 27,62 м (27,18 2,44)

б. Эстафетали югуриш ўтказиш учун Йўлакчаларни белгилаш

Эстафетали югуриш учун йўлакчаларни белгилаш, унинг ўтказилиш тартибига қараб (5.10.5.-банд) уч гуруҳга бўлинади.

1-гуруҳ: ҳамма босқичларида алоҳида йўлакчалар бўйлаб ўтка-зиладиган 4x60 ва 4x100 мга эстафетали югуриш;

180

2-гуруҳ: 3 та бурилишни алоҳида Йўлакчалар бўйлаб югуриб ўгиладипш 4x200, 4x400 ва 400+300+200+100 мга эстафетали югуриш;

3-ПРУХ: ўйингоҳ ёки йУллардд, кучаларда, ҳамма босқичлардя умумий вўлакдан умумий сгартдак ўтхазналадиган эсгафетали югуриш.

1-ва 3-босқичларнинг югуриш бошланадиган жойи марра чи-зиғидан 1-йўлакча бўйлаб югуриш йўналишига қарама-қарши йўпалишга мазкур босқични улчаб топилади ва белгиланади. Бош-ланғич босқичларнинг топилган жойлари 1-нўлакчадаги дастлабки эстафетани узатиш зонаси чи^нмаршж белгиланиши деб қабул қилиниб (4.1.8. д банд), шу билан бирга, 1-гуруҳ учун югуришнинг бошланиш чизиғи ҳисобланади (4.1.8. е). Бошқа йўлакчалардаги (1-гуруҳ) босқичларнинг бошланиш жойини аниқлаб, ҳар биридаги эстафетани узатиш зоналари ва югуришнинг бошланиш чизишни белгилаш учун тааллуқли силжишни топиш керак (10-жадвал).

2-гуруҳда алоҳида й^лакчалар бўйлаб 3 та бурилиш югуриб ўтилгандан с^нг алоҳида йўлакчалардан умумий йўлакка ўтиш (3 та бурилишдан кейин) 29-расмда кўрсатилгани сингари белгила-ниб чиқилмши керак.

4x200 ва 4x400 м эстафета югуришларда 1- босқичдаги старт жойлари бир хил.

3 та бурилишдагн кўрсаткичларга асосланган ҳолда (10-жад-вал) ҳамда умумий йўлакка ўтиш масофаларининг узунлигидаги фарқи ҳисобга олиниб, 1-босқичлардаги старт чизиқларини қуйидагича силжитиш керак (умумий старт чизиғидан А-А олдин-га, югуриш йўналиши бўйлаб ҳисоблангавда). 2-йўлакча учун (С2-А-А) 10,85 м (10,84 0,01) 3-йўлакча учун (С3-А-А) 22,65 м (22,62 0,03) 4-йўлакча учун (С4-А-А) 34,38 м (34,40 0,08) 5-йўлакча учун (С5-А-А) 46,32 м (46,18 0,14) 6-йўлакча учун (С6-А-А) 56,18 м (57,96 0,22) 7-йўлакча учун (С7-А-А) 70,06 м (69,74 0,32) 8-йўлакча учун (С8-А-А) 81,98 м (81,52 0,44) 4x400 м эстафеталв югуришда биринчи босқичдан иккинчига еки 4x200 м эстафетада иккинчидан учинчи босқичга узатилган-дан сўнг (зоналарни белгилаш иккала эстафетада \ам бир хил) югурувчилар алоҳида йўлакчалар бўйлаб битта бурилишдан ўтиб, финишни қарама-қарши томонидаги бурилиш билан тўғрн йўлакни туташган жойидан умумий йўлакка ўтишларк керак.

181

Эстафетани узатиш зонаснни белгилаш сон курсаткичлари 2-жадвалда келтирилган.

Алоҳида йўлакчалардан умумий йулакка ўтиш чизиғн бу бў-лида келтирилганидек, фақат қзрама-қаршн бурчакда жойлашган.

4x400 м эстафетали югурншда, умумий йўлакдан югурилганли-ги сабабли иккинчидан учинчига ва учинчидак туртинчи босқичга узатиш зоналарининг боши ва охири ҳамма қатнашувчи жамоалар учун бир хил. Узатиш зоналари марра чизиғининг олдидан ва орқасидан 10 м масофага параллел қилиб жонлаштириладн. 4x200 м эстафетали югуришда эса учинчидан тўртинчи босқичга узатиш қарама-қарши бурчакда жойлашади.

182

11-жадвал

4x400 м эстафетали югуришда бирднчидян иккинчига ва 4x200

ида иккинчи босқичидан учинчига узатиш зоналаридаги

белгиларни силжиш жадвали

й^лакчалар учуп	узатнш юпасяиипг ботлаии-шн (А-А)	узатнш зопясииипг охирн (А-А)
нккничн	6,38 м югуриш й*на.'1и,тгз к*р«ма-қарц[к йуналиш	13,62 м югуриш йуналиши б^йлаб
с^чпн<ш	2.«.....	17,57 м .....
т^ртяпчн	1,55 м югуриш иўиалншн Оўйлаб	21,55 м.....

беошвчи	5,53 м.....	25,53 м.....
олтипчи	9,54 м.....	29,54 м.....
етгмвчи	13,57 м.....	33,57 ч.....
саккизивчи	17,61 м.....	37,62 м.....

12-жадвал

4x?00 м эстафета югуришда биринчц босқичдан иккинчига узатиш зоналардаги белгиларнн силжиш жадвали

йулакчялар учуп	югуришн бош-лапиш чязига (В-В)	узатиш юаснвнпг боишавиШ* (В-В)	узатит эпоасиипг охири (В-В)
нккипчи	12,76 м югурнш йўиали-шига қарама-қаршн йупалнш б?й.чаб	2,76 м югуриш йУШлншига ^рама-қярит йупллиш б^йлаб	17,24 м югурнт нуналшн йўйлай
учнпчи	4,89 м.....	5,11 м югурнш ияилиш б^нлаб	25,11 м.....
т^ртянчи	3,01 м югуриш йўпа.Н1пи бўйлаб	13,01 и.....	33,01 м.....
бешничи	10,93 м.....	20,53 к.....	40,93 м ---
олтиочи	18,68 м.....	28,86 н"-.....	48,К6 м.....
етгипчи	26,81 м.....	л>.а1 ,,.....	56,81 м.....
саккюинчк	34,78 м.....	«Ла м.....	64,78 м.....

183

2- йЛОВВ

Бош ҳакам ҳисоботида ёритиладиғак саволлар тартнбн (хн-субот мусобақа якунидан сўнг 3 кун мобайнида берилиши шарт):

Мусобақанинғ аниқ номлаиши;

Мусобақа ўтказувчи ташкилотниинғ номи;

Мусобақа ўтказилнш кунн ва жойи;

Иштирок этувчи жамоалар (ташкилотлар)нинг сонн;

Қатнашувчилар сонн (жами, шундан аёллар, эркаклар, қизлар, успиринлар);

Дастурнинг ҳамма турлари бўйича халқаро тоифадаги спорт устасн, слорт усталарига *потоя* 1, 2, 3 раэрядлар, 1, 2, 3 ёш-лвр разряди (жами, шундан аелляр, эркаклар, қизлар, ўслиринлар) меъёрларини бажарган қатнашувчилар сонн; Мусобяқа жойларининғ тайёргарлик ҳолати; Об-ҳаво (ҳарорат, шамол, ёмғвр, қор, ёруғлик); Баёиотиома ва шикоят ҳамда арзлар (нечв доиа, қацдай ечилди);

10. Биринчи олтига урнини эгаллаган жамоалвр;

11. Дастурдаги ҳар бир турда, шахсий биринчиликда биринчи олти ўринини эғвллаган қатнашувчилар;

12. Рекордлвр ва юқори кўрсаткичлар (ким урнатди, катижалар, қайдиомвлар қачон еа кнмга юборилди);

13. Жароҳатлар (жароҳатлар бўлдими, қанақа чоралар кўрилди);

14. Қатншувчиларнинг теҳиик твйёргарлиги;

15. Мусобақа томошабинлвркинғ сонн, уларгя хязмвт курсатиш (ахборот, савдо-сотик, хордиқ чиқариш оа х.к.);

16. Хулосвлар ва қушимчалар;

Ҳисоботди, мусобақада кўрсвтилган ҳамма натиждлар, мусо-бдқаии ўтказишгв иштирок этган ҳақаилар; уларнинг тоифалари, мансаби ва ҳар бирини ишини баҳолаш ҳам кўрсатилнши керак.

1. 2. 3. 4. 5.

6.

7. 8. 9.

184

3-нлова 13-жадвал

Шамол тезлигини эсиш йўналишига қараб ҳисоблаш жадвали

шамол тезлипсвк абсолют ўртача тезлнги (апомоиегр буйнча м/с)	флюгер ёрлямила югуркш йўиалншн ва ша-молинпг ўртвча эсиш тезлнги қансн бурчак остида эканлигшш ациқлаш		
	22 30 б.о.	45 б.о.	67 30 б.о.
1,5	1,39	1,06	0,57
1,6	1,48	1,13	0,61

1,75	1,62	1,24	0,68
1,8	1,66	1,27	0,69
1,9	1,76	1,34	0,73
2,0	1,85	1,41	0,77
2,1	1,94	1,48	0,80
2,16	2,00	1,52	0,82
2,25	2,08	1,59	0,86
2,3	2,12	1,63	0,88
2,4	2,22	1,70	0,92
2,5	2,31	1,77	0,96
2,6	2,40	1,84	0,99
2,75	2,54	1,94	1,05
2,8	2,59	1,98	1,07
2,83	2,62	2,00	1,08
2,9	2,68	2,05	1,10
3,0	2,77	2,12	1,15
3,1	2,86	2,19	1,19
3,25	3,00	2,30	1,24
3,3	3,05	2,33	1,26
3,4	3,14	2,40	1,30
3,5	3,23	2,47	1,34
3,75			
4,00			1,43
4,25			1,53
4,5			1,63
4,75			1,72
5,0			1,82
5,23			1,91
5,52			2,00

Амалиётдан маълум бўлмишча, келтирилган бурчак вариантлари (22°-30° орқали) шамолнинг ўртача тезлигини ташкил қилувчи катталиқни аниқлаш учун талабга жавоб оеради.

185

Мисол: Анометр ёрдамда шамолнинг ўртача "абсолют" тезлиги югуриш ва сакраш учун ажратилган вақт жараёнида 2,2 м/дақиқа га тенг, унинг эсиш бурчаги югуриш йўлаги билан 45 градусни ташкил этди.

1-устукдан 2,3 сонни топиб, у билан горизонтал жойлашган 45° бурчакдаги устунга қараймиз. Бу сон 1,63.

Демак баённомада рўи-хатга олинган (3.13.5.-банд) шамолни ўртача тезлиш 1,63 га тенг.

4-нлова

БЛАНКЛАРНИНГ ШАКЛЛАРИ

1 шакл

(Ҳамма баёнотнома ва бланка қоғозининг бир томонидан тўлдирлади)

Ҳар хил тоифалик қатнашувчиларга талабномалар алоҳида қоғозда тузилади.

Енгил атлетика мусобақасига қатнашиш талабномаси

(мусобақанинг вомни) (ташкilotининг номи)

шарнфи	туғилган инли	спор-г уивпни	шахар тяшки- лот	қашашувчн- пииг кўкрак рақамн	куикураш [нифико-ри имюсн
Жаноа вакили			1. Дастурдаги ҳар бир турда қятна- шиш учул бериладшаи талабво-		
(қсми, шарифи)			мада, утган йнли курсатилгаа эпг яхши иаткжа сзилади. цатижа б^лмаса "X" белгаси қуйнлхди.		
Жамоа сардорн			2. Дастурдагя ҳар бир турда шахс бнриачилиги учуп иигнрок этил-		
(нсма, шарнфи) Сворт кнйймниинг равгн			гзц иатижа ёзилалк ёки "X" бел-гисн бнлаи доира ичнга о.-шб бел-		
Талабилма бернлган ҳамма қатнашув- ■гилар керзкли машғулотлардац ўтнш- гаи ва саломатлик ҳолатига қараб мусобақада қашашншлари мумкнн.			гилаиади.		

Мухр жони Шнфокор	3. Иккита талабпома ҳакамлар хайъатига тошшфнладн. Витга-
Мухр жойи Ташкнлот раҳбари	сини мусоСақа ко-габн "қагнашупчшиг рақамн" легап бўлнмимн тўлдириб, жамоа раҳбарига қайғариб Серади.
	4. Ҳачма булимларпи [ўлдириш]] шарт. Тулнк тўлдирилмагап >■•>- лабиомалар ҳакамлар хайъаги томшшла» қабул қилнпманди.

186

Иштнрокчилар варақаси

нндекс

қатнашиш тури

жинск

Шакл 1

иштирок-чилар №

нсми, шарфн

тугалгак йилн тоифа

вилоят

шаҳар

мур[б]Екй исии, шарифи

КСЖ

спорт лнцсий, келлсаж УМСИ

яХШИ НАТИЖА

Куп	мусобақа тури	паяжа	тоифа (разрд)	урин	Очколар <i>тўпАти</i>
	Квжл. заб.				
	Асос.				
	Финал				

Ҳакам_ Котиб

187

Шакл 2

Кўрсатган натнжалар тўғрисида МАЪЛУМОТНОМА

мус. турн иппирокчв №

нсми, шарифк тугалгап йнли

КСЖ, жамоа ЖТЖ шифр

курсатилган иатижа

эгаллагаи ўрни

тонфа (разряд)

Ҳакам

имзо

(Стартда ҳакамларга топширилади. Спортчига мусобақа тугагандая сўнг қайтарилади)

спортчиии масофаддгв пазорат варяқасн

(мусобақа турк)

нсми, **шарифк**

188

Шакл3

Қайднома

Рекорд_ Рекорл

Тугалланиши. тури _____

Квалцфикация нормативн_

жинсн _____

ҳаво ҳарорати *° _____

Ўйингоҳ _____

Кун _____

Бошланиши _____

Мусобақалар гуруҳ

Исми шарифк	Ши	спорт пш-флсн	КС Ж	нштн-рок №	Блш-лли иатн-жа	инлоят ша\вр	456	Яқши натн-жа	р.1 н	04 К 0.11(1) тупдш

Бош ҳакам муовини (референ)

(исми, шарифи, тоифа, имзо)

Катта ҳакам

Котиб

(исми, шарифи, тоифа, имзо)

(исмн, шарифи, тоифа, имзо)

189

Шакл 4 Спортча юрнш буннча ҳикамларнинг якуини қайдномаси

Мусобақаларда _____

ўтказиладигзн жойи _____

Кун _____

Бошланиши _ Тугалланиши.

_ масофада _____

КМ

		ҳаво ҳаракат и															
р	Спорт-чндэр куқряк рақдми											тн	КөттЦ какам қарорн				
		№ [	1	3	Л» 4	.V- 5	6	Т	*	№ [0	Н 11			Ч 11	№ 1 .1	Л']1	кягтя хақям

Изо\.

О - огоҳлантирилди О - вақтн Катта ҳакам_ Д — Лаппаковалификация Д - накти **Котиб**_____

Шакл 5

Исми, шарифи **мясофа** _____

Спортча **юрншда ҳакамнинг қайдномаси** _____ **тоифа** _____

шахвр

№	Иштирокчи №1	Огоҳлаштирилди		Лисқвалнфикация	
		вақти	қайси хатоси учув	■МЕШ	қанси хатоси >4УЦ
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					
15.					
16.					
17.					
18.					
19.					

190
191

Шякл 6

Спортча юриш бўйича ҳакамлар қайдномаси Исми, шарифи масофа км з/а

№	Иштирокчилар №	Ошҳлантйрилди		Л а п а қ в а л и ф и к а н и я	
		вақти	белгиси	вақти	белгиси
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					

Шякл 7

Спортча юриш бўйича лаппаквалнфикацияга бервладиган ҳакамлар хати масофа.

_ км з/а

. Иштирокчилар №. Қоида бузиш _____

Қоида бузилган вақт_

Назорат пункти ҳаками №.

20 й.

Ҳакам имзоси_

192

Мундарижа

-	
бошк	1
Ўзбекистон ҳудуддад енгил атлетиканинг ривожланкш тярихи.....	е
Собнк СССР халқАнрий Спартакиадалари	32
Ўрта Осиё ресубликалари ва Қозоғистон спартакивдалари.....	35
Олимпиада ўинляри	38
Бутунитгифок уцувчлар спяртакиядаляри.....	39
1. Умумий ҳолат.....	41
1.1. Енгил ятлетикн турляри.....	41
1.2. Мусобақа инзоми.....	48
1.3. Мусобяқаларнинг турлари	49
1.4. Махус мусобақяляр	49
1.5. Нягнжяларни баҳоляш	50
1.6. Мусобяқаларни бекор қилиниши.....	51
1.7. Аризя ва эъти^озляр.....	51
1.8. Мусобяқя уткязаднгаи ташкнлот	52
1.9. Спорт иншоотлари	54
2. Мусобақа иштирокчиларм.....	57
2.1. Иштирокчиларнинг ёши.....	57
2.2. Қатнашувчиларнв мусобақага қятвашншларигя рухсат берилиши ва талабномалар	58
2.3. Мусобақага қатнашиш тартиби.....	58
2.4. Қатнашувчиларнинг ҳуқуқлари ва мажбурнятлари.....	60
2.5. Қа-пшшувчнлар^шнг спорт кийими ва кукрак рақаии (номери)	63
2.6. Жамоа сардорлари ва вакиллари	64
3. Ҳакамлар ҳайъати	65
3.1. Умумий қисм.....	65
3.2. Ҳакамлар ҳайъатининг таркибн.....	66
3.3. Бош ҳакам - менеджер	68
3.4. Бош ҳакам срдмчилар - рефери хизмати	71
193	
^	
3.5. Бош котиб.....>••	73
3.6. Старт берувчи ҳакамлар ва уларнинг ёрдамчиларн	74
3.7. Масофа буйлаб тўснклар ёнидагн ва эстафета босқичлардаги ҳакамлар.....	77
3.8. Сиортча юриш бўйича ҳакаилар.....	79
3.9. Фниишдаги (марра) ҳакамлар	80
3.10. Хронометрчн ҳакамлар.....	81
3.11. Фотофинишдаги ҳакамлар.....	82
3.12. Югуриш (спортча юриш) бўйича котиблар.....	83
3.13. Шамол тезлигнни ўлчовчи ҳакамлар	84
3.14. Сакраш ва у.шктирнш буиича ҳакамлар.....	87
3.15. Ҳакамлар гур№< ишларини ҳисобга олиб борувчн (познм)	87
3.16. Мусобақа ўтказиш жойи, асбоб-ускуна ва жнҳозларни тайёрлаш хнзматн ҳакамлари.....	88
3.17. Ахборот ва тантанали маросимлар хизматидаги ҳакамдар	89
3.18. Қатнашувчнларни мусобақага тайёрлаш хюматидаш ҳакамлар	91
3.19. Ахборот техникаси ва алоқа хизматидаги ҳакамлар	92
3.20. Тиббнй таъминот хизмати.....	92
3.21. Комендантлнк хизмати	93
3.22. Мусобақа диспетчерлари (нозимлари)	93
3.23. Допинга қарши назорат бўиича ҳакамлар.....	94
3.24. Ииспекгор-ҳакамлар.....	94
3.25. Апеляцион журн.....	95
4. Югурнш ва спортча юрвш мусобақа ўтказилкш жойи ва жихозляр	96
4.1. Умумий қисм.....	96
4.2. Тўсик оша югурнш.....	102

4.3. Тўсиклар оша югуриш.....	104
4.4. Кросс.....	107
4.5. Йўлларда югуриш, спортча юриш ва марафонча югуриш.....	107
5. Мусобақаларпи ўткашаш кеидалари	109
5.1. Спортча юриш ва югуриш мусобақаларни ўтказиш тартмби	109
5.2. Старт.....	111
194	
5.3. Масофа буилаб югуриш ва спортча юриш	113
5.4. Финиш (марра)	115
5.5. Бнр соатли югуриш	116
5.6. Тўсиклар (барьердан) оша югуриш	117
5.7. Тўсиклар оша югуриш.....	117
5.8. Йўлаклардаги хросслар, марафонча югурнш ва спортча юриш....	117
5.9. Патруллар югуриши.....	118
5.10. Эстафетали югуриш.....	118
5.11. Спортча юрнш.....	119
6. Сакраш мусобақаларипи ўткаэнш қондалари.....	121
6.1. Умумий қисм.....	121
6.2. Узунликка ва уч хатлаб сакраш бўйича мусобақа жойлари ва жяхозлар.....	122
6.3. Узупликка ва уч хатлаб сакраш буйича мусобақа қондалари	125
6.4. Балаидликка сакраш бўйича мусобақа ўтказнлиш жойларн ва жихозлар.....	127
6.5. Лангар чуп билан сакраш мусобақа жойларв ва жнхозлар.....	130
6.6. Балақ&ликка ва лангар чўп билаи сакраш мусобақаларини ўтказиш қондаларн.....	133
7. Улоқтирнш бўйича мусобақа қондалари	139
7.1. Умумий қисм.....	139
7.2. Мусобақа жойларига қўйилалиган умумий талаблар.....	143
7.3. Снарядларпн текишириш учун қўйиладиган умумий талаблар.....	145
7.4. Лаппак ва босқон улоқтириш ҳамда ядро ирғитиш бўйича мусобақа жойлари ва жихозлар.....	148
7.5. Лаппак улоқтирнш бўйича мусобақа ўтказиш қондалари. Лаппакка қўйилалиган асосий талаблар.....	152
7.6. Босқон улоқтирнш бўйича мусобақа ўтказиш қондалари. Босқонга қўннлаган талаблар	153
7.7. Ядро ирғитиш бўйича мусобақа ўтказиш қондалари. Ядрога қўйиладиган талаблар	155
7.8. Найза, граната ва копток улоқтириш бўйича мусобақа жойлари ва жихозлар.....	155
7.9. Найза, граната ва колток улоқтириш бўйича мусобақа ўтказнш қондалари	158
195	
7.10. Найэв улоқтиришия б?йича мусобақа <i>ришюн</i> қўйиладиган тядяблвр	158
7.11. Граиатв мусобвкясигя қ*йнлган таяблар	160
7.12. Коптакха қўйилдиган талвбляр.....	160
8.1. Кўпкурш турлври, уларникг тяркивн вв мусобв.кя ўтхнклиш тяртион	101
8.2. Кўякурншнпг нлохнлв турлври буйичй мусобяк! гткмнш	179
9. Вшюл1рд1 ўтк13кл«д8Г1я мусовякядяр	163
9.1. Муеобии ўткишнжгян жойл^ргя қ^йнлидягш гамОлвр	165
.9.2. Муеобяця ўткмиш цбяшлврк.....	166
10. Рвковд н юқорн хуряеткнчлярни	161
10.2. Рвкерд натижянн ҳисейғв оляш твртнби....., <,,,, <i>Ш</i>	
10.1. Р*кврд мтижшрни қайд цилиш тяртнви ■	171
Шшлвр.....	117

